eminescu

Vol. I-II, lei 16

editura minerva

«Oricît de nebuloase, derutante, ades contradictorii ne-ar părea nivelele „fragmentelor", unele rămase la stadiul născînd al ideii, al notațiilor febrile, al eboșelor, ele sînt totuși guvernate de cîteva modele arhetipale. Dincolo de incongruența lor aparentă, funcționează un mecanism al constantelor ce-și prelungesc acțiunea într-o simultaneitate a creației, văzută ca un întreg, indiferent dacă ecoul cel mai autentic al vocii rostite *aici* trebuie prins tocmai în plasa îndepărtată a poemelor ulterioare.»

MIRCEA ZACIU

1200

eminescu

eminescu

teatru

Ilustrația copertei: *Anton Slavnicu*

eminescu

teatru

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, PREFAȚĂ
ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
AURELIA RUSU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1984
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

DRAMATURGIE EMINESCIANĂ

Nutrind mereu gîndul unei epopei a străvechii Dacii şi al unui teatru românesc de expresie originală, Eminescu configurase proiecte de proporţii vaste pe care, din nefericire, nu a avut răgazul să le ducă la capăt. Însoţitorul trupelor dramatice — improvizat uneori şi în actor —, sufleurul, copistul de roluri, criticul teatral, traducătorul unor piese de teatru şi al unor opere fundamentale de critică teatrală, creatorul genial şi cunoscătorul în profunzime al întregii mişcări artistice şi teatrale româneşti — considera cu tărie că „repertoriul e sufletul unui teatru" şi susţinea prin toate mijloacele promovarea compunerilor originale, cu condiţia însă „ca piesele, de nu vor avè valoare estetică mare, cea etică însă să fie absolută" (*Repertoriul nostru teatral*, 18/30 ian. 1870). „În anul mîntuirei 1869", probabil cu intenţia de a se recomanda *Familiei*, atunci cînd trimetea articolul mai sus-citat, însemnase în ms. *2257*, fila 185, ciorna unei scrisori, adevărată profesiune de credinţă pentru tot ceea ce, în mod titanesc, urma să înfăptuiască. „Nu sînt scriitor de meserie, spunea atunci poetul... Cestiunea mea e ciudată — ea e ce are d-a se numi a teatrului naţional. Teatru naţioanal! Nume frumos dar care sună a batjocură acolo unde neci nu esistă. ... Al doilea — cel mai adevărat — cel mai salutariu — e să ne-ntoarcem de unde-am plecat şi apoi să reîncepem clădirea pe baze româneşti solide — vechi. Poesie română, proză vînează la alde Neculcea-Cronicarul, la alde Ureche-Vornicul —, C. Negruzzi. Modul d-a judeca, d-a raţiona românesc prin urmare, o filosofie românească, care

să primească între pietrele ei unghiulare două cestiuni nepuse în filosofie și nestudiate de nimeni. Cestiunea națiunei și a religiunei — singurile lumini cari ne-au scăpat și a făcut de mai trăim astăzi." Acest lucru cerea tînărul poet de 19 ani teatrului național, teatru care la mijlocul secolului trecut abia reușea să-și creeze o terminologie cu care să denumească momentele ce se succed în desfășurarea unui spectacol; teatru, care, după cum se știe, abia se orînduia într-un chip statornic și-și înfiripa anevoios, prin mulțimea de adaptări și prelucrări de vodeviluri, melodrame, comedii cu cîntece și șansonete, un repertoriu național.[1]

Gîndind istoria națională „prin paralelisme" (după cum remarca G. Bogdan-Duică[2]), ambiționînd la un teatru de factură universală, împlîntat însă în „trecutul cel mai vechi" și în timpurile legendare ale românilor, poetul își însemnă, în manuscrisul *2275*, f. 175 v., suita momentelor acelui impresionant *Dodecameron dramatic*, din care va realiza (fără a fi apucat să definitiveze) majoritatea temelor marcate:

„DRAGOȘ VODĂ

1. Neamul Mușatin (Mircea Vodă — Bătălia de la Nicopole).
2. Alexandru cel Bun. Carl der Grosse.
3. Ștefan și Ilie — Sarmis.
4. Ștefan cel Mare. El însuși.
5. Bogdan cel Chior. Ortnit.
6. Ștefan cel Tînăr — Harald (Twardowski).
7. Petru Rareș — Eginhard.
8. Alexandru și Iliaș.
9. Alexandru Lăpușneanu.
10. Despot Vodă.
11. Alexandru Lăpușneanu." (cca 1875 — 1876)

Descoperind însemnarea, Bogdan-Duică este primul care o comentează: „Să ne dăm seamă ce cantitate de idei se resfiră din aceste puține rînduri", spune istoricul literar cu această ocazie, trecînd apoi la o

[1] Vezi Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, vol. II, Buc., 1921, p. 55: „la 1819, pe scena de la Cișmeaua Roșie se putu auzi și limba română: o traducere a *Hecubei*"...

[2] Vezi *Buletinul „Mihai Eminescu"*, III, 1932, Cernăuți, p. 186 — 187.

identificare de planuri dintre acest *Dodecameron dramatic* și cronica vornicului Ureche: cap. I (Dragoș), cap. IV (Alexandru cel Bun), cap. VI (Iliaș și Ștefan Vodă), cap. XII (Ștefan cel Mare), cap. XIII (Bogdan cel orb), cap. XIV (Ștefan cel Tînăr), cap. XV (Petru Rareș), cap. XIX (Iliaș Vodă, turcitul), cap. XXIII (Despot Vodă), cap. XXII și XXV (Alecsandru Lăpușneanu), din *Domnii țărei Moldovei și viața lor*, ediția Mihail Kogălniceanu a *Cronicilor Românei sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*. Străbătînd cu fantezia acest trecut de epopee, poetul își propunea realizarea acelei *Legende a Daciei*, consemnată undeva în manuscrise, începînd cu *Decebal* și Dragoș Vodă *(Bogdan Dragoș)* și pînă la „Iașii în 1840", dacă ar fi să ne orientăm după *Aur, mărire și amor* [*Acatarii faraonului Tlà*]. Altundeva, printre liste de rime și încercări de versificare pentru *Mira*, [*Liră spartă-n stînca lume*], în epoca prestudențească (cca 1867—1868), însemna apăsat: „Așa-numite drame clasice s-ar pute introduce prin piese ca *Ovid* (în Dacia) — caracter și idei în operele sale: *Crucea-n Dacia sau Joe și Crist*... (*Polyeuct*)" făcîndu-și din *Polyeucte* al lui Corneille, un reper pentru o „tragedie creștină de tip clasic", după cum va remarca G. Călinescu[1]. Tragedia creștină, astfel intitulată, nu a mai fost realizată. (Cîteva sugestii pot fi detașate, pentru perioada respectivă, tot în *Mira*, și anume în *Planul Mirei*, ms. *2254*, f. 17, unde „libertatea și Cristos (crucea) una sînt" — iar Joe se confundă cu Mihai Viteazul.[2]) Asupra ideii pătrunderii creștinismului în Dacia, însă, va reveni, adunîndu-și materialul de care avea nevoie pentru Legenda Daciei și a lui Decebal. În ms. *2285*, caiet original, legat în pînză, datînd din vremea studiilor (Viena-Berlin), într-o notiță dedicată exact „Stării Romei în vremea colonizării Daciei cu romani" (cca 1871), citim: „Politica Romei în vreme de suprapopulație: rezbel și colonizație. Elementele de colonizare din clasa a patra — care pot servi de contingente ideilor comuniste. Creștinii din imperiu persecutați, pentru că profesau idei comuniste. Probabila colonizare a Daciei cu creștini."[3]

Deși, așa cum reiese din evenimentele cunoscute ținînd de biografia poetului și din întreaga arhivă a tezaurului manuscriselor, teatrul a

[1] Vezi *Opere*, 12, p. 70.

[2] A se vedea cap. *Mira. Note și variante*, în *Opere*, IV — *Teatru*, 1978.

[3] Textul întreg în *Opere*, IV — *Teatru*, cap. *Decebal. Note și variante*.

fost o dimensiune capitală a vieţii lui Eminescu, creaţia dramatică rămasă are un carcter dintre cele mai risipite şi greu de organizat, datorită fragmentării şi succesivelor reluări, ramificări, amplificări ale anumitor motive şi nuclee dramatice, în planuri şi dimensionări greu de interpretat exact în filiaţia unui anumit proiect dramatic. Recordul îl deţine, în această direcţie, magmatica diversitate de planuri şi reluări pentru *Mira*.

O problemă tot atît de derutantă şi spinoasă este şi aceea a cronologizării fără de riscuri, avînd în vedere doar anumite elemnete deduse din învecinarea textelor în manuscrise ori din, suprapunerea cernelurilor, grafiilor şi din analizarea soiurilor de hîrtie. Datările de autor fiind adevărate puncte călăuzitoare — dar cît de rare! — rămîne, ca o ispăşire consolatoare, pentru temerarul pasionat, invocarea greşelii făcute *întru* Eminescu şi îndemnul permanent resimţit de verificare şi revenire rectificatoare, fie că e vorba de lecţiuni de texte, adnotări şi comentarii istorico-literare, atribuiri de paternitate din domeniul fragmentariumului filozofic şi publicisticii, ori de cronologizarea şi organizarea operei.

Pe parcursul unor notiţe din perioada studiilor la Berlin, aflate în miscelaneul *2257*, fila 11 r., purtînd data de „5/I/73", Eminescu puncta, în marginea cursului de filozofie ţinut atunci de Eduard Zeller, ce anume trebuie aşteptat de la frumosul estetic. Mai întîi, „din adîncirea lucrurilor trebuie să rezulte ceva frumos... Ideea la Platon." Prin urmare o neîntreruptă căutare, îmbinată cu pătrunderea în adîncimea lucrurilor, la modul platonician. Apoi, cerinţa, şubliniată în manuscris, „ca *arta să se ţină în marginele raţiunei*". La întrebarea care ar fi arta viitorului, însemnările de pe fila următoare (12 v.) datate „9/I/73", continuă în chipul cel mai explicit, întărind cerinţa artei" „în marginele raţiunei". „Contribuţia fantasiei şi raţiunei. Îi trebuie ficţiune, superstiţie mistică, spiritele" — notează, în continuare, autorul de atunci al *Tabloului dramatic — Andrei Mureşanu* şi al lui *Decebal*. Tezaurul trecutului, receptat de sensibilitatea acordată cu năzuinţele şi îndemnurile momentului, poate inspira creaţia poetică dînd un ideal prezentului lipsit de măreţie. „Poesia: Este scopul ei de a aduce lumea, viaţa şi pasiunile ei în forma estetică. Ce a folosit intrarea mitologiei antice în poesia modernă? Rămîne nenţeleasă pentru mulţime. ... În ce cad susţinătorii poesiei populare: vor deveni romatici într-un mod oarecare — adică

vor căuta poporului precedenţe şi mai vechi — d. es. poesia vechei naţionalităţi germanice. Nibelungen. ... A reproduce scheme, coaje vechi este sărăcie; poesia adevărată e nemijlocită." Transferul istoriei în icoane cadenţate în versuri se înfăptuieşte numai prin harul artistului, cunoscător al străvechilor datini şi mitologiei autohtone, preluată şi prin cîntecele populare, avînd însă, la îndemîna sa, modelul marilor creatori din liteartura universală: Shakespeare, Byron — „pasiunea mişcărilor vieţei", Goethe, Heine, — „lirică" Schiller; în persoana scriitorului stînd deopotrivă un filozof şi un poet.

Veşnic tînărul Eminescu, a cărui imaginaţie străbate cu întreaga-i sensibilitate romantică neguroasa şi mitica existenţă a îndepărtatelor origini ale poporului nostru, îşi statorniceşte încă de la începuturi dimensiunile unei ample viziuni creatoare din care nu lipsesc reperele unei arte de factură clasică. Sinteză supremă, „mirele universului — naturei", poetul se autodefineşte în acea chintesenţă sublimă, însemnată printre filele de laborator pentru *Mira*: „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nour de aur din marea de-amar". (*2254*, f. 18 v.). Timpul istoric, într-o filozofie personală a istoriei, sesizată de toţi cercetătorii operei lui Eminescu, nu poate fi conceput decît ca un timp viu, în care converg toate energiile unei naţiuni, şi într-o întoarcere permanentă spre cei ce vor veni. Căci „egoismul, care vivifică aceste forme, asta nu va interesa pe nime — acest sîmbure-l vor avè şi strănepoţii noştri cine ştie sub ce formă — dar bogăţia de forme esterioare ale vieţei noastre, mulţimea de colori prismatice, de limbe varii şi multe, de poesie şi arte care de care mai originală în felul ei, de apăsare cu animozitate asupra unor teorii şi puncte, necrezute în fond de cei ce le susţin (d. es. drept, istorie, religiune ş.a.), această minciună în aparenţă atît de frumoasă, în fond ţesătura durerilor noastre — atît de strălucită în arătare, atît de cumplită în esenţa ei — va procura, ca fenomen se-nţelege, cari nu mai implică voinţă şi eşofare, multe ore de petrecere strănepoţilor noştri. Am putè zice că adevărul nici interesă măcar. Ce sură şi neplăcută ar fi o istorie, care ar arăta pur şi simplu pe om dezbrăcat de închipuirile, cu care-şi îmbracă voinţa, un motor orb şi surd, care zdrobeşte sau e zdrobit, în fine această dinamică a puterilor soţiale, dizbrăcate de filosofie şi politică — de formele, vorbele, pompele esterioare strălucite." (*2287*, 7 r.v.)

Rememorarea trecutului în plenitudinea conştiinţei prezentului — acea *anámnesis* platoniciană — este fundamentală pentru viziunea panoramică pe care voia să o realizeze prin giganteştile cicluri dramatice proiectate. Accidentalul, nesemnificativul se exclud prin ideea unificatoare a succesiunii şi continuităţii. „Cine va vrea să facă istoria unei epoce sau unui mişcămînt oarecare, înainte de toate ar trebui să facă a se simţi legea continuităţii acestui mişcămînt. El va trebui să arate punctul de purcedere, de ajungere şi apoi seria termenilor intermediare prin cari se află unite aceste două termine estreme." Aşadar de a se vedea „în germenele său tot atît ca şi în succesiunea" sa, în simultaneitate „vremea continuităţii sale, toată dezvoltarea istorică". Ideea fluxului solidarităţii dintre generaţii, pusă în articolul din 15 august, din *Românul*, după serbarea de la Putna, reluată în *Mureşanu* şi în alte poeme, acea unitate naţională simbolizată în „sîmburele de ghindă", în care e cuprins stejarul întreg — sta la inima poetului.

Atras de trecutul eroic şi fabulos, în care se adînceşte ca într-o epocă a „vîrstei de aur", judecînd, prin contrast, cu mai mare gravitate, încă, prezentul, poetul îşi dimensionează un spaţiu şi un timp al său, într-o viziune mito-poetică originală.

S-au făcut şi se fac atîtea remarci asupra filiaţiunii motivelor şi temelor, trecerii unor imagini din poezie în proză; din fragmentele dramatice în poezie şi roman etc. Perpessicius, de pildă, remarca senzaţia puternică, de fapt trăit şi exprimat aidoma, pe care o lasă cititorului atîtea elemente de viaţă teatrală surprinse în romanul *Geniu pustiu*, la care Eminescu lucra în paralel cu transcrierile făcute în calitate de sufleur (caietul *3215*), cu traducerea tratatului *Artei reprezentărei dramatice*, cu traducerea dramei lui Ierwitz, *Histrion* (cca 1868 — 1869), cu definitivarea *Dramei originale într-un act. Amor pierdut — viaţă pierdută. Emmi* (cca 1868 — 1869), în fine cu aşternerea versiunilor şi planurilor suprapuse pentru *Mira*, *Genaïa* şi a prologului [*Întunericul şi Poetul*], a primei versiuni pentru *Tablou dramatic. Mureşianu* — ca să nu le numim decît pe acestea, rămînînd în sarcina fiecăruia parcurgerea imensului, fascinantului şi totodată dedalicului laborator al germinării şi stratificării acestui impresionant travaliu de creator.

„Cît despre imaginea scenei şi a culiselor, nota Perpessicius, aşa cum se înfăţişează în intimitatea lor dinaintea reprezentaţiei, ele sînt

surprinse şi înregistrate nu numai de un familiar, dar chiar de ochiul indiscret al sufleurului, această cîrtiţă providenţială a spectacolului. «Pe-o uşă la capăt, scria tînărul romancier, puteai privi pe scenă, cu toată crasa ei dezordine naintea reprezintărei, cu boschetele a căror verde e amestecat cu pete roşii, roze adică, cu bănci ce stau încă trîntite pe scenă, cu fondaluri ce spînzură pe la jumătatea scenei, cu fundul în care vezi încă stînd mobilele grămădite una peste alta, candelabre peste scaune, mese culcate cu picioarele-n sus pe canapele, oglinzi întoarse cu sticla spre perete, scoarţe învălătucite, rechizite aruncate una peste alta, şi-n stînga, şi-n dreapta, cabinete de scîndură numite garderobe, în care se-mbracă şi se spoiesc actorii şi actriţele» — şi cine ar putea tăgădui valoarea îndoit istorică, teatrală şi biografică, a acestui document de epocă?"[1]

În *Legenda cîntăreţului*, tipar de început pentru *Aur, mărire şi amor* ([*Avatarii faraonului Tlà*], după intitularea dată de Călinescu) se afla, doar sugerat, spre sfîrşitul fragmentului, nucleul prin care regăsim firele unei intime legături, pe linia archaeusului eminescian, între *Povestea magului călător în stele — Memento mori — Aur, mărire şi amor*, pe de o parte, iar prin această nuvelă, cu toată suita momentelor *Muşatinilor — Decebal — Dodecameronul dramatic*. Motivul *domei mortului*, de exemplu, înrudit cu acela al descinderii în piramidă (provenit din Th. Gautier, *Le pied de la momie*, dar de o viziune „adînc eminesciană"[2]: loc al naşterii şi morţii, insula lui Euthanasius, edenul regresiunii spre viaţa vegetativă) — este reluat continuu, de la *Făt-Frumos din lacrimă*, prin *Sărmanul Dionis*, în *Avatari*, *Fragment*, *Cezara* şi versiunile limitrofe ce pot fi încadrate în perimetrul unuia sau altuia dintre aceste titluri fundamentale. *Legenda cîntăreţului* (= *Poveste indică*, titlu mai vechi, dat după cîteva elemente descriptive de la începutul fragmentului), şi prin trimiterea dintre paranteze: *Scena* „Mira murí — toţi", produce fuzionarea acestor texte adiacente la nuvela avatarurilor cu marea legendă a „halelor înalte", prezente deopotrivă în *Decebal*, ca şi în *Avatarii faraonului Tlà*. Întinsa nuvelă a avatarurilor datează din aceeaşi perioadă cu *Planul lui Decebal*, aproximativ concomitent cu citata

[1]Vezi Perpessicius, *Eminesciana*, Bucureşti, 1971, p. 228 — 230.
[2]Vezi G. Călinescu, *Opere*, 13, cap. *Visul* şi cel urm., *Doma şi apa*.

Legendă a cîntărețului. Descrerea palatului regelui Tlà oferă și înțelesul pe care scriitorul îl da „înaltelor hale": „Deschise o ușă mare și intră într-o sală a cărei podea era o unică oglindă de aur... sală fără acoperemînt... deasupra, cerul cu toate oceanele de stele... în oglindă, cerul cu toate oceanele de stele..." Iar în *Planul lui Decebal*, după ce corbul *Munin* vestise pieirea, în momentul în care însuși Ogur, cîntărețul cel orb, „cade-n marea-nghețată", urmează „Descrierea halelor albastre și a zeilor,... Soarele apune într-adins în marea înghețată. Luminare feerică [a] halelor mării." (*2286*, f. 72 r.)

Prefigurare a unui rege Lear pe teritoriu dacic, a cărui tragedie, suprapunîndu-se cu destinul nației sale, se amplifică în universal — acest Decebal (pe de altă parte tip de „victime émissaire", vinovat, prin dorința în absolut după „mărirea lumei", de pieirea alor săi, alungat, dezmoștenit de tronu-i, preocupat la bătrînețe de „ideea metempsicozei") trimite, pe filiera prozei eminesciene la *Avatari* și *Archaeus*, din care peste cîteva file, tot în manuscrisul *2287*, în care se află și răzlețe din drama *Decebal*, la f. 75 r., citim: „Dar închipuiască-și cineva un manuscript vechi cu foile unse, într-un colț de sertar... Și iată că te pomenești deodată pe scenă c-un tablou viu de viață; publicul rîde, actorii se strîmbă, și toate astea ca-nainte de — 200 de ani. Atuncea-ți vine-a zice că or publicul și teatrul sunt depărtați cu două sute de ani sau că piesa este nouă. Unde este timpul? Cînd întorci binoclul toate lucrurile ți se par într-o abnormă departare... Un om născut cu binoclul pe nas ar alerga viața lui toată după nasul lui propriu ca să-l ajungă — și ar fi foarte firesc asta... Unde este spațiul?" Laitmotivul „lirei sparte" și întreaga simbolistică legată de tema „iubitei moarte" se regăsesc pe mai multe file și în mai multe locuri în consemnările pentru *Mira*, începînd cu îndepărtata versiune îngemănată cu *Mortua est!* (ms. *2262*, 13 r.v., vezi în final: *Sfarmata liră ~*, cf. *Opere*, IV, — *Teatru*, p. 439; la p. 464, Toma Nour, erou de data aceasta al dramei *Mira*, „părăsește lira și blăsteamă. *Liră spartă-n stînca lume*") și cu finalul din notița, contemporană cu *Contra-pagină*, scrisă, după cum singur ne-o spune, la 18 ani, notiță intitulată *Cassiodor*. Taina arfei de aramă se suprapune „tainei" creatorului. „Sînt și eu Creator, sînt și eu Dumnezeu, am dat unui lemn suflet, puindu-mi o parte de-al meu în el". Finalul realizează fuzionarea celor două motive aici în discuție și

constată inutilitatea „cîntecului": „Sufletul ei s-a dus, te-i fi dus dupa ea sufletul lirei mele (*încearcă lira, scoate sunete*). Nu! Du-te dar! (*Azvîrle lira ș-o sparge.*)"

Aceeași simbolistică, decantată pe traiectoria pieirii vechii Dacii, va fi strămutată în *Pacea pămîntului viu s-o cer — Decebal*, unde Dacia, Dochia moartă figurează pe Mira, iar în înțelepciunea bătrînului dac — Decebal răsună, pe alocuri, cuvîntul înțeleptului Arbore din *Mira*. În concluzie, vom spune că motivul arfei sfărîmate, prezent, după cum s-a văzut, în [*Legenda cîntărețului*] urcă în timp pînă la epoca începuturilor activității dramatice originale: *Mira — Cassiodor*, *Dați-mi arpa de aramă* etc. *Povestea* (cca 1869) dezvoltă aceeași simbolistică; fabulația, înscrisă în perimetrul Daciei bătrîne, este suținută de personaje și ele simbolice: lăutarul cel orb (a se vedea Ogur, cîntărețul cel orb, din *Planul lui Decebal*), Poesis, Ștefan. „Taina" arfei de aramă, reluată, este destăinuită și de tiparul dialogat, datînd din cca 1873, al *Poveștii magului călător în stele*:

„Eu de pe stîlpul negru iau arfa de aramă...

Arfei mele vibrînde,
Gîndirile-mi mai bune, mai pure și mai sfînte
Le-am încrezut... și-n ea am pus eu
O jumătate-ntreagă a sufletului meu.
Și nu e cu putință?... nu-i propria-mi gîndire,
Nu-i propriul meu suflet ce îmi răspunde mie
Din lemnul astei arfe? Da, da! dar acea parte
Fugi pe-o noapte albă... ea a fugit departe,
Părăsi lemnul ăsta și coardele bogate,
La cer s-a dus, la stele, cu cînturi adăpate.
Cînd noaptea însă-i caldă, molatecă și brună,
Atunci o strig din mare, atunci o chem din lună
Pe-acea parte iubită a chiar ființei mele..."

În aceeași măsură, povestea cavalerului care pătrunde într-o noapte cețoasă în castelul ruinat, descoperind pe catafalc o Angela moartă — reia, pe de o parte, scena reginei moarte din *Strigorii*, amintind, totodată, de proiectul *Mira — Mortua est!*

Dramă romantică, de puternică ardere pasională, *Mira* nu este mai puţin o tensionată retrăire a unui timp istoric şi mitic, cu care poetul se identifică, transformîndu-l într-un topos greu de semnificaţii. „Mi-ar fi plăcut mult să trăiesc în trecut. Să fi trăit pe timpii aceia cînd Domnii îmbracaţi în haine de aur şi samur ascultau de pe tronurile lor, în învechitele castele, consiliile divanului de oameni bătrîni — poporul entusiast şi creştin undoind ca valurile mărei în curtea Domniei — iară eu, în mijlocul acelor capete încoronate de părul alb al înţelepciunei, în mijlocul poporului plin de focul entusiamului, să fiu inima lor plină de geniu, capul cel plin de inspiraţiune, preot durerilor şi-a bucuriilor — bardul lor."

Decebal — Dacia/Dochia; Arbore — Mira — Majo — Toma Nour — Mihai cel Mare sînt eroi arhetipali, trecînd prin ipostaze tipologice puţin diferenţiate dintr-un proiect dramatic într-altul, dintr-un moment al „dodecameronului" în cel următor, într-o viziune unitară, ciclică a istoriei. „Un veritabil «hybris» al creaţiei, prin urmare, căruia — din perspectiva întregului «laborator» eminescian — nu-i cunoaştem echivalent în literatura lumii! Lope de Vega putea să scrie peste două mii de piese, n-au coerenţa lăuntrică a incomparabilului mai multor mii de «motive» migrînd în manuscrisele eminesciene şi închizînd în ele forţe ale ecloziunii care fac din Eminescu parcă însumatorul proteic al tuturor celor care — prin veacuri — au dat naştere prodigiosului foclor românesc", remarca primului comentator de amploare al teatrului eminescian, George Munteanu[1].

Pasionat admirator al trecutului glorios faţă de prezentul epigonic, Eminescu nu este un *„laudator temporis acti"*, ci un vizionar dăruit pînă la ultima fibră idealurilor viitorimei.

„N-am cunoscut om stăpînit ca dînsul de gîndul unităţii naţionale şi de pornire de a se da întreg pentru ridicarea neamului românesc", spunea Slavici, în *Amintirile* sale.

„Trecutul e în mine şi eu sînt în trecut
Precum trăieşte cerul în marea ce-l respiră!" — filozofează

[1] Vezi, *Eminescu — omul de teatru şi dramaturgul*, studiu introductiv la *Opere*, IV — *Teatru*, 1978, p. LXXXI.

înţeleptul Arbore, hatmanul ot Suceava, în piesa de teatru *Mira*. Şi tot bătrînul Arbore, ca un alter ego al poetului, reia:

„Prin nouri sparţi, prin umbra a oamenilor cari
Frămîntă lumea-ntreagă în visele lor mari,
Eu văd o stîncă albă, o stîncă de argint,
Lucind prin veacuri negre, prin moarte mări lucind.
Lucind peste morminte cu faţa ei senină,
Şi văd că-n lumea asta fui umbra-i de lumină.
Acea sublimă stîncă ce stă cu capu-n cer
E-unirea Românimei... E visul meu de fier
Ce l-am visat o viaţă făr' să-l pot ridica.
Azi sufletu-mi încetă, se stinge viaţa mea,
Azi sufletu-mi încetă şi ochiul meu se stinge
Dar las o moştenire ce-am scris-o cu-al meu sînge,
Las Românimei toată grozavul frumos vis
Ca-n fruntea ei senină etern să steie scris!"

Ajungînd să încheie doar o singură piesă, aceea intitulată, poate şi după o sugestie venită prin Maiorescu (cf. *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, tipărită în *Convorbiri literare*, I, 1867) din Heine[1], *Amor pierdut, viaţă pierdută — Emmi;* tipărindu-i-se, din tot ce a gîndit şi turnat în poezie dramatică, doar traducerea baladei *Vîrful cu dor*, Eminescu-dramaturg rămîne încă să fie repus în drepturile sale de către posteritatea istorico-literară. Creacţia dramatică, sector masiv de poezie postumă, reprezintă parte întregitoare şi *egală* cu restul creaţiei Marelui Inspirat.

AURELIA RUSU

[1] A se vedea E.T. Dinescu [M. Ştefănescu şi D. Petrovanu] *Maiorescu traducător... şi Eminescu*, în *Convorbiri literare*, nr. 6 (126), iunie 1980, p.13.

TABEL CRONOLOGIC

1840 *Ghenarie, fevruarie*, tom. I, redactorul *Daciei literare*, M. Kogălniceanu, analizează, la rubrica „Teatru", stagiunea 1839–1840, sub aspectul organizării, conținutului național al repertoriului și jocului „prost" al actorilor: „În Iași, o societate de actori români s-au întrunit în iarna trecută, subt direcția unui din mădulările sale, spre a da 12 reprezentații în limba națională și alcătuite de piese comice, de melodrame și însuși de tragedii. Planul au fost mare, dar isprava mică." În continuare, cercetîndu-se repertoriul, se face observația: „Piesele sunt rău alese, sfîșiete și rău întocmite; ...de multe ori se înfățoșează pe scenă, în tot ridicolul lor, cele mai mari anacronisme"... În încheiere, Kogălniceanu cheamă la fondarea unui teatru național serios, ca manifestare artistică pusă în slujba unor idealuri superioare: „Materie este, teatrul național poate să înflorească, dar pentru aceasta trebuie o întreagă abnegație de tot interes bănesc, trebuie un interes de slavă, dorul binelui și o mare hotărîre de a face jărtfi însemnătoare. Atunce, scena românească va fi artă, iar nu păpușerie." Eminescu, preluînd în adînca și ampla lui deschidere spiritul *Daciei literare*, transcrie însemnările privitoare la teatru, ale revistei, în ms.

2254, f. 311 r., drept repere teoretice și naționale, la traducerea tratatului lui H. Theodor Rötscher, *Arta reprezentărei dramatice.*

1858 Este anul cînd Mihai se înscrie, în clasa a III-a, la Național-Hauptschule, din Cernăuți. „La anul 1858 cînd a venit Eminescu la Cernăuți, simțul național era încă foarte puțin deșteptat la românii din Bucovina. Nu exista nici o societate culturală, nici o mișcare națională. Străduințele naționale ale lui Pumnul și ale fraților George, Alecu și Eudoxiu Hurmuzaki, începute înainte de 9–10 ani, nu prinsese încă rădăcină. Limba oficială era cea nemțească. În școli, afară de cea primară greco-orientală, toate obiectele erau predate numai în limba germană, și în liceu numai o oră pe săptămînă era rezervată pentru limba și literatura românească. Aceasta era situația în Bucovina, cînd a venit Eminescu în țară; acesta era mediul în care a început a se mișca și a se dezvolta, și acest mediu numai puțin s-a schimbat cît timp a petrecut Eminescu în Bucovina, și această schimbare s-a produs, mai ales, prin reprezentațiunile teatrale sub direcțiunea d-nei Fani Tardini, apoi Pascaly și Millo." (Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu)*.

1860–1861 Ca elev în clasa I și a II-a de liceu, Mihai locuia, împreună cu alți colegi, la antreprenorul de birji, Nikolaus Dzierzek (Țirțec). Amintindu-și de această perioadă, mai tîrziu, în caietul *2291*, f. 35 r., sub titlul *Suveniri din copilărie*, Eminescu, va nota: „La Dziercek în casa cu plopii. — Grădina cu mere în care-mi făcusem cuib ca vulturul... Teatru l-am jucat o dată în odaia din pod în care ședeam cu Armanul, a doua, în grădină, *Landhaus an der Heerstrasse — Liebelei am Fenster*" — în care Gh. Bogdan-Duică („Buletinul Mihai Eminescu", III, 1932) identifică farse, în gustul epocii, ale lui August von Kotzebule.

1863 *16 aprilie* Data la care Mihai părăsește liceul din Cernăuți. În anul următor, în iunie 1864, s-ar fi aflat la Sibiu (?), să-și dea examenele de clasa a III-a gimnazială (?) și, tot atunci, împreună cu Ioachim Munteanu și Ioan Al. Lăpedatu, ar fi încercat să organizeze o trupă de „diletanți teatrali" (cf. Ghe. Pavelescu, I.V. Boeriu).

1864 *1/13 martie* Are loc la Cernăuți, prima reprezentație dată de trupa Fani Tardini, după ce se obținuse autorizația guvernatorului Bucovinei.

30 aprilie Fani Tardini cere permisiunea pentru o nouă serie de 10 reprezentații.

17/29 mai Ultima reprezentație, în folosul Societății pentru cultură din Cernăuți. La 3 iunie, aflîndu-se încă la Cernăuți, Fani Tardini înaintează o cerere pentru stagiunea de iarnă, 1864–1865.

Reprezentațiile de la Cernăuți, ale trupei Vlădicescu-Tardini, după cele de la Botoșani, unde Eminescu putuse participa la spectacole, au în repertoriu comedii naționale, vodeviluri, drame — mai toate „cu cîntece" —, piese originale și adaptări. Printre autori se numără V. Alecsandri, C. Negruzzi, Matei Millo, Victor Hugo, Kotzebue; muzica de I. Wachmann, Al. Flechtenmacher etc.

Asupra acestei perioade, cît se poate de semnificative pentru formarea lui Eminescu, poet și om de teatru, găsim mărturii vibrante, traversate de un autentic fior al împărtășirii cu marile idei ce începeau să frămînte mai cu seamă pe tinerii acelor vremi, la Teodor V. Ștefanelli, în ale sale *Amintiri despre Eminescu:* „Cînd, după dispariția din primăvara anului 1863, se ivi Eminescu iarăși în Cernăuți în primăvara

anului 1864, el avu ocazia să vadă trupa de teatru a d-nei Fani Tardini, care a dat reprezentaţii în sala «Hotelului de Moldavie», din începutul lunei martie pînă la 15/27 mai 1864, şi apoi a fost angajată şi pentru stagiunea din noiembrie 1864 pînă la martie 1865. Pe vremea stagiunii de primăvară 1864 era şi Eminescu în Cernăuţi.

Trupa d-nei Fani Tardini a fost întîiul teatru românesc pe pămîntul Bucovinei şi a avut o deosebit de mare înrîurire asupra dezvoltării vieţii şi activităţii românilor din Bucovina. Venea publicul din toate unghiurile Bucovinei să asiste la reprezentaţii, iar studenţii nu lipseau niciodată de la ele. ...

Eminescu era foarte atent la cele ce se petreceau pe scenă. El sta nemişcat, cu privirea aţintită asupra actorilor, ca şi cînd ar fi voit să soarbă toată acţiunea şi frumoasele melodii cîntate de dînşii, şi se supăra grozav dacă careva din colegi îl stingherea prin întrebări sau observări. Îl supăra mult şi aplauzul zgomotos din teatru, pentru că în aceste aplauze se pierdeau multe fraze şi melodii ale artiştilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplaudînd niciodată, dar acţiunea din piesa reprezentată se oglindea în faţa sa şi în ochii săi scînteietori. Dacă ieşeam între acte prin coridoarele teatrului, atuncea Eminescu fredona melodiile auzite pe scenă, sau repeta fraze din piesa reprezentată. ...

Şi asupra noastră, a studenţilor, a avut acest teatru mare înrîurire. Vedeam piese patriotice, naţionale, auzeam o limbă frumoasă şi cîntece bine executate şi astfel ne îndeletniceam şi noi în declamaţiuni şi ne însufleţeam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. Toată învăţătura noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu, n-a avut atîta influenţă asupra dezvoltării noastre naţionale, ca acest teatru."

19 iulie 17 boieri români înaintează o cerere guvernatorului Bucovinei, pentru susţinerea dreptului publicului român de a asculta un teatru în „idiomul său".

Luni, 2/14 noiemvrie — inaugurarea stagiunii de iarnă, cu piesele *Zmeul nopţii* şi *O căsătorie fără voie*; marţi, 3/15 nov., urma să fie reprezentată piesa programată pentru inaugurare, şi anume *Mînăstirea de Castru*, amînată, însă, după ce se făcuseră afişele.

Peste ani, în 8/20 oct. 1880, în perioada de intensă activitate ziaristică de la *Timpul*, va face o cronică a spectacolului de la Teatrul Naţional cu *Mînăstirea de Castro*, în care jucau mari actori, prietenii săi de odinioară. După ce cu o seară înainte (*Timpul*, 224, 7/19 oct. 1880), dezaprobase „piesa, care este o melodramă ordinară de bulevard", Eminescu revine asupra ei, amintindu-şi că „demult făcea deliciile publicului nostru de provincie". Nemulţumit, acum, de acest gen de spectacole, ziaristul matur care era, clasează drama drept „cea mai vulgară ţăsătură cu tablouri" şi-şi arată îndurerarea faţă de această decădere: „Am avut nefericirea de a vedea pe Millo, fala scenei noastre, silit să suplinească un rol de necesitate...; Eufrosina Popescu coborîndu-se la un rol nedemn de talentul ei artistic... Într-o piesă, unde ia parte un Millo, aplaudele sunt pentru P. Velescu! Ce piesă monstruoasă şi ce interpretare absurdă trebuie să fie!"

1865 *„Mart în 5 zile"* — este data cererii de demisie a lui M.G. Eminovici, din funcţia de copist la Comitetul permanent al judeţului Botoşani, din „dorinţa de a urma studiile colegiale la gimnaziul plenariu din Bucovina". Două zile mai tîrziu delega pe fratele său, Şerban, cu ridicarea salariului pe luna februarie; la „865 mart 9 zile" solicita un paşaport pentru trecerea graniţei,

iar la 11 ale aceleiași luni, avînd aceste formalități îndeplinite, putea pleca, pentru a regăsi atmosfera de sfîrșit de stagiune teatrală, la Cernăuți.

Marți, 9/21 martie avea loc ultimul spectacol al stagiunii, cu *Arderea tîrgului Baia*, „o pagină din rezbelul lui *Ștefan cel Mare*, în trei acte, de d-l N. Istrat".

Luni, 1 /27 martie Reprezentația de adio, în folosul Societății pentru cultură, cu piesa *Doi morți vii*, poezia *Invocare*, a lui D. Petrino, declamată de Fani Tardini; *Bucovina*, de V. Alecsandri, cîntată de Vlădicescu etc. S-au mai adăugat trei seri de reprezentații, în prima jumătate a lunii aprilie 1865, în care sînt interpretate piese naționale, cu precădere ale lui Vasile Alecsandri. După plecarea trupei Tardini, în primăvara lui 1865, și Eminescu va părăsi Cernăuțiul. Dar, scria A. Hurmuzaki, în *Foaia Societății...*: „Nouă ne rămîne o impresiune foarte bună de la aceste două stagiuni ale teatrului național; credem că și efectul lui nu va fi pierdut. Întîmpinat cu o vie și firească simpatie, ce nici putea fi aminterea, de vreme ce conștiința și simțul demnității naționale cresc pe toată ziua în putere — după cum vom vedea cu nespusă fericire, o dorim și o sperăm cu toată tăria, cu toată ardoarea inimii pentru viitor și mai mult —, reprezentările în limba națională dînd îndemnul binevenit și celor ce sînt mai puțin îndătinați cu ea, de a o cunoaște, a o cultiva și a o iubi și mai tare; scenele din viața poporului, care ne arată pe acesta în nestricata sa naivitate și adeseori cu toate virtuțile sale, amintirea datinelor trecute sau sub ochii noștri trecînde, iar, mai presus de toate, reînvierea măcar a unor suveniri mărețe, a unora din bărbații istoriei românilor, a unor eroi străluciți, a

unor întîmplări glorioase și fapte patriotice — acestea toate nu-și pot lipsi efectul lor. Oțelul scoate scîntei chiar din piatră, fapta măreață, exemplul viu aprinde sufletul simțitor."

23 aprilie/5 mai Eminescu se afla acasă, la Botoșani, unde G. Manea Focșăneanu îi oferă fotografia sa, dedicîndu-i-o „Tenerelului Eminènu, elev" etc.

27 mai — 18 iulie Reprezentațiile trupei la Brașov, la care Eminescu, se pare, că nu se afla.

Toamna 1865 — ianuarie 1866, din nou la Cernăuți.

1866 *12/24 ianuarie* Moare Aron Pumnul: *La mormîntul lui Aron Pumnul*, în broșura *Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziaști den Cernăuți la mormîntul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul.* Părăsește definitiv orașul studiilor gimnaziale; peregrinează prin Transilvania, spre Blaj, „Roma mică", unde rămîne din iunie în septembrie 1866, și, în iarna 1866—1867, va coborî, probabil, spre București.
Toată această perioadă este sintetizată în chipul următor, de către Iacob Negruzzi, în ale sale *Amintiri din „Junimea"* (1921): „La Cernăuți, viind odată o trupă de actori români, sub direcția doamnei Fanny Tardini, tînărul Eminescu a părăsit școala, din admirație sau poate dintr-un amor precoce pentru una din actrițe, și s-a tocmit ca suflor, cutreierînd cu acea trupă mai toate orașele române, până ce iarna, a ajuns la București".

15 decembrie Iorgu Caragiale și trupa sa, Teatru de vodevil român, își începe activitatea în sala Cornescu. (Începuse să se bucure de prețuire și recunoașterea viitorul protector al poetului, Mihail Pascaly, în a cărui

trupă se afla, acum, și Fani Tardini. La 10 febr. 1867, în *Răzvan Vodă*, de B.P. Hasdeu, soții Pascaly înregistrează un mare succes.)

La încheierea stagiunii, trupa lui Iorgu Caragiale pleacă, pe durata verii, în turneu prin Ploiești, Brăila, Galați, Giurgiu. Eminescu, aflat la Giurgiu, unde slujea, iar în ceasurile de răgaz citea în gura mare pe Schiller, va fi descoperit și integrat trupei, ca sufleur, copist de roluri, alcătuitor de cuplete și secretar-alcătuitor de petiții în favoarea teatrului românesc.

1867 *19 octombrie* Înregistrarea cererii, scrise de mîna lui Eminescu, prin care Caragiali cerea aprobare pentru o stagiune la Teatrul Național, în paralel cu trupa Millo-Pascaly. În completarea la această cerere, pe lista persoanelor masculine ce alcătuiau trupa, Eminescu se trece, bineînțeles, și pe sine.

1 noiembrie Ministerul Instrucțiunii și Cultelor încuviințează un număr de 15 spectacole, pe scena Teatrului Național, pentru trupa Iorgu Caragialy — D. Drăgulici: „cu începere de la 1 noiembrie viitor pînă la finele lui martie"...

Acum se plasează întîlnirea dintre I.L. Caragiale și Mihai Eminescu: „Stagiunea migrării actorilor se sfîrșise: era toamnă, și aceste păsări călătoare se-ntorceau pe la cuiburile lor, își va aminti Caragiale.... Și-mi povesti cum găsise într-un otel din Giurgiu pe acel băiat — care slujea în curte și la grajd — culcat în fîn și citind în gura mare pe Schiller. În ieslele grajdului, la o parte, era un geamantan — biblioteca băiatului — plin cu cărți nemțești. ...Actorul îi propuse să-l ia sufler, cu șapte galbeni pe lună, și băiatul primi cu bucurie." Seara, I.L. Caragiale îl va întîlni: „Era o frumusețe! O figură clasică încadrată de niște plete mari negre; o frunte înaltă și senină; niște ochi mari — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zîmbet blînd și adînc melancolic. Avea aerul unui sfînt tînăr coborît dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

— Mă recomand, Mihail Eminescu." *(În Nirvana)*

Pentru această stagiune teatrală, 1867—1868, va fi efectuat, ca sufleur și copist de roluri, acel caiet manuscris, înregistrat la Biblioteca Academiei R.S.R., sub cota *3215*, în care se află transcrise, cu frumoasa-i grafie, cele trei piese: *Smeul nopții*, comedie într-un act, de Hippolite Lucas, tradusă de P.I. Georgescu; *Margo Contessa*, vodevil într-un act, tradus din franțuzește de T. Profiriu și *O palmă sau Voinicos da fricos*, comedie într-un act, tradusă de D. Porfiriu.

Alte proiecte dramatice, traduceri, ca să nu mai vorbim de caietele de poezii, de proiectata introducere la un roman, intitulată *Contra-pagină*, de romanul *Geniu pustiu* fac din această perioadă una dintre cele de mai mare diversitate de planuri. În perimetrul acestei epoci, se înscrie proiectata dramă *Ovid (în Dacia). Crucea-n Dacia sau Joe și Crist...* (cca 1867—1868); *Genaïa* (cca 1868); *Doamna Chiajna* (cca 1868); tulburătorul și atît de arborescentul proiect pentru *Mira*, bruionul unei traduceri după E. Scribe și C. Delavigne, *Diplomatul*, traducerea dramei lui G. Ierwitz, *Histrion* (cca 1868—1869) etc.

1868 Anul din care datează *Contra-pagină:* „Astfel de s-a-ntîmplat — consemnează însuși Eminescu — ca Doamna Lume să dicteze: M.E. — feuilletoniste ennuyant, și D. Destin să scrie: M.E. Sufler de Teatru." Concomitent, în *Geniu pustiu*, romanul ale cărui începuturi se înscriu tot acestei perioade, imaginea, realistă și plastică, a vieții teatrale, cu spectacole improvizate

în cîte o baracă din scînduri „într-un suburbiu al orașului", cu „cabinete de scînduri, numite garderobe, în care se-mbracă și se spoiesc actorii și actrițele", cu actrițe ce jucau „subrete, deși pasul și atitudinea arătau pe tragediană". Este perioada „Rugăciunei unei Vergine", cînd „părè că geniul divinului brit Shakespeare espirase asupra pămîntului un nou înger lunatec – o nouă Ophelia" *(Geniu pustiu)*.

Între timp, la 28 nov. 1867 – 13 dec. 1867, 19 ian. 1868, Eminescu mai întocmește o serie de petiții prin care solicita înmulțirea numărului spectacolelor, dată fiind afluența publicului. În primăvara lui 1868, trupa Caragiali-Drăgulici se dizolvă.

Aprilie Eminescu trece în trupa condusă de marele actor și viitor protector al poetului, Mihail Pascaly. Prestigiul actorului de la Teatrul cel Mare ca și proiectatul turneu transilvănean îl atrag pe Eminescu spre această formație actoricească. Convingerea lui Pascali era că „Teatrul este istoria vie de cultură, de mărire, de poleirea unei națiuni. Poporu fără teatru este popor fără cultură, fără mărire, fără istorie." (Scrisoare către G. Barițiu, din 8 mai 1871.)

12 mai Trupa, compusă din: Matilda Pascaly, Maria Gestianu, Catinca Dumitrescu, Maria Vasilescu, Mihail Pascaly, I. Gestianu, I. Săpeanu, Simeon Bălănescu, Petre Velescu, Mihai Eminescu (numele apare ortografiat într-un document aflat la Arhivele Statului din Brașov, *Emilescu)*, Victor Fraivald – se găsea la Brașov. Primul spectacol, cu *Orbul și nebuna*, traducere din franceză de Millo și Pascaly, s-a dat la 5/17 mai 1868. Trupa rămîne pînă la 16 iunie, la Brașov.

17 iunie Sosesc la Sibiu; la 20 iunie încep să joace. În 17/29 iunie – după o informație relevată de Bogdan-Duică (*Buletinul „Mihai Eminescu"*), într-o luni seara a fost banchetul la „Împăratul romanilor", la care participa și I.G. Bariț, care, în 1894, își va aminti că „Acel tînăr interesant, cu «ochii mari fără de noroc» ni se recomandă ca Mihail Eminovici, actor în trupa lui Pascaly".

Urmează Lugoj – de unde corespondentul pentru *Albina* îl menționează și pe Eminescu printre actori: „Lugoș, 10 iuliu 1868. D-l Mihai Pascali, director de teatru din București, avu o idee prè frumoasă ca să treacă cu o parte din societatea dramatică și în părțile noastre. După ce se fini reprezentările române în Brașov și Sibiu, ajunse și la Lugoș, și aci, în 4 iuliu dădu *Ea este nebună*, dramă, și *Nevasta să-și urmeze bărbatul*, comedie; în 5 iuliu *Gărgăunu*, comedie, în 9 iuliu *Voinicos dar fricos*, comedie. În 11 se va da *Femeile cari plîng* și *Nu este fum fără foc*, iară în 12 iuliu, *Mihai Viteazul*. Sperăm că societatea dramatică va rămînè aci încă pînă cătră 25 iuliu, pe urmă va trece la Timișoara, pe o săptămînă –, de aci la Arad și mai departe. Societatea stă din damele: Matilda Pascaly, Maria Gestianu, Catinca Dumitrescu și Maria Vasilescu și din domnii: Mihai Pascaly, I. Gestianu, I. Săpeanu, I. Bălănescu, P. Velescu, M. Eminescu și V. Praivald."

11 august La Arad (după ce trupa trecuse prin Timișoara), este aplaudată piesa lui Bolintineanu, *Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni*. Aici îl va fi întîlnit Eminescu pe Iosif Vulcan, în a cărui revistă *Familia*, apare la 18/30 august, *La o artistă*. T.V. Ștefanelli, în amintirile sale, pe o mărturie a poetului, din timpul șederii la Viena, credea că *La o artistă* și *Amorul unei marmure (Familia*, 19 sept./1 oct. 1868) au fost

scrise pentru Eufrosina Popescu. Bogdan-Duică presupune că artista despre care ar fi vorba este Maria Vasilescu (*Viața românească*, nr. 12, 1924), iar mai apoi (în *Buletinul „Mihai Eminescu“*, 1932), că ar fi Eufrosina Popescu Macolini. Perpessicius dovedește mai întîi că e vorba de o poezie din 1866, transcrisă în 1867, de unde, recopiată, i-a fost înminată lui Iosif Vulcan; iar eroina elogiată „se poate spune cu toată certitudinea că este Carlotta Patti“ (M. Eminescu, *Opere*, I). *Amorul unei marmure*, aparține aceleiași epoci, 1866–1867, germinînd într-o stare spirituală ce va da naștere atît fragmentului pentru *Mira*, cît și ambianței din începutul *Geniului pustiu*, „Rugăciunea unei Vergine“, amintite puțin mai sus.

2 septembrie Trupa se întoarce în București, după ce se încărcase de glorie în turneul transilvănean, încheiat cu trecerea prin Gherla, Oravița, Buziaș.
Din contactul cu gazdele locale, trecînd prin Transilvania, Pascaly aflase, probabil, de unele apariții ce-i deșteptau interesul, iar printre acestea de tratatul lui Rötscher, *Arta reprezentărei dramatice*. Întors la București, Eminescu locuia la Pascaly, în apropierea Teatrului Național, și se trudea să traducă, la îndemnul lui Pascaly care nu știa nemțește, această carte de teorie teatrală, traducere foarte greu de înfăptuit deoarece îi lipseau termenii tehnici în limba română (Ștefan Cacoveanu, *Eminescu la București în a. 1868/69*, *Luceafărul*, 1905).

29 septembrie Data Contractului dintre Direcția generală a teatrelor și M. Eminescu, pe postul de „sufleur II și copist“ al Teatrului Național.

30 septembrie Data deschiderii stagiunii, pe parcursul căreia Eminescu se va întîlni cu piese și actori ce vor

pătrunde în notele și considerațiile personale cu care însoțește traducerea opului german al lui Rötscher.

[*Întunericul și Poetul*], un fel de prolog în care poetul voia să ridice palatul la Muzică și Dramă, datează din 1868; versuri din acest poem vor trece în *Mureșianu*, 1869.

1869 *13/15 iulie* Trupa lui Pascaly se afla la Cernăuți, după ce trecuse prin Galați, Iași, avîndu-l ca sufleur pe Eminescu. „Cînd în luna iulie 1869, directorul de teatru Mihail Pascaly a dat 9 reprezentații în Cernăuți, mulți din colegi îmi spuneau că și Eminescu se află ca sufleor în această trupă.“ (Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*) Abătîndu-se, probabil pe acasă, va fi fost decis de către tatăl său să pornească la studii, la Viena. La 2 octombrie se înscrie la Facultatea de filozofie, ca student extraordinar. În această perioadă, cînd era „auditoriu de filosofie“ la Viena, au fost realizate sau numai conturate mai multe lucrări dramatice. Printre acestea continuă să aștearnă planuri pentru *Mira*, scrie *Amor pierdut – viață pierdută – Emmi*, singura lucrare dramatică terminată dintre proiectele dramatice eminesciene, *Mureșianu. Tablou dramatic*, [18]69 etc. Din „anul mîntuirei 1869“ a rămas în ms. *2257*, f. 185 r.v., scrisoarea cu care dorea să se recomande *Familiei* și să susțină cauza teatrului național: „să ne-ntoarcem de unde-am plecat și apoi să reîncepem clădirea pe baze românești solide – vechi“.

1870 *18/30 ianuarie* Data apariției în *Familia* a articolului *Repertoriul nostru teatral*, adevărată sinteză critică a dramaturgiei românești, de pînă la acea dată, și a întregii mișcări teatrale de la noi. Articolul reprezintă debutul cronicarului dramatic de mai tîrziu, de la *Curierul de Iași* și *Timpul*, și se numără între foarte

puținele articole semnate *(M. Eminescu)*, dintr-o atît de prodigioasă carieră de jurnalist.

„1870, 17 febr.“ În ms. *2257*, f. 58 r. (pe verso, glosări pentru *Geniu furtunatec – Geniu pustiu)*, poate nu fără legătură cu campania dusă de *Familia*, prin Iosif Vulcan, I. Lapedatu etc. pentru fondarea unui teatru național în Transilvania, Eminescu notează cinci titluri de conferințe, pe care ar fi urmat să le țină, însoțind expunerea de „Portrete – cărți“:

„Prelegeri publice
(Să le țin în Maramureș)

1. Geniul național.
2. În favoarea teatrului.
3. Studii asupra pronunției.
4. Patria română.
5. Poesia populară.

| Portrete – cărți.“

Atent la tot ce apărea sau urma să se tipărească, într-un alt manuscris *(2285*, f. 71 r./97, cca 1871–1872) nota: „S-au pus sub tipar: *Vornicul Bucioc*. Dramă în 5 acte de V.A. Urechiă“. Și asemenea liste de cărți sînt frecvente în caietele poetului: „Hettner – *Das moderne Drama (2291*, f. 19), G. Freytag, *Technik des Drames (2291*, f. 28) etc.

1870–1871 La Viena fiind, cunoaște și se împrietenește cu Slavici, pictorul Epaminonda Bucevschi, violonistul Toma Micheru; tot atunci cunoscuse pe Iacob Negruzzi și se impresionase văzînd spectacole excepționale, ca acela cu *Regele Lear*. Era impresionat, de asemenea, de jocul unei mari artiste de la Burgtheater, ca Frederica Bognar, ca și de Auguste Baudius-Wilbrandt, mai tînără cu cinci ani decît Bognar, care la 1870 se retrăsese din teatru.

1871–1874 Note pentru *Elfrida*, *Demon și înger – O tragedie. Shakespeare, Richard al III-lea*, fragmentul *Infamia, cruzimea și desperarea sau Peștera neagră și cățuile proaste sau Elvira în desperarea amorului*, precum și *Planul lui Decebal* și fragmentul din poemul dramatic [*Decebal*], ce ar fi urmat să se integreze *Legendei Daciei*.

1876 4 iulie Sub titlul *Teatru de vară* [*În contra influenței franceze asupra teatrului românesc*], începe în *Curierul de Iași*, nr. 74, p. 3, o întreagă carieră de critic și îndrumător al întregii vieți teatrale și culturale românești, continuată apoi, din octombrie 1877, la București, în coloanele *Timpului*. Cu devotament și pasiune, poetul, permanent atras de teatru, își va dedica, aproape fără întrerupere, energiile sale creatoare, propășirii întregii vieți teatrale românești, fie pe latura îmbogățirii repertoriului național, original sau universal (prin traduceri bine făcute), fie pe aceea a teoriei artei dramatice în general, fie în ceea ce privește crearea condițiilor de formare profesională a actorului român.

1875–1876 Epoca ieșeană: în ms. *2275*, f. 175 v., se păstrează suita momentelor acelui *Dodecameron dramatic*, la care meditase pe toată durata scurtei sale vieți și din care reușise, măcar pe fragmente, să dea conturul unei largi epopei naționale, de factură lirico-dramatică. *Grue Sânger. Tragedie; Bogdan Dragoș, [Alexandru-Vodă], Alexandru Lăpușneanu, Cel din urmă Mușatin*, se înscriu acestui vast program. Tot din această epocă dăinuiesc realizările parțiale ale unor proiecte intitulate, în manuscrise: *Gogu tatii, Împăratul, Împărăteasa, Minte și inimă, Cenușotcă* etc.; *Andrei Mureșanu*, versiunea din cca 1876; *Tabloul dramatic într-un act*, datînd din cca 1871–1872.

1878 *5 ianuarie* În *Timpul*, este publicată nota *Pro domo* a redactorilor ziarului, ca răspuns la polemica iscată cu *Românul*, din 1 ianuarie 1878, în care se spune: „pot să înşire mult şi bine asemenea filosofii şi să se intereseze prea cu de-amănuntul de viaţa noastră privată, în care nu vor găsi nici urmă de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că celălalt în copilărie a legat cîtva vreme cartea de gard şi şi-a făcut mendrele printre actori, nu dovedeşte nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenţei lor. Dacă vor cerceta şi mai departe, vor găsi că unul a legat araci în via părintească şi că celălalt a ţinut coarnele plugului pe moşia părintească şi, la urmă, că amîndoi sînt viţă de ţăran românesc, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului şi pace bună."

1879 (poate chiar în decembrie 1878) Apare traducerea *Vîrful cu dor*. Baladă română, în trei părţi. Textul de F. de Laroc [Carmen Sylva], singura antumă — excluzînd activitatea de cronicar dramatic — din tot ce a scris Eminescu într-o viaţă de slujire mistuitoare a Melpomenei.

„Suntem în epoca de fier a vieţii lui Eminescu. Şapte ani de zile Eminescu face gazetărie, devastează frumoasele grădini ale sufletului său — pentru coloanele unui ziar politic — se luptă cu sărăcia, cu datoriile, cu capriciile, cu trădările bietei sale firi descumpănite, cu suferinţele trupeşti, şi, împărţindu-şi nopţile nedormite între poezie şi scrisorile către Veronica Micle, cade într-o dimineaţă în ghearele nebuniei", Gala Galacţion, *Viaţa lui M. Eminescu*.

Bolnav, descurajat, încercînd să se smulgă destinului, poetul se căzneşte, în penultimul an al vieţii sale, să termine transcrierea unei traduceri mai vechi

(din cca 1880–1881), în scopul, se pare, al reprezentării la Teatrul Naţional şi pentru reluarea activităţii publice, prin intermediul cenaclului „Junimea". Este vorba de *Laïs*. Comedie într-un act, în versuri, tradusă de Eminescu după *Le joueur de flûte*, de Emile Augier.

Marele poet a fost un tot atît de mare ziarist, istoric al întregii culturi naţionale, om al bibliotecii şi şcolii româneşti şi un mare om de teatru. „Aşa cum a fost, spunea Perpessicius, un om al bibliotecii, unul al şcoalei şi, în cele din urmă, ziaristul, de perseverenţa şi prestanţa ce se cunosc, Eminescu a fost şi un om de teatru, însă toate aceste oficii, obşteşti şi publice, au fost umbrite de marea faimă, statornic-crescîndă, a inegalatei sale poezii. Eminescu a fost dintru început, şi va rămîne, de-a pururi, în fastele literelor româneşti, Poetul de pe Culme, la treptele căruia pelerinii din trecut, ca şi acei din viitorul lirismului nostru vor îngenunchea întru eternitate."

A.R.

NOTA EDITORULUI

Ediţia de faţă reproduce textele după volumul M. Eminescu, *Opere*, IV — *Teatru*, *Originale* şi *Anexe*, Editura Minerva, 1978, integral revăzute cu manuscrisele aflate la Biblioteca Academiei R.S.R. Unele lecţiuni incerte au fost din nou verificate, altele corectate.

Ne îndeplinim, cu această ocazie, una din datoriile restante, lăsate pentru mai tîrziu în ediţia din 1978, şi tipărim la locul cuvenit din schema manuscriselor primul bruion al dramei *Decebal*, *Pacea pămîntului viu s-o cer*, pe care cu ani în urmă îl transcrisesem, considerînd insatisfăcătoare, la data aceea, descifrarea manuscrisului.[1] Textul, aşternut cu vădită febrilitate, fragmentar, consemnînd ideile aşa cum veneau, în proză sau turnate de-a dreptul în poezie, reia unele imagini şi simboluri din proiecte dramatice mai vechi (cf. *Mira*, *Scena II*, spre sfîrşit, una dintre replicile în proză a lui Arbore, ms. *2254*, f. 64 r.v., de ex.), care, însă ,vor reveni în alte fragmente din planul lui *Decebal*, în manuscrisele *2286* şi *2287*. Prin raportare la acestea şi urmărind ideea poetică şi paginaţia autorului din colţul din dreapta sus al filei (chiar şi atributele de grafie a momentului, precum îngroşarea creionului negru cu care e scris textul pe primele trei file) am propus unele lecţiuni şi am orînduit filele legate la întîmplare în ms. *2254*, după cum urmează: *162 r.* + *165 r.* + *163 r.* + *166 r.* — *168 r./1* — — *169 r.v./2* — *172 r.v./5* — *173 r./6* — *176 r./9* + *164 r./10*.

---

[1] Textul tipărit între timp în *Manuscriptum*, 3/1983, p. 11—19, prezintă diferenţe de lecţiune şi nonlecţiuni faţă de noi.

În această nouă ediţie, titlurile principale sînt urmate de o selecţie cuprinzătoare de file de laborator de creaţie (versiunile şi variantele mai reprezentative), acestea din urmă, tipărite cu un corp de literă diferenţiat. Fiecărui text considerat fundamental îi urmează indicaţia de manuscris în care figurează. Versiunile incluse în suita filelor de laborator au fost prinse în schema manuscriselor, adaptată acestui tip de ediţie şi transmisă de îndată după versiunea considerată fundamentală. Datarea, aproximativă, prin raportare la alte creaţii eminesciene şi pe considerente materiale de manuscris grafie; cerneluri; creion negru, roşu, violet; sortimente de hîrtie, vecinătăţi etc.), are în vedere o posibilitate de arhitecturare şi distribuire a materiei (în cea mai mare măsură fragmentară şi risipită în mai multe caiete-manuscrise şi miscelanee) într-o coerenţă şi filiaţie care să se apropie, pe cît ar fi posibil, de aceea a elaborării. Notele din subsolul paginilor, adaptate şi ele acestei tipăriri, au fost menţinute din aceeaşi dorinţă a unei cît mai complete informări şi familiarizări a tuturor cititorilor cu scrisul eminescian.

Dat fiind faptul că pe parcursul volumului vor fi întîlnite o serie de trimiteri şi abrevieri, menţionăm în continuare lista acestora:

O I — VI = M. Eminescu, *Opere*, vol. I — VI, Ediţie critică îngrijită de Perpessicius, Bucureşti, 1939—1963.

O 12, 13 = G. Călinescu, *Opere*, vol. 12, 13, *Opera lui Eminescu*, 1, 2, Bucureşti, 1969, 1970; ed I, 1934 — 1936.

cca = circa.
f. = fila.
ff. = filele.
ms. = manuscris.
mss. = manuscrise.
[s.a.] = sublinierea autorului.
r. = recto.
v. = verso.
( ) în text, parantezele autorului.
~ vers neterminat.
... idee, expresie abandonată, lăsată în suspensie.
⟨ ⟩ variantă iniţială anulată.

⟩⟩ (cînd e vorba de cuvinte, expresii la notele de subsol) modificat, dezvoltat, devine.

: ⟨ ⟩⟩ ⟩ variantă inițială, devenire —, totul ulterior anulat.

[*ursita*]* — arată că lecțiunea *ursita* e îndoielnică, nesigură.

[*ursita...*]* — arată că e vorba de o sintagmă din care nu am putut citi decît cuvîntul: *ursita*.

[...]* grafie indescifrabilă.

[ ] închide o completare, lacună în *ms.*; explicație a editorului.

a, *b* etc., ca indici la versiunile din note, marchează variantele ulterioare la versurile, expresiile din textul principal.

De fapt — expresie ce atrage atenția, la note, asupra formei din *ms.*, interpretată în pagină.

Titlurile date de către editori fragmentelor neintitulate în manuscris, au fost marcate prin: [ ]

Trimiterile la manuscris au fost culese cu aldine, în schemele ce se succed versiunii principale, și cursive în orice altă situație. Multitudinea modalităților de desemnare a alăturării filelor de manuscris a fost cerută, pe de o parte de ordinea inversă a legăturii foilor în miscelanee, pe de alta de prudența cu care trebuie să se procedeze față de unele texte bruionare, răzlețe, compozite. În situațiile în care însuși autorul și-a numerotat filele, am indicat alături de numerotarea bibliotecii după bară (/), cifra cu care a fost însemnată desfășurarea proiectului respectiv. Cuprinsul se constituie și în indice de urmărire a titlurilor și versiunilor incluse în această ediție.

În *Nota* de la sfîrșitul celui de al II-lea volum al acestei ediții — confruntată cu manuscrisele și revizuită, ținînd seama de toate contribuțiile și semnalările datorate tuturor acelora ce s-au străduit să refacă cercetarea asupra secțiunii scrierilor dramatice eminesciene — vor fi menționate doar situațiile în care colectivul de la Muzeul literaturii române, prin girul coordonatorului Petru Creția, semnatarul articolului *Despre editarea teatrului eminescian*, din *Manuscriptum*, 1/1984, p. 29–42, ne-a oferit propuneri de îmbunătățire a lecțiunilor noastre anterioare.

Alte asemenea rectificări, ajunse la noi înainte de a depune manuscrisul pentru tipar, au fost menționate în subsolul paginilor.

ORIGINALE

[ÎNTUNERICUL ȘI POETUL]

ÎNTUNERICUL

Tu care treci prin lume strein și efemer
Cu sufletu-n lumină cu gîndurile-n cer
Poet gonit de rîsuri[1] *și înghețat de vînt*
Ce cînți ca o stafie ieșită din mormînt[2]
Sfărîmă-n stînca rece[3] *a ta nebună liră*
Căci lumea este piatră[4] *și ea nu te admiră*
Ci tu nebun și palid la poalele ei plîngi
Ca valul[5] *care cîntă trecutul unei stînci*
Ce veștedă bătrînă se leagănă prin nori
Cînd[6] *stînca e eternă și valu-i trecător.*

POETUL

Și tu crezi geniu negru că fără scop și țintă
A lumei und-amară[7] *mă-neacă, mă frămîntă?*
Tu crezi că eu degeaba m-am scoborît din stele
Purtînd pe frunte-mi raza a națiunei mele[8]

---

[1] Urma: ⟨*poet*⟩.
[2] Versul următor, inițial, era:
⟨*De ce nu-ți sfarămi lira, nu-neeți*[a] *a tale plîngeri*⟩.
[a]Ulterior anulat, iar deasupra: *'nneci.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*lume*⟩; în *ms.*: *Sfaramă.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*stînca*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*rîul*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*Dar*⟩.
[7] Corectat cu creionul, pe deasupra de: *unde-amare.*
[8] Deasupra, adăugat deîndată, cu tuș: *-mi raza a națiunei.*
Inițial, versul era:
Purtînd pe a mea frunte geniul țărei mele.

Voi să ridic palatul la două dulci surori
La[1] Muzică și Dramă... în dalbe sărbători,
Voi să le-ngîn viața și-n cupa lor[2] aurie
Să torn și zi-ntuneric[3], dureri și bucurie[4]
Să văd trecutu-n viață, să văd româna dramă
Cum din mormînt eroii istoriei îi cheamă
Și muzica română chemînd din munți-n nouri[5]
Din stelele căzînde, din văile-n ecouri
Din brazii ce suspină l-a iernei vijelie
Din fluierul cel jalnic, din buciumu-n cîmpie
Chemînd doina română, a inimelor plîngeri[6],
A sufletului noapte, a dorurilor stîngeri.
Românu-n trecut mare, e mare-n viitor
Și tu vrei ca poetul să fie trecător
Pe-a țărei sale țărmuri să n-aibă ce să cînte
Dar nu-s[7] colori destule în lume[8] să-nvesmînte
A munților carpatici sublime idealuri
Ce noată-n a lui suflet cum noată-n mare valuri
Și-n creieri-i[9] aleargă de gînduri vijelii
Cum ginii se sfaramă-n ruinele pustii.

2254, f 85 r.v. (cca 1868).

[1] Scris deasupra de: ⟨*Sînt*⟩.
[2] Urma: ⟨*de aur*⟩.
[3–4] Scris deasupra de: ⟨*a lumei feerie*⟩.
Versul următor, inițial, era:
⟨*Să văd româna dramă trecutul cum învie*⟩.
[5] *'n nouri* — scris deasupra de: ⟨*din stele*⟩.
[6] Versul următor, inițial, era:
⟨*Ce le-a-nvățat românu din gurile de îngeri*⟩.
[7] *nu-s* — scris deasupra de: ⟨*lumea*⟩.
[8] *destule în lume* — scris deasupra de: ⟨*n-are cu ele*⟩.
Inițial, versul era: *Dar* ⟨*lumea*⟩ *colori* ⟨*n-are cu ele*⟩ *să-nvesmînte.*
Versul următor, inițial, era:
⟨*A inimei caldă mărețe idealuri*⟩.
[9] În ms: *creerii.*
În continuare pe f. 85 v.: [*Pintre stînci de piatră seacă*] și [*Babă zbîrcită*].

AMOR PIERDUT — VIAȚĂ PIERDUTĂ EMMI[1]

Dramă originală într-un act

(Pe motivul poesiei Emmi *din* Alecsandri. *Necomplectă — lipsește poesia care e firul conducător. Dialogul necomplect — Caracterele încă rău marcate.)*

Persoane

VASILE A., poet, 35 ani
EMMI, 17 ani
ALECU, 22 ani
DOCTORUL, 45 ani
NIȚĂ, 55 ani
JEAN, . . .

Locul: Wies[2]-Baden. Anul 1852.[3]

(Un salon în hotelul băilor din Baden-Baden. La dreapta planul ultim, în fund un piano. La mijloc ușă. În dreapta, plan 3-lea — ușă — în stînga, plan I — ușă. O canapè, un fotoliu, scaune. Pe piano — note.)

[SCENA I]

ALECU

Pst, pst... Doctore!

[1] *Emmi* — este, de fapt, anulat în *ms.*
[2] Inițial: ⟨*Baden-*⟩, deasupra scris ulterior: *Wies-*.
[3] Pe verso, următorul cuplet:
Hei moșnege din Teiș
Ce te-nvîrți tu tîrîiș...
Hopăi țupăi! zup, zup, zup!
Sai moșnege că te rup.

D.[OCTORUL]

(care-naintase până la ușa din stînga)

Ce e?... Las' că mă-ntorc îndată[1]. Aibi puțină răbdare!

A.[LECU]

(cu capul în ușa din dreapta, pl. 3)

À propos. A cîta oară intri la ea azi?

D.[OCTORUL]

A treia... Taci! *(Intră. A[lecu] iese[2].)*

[SCENA II]

Niță, Vasile *(prin fund; în haine de voiaj[3])*

NIȚĂ

Vai, cuconașule, că de cîtă vreme nu v-am mai văzut... Ș-apoi unde mi te văzură ochii iar... tumna-n țara neamțului.

VASILE

Bine, bine! *(Caută-n portofoliu.)* Na!

NIȚĂ

(supărat)

Cuconașule... las' pe altă dată... acu nu! Cînd eu te-am purtat pe brațe nici atîta bucurie nu vrei să-mi lași... Pare că ț-aș fi spus bine-ai vinit numai ca să-mi dai bacșiș[4]!

VASILE

Nu... dar...

---

[1] Urma: ⟨*Ce puțin*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*dispare*⟩.
[3] *în haine de voiaj* — e scris deasupra de: *prin fund.*
[4] Ultimele două cuvinte scrise deasupra de: *plătești.*

N.[IȚĂ]

Și ai crescut mare... adică să nu fie cu supărare... da te-ai făcut cam bătrînior... te-a nins de vreme...

V.[ASILE]

Nins, zău!... Da la cine ești Niță acu?... cu cine-ai venit?... Cînd erai la noi, îmblai altfel îmbrăcat... da acu...

N.[IȚĂ]

(surîzînd)

Acu?... acu îmblu în livrea... ca-n țara neamțului... Doamne, de m-aș vidè iar dus înapoi în țara Moldovei... Mi-e dor...

V.[ASILE]

De ce moșule?[1]

NIȚA

Nu... da mi-e dor de sat... De ficiori, de fete. Am ficiori însurați, fete măritate, trăi-le-ar Dumnezeu! Ce trebuie oare să îmblu prin țări streine... cînd aș putè și eu să mor, saracul de mine, între copiii miei... că destul am trăit...[2] Vremi rele cele de azi... Vezi că oameni tineri îmblă să moară... da-ncă eu, că-s bătrîn.

V.[ASILE]

Oameni tineri? Cine? Nu cumva vreunul din stăpînii tăi cei noi vrea să dea ortul popei?

N.[IȚĂ]

Adică ferească Dumnezeu — dar *(trist și confidențial)* duduca noastră... pare-mi-se...

---

[1] Inițial: *De ⟨mămăligă⟩?* Replica următoare nu a mai fost modificată, ea acordîndu-se în continuare cu ceea ce fusese notat la început.
[2] Urma: ⟨*Mi-e dor și de moarte cuconașule. . .*⟩.

V.[ASILE]

Cine-i?

[NIȚĂ]

Cine? Duduca Emma[1]! Nu-ți aduci aminte... Era numai atîticuța și d-ta[2] erai mare, mare, ia ca acu, și steteați iarna de vă spuneați povești unul altuia.

V.[ASILE]
(aducîndu-și aminte)

Emma? Emma?[3] A! Știu... va să zică la părinții ei ești acu... Ce face boier[4] bătrînul?

[NIȚĂ]
(încet)

Ia, joacă cărți, domnișorule!

V.[ASILE]

Cucoana?

[NIȚĂ]

Cucoana se primblă prin munți. Duduia zace.

V.[ASILE]

Mamă bună! N-am ce-i face. Dar, Niță dragă. Ia vezi afară... Vezi de mi s-a dus lucrurile toate în odaie la mine... Și ia și de la mine ceva... ce pustia... Te rog. *(Îi dă o monedă.)*

---

[1] Corectat din: *Emmi.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*mata.*⟩
[3] Corectat din *Emmi? Emmi?* Corectarea a fost operată, în continuare (cu excepția f. 37 r., 38 r., 54 r., 55 r., 56 r., 58, 60, 61 r.), pînă la sfîrșitul piesei.
[4] În *ms.*, de fapt: *boieru* — fără marcarea scurtimii pe *-u*, ca de atîtea alte ori.

N.[IȚĂ]

Sărut mîna. Ne mai vedem... Am să spun duducăi... Are să se bucure tare... că adeseori vorbește de d-ta... și oftează cînd vorbește. *(Surîzînd.)* Oftează cucuanșule.

V.[ASILE]
(surîzînd)

Ia lasă, Niță... Bătrîn și nebun! nu-ți șade bine defel! Du-te degrabă. *(N[iță] iese.)*

[SCENA III

VASILE
(singur)]

Emma aci! Biata copilă... și bolnavă. Or fi oare zece ani de cînd n-am văzut-o? Fi, zău!... Eu eram cogemite om de nimica... 25 ani... și ea... vro șapte-opt ani avea numai... ședea toată ziua pe picioarele mele și mă silea să inventez basme, minciuni, să-i îmbrac păpușile... îmi punea hățuri de ață în gură și mă mîna c-un bici de ață prin casă... Și eu, măgădău mare, le faceam toate, pentru că iubeam pe mumă-sa... Se-nțelege că mumă-sa era cu minte... nu mi-a acordat nimic... Din contra... cu tact și politeță i-a arătat domnului poet și literator ușa... și l-a făcut să îmble Francia toată, Germania, Italia... cu amorul în inimă și cu nebunia-n creieri. Dar azi, mulțumită cerului, am scapat de toate... Azi pun capăt vieței mele vagabonde, căci Stela[1] mea mă face fericit. Dar... Cine vine?

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Niniza*⟩.

[SCENA IV]

(d-afară)

DOCT.[ORUL]

Bine, bine! *(Intrînd.)*[1] Alecule!

[VASILE]

(mirat)

Domnule!

D.[OCTORUL]

A! Domnule! Da ia stai! O! Domnu Vrance[2] de nu mă-nșel... Nu mă mai cunoști, paciente.

[VASILE]

O, dragă doctore, cine nu te-ar cunoaște! *(Stringîndu-i mîna.)* D-ta... care mi-ai cîrpit de atîtea ori sanatatea[3]... care m-ai lecuit de amor...

D.[OCTORUL]

(apart)

De turbare și nebunie, dragă, nu de... *(Tare.)* Dar bine... în Baden? D-ta? Cum? Ce fel?

[VASILE]

Ce fel? Trec. Trec, doctore, la Italia și m-am abătut și pe-aici... știi așa din plăcere.

D.[OCTORUL]

Par plaisir... știu... Și... *(puindu-i mîna la cap și la puls)* nu mai ai nevoie de mine... Ceva dușuri cu apă rece... ceva cataplasme... Nu? Sunt folositoare, foarte folositoare...

---

[1] Urma: ⟨*Un om aici?*⟩
[2] Scris deasupra de: ⟨*Alecsandrescu*⟩.
[3] *mi-ai cîrpit de-atîtea ori sănătatea* — scris deasupra de: *mi-ai scapat viața.*

[VASILE]

O doctore... în măsura aceea...

[DOCTORUL]

Și-ntr-una mai mică de vrei... Numai să vrei!... Jean!

[VASILE]

Ce?

[DOCTORUL]

Chem să te ducă la duș... să te răcorească puțin.

[VASILE]

Tot glumeț, doctore.

[SCENA V]

JEAN

Domnul doctor a chemat?

D.[OCTORUL]

Da, copilul meu... Du-te la băi și zi c-am poruncit să-ți toarne cîteva cofe de apă-n cap... M-ai auzit?

JEAN

(rîzînd)

Bine, d-le doctor. *(Apart.)* Ciudat doctor. *(Iese.)*

SCENA [VI]

ALECU

Doctore! Doctore!

[DOCTORUL]

Bună ziua, amicul meu!... Cunoști pe domnul?

A.[LECU]

O!

[VASILE]

O!

DOCT.[ORUL]

O! A! O! Vă cunoaşteţi, frate, or ba! De nu vă recomand... Domnul...

A.[LECU]

Domnul Vrance[1]... Ştiu... cum să nu-l cunosc pe poetul nostru cel iubit...

DOCT.[ORUL]

Şi d-nia-lui, domnul...

[VASILE]

Taci, doctore... Eşti netrebuincios. D. Alecu Criste, ştiu... amicul... tînărul şi iubitul meu amic.. Ce faci tu?

A.[LECU]

Ce să fac?... Bine... adică... rău şi... totuşi bine, cum vezi. *(Se uită espresiv şi nerăbdător la doctor şi apoi la uşă.)*

V.[ASILE]

A ştiu! Adică rău, dar bine... şi totuşi rău! Am înţeles... Şi mi se pare că doctorul a înţeles şi mai bine... Nu vă supăr şi mă duc...

A.[LECU]

Dar nu... N-am vrut să zic. Cum ai putè crede cum că, după ce nu ne-am văzut de-atîta amar de vreme[2], la prima-

[1] Scris deasupra de: ⟨*Alecsandrescu*⟩.
[2] Iniţial: *de-atît* ⟨*timp*⟩.

ntrevedere aş putè să am vrun interes care să-ţi arate ţie uşa... Ţie, amicului meu? *(Îi strînge mîna.)*

V.[ASILE]
(espresiv)

De nu l-ai avè acel interes, Alecule... te-asigur că mi-ar părè bine... Ş-apoi nu eşti *tu* cauza că vă părăsesc... Te-asigur că nu... M-aşteaptă un om... adică nu un om...[1] O damă... Şi tu ştii... să laşi s-aştepte o damă... nu prea şade bine...

A.[LECU][2]

Bravo! va să zică femeiea nu-i om... Şi mai bine... Dar în fine pentru că trebuie... Adio!

V.[ASILE]

Ne revedem în casin... mă găseşti acolo de vrei... Adio, doctore. *(Iese prin fund.)*

SC[ENA VII]

A.[LECU]

Ei bine, doctore... Îmi mai dai vro speranţă... Mai poate ea trăi... Spune-mi adevărul... te rog adevărul!

D.[OCTORUL]

Adevărul, amicul meu? Ascultă, Alecule! De-aş şti că nu te vei purta ca un copil răsfăţat şi muieratic... de-aş şti că vei putè suporta orce durere cu curagiul unui bărbat...

A.[LECU]

Orce durere, doctore... orce... pe onoarea mea.

[1] *adică nu un om* — scris deasupra de: ⟨*par excellence . . . adică*⟩.
[2] Replica începea, iniţial, cu: ⟨*Atunci daca trebuie*⟩.

[DOCTORUL]

Ei bine, de ce să prelungesc mai mult. Ea va muri, Alecule, și va muri-n curînd... Dar ce să-ți fac, amicul meu... Pot eu ajuta ceva!... Numai natura... o bucurie mare, de esemplu, poate să prelungească zilele ei cu vro cîteva zori... precum o durere mare ar fi-n stare s-o ucidă-ntr-un moment.

A.[LECU]

O Dumnezeul meu, ce nenorocit sînt! *(Aninîndu-se de pieptu doctorului.)*

D.[OCTORUL]

(dulce)

Alecule, ce mi-ai promis... Aide de! amicul meu... Crezi că nu trece orșice durere? Orcare, amicul meu, orcare... D-zeu[1] întinerește sufletul omului și-l ridică, căci de multele dureri s-ar stinge...

A.[LECU]

Dumnezeu? Suflet?... Dar e suflet la[2] Dumnezeu? De este, de ce sufere, de ce face ca oamenii să fie așa de nenorociți... De ce? de ce?

D.[OCTORUL]

E suflet?

A.[LECU]

Doctore, crezi d-ta în suflet? Spune-mi de crezi și voi fi mîngăiat...

D.[OCTORUL]

De cred... *Este*, amicul meu, *este*... Și cum n-ar fi și cum poate să nu fie... Tu ai văzut-o așa de adeseori această copilă,

[1] În *ms.*: *D-zeul.*
[2] În *ms.* neclar: [*și*]* *la* (?).

acest înger..., putut-ai tu, putut-am eu vrodată presupune sau crede cum că în acel corp diafan și palid n-ar fi suflet? ... Nu-i o crimă de-a crede așa lucru?... Aide de, consolă-te... Crede și te vei mîntui... Doctorul din creierii mei n-a ucis pe creștinul din inima mea... Acelui pretins învățat care-ți va zice altfel, spune-i că e un om de nimica, cînd nu-și cunoaște nimicnicia sa... cînd nu va cunoaște cum că tot ce zice se bazează pe axiome, ce el nu le va rezolva neciodată... pentru că nu sunt rezolvabili... pentru că e credință și nu empirie...

A.[LECU]

O, doctore! Și cu toate astea, cînd îmi închipuiesc că voi pierde-o, că se *poate* ca s-o pierd, mintea mi se turbură și nu știu de-aș putè da cont de ceea ce gîndesc, de-aceea ce-am să fac... Dumnezeul meu! O iubesc, de ce mi-o iei![1] Cînd mi-aduc aminte... era mică și o duceam la biserică... Ochii ei cei mari și albastri, se ridicau spre Maica Domnului — ar fi sărutat-o, dar n-o putea ajunge... Eu eram băiat... ce știam eu... O ridicam și ea-și lipea gurița ei cea mică de gura icoanei... Și azi?... O! de-aș putè-o rumpe din inima mea... rumpe cu inimă cu tot[1].

D[OCTORUL]

Acest amor e criminal, de cugeți astfel, amicul meu... lui Dumnezeu nu trebuie să-i ceri cont de ceea ce face... Îi lipsește un înger și ți-l recrutează dintre verginele pămîntului... Arată-te cel puțin demn de-a-l fi putut poseda...[2] Ș-apoi este ea a ta?...Spusu-ți-a ea vrodată că te iubește?

[1-1] Paragraful întreg, scris după indicația: *(Alecu)*, se află sus, pe f. 35 v., fără marcarea locului unde urma să fie inclus.
[2] Urma: ⟨*Înainte de toate arată-te*⟩.

A.[LECU]

Dar am cerut-o vrodată[1]?... Eu știu că nu mă iubește... Știu eu ce iubește ea? Tot ce cer, ce rog, ce doresc e ca să trăiască... pentru cine o fi... numai să trăiască.

D.[OCTORUL]

Vezi dar?! Cum poate să ți se ia ceea ce nu-i al tău. Este ea a ta și Dumnezeu ți-o ia și te nedreptățește? Nu! Ea-i a pămîntului și el o răpește pămîntului nu ție... Apoi am vorbit adesè cu ea despre tine... am făcut pe intermediatorul cum s-ar zice... forate puțin onorific pentru etatea mea... ei bine, copilul meu, ei îi părea rău de tine... dar spunea că ea nu te iubește, nu te poate iubi decît ca pe-un frate... În genere... spune ea, neci nu știe ce *e* amorul! Ș-apoi Alecule,... tu o iubești... Dac-o iubești... las-o să moară fericită... neturburată... Ea nu știe că o să moară... ea e veselă... De ce să-i turburi veselia cîtorva zile, cu înfățișarea ta cea tristă, cea cernită... Ea-i veselă ca o copilă ieșită din pension... Rîsul îi stă atît de bine... E o veselie tristă... Apoi azi își pune costumul ei cel scurt și iese la primblare... poate pentru ultima oară... Eu i-am dat[2][voie] pentru că nu mai *am* ce opri... Pare atît de fericită!... Las-o fericită, amicul meu... Te rog eu... Da?... Apoi de văzut, poți s-o vezi... Ascunde-te-n tufișele grădinei cînd s-o primbla ea și vezi-o... Numai nu te-apropia..., n-o întrista... nu-i amărî ultimele momente... Îmi promiți?

[ALECU]

— Îți promit. *(Se uită fix și rătăcit la ușă.)*

D.[OCTORUL]

Aide, vino cu mine. *(Îl trage după sine.)* Aide la casin. Îl întîlnim pe Vrance[3]... El e fericit... Mi se pare a călători

[1] *vrodată* — scris deasupra de: ⟨*ca ea să mă iubească*⟩.
[2] În *ms.: dat-o.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*Alecsandrescu*⟩.

cu o damă... te va recomanda ei... vei fi silit să stai acolo... o partidă de pichet... Lordul Palmeston se zice c-ar fi murit... *(Aste le zice deja în coridor.)*

SC.[ENA VIII]

[NIȚĂ]

(cam chirchilit)

Hehehe! Va să zică cuconașul meu cel vechi îmblă c-o cucoană nouă prin țara neamțului... care va să zică că s-a-nsurat cucunașul... S-a însurat, hehehe! Vezi d-ta,[1] drăcia dracului!... Duducă tînără, bărbat în doi peri... *(Cîntă.)* „Aolică ce văzui, colo-n deal la Călmățui, fată mare, moș bătrîn, cerînd fetei măr din sîn... Tralala, tralala!"

SC.[ENA IX]

EMMI

(din ușă, rîzînd)

Bravo, moșule, hahaha! Mi te-ai amorezat tocmai pe-aici... Cei măr din sîn fetelor. Bravo! frumos! frumos!

[NIȚĂ]

(rușinat își ridică căciula)

Iaca mă! Duduia!... E! și eu... ca un moșneag! Mă veselesc și eu!

[EMMI]

Văd și eu... Ca un moșneag... ce să potrivește! Cînți chiuituri de flăcău.. Moșule, moșule! Te strici între nemți, văd eu bine. Te-ai făcut beutoriu.

[1] Urma: ⟨*comedia*⟩.

[NIȚĂ]

Nu, zău.

[EMMI]

Te-ai făcut jucăuș.

[NIȚĂ]

Nu, zău.

[EMMI]

Te-ai făcut cartaș.

[NIȚĂ]

Nu, zău!

[EMMI]

Las' că știu. Mie să nu-mi spui nimica. Te pomenești că moșneagul ni se-nsoară pe-aicea și ne lasă să ni ducem singuri la țara Moldovei... Vai, moșule, ce rușine!

[NIȚĂ]

Sărut mîna, duduie, da daca mă ciufuliți așa, apoi mai bine mă duc.

EMMI

(blînd)

Mă știi așa de rea, moșule... nu ierți neci gluma măcar nepoatei d-tale? Eu ți-s nepoțica, nu-i așa? Așa-mi ziceai cînd eram mică... pe cînd Ștefan[1] era la noi... pe cînd îmi sunpea basme...

---

[1] Scris deasupra de ‹*Vasile*›.

[NIȚĂ]

(flatat și surîzînd)

Hahaha! știam eu că duduia nu-i suparată pe mine... că glumește cu bătrînul Niță... nu-mi parea rău d-altceva decît că te-am supărat cu cîntecul meu cel prostesc... și mata cum ești bolnavă, să te mai supăr și eu...

E.[MMI]

(dulce)

Nu, nu! moș Niță... Tocmai pentru că-s bolnavă, tristă... tocmai de aceea fii d-ta vesel... cîntă, joacă... doar oi putè cînta și eu... Veselia d-tale mie-mi face bine. Ce fericită aș fi... să fiu ca d-ta! *(Pe gînduri.)*

[NIȚĂ]

Zău, nu sta pe gînduri, duduie, c-acuș iar joc și sar... ca Pepelea cînd a-mbătrînit.

[EMMI]

(rîzînd)

Ia joacă, zău... Or... nu mai juca... *(Tristă.)* Îmi place să fiu tristă.

[NIȚĂ]

(aparte)

Las că-i fac eu acuș o bucurie. *(Tare.)* Duducă... adecă să fie cu iertăciune... da eu... dacă-s cu chief... apoi nu-s eu de vină... Dac-ai ști mata cine mi-a dat bacșiș?...

E.[EMMI]

(negîndind la ceea ce zice)

Alecu...?

[NIȚĂ]

Nu.

[EMMI]

Nu *el?* Cine dar? Cine te mai cunoaște pe-aici?

[NIȚĂ]

Unul care-a venit aicea! *(Ap[art].)* De cocoana ceea neagră nu-i mai spun nimica... poate că...

E.[MMI]

(surîzînd)

Ei cine, moș șiret ce ești? Cine, dar?

[NIȚĂ]

Cine?... Cine, ai?... Cuconu Ștefan[1]!

[EMMI]

A! El aici... aici el? Moșule, vezi ce rău ești? La ce faci *astfel* de glume?... Știi că-mi faci rău cu asta?

N.[IȚĂ]

Nu, duduie... Zău! nu glumesc... El e-aicea. Azi l-am văzut...

E.[MMI]

Va să zic-am să-l mai văd... Mi-era așa dor de el! O să-l văd... *o să trăiesc!...* Și... de ce nu i-ai spus să vie la mine.

N.[IȚĂ]

Erați nembracată încă.

[EMMI]

Bine... nu se cadea... Dar... iute, moșule,-n casă... Adu-mi mantila, că pare a fi cam rece afară... apoi m-oi duce-n grădină și mă vei urma... Poate să-l văd... aide, du-te!

N.[IȚĂ]

(iese).

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Vasile*⟩.

[SCENA X]

E.[MMI]

Și de ce atîta bucurie?... Fostu-mi-a mie ceva acel om?... O suvenire, un om tînăr... de care eu copila de țîță mă aninam de gîtul lui și el îmi spunea basme... pe care totdeuna cunoșteam de pe aerul lui cel încurcat că le minte din capul lui... Și cu toate astea... îmi placeau acele basme... Mi-aduc aminte de-o zi, cînd el palid și trist scria pe albumul cu portrete al meu niște versuri... Eu le știam citi... dar în urmă... În urmă, cînd părăsită de o mamă ce-și caută numai de toalete și de... un tată ce păzește cărțile de joc... adesè acele șiruri ale poetului a fost mîngăierea... lacrimele dulci ale singurătății mele... Doctorul gîndește că eu nu știu ce șoptește el cu Alecu și cu alții... o! *ba* știu c-am să mor, și curînd încă!... dar, Dumnezeul meu! pare-mi mie rău?... Datu-mi-a *ceva* viața asta... cît de puțin, ca să-mi fie dragă?... Nimica... nimica... Acele suveniri de copilărie... acele bsme pe care par a le ținè și azi minte, în a cărora suvenire am crescut... suvenirea orelor celor mai fericite a vieței... iată tot. Tot? Nu. Am avut și versurile lui. Lacrimele, durerile ce mi le trezea în suflet acele versuri erau dureri dulci... Poate c-a fost singurul om care m-a iubit, cum trebuie să se iubească un copil, căci copilului nu aur, nu mătase, nu viață bună, ci *iubire* îi trebuiește... Fără iubire se simte strein și nefericit pe pămînt... și grăbește a-l părăsi, pentru a se duce acolo unde e sigur că va găsi ceea ce-i lipsește... în cer. Și Alecu zice adese cu ochii plînși... că mă iubește... dar eu... nu-l înțeleg... nu știu ce vrea el să zică cu iubirea lui... Nu i-am spus că-l iubesc și eu ca pe-un văr... al patrulea?... A! Dar uite moșul Niță cu mantila. *Mai* rău ar fi de mine, daca ar voi să mă mărite, cum zicea tata mai dăunăzi... Auzi, eu... și măritată! Cum se mai potrivește și asta... *(Îmbrăcînd mantila.)* Poate să-l văd pe amicul meu cel vechi... poate să-l văd. *(Iese urmată de Niță.)*

SC.[ENA XI]

A.[LECU]

(tîrît de Vasile[1])

Dar cînd îți spun, Vasile[2], cum că toate petrecerile ce mi le propui nu *pot* să mă-nveselească! Ce vrei tu cu partiile tale, cu balurile tale, cu jocul tău de cărți?... toate azi pentru mine-s nimicuri... toate, ți-o spun. Azi și totdeuna pe mine numai un lucru mă va interesa...

V.[ASILE]

Un lucru... un lucru! Care? Țip înc-o dată! Care?

A.[LECU]

Vasile! *Tu* ești fericit... *Eu* nu pot fi... și ca să-nțelegi cum că nu pot fi... citește!

V.[ASILE]

(humor)[3]

Potcoave de cele vechi... călugărești. Ia să văd[4]. „Iubite nepoate"... a! ăsta-i unchiu-tău, călugărul! *(Pe nas.)* „Iubite nepoate. Văzînd zelul tău de-a intra și de-a te face ostaș sfintei biserici a Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Hristos..." Ce? Ce zice?

A.[LECU]

(rumpîndu-i scrisoarea din mînă cu ciudă)

E! Până și cu lucrurile cele mai serioase, tu glumești! Ei bine, da! Voi să mă călugăresc, iată ce-i. Dă-mi pace.

V.[ASILE]

Eu nu-ți fac nimica... Numai mă mir. Tu? Călugăr?... Ce are-a face omule lui Dumnezeu... Înțelegi-mă, omule,... ce are-a face?

[1,2] Corectarea numelui, în continuare, a fost omisă.
[3] Pare a fi urmat: <*Hai*>.
[4] Urma: ⟨*(pe nas)*⟩ — indicație de regie.

A.[LECU]

Ce are-a face? Este că numai acolo pot să-mi aflu pacea pierdută a inimei mele... În muri negri cu durerea mea, singuratec cu pustiul minții mele! Amicul meu, tu nu poți ști ce sufăr. De ți-aș spune că-s înamorat, ar fi o profanare...

V.[ASILE]

Știu... știu... adori... te topești... Nu iubești, iubirea e prea profană.

A.[LECU]

Ascultă. Fără frază. Iubesc o fată. Cum o iubesc? Știu eu să ți-o spun?... Destul că e tot ce-i mai perfect ce-a putut să creeze cerul...

V.[ASILE]

Știu, frate, știu! Ochii ca două mure...

A.[LECU]

Nu... Albaștri...

V.[ASILE]

Albaștri?[1] Atuncea lucrurile se schimbă... Ochii ca două viorele de cîmp, părul ca aurul, fața ca crinul suflat c-o coloare roză... în fine... un înger fără aripi... ce s-a degradat devenind femeie... ce s-a întrupat și sufere pentru mine, cum Christos s-a întrupat și-a suferit pentru lume etc., etc. in infinitum. De n-aș fi fost și eu amorezat, ziceam și eu ca un student sau ca un iezuit tăcut și fațarnic, căruia i se scurg ochii după fete: Ce înger, ce zeitate! etc.

A.[LECU]

Ei bine, nu! Naiba știe cine te-a făcut astfel încît să-ți îmble gura ca o moară stricată. *(Tare.)* Nu e cum zici tu...

[1] Scris deasupra de: ⟨*Așa !*⟩.

nu, nu! şi iar nu! dar neci că-ţi spun nimica mai mult... *(Îşi ascunde faţa într-un colţ de sofa.)*

V.[ASILE]

(dulce)

Amicul meu, şi crezi tu cum că eu vorbesc astfel, pentru că eu nu respect durerea ta? Crede-mă pe mine... ştiu suferinţele tale, pentru că naţiunea mea indealtfel m-ar fi numit pe nedreptul poet. – Dar aceste cugetări, amicul meu... lasă-le. În muri îţi duci durerea... şi durerea ta se eternizează acolo... tu vei duce-o şi-n mormînt... Ea nu te iubeşte... aşa-i?

A.[LECU]

(trist)

Da.

[VASILE]

Ei apoi... *Daca* nu te iubeşte, de ce să fii desperat?... Se prea poate ca ea să nu te *poată* iubi... poate că inima ei e angagiată. Şi tu... tu eşti onest, amicul meu, şi nu eşti în stare să faci doi nenorociţi şi cu tine trei... căci n-ai *fi* fericit, te-asigur... cînd acuma... acuma eşti numai tu... şi-ncă şi-aşa într-un mod care trece.

A.[LECU]

Tu ştii însă... De mic aplecarea mea pentru mănăstire a fost mare... Oare nu-ţi aduci aminte şi tu cum că pe mine mă numeau toţi: călugărul? Deşi credinţa mi-e numai cît grăuntele de muştar... totuşi: numai acesta e modul meu de-a trăi. Am avut noi un poet... nebun acuma... care zicea lumei cum că[1] un om îşi găseşte fericirea în lucoarea armelor, altul în iubirea soţiei ş-a copiilor, altul... poate cel mai fericit... sub vălul cel blînd al rugăciunei. Prin astă chemare

[1] Urma: ⟨*omul*⟩; *un*, modificat din: *unu⟨l⟩*.

a mea acuma a trecut un vis... visul unei altfel de fericiri... Cu toate că vis nu-l pot numi. A fost o realitate crudă, care mi-a tîmpit şi mintea şi inima. Lui Dumnezeu şi bisericei îi trebuia o minte şi o inimă întreagă, eu... i le duc pe amîndouă zdrobite.

V.[ASILE]

Şi... ţii la asta?

[ALECU]

(sinistru)

Ţin... Nu mai am ce face-n lume. Aş putè să mă omor, dar... e-o infamie! O! curagiul l-aş avè... cum am pe-acela al martiriului. Soldat? M-aş face... dar nu voi să fiu sclavul nimărui, care poartă numele om. N-am ţinut neciodată mult la aceste fiinţe seci, vane, deşerte, fie frunţile lor bolnave chiar încoronate cu aur.

V.[ASILE]

Ocupă-te cu literatura.

[ALECU]

Nu am talent.

V.[ASILE]

E! despre asta am putè încă vorbi multe. De ai talent sau nu, neci nu te ştiu capabil de-a judeca în starea în care eşti. Dar... tu compui muzică mi se pare...

[ALECU]

Compun! compun! Tocmai asta-i nenorocirea mea. Asta mi-a făcut inima moale şi mi-a îndulcit sufletul de l-a făcut ca pe al unei femei. Tocmai asta a făcut nenorocirea mea. Ore întregi stam cu ea şi-i cîntam din piano...[1] Astea erau

[1] Urma: ⟨*În loc de*⟩.

declarările mele de amor. Fantasii molatece, dulci, voluptoase, note şi acorde nemaiauzite, care făcea să se spargă inima-n mine de durere şi de fericire... şi ea... ea în loc de orce răspuns plîngea... plîngea cu lacrimi mari... privea c-o milă nemărginită asupra mea, căci nu-i femeie care să nu-nţeleagă cînd o iubeşti, dar părînd că nu mă-nţelege, ea c-un gest blînd însă decisiv sfărma toată pasiunea... Altă dată c-un surîs... altă dată c-o sărutare... sărutare însă care-mi lua mult mai mult decît îmi da... căci era aşa de rece... Îmi lua speranţele mele. Într-o zi mi-a dat să-i compun ceva. Era o poesie scrisă pe o hîrtie îngălbenită de lacrimi, de lacrimele ei cred... am compus acel cîntec... spre nenorocirea mea. De-atuncea te-ncredinţez că sînt nebun. Ea iubeşte... pe cine iubeşte... ştiu eu... Pe poetul acelor versuri... cine e acel poet? Eu nu i-aş face nimica eu!... Ci numai l-aş aduce, i l-aş da ei, căci ce voi eu alta decît ca ea să fie fericită... D-zeul meu! Îmi vine să-nnebunesc!

[VASILE]

Sărmanul meu amic! Aide, aide cu mine! Aide cel puţin în singurătate, în pădure undeva, numai hai afară de-aici din casă... Atmosfera asta te omoară.

[ALECU]

Nu mă mai omoară alt nimica decît nenorocirea mea... Lasă-mă să mă duc... lasă-mă singur... *(Iese.)*

SC.[ENA XII]

V.[ASILE]

Aşa eram şi eu... Adică mint... Nu eram deloc aşa... Eu aş fi gîtuit pe rivalul meu, adică ce rival? pe bărbatul nevestei lui eram să-l omor, de nu era femeiea mai cuminte decît mine şi nu-mi zicea să mă duc naibei... *(S-apropie de piano.)* Un piano Bösendorfer... note... A Emmii, a nepoţelei mele, pe care n-am văzut-o de 10 ani... Adică cu ce drept „nepoată", ce fel de nepoată?...[1] Pentru că mă-namorasem până peste urechi de cocheta de mumă-sa? (A, ce femeie! Părul de acel blond cenuşiu, faţa de-acea paloare strălucită ca mărgăritarul, – o[chii] cei verzi şi arzători ca de şerpe... O!!... E! cum a mai fi azi?)[2] Asta nu va să zică defel că mi-e nepoată... Dar ia stăi... Versuri... compoziţiunea lui Alecu... va să zică el de ea e-namorat... De ea? Şi ea... inimioara i s-a dus... Versuri... ce versuri? *(Amintindu-şi.)* Seamănă a fi compuse de mine, deşi nu-mi aduc bine, bine aminte. Buni am fi de spînzurat şi noi poeţii... cîte nu mai scriem fără să simţim... Aci pare că i-aş declara fetei, ce se joacă cu păpuşile, amor etern... deşi-n nişte espresiuni... Ce-i nebun, tot nebun! Da-ncailea s-o citesc, ca să-i pot spune ceva de ea... să mă fac c-am ţinut-o minte, de-oi vorbi cu ea... poate c-aşa m-o asculta mai degrabă, dacă i [3]-oi vorbi în favoarea amicului meu. Zău, el merită iubit. Dar cine vine-nspre coaci? O fată tînără, frumoasă. Nu-i ea... Nu poate să fie ea... Parcă era altfel... Era buzată şi grasă, cînd era mică... Asta e altfel... Nu-i ea! nu! *(A lăsat notele să cadă pe piano şi se uită cu lorgnionul. Se strîmbă.)*

SC.[ENA XIII]

E.[MMI]

(intrînd)

Domnule!... A!... Domnu... *(Stă să se repadă la el... apoi îşi pleacă [ochii], s-apropie şi-i întinde mîna.)* Nu mă mai cunoşti, domnule!

---

[1] Urma: ⟨*Nepoata*⟩.

[2] Paranteza este adăugată cu creionul pe f. 45 v., fără vreo indicaţie în privinţa includerii în text. Am păstrat aceeaşi plasare, ca în ed. *Opere complecte*, 1914.

[3] În *ms.*: 'i-oi.

[VASILE]

O, da, d-nişoară, cum nu? Dar... atîţia ani. *(Apart.)* Să mă ia dracu daca e de recunoscut...

[EMMI]

(tot cu ochii plecaţi, surîzînd[1])

Mi-a mai spus-o şi alţii, dar eu nu i-am crezut.

[VASILE]

(ap.[arte])

Ba ei[2] fi crezut-o şi fără să ţi-o spună nimeni, drăguţă. *(Tare.)* Ba fără complimente, ştii că te-ai făcut frumoasă... frumoasă de tot... Nu eşti de recunoscut... Nu erai aşa... aşa de naltă cel puţin nu erai...

E.[MMI]

Nu-ţi e ruşine... Ca [la] 7 ani... Dar vezi că am bună ţinere de minte.

[VASILE]

O! Şi eu am ţinere... şi eu am... Ştii cum spuneam basme, ba ţi-am făcut ş-o poesie... Ştiu... cum să nu ştiu! şi-mi ziceai... stai, stai, stai... cum îmi ziceai?...

E.[MMI]

(încet)

Unchiule!... Şi...[3] eu aş vrea să-ţi mai pot spune unchiule... deşi... nu se cuvine... Aşa-i că nu se cuvine?

V.[ASILE]

De ce?

---

[1] *surîzînd* — este scris deasupra de: *ochii plecaţi.*
[2] Iniţial: ⟨*ii*⟩⟩ *vei*⟩.
[3] Urma: ⟨*vrei să-ţi mai*⟩.

[EMMI]

Pentru că... pentru că... să-ţi spun adevărul?...

V.[ASILE]

Spune! Cum nu?

[EMMI]

Aş vrea să fii unchiul meu, ca să te pot săruta... Cînd aşa nu se cuvine... De-ai şti... eu te-am ţinut minte... te-am visat o copilărie-ntreagă.

V.[ASILE]

(cu tandreţe)

Spune-mi unchiule! Spune-mi *tu*. Da? Eu îţi voi spune nepoţică. Da chiar fără să-ţi fiu unchi... ce? nu mă poţi săruta, tu?... pentru că sînt tînăr poate...

E.[MMI]

(rîzînd)

Da, de tînăr...

[VASILE]

Da ce? Nu cumva-s bătrîn!

[EMMI]

Ia pleacă capul. *(Şi-l pleacă.)* Uite! Vezi-ţi tinereţele, unchiule... da tocmai de-aceea... eu *(îl sărută)* te sărut... Ştiu că-mi poţi fi şi tată... nu numai unchi.

[VASILE]

(apart)

O! o! o! asta-i prea mult!

E.[MMI]

Șezi ici... ici pe canapea alături cu mine... Trebuie să[1] ai multe de povestit. Mie Niță mi-a spus că ești aici... De 10 ani n-am mai auzit nimica de unchiu-meu. Cînd o întrebam pe mama, ea se supăra și-mi spunea să nu mai pomenesc de d-ta.

V.[ASILE]

(tușește)

[EMMI]

În urmă neci n-am mai întrebat-o. Știam cum că ești dus în voiajuri și te însoțeam adeseori cu gîndirea mea... Ce locuri frumoase trebuie să fi văzut... Apoi tu... ești poet... Ce fericit ești, că ești poet... Cerul și pămîntul ție-ți sînt de două ori mai frumoase de cum li pare altor muritori... Eu aș vrè să fiu nevasta unui poet... Dar păn-atuncea unchiule... *(îi încongiură grumazul cu amîndouă mînile)* să ședem așa, ca în timpii cînd eu eram de[2] 7 ani și tu... de cîți ani erai tu?... De vo 50? ai?

V.[ASILE]

Va să zic acu sînt de 60. Bine! Frumoasă vîrstă-mi dai, nepoțică! *(Ap.[arte].)* Dar ce drăgălașă e fata! *(O sărută.)*

E.[MMI]

Și știi, unchiule... ar crede cineva că ești tînăr... Da, zău, ești bătrîn, grozav de bătrîn. Ia mai spune-un basmu. Da frumos, frumos, frumos... Or un vis... așa ceva fantastic... poetic. Tu călătorești acu... Unde te duci? La Italia? Da? Și eu am să mă duc la Italia... Cel puțin mi-a promis mama.

[1] Inițial: *să-⟨mi⟩*.
[2] Urma: ⟨10⟩.

V.[ASILE]

(incungiurîndu-i talia cu brațul lui)

O, de-ai vedè tu Italia, copila mea... Unde cerul e de două ori mai senin și marea limpede și caldă ca smaraldul topit... Nopțile pline de stele și cîntece, marea plină de valuri... O, Emma! Italia-i o grădină... o grădină frumoasă[1] cu alee de nara[m]ze, unele-n flori de argint, altele cu poame de aur. Daca visez fericirea, n-o visez decît acolo. Departe de lume, pe-o insulă scăldată de valurile senine ale mării spumegate. Într-un castel pe jumătate dărîmat să duc o viață de fantasmagorie și de vis... Să dorm ziua cu picioarele-n soarele fierbinte... să veghez, să cînt noaptea, în aerul cel parfumat... să cînt, să scriu... Iată fericirea ce visez...

E.[MMI]

Și să ai o femeie... nu-i așa...

[VASILE]

Se-nțelege... O italiană...[2] Brună... ochi negri...

E.[MMI]

Brună. *(Cu părere de rău.)* Nu blondă...

[VASILE]

Mie nu-mi plac blondele, Emma... Prea-s dulci, prea-s languroase... prea-s lirice... Mie-mi place tragedia... Ochii cu nori... fulgerători... Părul negru și despletit... amorul înfricoșat... ca de tigresă... Ș-apoi blondele-s proaste...

[EMMI]

Proaste? Mă rog, dumitale.

[1] Urma: ⟨*de*⟩.
[2] Urma: ⟨*Ochi*⟩.

[VASILE]

(ap[arte], observînd greşala)

Adică eu îs *mai* prost. *(Tare.)* Dar Emma... nimeni n-a vorbit de tine... tu... tu nu *eşti* o femeie... tu eşti un înger...

[EMMI]

(tristă)

Numai!

[VASILE]

Ce fel, numai?

[EMMI]

Numai un înger!

[VASILE]

Ce fel, numai un înger. Vrei să fii mai mult?

[EMMI]

Da, amicul meu! Voi să fiu o femeie... căci voi să iubesc... şi eu iubesc cu toată puterea sufletului meu! Adeseori, foarte adeseori, unchiule... am gîndit: n-ar fi mai bine să fiu un înger? Însă îngerii...[1] pot ei iubi?...

V.[ASILE]

(cu vocea muiată)[2]

De, copila mea... Pot... Nu sunt ei îngeri de pază?... Nu au ei pe protegiaţii lor?... Nu mişcă ei aripele lor de argint asupra capetelor muritoare?... Şi tu... nu eşti tu înger?... poate îngerul meu de pază... *(A-ngenuncheat şi-i sărută mîna.)* Micul meu înger.

[1] Urma: ⟨*nu.*⟩; iniţial: *nu pot iubi...*
[2] Urma: ⟨*Ba*⟩.

[EMMI]

(trece după el şi-ncepe să-şi fîlfîie mantela asupra capului lui)

Va să zică... aşa? Da?... *(Rîde nebuneşte.)* Da şezi, unchiule! Şezi ici, lîngă îngerul tău de pază... Las' să-ţi povestesc şi ce-mi place mie...

V.[ASILE]

Ce? Spune!

[EMMI]

Să-ţi spun. Mie... nu-mi place Italia ca... Bucovina. Tata are-o casă-n Suceava... faţă-n faţă cu acele ruine negre, ce se zice a fi fost castelul Domnilor Moldovei...

O,-mi place să stau viaţa mea toată să privesc acele ruine... Noaptea... iarna... într-o cameră caldă, caldă... să stau la fereastră, să privesc ruinele cele ninse, albe ca argintul, luna galbenă fugind prin nourii negri... iar umbrele acelor nori aruncate pe zapadă părînd a fi umbrele străbunilor. Apoi să las perdeua-n jos şi la lumina focului să citesc poveşti bătrîne şi să-mi adorm mintea mea de copil nebun cu istoriile cronicelor colbăite ale tată-meu... Vezi tu, acea viaţă mi-ar plăcè...[1] Aceste visuri cari fierb în capul meu cel mic... le poate cugeta o femeie... un înger, ba! De-aceea eu vreau să fiu mai bine o copilă nebună, visătoare, de nimica, cum sînt... decît un înger condamnat la fericire... cînd mie-mi place durerea... de n-o am, mi-o fac acea durere... îmi place să simt, să visez... să iubesc... În fine... îmi place să fiu femeie.

[VASILE]

(netezindu-i fruntea)

Dar... Emma!... În acele nopţi dulci... în acea cameră caldă. caldă... în acea atmosferă... a ta...[2], parfumată...

[1] Urma: ⟨*Cîte vis*[uri]⟩.
[2] Urma: ⟨*plină*⟩.

plînă de vis... tu singură, copila mea? Singură... *(A[parte].)* Acu-i vremea să vorbesc de Alecu... *(Tare.)* Da un barbat?

E.[MMI]
(rizînd)

De... Ș-un barbat... Unul prost.

[VASILE][1]

Prost?... Vai!

E.[MMI]

Prost! Nu așa cum gîndești... Dar prost ca tine.

[VASILE]

Ei, bravo!

[EMMI]

Cum erai tu... cînd eram mică.[2] Ba nu cumva aveai minte, cînd te mînam c-un bici de ață prin casă! Cînd mințeai toată ziua, din capul tău niște basme cari de cari mai proaste... de rîdeam într-ascuns ca nebunele; de neghioabe ce erau? Ce? gîndești că nu-mi aduc aminte. Vezi!... așa un bărbat mi-ar trebui și mie. Prost foc... Toată ziua să vorbească la nerozii... eu să nu-l înțeleg pe el... el să nu mă-nțeleagă pe mine, să-ntrebe lumea unde-a tunat de ne-adunat?... Mai bine, mi-ar placè un poet... Mai nerozi și mai mincinoși ca poeții alții nu mai sînt... Toată ziua mi-ar spune la minciuni, care de care mai de necrezut... Și eu l-aș asculta, nu ca să-l înțeleg ce vorbește, ci numai ca să-l aud vorbind... căci eu l-aș iubi.

---

[1] Urma: ⟨*Cum*⟩.
[2] Urma: ⟨*Ce nu*⟩.

[VASILE]
(a[parte])

Cîtă inocență și cîtă grație! *(Tare.)* Dar știi tu copilul meu... că... e cineva care te iubește... și te iubește foarte mult... Un compozitor... Placè-ți-ar ție un compozitor?...

E.[MMI]

Tu?

[VASILE]

Eu? Ce idee!... Eu, cel bătrîn... cel cu părul alb, neci măcar bine nu-mi șade...

E.[MMI]

Adică... rău nu ți-ar ședè... numai... ești bătrîn, ce-i drept... Grozav de bătrîn!

[VASILE]

Ei bine, nu eu... Tu-l cunoști... Alecu!...

E.[MMI]

Vezi! De ce-mi faci rău! Alecu! Eu nu știu ce vrea el... eu nu l-am putut înțelege neciodată! El... cîntă frumos... foarte frumos... Cîntece italiane... așa de dulci, așa de frumoase... numai eu ascultîndu-le, plîngeam, gîndeam la toată lumea... la tine de esemplu... Dar la el; nu! Adeseori îmi spunea că mă iubește... ci eu amorul lui nu-l puteam înțelege... Orcum, mi-ar fi mai drag să mă duc la monăstire, decît să fiu femeiea lui. Și mi-e milă... mi-e milă așa de mult de el... E un sărman copil, care pentru mine și-ar da și viața... dar numai... n-am ce-i face. Nu pot, D-zeul meu! nu pot!

V.[ASILE]

Şi... tu nu iubeşti pe nimeni altul?

[EMMI]

(ap.[arte])

Uite-l că-ncă n-a-nţeles... vai, dobitoc e! Ca-nainte de 10 ani. *(Cu ciudă, tare.)* Nu!

V.[ASILE]

O, Emma..., de-ai şti tu ce frumoasă te-ai făcut... Ce gingaşă... Ce plină d-o poesie atît de originală, atît de copilărească... încît ai face marmura să se-namoreze-n tine... Cu visurile *tale* de fericire ai putè să împli o eternitate, nu viaţa unui bărbat... Eu plec în Italia... poate încă azi... dar suvenirea ta aşa de poetică mă va-nsoţi pretutindenea... Da, tu vei fi îngerul meu de pază...

[EMMI]

(ap[arte])

Numai suvenirea? Poate că ea singură! *(Tare:)* Unchiule, tu ai fost singurul om, singurul care m-ai iubit în lume... m-ai iubit ca pe-un copil răsfăţat, nedetreabă, dar bun la inimă... Mergi sănătos!... Te urmez şi eu în Italia! O, ne-om revedè... ne-om revedè desigur pentru că am să te caut anume.

[VASILE]

(ap.[arte])

Sărmana copilă... Zice că eu am iubit-o mai mult...[1] Ba că chiar! De nu-mi spunea cine-i, neci n-o recunoşteam. *(O sărută. Tare.)* Adio, Emmi.

[EMMI]

Adio, unchiule. *(Îi trimite o sărutare pe vîrful degetelor. Iese el.)*

[1] Urma: ⟨*Şi eu*⟩.

SC.[ENA XIV]

[EMMI]

Sînt eu iubită... or nu? Dar în fine... e aceasta iubire, or e numai bucuria că l-am revăzut?... Şi să se ducă chiar azi... Nu se poate... Trebuie să-l reţin măcar vro cîteva zile... trebuie ca mama să-l invite la masă la noi... trebuie... A! da urît îmi stau hainele astea scurte de fată... Ce pustia! Nu m-am putut vedè în oglindă. O fi gîndit unchiul că mă joc încă cu păpuşele... şi nu voi s-o creadă el aceasta... *El* mai cu seamă, nu. Dar de ce mai cu seamă? Ştiu eu... Da mi se pare că multe i-am vorbit... Multe cari, zău, nu se cuvenea... da ce face... nu-i el unchiu-meu?... Adică unchiul *meu* nu-i de felul felului... numai cu toate astea... Ş-apoi e bătrîn... ce strică?... parc-aş fi vorbit tatei... Dar ştii bătrîn, bătrîn... da ce frumos era... ce cochet îmbrăcat! Ce bine-i şedeau toate celea pe el!... Mă duc să mă-mbrac ca să-i plac lui... Să mă-mbrac în haine lungi... să nu mai par o fetiţă, ci o fată mare... Ş-apoi am să rog pe mama frumos, frumos, ca să mă ducă-n Italia. Tot am să mor eu — şoptea doctorul — încailea să mor în Italia... în ţara care-i place lui... *(luîndu-şi aere)* unchiului. *(Iese.)*

SC.[ENA XV]

ALECU

Neci o speranţă... Mi-a spus şi Vasile[1] că nu pot spera nimica... *(Privind la uşă.)* Emmi, Emmi! de ce mă faci aşa de nenorocit! Încale daca mi-ai spune să mă duc în lume... M-aş duce... m-aş omorî... aş face ce-aş face, ca să nu mai vin în ochii tăi... Dar aşa? Neci nu mă-ncuragezi, neci nu mă descuragezi... Cine ştii daca ea de ruşine nu a vorbit astfel cu Vasile? Mai ştiu eu... mi-a laudat compoziţiunile...[2] i-a

[1] Scris deasupra de: ⟨*Alecsandrescu*⟩.
[2] Urma: ⟨*mi*⟩.

spus că-i[1] milă de mine... milă și amor sînt surori gemene!... Mai aștept încă.

SC.[ENA XVI]

DOCTORUL
(intră)

Alecule, veste bună! Vasile mi-a spus cum că venirea lui a bucurat-o pe Emma așă de mult, încît îți promit că va mai trăi, în caz numai daca o durere nu ar paraliza efectele bucuriei. Vasile vrea să plece... te rog... pentru binele ei... ș-al tău, poate, oprește-l de-a pleca. El e c-o femeie... știu eu cu cine... aceea cu deosibire pare a fi cauza plecărei lui.

[ALECU]
(ascultînd ca și cînd ar înghiți vorbele)

Bine, doctore, bine, bine... Dar acuma... trebui s-o văd... N-am văzut-o de mult... de ieri... S-o văd... ce frumoasă trebuie să fie!

[DOCTORUL]

D-zeul meu! ca totdeuna!

[ALECU]

Ca totdeuna? Ce ai d-ta, doctore, cu totdeuna al d-tale? Nu ca totdeuna... mai frumoasă... de o mie de ori mai frumoasă... Să-i spun și azi c-o iubesc... Azi, fericită..., poate că se va uita și asupra [mea] cu milă mai multă. *(Se duce la ușă.)* Verișoară, pot intra?

[EMMI]
(dinăuntru)

Nu. Las, că vin îndată! Am să vorbesc ceva cu tine.

[1] Grafia din *ms.* cu greu ar putea fi interpretată drept: *că i-i.*

[ALECU]

Cu mine?

[EMMI]

Da, cu tine.. Primblă-te pin salon. Eu vin îndată.

DOCT.[ORUL]

Auzi! Te trimite să te primbli. Du-te de [te] primblă.

[ALECU]

Lasă-mă-n pace, doctore, cu cicăliturile d-tale cele mici... o, D-zeul meu... pare că pieptul mi se sparge de fericire... daca ea m-ar iubi, D-zeul meu! *(Traversă casa cu pași mari.)*

DOCT.[ORUL]

Adio, Alecule! Cată de fă ce ți-am spus, m-ai auzit?

[ALECU]

Bine, bine!

[DOCTORUL]

Nu bine, bine, zi *fac!*[1] Cu amorezații iștia nu poți vorbi o vorbă cumsecade! Adio!

[ALECU]

Adio, doctore. *(Iese doctorul. Alecu se trîntește lîngă piano și trece cu mînile în dezordine peste clape, cînd Emmi intră, îmbracată în alb, cu părul lung și despletit, lăsat pe spate, foarte palidă.)*

[1] Urma: ⟨*D-zeul meu*⟩.

[SCENA XVII]

A.[LECU]

O!

[EMMI]

Ce faci? Iar îmi încerci notele pe piano! Nu le poţi lasa în pace, copil ce eşti!

A.[LECU]
(privind-o cu estâz)

Ce frumoasă eşti!

[EMMI]

Da? Ei bine, neciodată nu mi-a plăcut că mi-ai zis-o... dar azi... azi îmi place că mi-o zici. Azi voi să fiu frumoasă, Azi aş vrea ca nimeni să nu fie trist, căci eu sînt aşa de fericită. Aide, Alecule, tu... aşa-i că neci tu nu eşti trist?... din contra, o să fii vesel... căci *eu* te rog... eu. *(Ea-i întinde mîna, el o strînge.)*

A.[LECU]

O, Emma! nu m-am înşelat defel, cînd am spus că azi tu o să fii mai frumoasă decît orcînd... De ce n-ai purtat totdeuna haine lungi... De ce?

[EMMI]

De ce? Pentru că azi am voit să le-mbrac. Până azi am fost copilă... copilăroasă, rea, plină de capriţii, mai ştiu eu?... de azi înainte voi să fiu femeie...

A.[LECU]

Şi... m-ai putè tu iubi, Emma!

[EMMI]
(cu foc)

Ca pe-un frate... da!... din toată inima, dragă! Am eu frate... Nu eşti tu vărul meu... al patrulea... De-aceea te voi iubi ca pe-un frate şi... ştiu că altfel neci tu nu pretinzi.

A.[LECU]
(ap.[arte])

Iar.

[EMMI]

Dar am să-ţi spun ceva, Alecule dragă. Tu ştii că unchiu-meu... adică nu — că nu mi-e unchi, dar aşa-i zic eu... tu ştii că Ştefan Vrance[1] e aicea, tu-l cunoşti! El mi-a vorbit de tine, şi-ncă foarte bine mi-a vorbit de tine... Ei bine, daca tu ai o putere asupra lui, fă-l să nu plece-n Italia... Tu nu-mi refuzi neci o bucurie... îmi[2] vei refuza tu aceasta? Nu? aşa-i că nu? Cînd ai şti ce fericită m-ai face tu cu asta, ştiu că n-ai putè să-mi refuzi... Aida de!

[ALECU]
(ap.[arte])

Şi doctorul mi-a spus să nu i-o refuz. *(Tare.)* Tu ştii că eu sînt mulţumit de a te şti veselă, de-a te şti fericită... căci mie-ntr-adevăr neci nu-mi trebui mai mult, ca să fiu eu însuşi fericit. Te ştiam bolnavă ş-am fost şi eu... tu ai plîns... am plîns şi eu... *Tu* eşti veselă... sunt vesel şi eu.

[EMMI]

Bunul meu văr... al patrulea!

[1] Scris deasupră de: 〈*Vasile Alecsandrescu*〉.
[2] Scris: *'mi*.

[ALECU]

Cu cît mai departe, cu atît mai fericit mă faci. Zi-mi a 16[-lea], al 32-lea... Poate că nemaigăsind acasă numele văr[ului] vei inventa un altul... mai plăcut mie, mai plăcut și ție.

[EMMI]

Naș!

[ALECU]

Cum naș?

[EMMI]

Am să te pun să-mi botezi copiii toți... cînd îi voi avè.

[ALECU]

Vai, Emmi... ce fleacuri mai vorbești și tu, copilă! Bun[ă] procopseală... Să știi că-i gîtui... de-s naș... Auzi naș! *(Ies[e] rîzînd.)*

[EMMI]

Auzi, să mi-i gîtuie! Ba defel... Da lasă, frate, [fii] sănătos până nu-i am, după aceea... *(Uitîndu-se-n oglindă.)* Hm! Neci prè, prè... neci... Cu toate astea... Palidă!!... interesantă, se zice... Oare de ce-oi fi căutînd eu să-i plac unchiului meu?... Trebuie să mă dezvăț de vorba asta *unchi*, unchi e urît... ce vorbă urîtă!... Ș-apoi nu mi-e unchi, bietul om... Îl îmbătrînesc înainte de vreme... S-a supărat cînd i-am zis că-i bătrîn... Va să zică e tînăr!... Oare... oare nu-l iube[sc]... A! ce-am zis... Ce nerozie! Și cu toate astea... stăi... Am citit că daca vrei să cunoști de iubești pe-un om, apoi să gîndești la el și să ții mîna pe inimă, să vezi de bate... *(Căutînd în toate [părțile].)* Să nu mă vadă nimene... *(Își pune încet mîna dreaptă pe inimă și rămîne atentă, surizînd, cu ochii fixi în pămînt. Esclamă cu bucurie.)* Bate, bate, bate! *(Își încrucișează astfel brațele, ca și cînd ar vrè să-și ascundă inima: cum fetele ce se scaldă își ascund sînul.)* Va să zică îl iubesc... îl iubesc pe Vasile. Și-ntr-adevăr... trăită în suvenirea lui... în poesiile lui... neavînd alt idol, alt ideal... puteam oare să iubesc pe altcineva decît numai pe el?... O!-l voi urma în Italia... în țara ce-i place lui... și-l voi [iubi], cum iubeam pe poetul nebun al visurilor mele... care acuma văd că-i seamănă lui și numai lui... Ce fericită sînt!... O, de-ar veni mai curînd Alecu... Știu că l-o fi oprit de-a pleca... El nu va pleca, știu sigur... căci și el pare a mă iubi. O, da! El mă iubește... Nu spunea el cum că suvenirea mea îl va însoți toată viața... că voi fi îngerul lui de pază?...

SC.[ENA XVIII]

AL.[ECU]

Prea tîrziu, Emmi, a plecat.

[EMMI]

A plecat? O!

[ALECU]

Da... L-am văzut suindu-se-n tren chiar cînd fluiera mașina. Îmi trimise o salutare... Era c-o femeie...

[EMMI]

C-o femeie.

[ALECU]

Da, femeia lui, căci e însurat.

[EMMI]

O femeie!... *(Neliniștită.)* O femeie brună!

[ALECU]

Da...

[EMMI]

Bru... *(Cade.)*

[ALECU]

Ce ţi-e?... Emmi! Ce e?

[EMMI]

Ce e? Nimica, Alecule, nimica.. *(Tristă.)* S-a finit tot... El e-nsurat şi eu n-o ştiam... *(Rătăcită.)* Dar nu... Voi alerga după acea femeie, care mi-a luat amantul... voi omorî-o... Nu... voi ruga-o... voi încongiura cu mînele mele genunchii ei... ş-o voi ruga încet: lasă-l, lasă-l mie... numai murind să mă vadă, nu cer altceva de la tine, femeie crudă... numai să mă vadă murind...

[ALECU]

Emmi! Emmi!

[EMMI]

D-zeul meu!... Mă doare capul! Ce pustiu, ce noapte se face-n creierii mei... Ia-mi norul de pe frunte, de pe ochi! ia-mi-l... Să visezi o viaţă toată... şi să vezi c-ai visat... Cine ştii de şi-a fi adus aminte vrodată de mine!... cînd eu... oftigasem gîndind la el!... Fi-va-n cer al meu? Amicul meu, tu aşa de nenorocit şi aşa de iubitor! Ştii tu unde-i mama? Pare-mi că n-o să mai trăiesc mult!

[ALECU]

Nu Emmi! Trăieşte! Tu poţi fi încă fericită... Trăieşte pentru mine... Nu să mă iubeşti... N-o cer... Numai să trăieşti... iată tot ce cer... Să te văd... Să nu mor şi eu! Emmi! Tu nu vei muri, aşa-i? Resignează-te de-a nu mai gîndi la el.

[EMMI]

Ce să gîndesc alt...? *Ştiu* eu a gîndi la altceva? De-aş [şti] cel puţin cum că moartea mea o va cînta el... în limba armonioasă... în limba lui.

[ALECU]

Ţi-o promit, Emmi! Va face-o!

[EMMI]

Cîntă tu! Cîntă compoziţiunea ceea a ta... posesia lui... A lui!

[ALECU]

(Se pune la piano şi-ncepe a cînta. Ea-şi lasă capul pe fotoliu — părul cade-n dezordine peste faţă... ochii i se-nchid — [1] mînele se unesc ca spre rugăciune, păn pare-a fi în viaţă. Solemnel s-apropie de ea şi înlăturînd părul de pe frunte-i, îngenunche şi se uită cu amor în faţa ei, apoi se scoală.)

Neci pe pămînt, neci în cer a mea!

FINE

Figurează în ms. **2254,30 r.—61 r.** (cca 1868 — 1869).

---

[1] Urma: ‹*pănă pare*›.

MIRA

[Persoanele]

ȘTEFAN, nestatornic, de-o beție tristă, nobil în fundul inimei, dar abrutizat prin pasiune — c-un mare fond de grandoare concentrat[1] în unele momente — altfel meschin — caracter melancolic, sanguinic. *(Oacheș.)*

ARBORE. Sever contrastat din mari speranțe în viitor — mari suveniri din trecut și cu toate astea scepticist prin[2] meschinătatea curtizanilor, ce-l încongioară și-l amețesc pe Ștefan cel Tînăr. El e sufletul rămas încă pe pămînt a lui Ștefan cel Mare, e suvenirea lui vie încă, e omul ce l-a văzut pe leul murind, i-a strîns mîna eroului în război — e ca un sînt care-n visul tinereților lui a văzut pe asprul și bătrînul Dumnezeu. *(Alb.)*[3] Posa — Essex.) Mîndru și mare față cu Domnitorul. Desprețuitor sublim față cu curtizanii.

MIRA, fată palidă și lunatecă — cu inima la început rece ca unei vergine ce-a visat cerul. E personificarea unei rugăciuni melancolice, care nu se știe cum de rătăcește pe pămînt, cînd nimica din ea nu se pare a fi a pămîntului. Nu are neci durere, neci bucurie — ci învelită ca un mister în norul ei de melancolie e cu inima redeșteptată — și deși e să se cunune cu Majo, ea-i spune lui că nu-l iubește. *(Blondă.)*

MAJO, poet — înger — frumos — iubește pe Mira — dar amorul lui e acela a disperărei și a sufletului zdrobit, căci știe că Mira, deși va fi soția lui, dar nu-l iubește. Dar vrea să fie sclavul visurilor și a capri-

[1] Scris deasupra de: ⟨*dar numai*⟩.
[2] Urma: ⟨*lingu*[șirile]⟩.
[3] Suprarînd de: ⟨*Gri*⟩.

ciilor ei — să trăiască numai pentru că trăiește ea — nu cere nimic — neci amor, neci compătimire — nu cere să cugete la el, numai să-i permită ca să fie reflectul unui surîs a buzelor sale, unei raze a ochilor ei. Dar deși aceste visării sînt palide — dară amorul lui nu e palid — e un amor de arab — arzător, de foc — care contrastă mult cu ființa lui angelică. *(Blond.)*[1]

PETRU MAJĂ. Pasiune italiană, visurile sale sînt de foc și cînd sînt palide — sunt ca flacăra ce se stinge[2] dar amorul lui pentru Mira e contrariul amorului lui Majo, angelic, curat ceresc — are un mare fond de forță în sufletul lui, care-i lipsește lui Majo. *(Păr castaniu, ochi caprii.)*[3]

2254, 23 r.

ACTUL I

SCENA I

ARBORE, MAJO

MAIO

Cum vă spuneam, portare... din ce în ce mai trist...[4] mai bolnav... Aiurează și mereu aiurează.

ARB.[ORE]

Aiurează.

[1] Printre rînduri, intercalat: *rump*
și eu mă smulg din mine
și în continuare: *Eu m-am smuls pe mine însumi din inima mea*
Și singura-mi iubire e țara mea (apart) *și tu.*
După o linie despărțitoare textul se reia în *ms.*, ca mai sus.
[2] Inițial: *sunt flăcări* ⟨*palide*⟩ — modificat deasupra.
[3] În continuare, în *ms.*, schema și versurile ce vor constitui *Scena I* din proiectul pe care l-am intitulat *Mira (Petru Rareș)* pe considerente de ordin tematic. Vezi în ediția de față capitolul respectiv la p. 156 urm.
[4] Urma: ⟨*din ce în ce mai*⟩.

MAIO

Veghez asupra lui... voi să-i surprind o cugetare, care să-mi esplice starea în care se află... nimica. Bea[1] mai mult și vorbește mai puțin...[2] iată tot. Bea el și-nainte, dar acuma... Am cercat să-i însenin cugetele prin cîntec... dar cîntecul cel mai vesel îl pune pe gînduri... cîntecele triste îi fac plăcere, însă eu nu le cînt pentru că-l adîncesc din ce în ce mai mult în răul ce l-a coprins.

ARB.[ORE]

Sărman copil!

MAIO

Da, sărman și copil totodată! O, boierii cei tineri... pare că l-ar fi prins cu lanțuri de fier, în vîrtejul desfrînărilor lor... și-apoi vorbesc... șoptesc... îl umplu de nencredere... Nu știu, zău, de unde-or fi-nvățat boierii cei tineri obiceiurile fațarnice... Cei bătrîni eră altfel.

ARB.[ORE]

Și n-ai putut afla...

MAIO

Afla nu! ghici, poate. În apropiere de-aicea, pe malurile mării...

ARB.[ORE]

Cum?

MAIO

Pe malurile mărei se zice c-ar fi o cetățuie neagră... n-am văzut-o... De cînd a fost pe-acolo se[3] știe c-a căzut într-un

[1] Inițial fraza începea cu: ⟨*Vorb*[ește]⟩.
[2] Urma: ⟨*poate că*⟩.
[3] Urma: ⟨*zice c-a*⟩.

fel de nebunie întunecată și tăcută. Alții spun cum că moșu-său, Petru Rareș, s-ar fi tăvălind pe-aicea, în straie rupte de pescar... c-ar fi pusnicind prin niște ruine... c-ar fi îmblînd noaptea cu vrăji pe țărmii mării... Mai știi! Om învățat Petru Rareș... Poate că toate, cetățuia și locuitoarea ei, nu sunt decît vrăji de-ale lui, închegări ale văzduhului...

ARB.[ORE]

Și locuitoarea lui zici tu, Maio?

MAIO

Da! se zice că-i albă și frumoasă ca o zi cu soare... Știu eu!... Cînd am auzit vorbindu-se de dînsa... am gîndit...

ARB.[ORE]

Am gîndit... Ai gîndit la Mira, știu... Dar acuma nu-i vremea de-a ne gîndi la femei... fie aceea până și fata mea... Tu zici că el e aproape de nebunie... Beția și jocul... desfrînăciunea! da acestea-l înnebunesc pe om... Dar nu e vorba de-asta, el trebui scăpat... scăpat pentru că Moldova trebuie mîntuită. Cu-ncetul începem a fi slugile leșilor... măduva se usucă în puiul de leu și mintea se turbură în creierii săi. A intrat veninul necrezărei în inima lui și a mușcat-o, încît trebuie să turbe de nu[1] vom arde rana... arde cu mustrări și cu aduceri-aminte... *(Cugetînd.)* Un cap de va cadè, începutul e făcut... celelalte urmează... Ce alunecoasă e poteca răului!... *(Tare.)* Maio!

MAIO

Portare!

ARB.[ORE]

Tu zici că-n curtea cea neagră, pe țărmurii mărei, acolo petrece gîndirea lui.

[1] Urma: ⟨*ca*⟩.

MAIO

Se vede. Altfel neci gîndirea lui n-ar fi neagră și-mpietrită... De ar fi aceea o femeie sîntă și frumoasă, care să-l poată face fericit și virtuos... de-ar fi... am cugetat adeseori... un înger... îngerul de pază al Moldovei... ce vrei, portare!... poate că l-am face fericit încă pe acest Domn, în care sămînța bunului e așa de bogată, căci răutatea lui nu e decît întîmplătoare. De vom depărta cauza răului, răul ar lipsi.

ARB.[ORE]

Taci, copilul meu. Îmi faci rău. Ce e o femeie pentr-un om desfrînat... o gură mai mult în nopțile lui de veselie... o fată mai mult între zecele de fețe pe cari el le-a murdărit cu sărutările lui!... D-zeul meu!... l-am crescut ca pe copilul meu, am sămănat în el tot ce sufletul meu are mai sînt și mai mare, și cu toate astea...

MAIO

Și cu toate astea bradul a crescut strîmb vrei să zici. Daca furtuna cuvintelor tele nu-l va îndrepta, nu-l va îndrepta neci suflarea cea dulce și mirositoare a unei femei... Eu, din potrivă, am să-ncerc a[1] împrospăta ș-a idealiza în el ideea acelei femei... Am scris un cîntec ș-am să-l cînt azi la ospăț... Prin visăriile vinului, voi deștepta visul cel frumos al acelei femei albe... Ea-l va însufleți, îl va-ntoarce... De nu! nu strică!

ARB.[ORE]

Ea-l va întoarce... Și știi tu cine-i acea femeie, pe care vrei s-o acufunzi în inima lui cea barbară, care-a uitat de mult a iubi? Știi tu cine e?... fiica mea cea bolnavă, pe care am adus-o aicea[2] să facă băi de mare pentru că-i bolnavă. Știi tu a cui e acel cuib de piatră ce stă risipit, cu ochi mici

[1] Modificat din: *a⟨-l⟩*.
[2] Urma: *⟨să se⟩*.

și negri[1] pintre stîncile sfărmate? E cetățuia din care vegheam ca un vultur asupra Mărei Negre, cînd pe vremea lui Ștefan, D-zeu să-l pomenească, turcii luase Chilia și Cetatea Albă. Ai privit și tu prea adînc în ochii sărmanei mele fete... dar în orce caz, mai bine e să fie nevasta ta a unui visător, decît țiitoarea unui desfrînat... căci nu mă-ndoiesc... el va urmări și se va folosi de cel întăi prilej, ca să puie mîna pe ea... s-o răpească, o! însă or fi și făcut socoteala fără mine... nu știe că leul bătrîn veghează în noaptea lui și va sfîșia cu ghearele pe oricine, care-ar vrea să-i răpească puiul din cuibul lui de stînci!...

MAIO

Mira! Ea... O archangel frumos al cerului.... tu ești aceea ce visezi asupra mărei... tu!... o, cine-a știut! Și eu săpam peirea ta... Tot bolnavă e părinte!

ARB.[ORE]

Bolnavă... adică palidă ca peretele... visătoare... mai știu eu cîte-i lipsesc! Eu n-o pot înțelege... Eu, care n-am văzut decît ochii plini de groază și roș[2] a dușmanilor murinzi în războaie, nu pot să-nțeleg ochii ei cei înfundați și plînși... Eu, care n-am privit decît fețele învinețite[3] de moarte, cum pot înțelege paloarea gingașă a unei fete în anii de dor... Tu! poate că-i înțelege-o mai bine. Apoi moșia e mai mult decît copilul... Și simt trebuința unui ginere care s-o-ngrijească mai mult decît mine, căci cu ochii o văd topindu-se și nu știu[4] de ce se topește.

[1] Cuvîntul este scris jos pe colțul filei uzate: peste care s-a lipit foiță protectoare.
[2] În *ms.*: *roșă*.
[3] În *ms.*: *învenițete*.
[4] În *ms.* urmează, între paranteze: *(ce-i lipsește)* — înlocuit, probabil, deoarece se reia mai jos.

MAIO

Ce-i lipsește?... Iubire!

ARB.[ORE]

Iubire! milă de la părinți! Eu... eu nu-nțeleg asta... Sufletul meu e aspru ca piatra și ca fierul. Și cu toate astea cînd îmi închipuiesc că ar fi cu putință s-o țiu moartă în brațele mele uscate și bătrîne, un fel de gîndire neagră și cumplită se furișează în mintea mea... Gîndire nebună și înfricoșată... Aș nebuni, Maio, — cîtu-s de bătrîn! La miezul nopții vino la castel, acolo am învitat pe-un episcop care vă va cununa, căci trebuie să fie cununată... căci în orce caz e mai bine să-și [i]a un bărbat tînăr decît numai un tată bătrîn de apărător.

MAIO

Mira a mea... a mea!

ARB.[ORE]

Cît despre Domn... el trebuie or îndreptat... or (în cazul cel mai rău) răsturnat! Petru Rareș rătăcește pe-aici... e om înțelept și adînc... inimă mare și cu iubire de țară, apoi, sîngele lui e tot așa curat din vinele lui Ștefan-Vodă cel Mare cît și-a măriei-sale Ștefaniță!... Starețul[1] cel bătrîn, care e la mine, mi-a arătat toate hrisoavele lui Ștefan, care se ating de nașterea și rubedenia adevărată a lui Rareș. Venite aceste hrisoave naintea Direptății, ele ar putè să turbure și să frămînte țara. Vodă trebuie să se-ndrepte or să cadă, una din două! Iată-l!... Depărtează-te!

(Maio iese încet și uitîndu-se la el cu compătimire.)

---

[1] Scris deasupra de: *(Episcopul)*.

SCENA a II

ȘTEFĂNIȚĂ *(intră adîncit în cugetări și visător)*

ȘT.[EFĂNIȚĂ]
(pentru sine)

Văzut-am rătăcind căprioarele prin[1] codrii Livanului... sprintene și cu ochii lucitori... văzut-am fetele[2] cu snopuri de grîu aurit, chicotind prin lanurile pe jumătate secerate... am rîs; dar prin verdeața întunecoasă a codrilor de fag am zărit cerbul alb al Doamnei... ochii lui era obosiți și[3] genunchii căzură ca frînți în iarba răcoare..., văzutu-l-am și m-am întors în cetatea de marmură din vîrful Sionului, rupt-am de pe mine hainele de aur și le-am aruncat pe ele... iar chitera[4] mea de aur am zdrobit-o de stîlpii de marmură a bisericei. Răsuna biserica luminată de făclii de ceară albă, numai sufletul meu era mut și sterp și turbăciunea cruntă[5] rînjea[6] din fundul gîndirilor mele. — Solomoane, împărat al iudeilor! tu înțelept muiai degetele tale molatece în strunele sfinte a arfei lui Dumnezeu și coardele sale [de] aur lăudau pre Domnul... Ce-ți păsa ție de femei, cînd în inima ta domnea Împăratul împăraților îmbrăcat cu hlamidă de hermină albă, corenat cu coroană de sori!... Eu... în inima mea o femeie a intrat atuncea cînd credeam că nu mai pot iubi... o femeie... o cîntare[7] știu eu... poate o vrajă! O femeie mi-a întors cugetele și m-a făcut să uit că-s Domn. Gîndiri molatece și nebunești, o nepăsare desperată pentru toată lumea...

---

[1] Urma: ⟨*cedrii*⟩.
[2] Urma: ⟨*roșii*⟩.
[3] Urma: ⟨*pici*[oarele]⟩.
[4] Scris deasupra de: *arfa*.
[5] Prima parte a cuvîntului scrisă spre cotor; la legarea *ms.*] s-a lipit o bandă de foiță peste scriitură așa încît lectura este incertă.
[6] Inițial: *rîdea* — deasupra adăugat ulterior: *-njia*.
[7] Cuvîntul se citește cu aproximație, fiind scris la capăt de filă, spre cotor. Tot paragraful de sub Ștefăniță pînă la capătul filei pare anulat cu două ușoare reiuri de peniță.

iată sufletul meu înnoptat! Solomoane! Pe tine nu te-a-nnebunit o sută ale tale, pe mine mă tîmpeşte închipuirea unei numai... care nu-i a mea. Cine-i ea? Cine poate fi!? Ştiu eu? voi eu s-o ştiu... Lucrul ce mă omoară e că nu-i a mea!... Blondă... ca Nordul...[1] frumoasă ca icoana cea sfîntă a Fecioarei Mariei!

ARBORE

Mă-nchin m.-tale[3]!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Portare, voi aici?

ARB.[ORE]

Nu trebuie să-l urmeze pe cel mare cei mici?

ŞE.[EFĂNIŢĂ]
(contrariat)

Nu te-aşteptam, portare.

ARB.[ORE]

Nu m-aşteptaţi! Ei bine
Gîndiţi că vin aicea cum vestea rea vă vine,
E totuna, o Doamne!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Ce vînt te-aduce dară?

ARB.[ORE]

Vîntul de iarnă, Doamne, căci cel de primăvară
Acela pentru mine de mult nu mi esistă.

[1] Urma: ⟨*albă*⟩.
[2] Urma: ⟨*Nepătatei*⟩.
[3] Aici şi în continuare, în *ms.: m.-tale, m.-voastre*, ceea ce, desigur, se va citi: *m*[*ăriei*] *tale*, *m*[ăriei] *voastre*.

M-aduce cerbicia şi bătrîneţea tristă
Aşa e bătrîneţa... e plină de venin
Şi ce face cel tînăr nu place la bătrîn.

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Portare al Sucevei, oare nu s-ar putè...
Ca să lăsaţi domnia numai pe seama mea...?
În veci trebuie oare să fiu al vostru s[c]lav?
Bărbatu-a fost cu minte... bătrînu-i cu nărav!

ARB.[ORE]

Doamne, mă duc!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Stai!

ARB.[ORE]

Însă!...

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

O voi.

ARB.[ORE]

De vreţi, voi sta
Dar n-oi vorbi nimica, nu vă voi supăra[1]
Ce sîntem noi bătrînii...
Că v-am fost ca un tată, că v-am ţinut în braţe...
Că v-am iubit ca ochii din cap, ce însemnează...?

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Că *m-ai* iubit... *(În sine.)* Dar astăzi!

[1] Versul următor era: ⟨*Cine ne bagă-n seamă,... la cei bătrîni de zile*⟩.

ARB.[ORE]

V-am îndulcit junia

Eu Arbore portarul... Dar omul în Domnie
Se schimbă. Nu întreabă pe cel bătrîn de zile
Căci capu-i slab la dînșii, gîndirile-s copile.
Suntem ca pleava stearpă, sîntem frunze uscate
Pe care vîntul vieței spre moarte le tot bate.
Ce știm noi?... *(Provocător.)* Voi trimiteți la regele polon
Ca el să se unească cu toții la un loc
Să dați la turci războaie... Și Cîrje cel cu minte...
Cu turcii, cu maghiarii vă țese legăminte.
Și toate astea, Doamne, duc țara la sicriu
Eu... nu trebui s-o apăr... eu nu trebui s-o știu.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

(supărat)

E grea cimilitura, prea grea, jupîn portare,
O țară[1] toată știe, și voi să nu știți oare
Că apăr crucea sîntă, crucea plină de raze
M-am lepădat de lume... Ea-i sînta mea mireasă.

ARB.[ORE]

V-ați lepădat de lume?

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Brațu-mi de forță plin
La sînta cruce... doamnei, miresei le închin.
Eu risipesc averea zidind altare sînte.

ARB.[ORE]

Voi puneți cruce stearpă pe-a patriei morminte.
Dovada vi-i viața cea fără frîu și țintă
Noaptea voastră vă rîde, ziua vostră vă cîntă.

---

[1] Urma: ⟨*prea*⟩.

Matase, aur, inul de-argint țesut din tort
Pot să îmbrace bine un corp și-un suflet mort.

(Cu putere.)

În loc de-a fi polonul cap oștilor creștine
Fiți voi, Domnul Moldovei! În loc de-a fi în fine
Polonia regina tîmplărilor mărețe,
Războiului de cruce, a luptelor semețe
Moldova putea bine să ție pe-a sa frunte
Diadema-i eternă... și flamura-i cea cruntă.
S-o nalțe pentru lege... iar sabia ei lată
Întinsă să arăte izbînda laudată.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Moldova este mică[1].

ARB.[ORE]

Moldova este mare!
De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare
Păn-unde sparge valuri marea de țărmul său...
E un popor... o limbă..., un singur Dumnezeu.
Fă taurul Moldovei pe fruntea lui să poarte
Coroane trei... Și-n dușmani să ducă cruntă moarte![2]

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Pentru astfel de fapte și legături mărețe
Trebuiesc brațe falnici și frunți de bătrînețe,
Cu-argint încununate... Nu eu... Nu știu cum nu-nțelegi
Că pentru astfel de lucruri un cap trebui s-alegi
Astfel cum în Moldova cu greu cred că esistă.

---

[1] În dreptul acestei replici adăugată cu creionul, următoarea idee: *Viața-i cuibul morții — moartea* ⟨*este*⟩ *e sămînța* ⟨*nouăi vieți*⟩ *vieței nouă.*

[2] Marginal: ⟨*Dunărea*⟩
Gemea Dunărea bătrînă sub eternul ei murmur.

ARB.[ORE]

Ca flamura cea neagră gîndirea vă e tristă.

Și de ce să nu putem... de ce? O Vodă, Vodă, a intrat în inima voastră neîncrederea-n popor. Nu cer de la Dumnezeu decît ca să pot c-un farmec adînc și neștiut să-ți arăt toată vecinicia sufletului meu. Adeseori m-adîncesc în noaptea acestui suflet bătrîn și rece, în marea lui cea adîncă și întinsă... căci alta-i lumea ce-o vezi [cu] ochii... și-aceea tristă, și alta-i lumea ce-o vezi în oglinda speranței și în visul cel frumos al trecutului și aceea-i frumoasă... alta-i fundul cel amar al mărei – alta-i fața apei cea lucie. Adeseori iau de la basmu[1], de la păzitorul cel posomorît al trecutului cheile lui de aur și deschid porțile[2] inimei mele[3]. Adeseori, în sufletul meu, întorc înapoi roata cea uriașă a timpului cu codrii săi de secoli, cu popoarăle sale... cu creștinătatea și păgînătatea sa... Într-un loc îmi place să opresc roata..., să privesc cu tot estazul lumea ce se-ntinde naintea ochilor! Lumea.... Roma! Roma coroana de marmură a pămîntului cu împărații săi mari ca Dumnezeii seninului! Pe tronuri cu trepte multe, îmbrăcați în aur, fruntea lor încinsă cu luceferi, privesc la lumea îngenuncheată la picioarele lor. Învingători mîndri altădată treceau pin stradele Romei turbu-ca undele mărei, trași de capete încoronate, de regii pămîn-

[1] Scris deasupra de: *(istoric)*.

În ms. *2257*, f. 55 r., sus, cu cerneală neagră, un fel de titlu; pe aceeași idee: basm-istorie: *Istorii și basme*. Mai jos: *istorie*; *comédie*, *Komödia, comedie, Comedie* (cca 1869).

[2] Inițial, urma: ⟨*mari a nemărginitelor*[a] *dome a trecutului. Frumos lucesc deasupră-mi boltele de marmură albă, profund sună sub picioare-mi pietrele*[b] *cele reci și negre*[c] *sub cari zac beciurile tainelor neștiute de oameni. Trec prin domele unde idolatrii se-nchină la focul pîlpîitor al lemnelor, goi și stupizi, trec prin mulțimea de secoli și popoară ce-au trecut... și mă opresc înaintea gîndirei mele*⟩.

În același moment, a fost adăugat deasupra: *inimei mele*.

[a] Urma: ⟨*bi*[serici]⟩.

[b] Urma: ⟨*mi*⟩,

[c] Urma: ⟨*în cari naște*⟩.

[3] Urma: ⟨*și eu am porți ca*⟩.

tului, înjugați la carul aurit al împăratului. Mari în virtutea lor, mari în păcatele lor!... Căci întocmai ca pe aceștia văd apoi peste talazurile de foc a Romei arzînde, visînd în fruntea palatului lui de aur, pe Neron, umbră-n togă de argint, – cîntînd molatec poet[1]... căderea Troadei! Și-apoi mi-aduc aminte că acești oameni a fost străbunii mei, ai voștri! Strănepoți palizi uitați în Carpații bătrîni ne-am uitat pe noi înșine. Au venit timpuri cînd acești strănepoți a împaraților coronați cu aur, a căror senat era de regi, a căror imperiu era pămîntul..., au venit timpi ca nepoții lor să nu-și aibă unde-ngropa oasele lor cele bătrîne, unde-nălța altare Dumnezeului lor. A venit timpi unde zdrențuiți și săraci fură cununați cu fier ars în foc și întronați în tronuri de aramă arse în foc...., a venit timpul unde nu mai cunoșteai inime regale sub zdreanța cerșitorului, unde Dumnezeu își închidea și-și întorcea fața, căci nepoții regilor flămînzi și criminali plăteau pe rug mîndria lor și rodeau de foame brațele lor propriu. O! ei purtau coroane de aur, noi juguri de lemn uscat; ei purpură, noi zdrențe!... Și de ce? Pentru că fiecare din noi a zis ca m.-ta! Ce putem? Suntem slabi! Moldova-i mică! Poporu-i slab! *(Iese.)*[2]

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Popor! popor!...

ARB.[ORE]

Popor, da! O, cumplit e cînd se frămîntă, înfricoșat cînd se răscoală! Marea turbure și veninoasă. Furtună turbată și despletită! O! ați reușit a face din el numai niște umbre sclave și scunde, umbre a stîlpilor palatelor voastre!... Dar D-zeu vă ferească de mînia lui! *D-zeu* vă ferească!

[1] În *ms.*: *molatecu poetu*.

[2] O linie orizontală desparte textul de mai sus de cel care urmează pe această filă; am putea considera cele ce urmează drept simplă reluare sau, poate, un alt *tablou* pentru *Scena II*.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Portare! Credeți-mă pe mine! Vorbele voastre sună a basme, voi înșuși nu mai sunteți trecutul cel plin de fală și putere, ci numai ruina lui. Portare! ești bătrîn... ca unui bătrîn ți s-ar cuveni mai bine să odihnești oasele pe mărirea trecută, — căci pentru fapte, măduvă-n ele nu mai este.

ARBORE[1]

Cînd timpii[2]-s scalvi[2] și lacomi... cînd lumea-i grea de vină
Cînd capul n-are minte și ochii n-au lumină
Cînd în poporul timid, coprins de-o noapte tristă,
Nimic nu mai lucește, nimic nu mai esistă,
Decît o suvenire din palidul trecut
Al basmului imperiu răcoare și tăcut;
Cînd nu mai e virtute, cînd nu mai e putere
Virtutea cea flămîndă pe drumuri văz că piere.
Cînd lumea bîntuită de bici și neodină.
Plînge după dreptate și după legi suspină —
Atunci singura moaște, catarg pe-al mărei val
E palida ruină din fruntea unui deal.
Cu noaptea și cu somnul și visul zboară, trece,
Și nu rămîne-n creieri neci suvenirea-i rece.
Pe cînd ruina sură e-un vis încremenit,
E-un basmu făcut piatră, e-un veac înmărmurit,
Ce secoli mai durează și ne aduce-aminte
De oameni mai puterici, de vremi mai mari, mai sînte,
E zdreanța cea de piatră unui trecut măreț
Ce-atîrnă sus se pare de-a cerului nori creți,
Pe cînd cu a ei poale încungiură un munte,
O diademă sură pe o pleșuvă frunte!

---

[1] Inițial, versurile care urmau erau:
(Rnină?. . . da ruină din palidul trecut
Al basmului imperiu răcoare și tăcut.) — parantezele marcînd renuțarea.
[2-2] Deasupra pare a fi scris: *zac.*

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Da locuința sură de visuri sperioase,
De buhe cu ochi roșii... ce nu pot ca să iasă
În sînta zi cu soare. Ruinele pustii
Înfrică bătrînețea și sperie copii!

ARB.[ORE]

Și de trece moșneagul cu fruntea încrețită,
Cu părul alb ca neua, cu buza[1]-nvinețită,
Pare-i încă o dată că-l leagănă un înger
Ce-i cîntă cu durere, ce-usucă a lui plîngeri
Și care-n vecinicie voiește să îl culce
Ș-adoarme mintea-i veche cu o poveste dulce.
Șperată-n tinerețe[2] pe țară-o dalbă soarte
A desperat acuma... dar speră după moarte!

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Ceea ce cred bătrînii, aceea ce ei speră
Pentru copii li este o vorbă efemeră.

ARB.[ORE]

O, cînd un copil fraged privește o ruină,
Și știe c-avea sale de aur și lumină,
Ar vrea să fie-un rege cu-ncoronată frunte,
Un rege trist și palid din vremile cărunte,
Cu o regină dulce și blîndă ca o steuă,
C-un[3] păr de raze negre, c-un sîn de albă neuă —
Și să domnească-n lume ca legea aspră, vie
Averea lui un caos și viața-i o vecie.
O! în bătrîn și-n tînăr ruina înfierbîntă
Un dor fără otară, sau o durere sîntă.
Numai pentru un suflet stricat și pustiit

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*fruntea*⟩.
[2] Urma: ⟨*a țărei*⟩.
[3] În *ms.*: *cu-n.*

Ruina e[1] proverbul unui om nebunit
Sau o problemă tristă și fără înțeles
Un idol din vremi negre, păgîne — un eres!
Eres?...! Moldova veche, iubirea pentru tine
Azi e-un eres, bătrînă... azi nu mai[2] șade bine!

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Eu nu pricep aceea ce vrei să-mi zici, Căci eu[3]
De-am înțeles... atuncea îți spun... mi-ar[4] parè rău
Ca să opresc urmarea cestor învățăminte[5]
De n-am oprit... o crede... c-a fost că am cuvinte
Mai tari... Unul din ele este că mi-ai fost tată
Dar eu te rog renunță de-a le mai spune-o dată.

ARB.[ORE]

N-ați înțeles? Mai bine. De-aș scrie arăbește
Pe o carte veche ș-apoi v-aș porunci: Citește —
Voi m-ați privi pe mine cu îndoială-n față.
Dar puneți pe-nțeleptul ce-un veac de om învață
Și ați vedè cum ochiu-i cu foc pe șire-aleargă
Precum alearg-un vultur peste-o pustie largă.
Și cartea ce se pare pustiu și nerozie
Gura lui înțeleaptă v-ar spune-atunci ce scrie
Din semne moarte scoate-ar măreață-nțelepciune
Și din o carte roasă ieșire-ar o minune.
Astfel stau *eu* în lume..., ca litera cea moartă
Ca o ruină tristă, fapt împietrit de soartă!
Dar voi nu înțelegeți coprinsul meu adînc
Ci eu, Doamne.... mă crede... nu vă urăsc... vă plîng!

---

[1] Inițial: *Ruina-i* — modificat pe deasupra.
[2] În *ms.*: *numai.*
[3] De fapt, în *ms.*: ⟨*Eu nu-(nțeleg portare) ceea ce vrei a-mi zice*⟩ — deasupra scris: *pricep aceea ce vrei să-mi zici. Căci eu.*
[4] Cele două cuvinte scrise deasupra de: ⟨*că-mi*⟩.
[5] În *ms.*, inițial: ⟨*Să te opresc a-mi*⟩ — modificat deasupra: *Ca să [opresc] urmarea (frumoaselor cuvinte).*

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Nu ai de ce mă plînge... nu voi să te-nțeleg.
Ieri v-ascultam... și ce e?... Astăzi sunt om întreg
Și-apoi trecut-a vremea cînd mă duceați de mînă
Voi sfetnicii cei vestezi... oștirea cea bătrînă
A lui Ștefan cel Mare... Astăzi mă încongior
Cu tineri ca și mine, voioși și zîmbitori,
M-am săturat de fețe triste posomorîte
Eu voi amici.... nu sfetnici! Voi zile aurite
Iar nu-ngropări pustie și cugete-amărîte
Cari-n trecut mă-ngroapă și iarăși în trecut!

ARB.[ORE]

Trecu Ștefan cel Mare[1]... *odată* l-am avut —
S-a dus să se îngroape în trista vecinicie!
Eu pot fi a lui umbră, pot fi a lui stafie
Ce de ruini zidită c-un lanț de viață lung
Trăiesc[2] în van în lume, căci anii nu-mi ajung
Ca să văd în lume ieșind din voi cu falǎ
A bunilor mărire.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Mărirea-i vană, goală!
Ș-apoi voi o susțineți? Trecutul voi iubiți,
Prezentul și pe mine cu toții ne urîți!

ARB.[ORE]

Nu vă urăsc, o Doamne! căci Dumnezeu mă știe
Cum eu vă doresc vouă să stați voi la Domnie
Ani mulți.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Și bag seama de-aceea-ntr-ascuns
Din țara cea leșească pe Rareș l-ați adus?

---

[1] Urma: ⟨*trecu*⟩.
[2] Inițial: ⟨*Mă tirii*⟩.

ARB.[ORE]

Pe Rareş, noi?

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

O, credeţi că nu vă cunosc, boierii mei? Dar îl voi prinde pe acel vîntură-ţară şi-i voi zdrobi capul cel deşert şi împlut cu visuri la Domnie.

ARB.[ORE]

M.-ta, mă iartă, pe acel Petru Rareş l-am văzut şi eu. Mie însă nu mi s-a părut deşert... ci din contra... iubeşte Moldova, ş-o iubeşte aşa încît sacrifică orce dorinţă şi... orce drept pentru liniştea ei. Nu va fi el acela care să aducă oşti străine în ţară şi, dac-a a fost în ţara leşească, a fost numai fiind gonit de neîncrederea voastră ş-a părintelui vostru, şi daca s-a-ntors în Moldova pe ascuns, n-a făcut alta, decît a fugit de regele Poloniei, pe care voi îl îndemnaseţi ca să vi-l estrădè. Ce poate face mai mult fiul lui Ştefan cel Mare decît să renunţe la tot?

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Hm! fiul! Poate că fiul vi s-o fi părînd mai vrednic de domnie decît nepotul.

ARB.[ORE]

Nu zic asta, m.-ta... n-am voit s-o zic... Ş-apoi e un visător! Picioarelor, ce li era dor de covorul tronului, astăzi li-e dor de pustie; frunţii ce visa coroană, i-e dor de visătorie[1] şi comanac; inima ce dorea desfătări lumeşti, astăzi voieşte să fie acoperită de rasă şi să bată în rugăciune sînte lui Dumnezeu. De el m.-ta nu aveţi a vă teme. Prea bun şi prea-i iubitor de moşie pentru de-a fi periculos.

[1] Scris deasupra de: ⟨*nebunie*⟩.

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Acoperi focul cu cenuşă, portare.

ARB.[ORE]

Acopăr cenuşa cu pămînt, care singur astupă ura şi gura lumei.

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Portare, te congediez. Cu toate că m-ai certat şi cu toate că neduplecat cum sînt nu pot să fiu amicul cugetărilor voastre, sînt însă amicul vostru. Îmi va face plăcere să te văd la ospăţul meu... arborul bătrîn între arborii tineri!

ARB.[ORE]
(Se-nchină şi iese.)

SCENA III

ŞTEFAN
(singur)

O! el are dreptate! Sînt mic, sînt [un] mişel...
Ştefan din ceri aruncă o umbră pe pămînt
Şi acea umbră pală, stafia lui eu sînt!

Ce mare!... Şi cu toate astea, daca asta n-ar fi decît masca trădărei ce mă pîndeşte...! Acel Petru Rareş!... Ce mijloc să-ntrebuinţez ca să-l gonesc din mintea mulţimilor?... Mărirea?... *(Cu dezgust.)* E! ce sec, ce gol e sufletul meu! De-aş muri mai curînd... Viaţa mea e noapte neagră... abia o stea mai luce pe cerul ei... numai una... Ea... Cine-i ea?... Pentru ea aş vrè să mai trăiesc.... şi cu toate astea, pare-se că din cauza ei voi să mor.

La tine, stea[1] din urmă a negrei nopţi viaţă,
Gîndesc[2] cu întristare. Şi-a morţii pală faţă
Apune-n nouri roşii, cu diadem de spin,
Cu aripele negre, cu[3] vîntu-i de venin,
ce sîngele-amorţeşte, c-o floare neagră-n mînă.
Şi buza ei răcită, ochirea ei bătrînă
M-alungă de viu încă în galbenul mormînt,
Dar eu voi viaţă, ziuă, eu voi să beau, să cînt.
Fugi moarte de la mine, te pirde-n noaptea ta
Şi lasă-mi timp să caut... să-ntorc privirea mea
La douăzeci de fluturi de aur şi lumini
Ce au trecut ca vîntul... La anii mei senini
Ce s-a-necat în cupe de vin, pe buze dulci.
De ce vrei azi, o suflet, în moarte să te culci?
Au n-ai timp să mai fluturi? În cupă nu e vin,
În lumea asta albă nu e destul senin —
Să zugrăveşti cu dînsul vo cîţiva ani de viaţă
Vo cîţiva ani de-amoruri smălţaţi cu dimineaţă
Şi cîntec? Taci corp vested! Ani sunt, dar nu-i putere
Ci[4] cum risipitorul aureşte cu avére
A uliţei uscate piatră seacă, măruntă,
Mi-am cheltuit viaţa şi fac cu moartea nuntă.

(După o pauză.)

Cu fruntea-ngălbenită, privirea fermecată
Mă-mpiedec în gîndirea-mi de crucea cea secată,
De-a morţii vrajă rece de viu eu mă usuc
Pe-a vînturilor gînduri eu gîndul meu îl duc.
Rumpeţi de pe-a mea frunte auritul diadem
Dară lăsaţi-mi viaţa... Să rîd! Să nu blestem...
Să nu privesc în lume un ochi fără lumină

[1] Iniţial: *La steaua* ⟨*cea*⟩ — modificat.
[2] Scris deasupra de: ⟨*Mă uit*⟩.
[3] Cuvîntul este scris peste un: *şi* iniţial.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Şi*⟩.

Un osîndit ce-l duce la moarte fără vină.
O liră fără sunet, un aer în mormînt
Un vînt ce se întreabă: Eu sînt, sau eu nu sînt?

(Pauză.)

Cum m-am pierdut, o Doamne! Din junele de foc,
Pe care lumea largă nu-l încapea în loc,
Ce-şi arunca în stele, în cer, în nor, în lună
Dorinţa lui reală, visarea lui nebună,
Azi vezi o umbră pală — un om fără putere
Ce de la moarte-avară un an, o zi mai cere.
Din mări cu munţi de viaţă sînt aruncat pe vad
Din ceruri de lumină m-am coborît în iad
Unde alerg ca spaima, nebun, bolnav, tăcut,
Cu fruntea înfierată ca îngerul căzut.
Să mă întorc!... De-acuma?... Acum e prea tîrziu
În inima mea stearpă nimic nu mai e viu
Eu nu mai am voinţă, eu nu mai pot avè...
Eu am numai dorinţa pustie şi mişea
Ca să-mi petrec! Ce-mi pasă pe conta cui![1] Ei bine
Eu voi petrece-n lume făr-a-mi păsa de nimeni.

SCENA 4

ŞT.[EFĂNIŢĂ], MAIO

M.[AIO]

M.-ta!

[ŞTEFĂNIŢĂ]

A! Maio... poetul meu!... Ce faci?

MAIO

Eşti trist, m.-ta!

[1] Urma: ⟨*În fine*⟩.

[ŞTEFANIŢĂ]

Trist? Mint ochii, minte faţa... nu crede! Eu trist... eu care-mi petrec?

M.[AIO]

M.-ta! eşti trist!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Aide, de! *(Şade.)* Ş-apoi?... şi de-aş fi!... mă iubeşti tu, mă-ntrebi?

M.[AIO]

Eu, m.-ta?

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Tu.

M.[AIO]
(Îngenunche lîngă el.)

Eu vă iubesc, cum iubesc Moldova. Pentru voi aş da tot ce-aş fi în stare să sacrific pentru Moldova! Viaţa mea, ar fi puţin... inima mea e mai mult... ei bine, inima mea cu tot ce are ea în sine... cereţi-o şi v-o dau.

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Inima. Maio, ştii tu unde-ţi ai inima?

M.[AIO]
(arătînd)

Ici!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Ba ici! În cap! În locul unde e, tu n-ai simţit-o încă, pentru că pîn-acum n-a bătut. De-ar fi bătut vrodată nu

mi-ai oferi-o aşa de lesne... De-ai avè tu o amantă, o nevastă frumoasă... un înger, mi l-ai da tu mie?

M.[AIO]
(cu sforţă şi sacrificiu)

De v-ar face fericit pe voi... Moldova! da!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Moldova! Da? Nu cred. Nu eşti sincer sau nu ştii. *(Mîngăindu-i fruntea.)* Nu! Tu nu ştii ce va să zică a iubi... O copilul meu, de-ai şti... ce nenorocit face pe om... ce nenorocit sînt eu, copilul meu!

M.[AIO]

Iubeşti, m.-ta!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Eu? Cine ţi-a spus-o?

M.[AIO]

Cine! voi!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Ei bine! *(Se scoală.)* Iubesc! Iubesc astfel încît simt c-aş muri daca nu voi avè-o pe ea... *(Deconcentrat.)* Pe ea? Neciodată! Fi-o-aş[1] oare în stare s-o fac nefericită? Nu. Ei bine, voi rumpe din inimă acest amor şi dimpreună cu el viaţa mea. O! de-ai putè tu să vezi în sufletul meu! Ce pustiu, ce negru, ce rece!

Cînd cimitirul doarme şi crucile veghează
Cînd corbii pintre ele ţipînd poetizează
Şi-n clopotniţa veche de stîlpi toaca izbeşte

[1] D. Murăraşu menţionează forma: *durmi-o-aş*, în *Nota asupra ediţiei* la M. Eminescu, *Literatură populară*, 1977, p. LVII.

Cînd sufletu-unui demon cu vîntul lui trezește
Arama amorțită[1]... Biserica-n ruină
Stă ca o cuvioasă pustie și bătrînă
Și prin ferestre sparte, ca printre ochi de nori
Trece-o suflare sfîntă ca aripe recori.
Cînd intri în năuntru și în iconostas
Vezi că abia conture și umbre a rămas
De ploaie și de vînturi s-au șters fețele sfinte
Cari de sfinți și îngeri din ceri ni-aduc aminte.
Și cînd deschizi altarul și pe masa-n ruină
Vezi palidă și moartă întinsă o vergină...
Atunci părul stă codru pe fruntea ta zburlită
Și ceasul mezenopții cu aripa-i vrăjită
Atinge ochi-ți galbeni... încît coprins de teamă
Gîndirea-ți turburată soarele-n noapte cheamă,
Ca el să-apese sigil de aur și lumină
Pe lumea cea dormindă în noapte[a] ce întină,
Cu razele ei negre, cu fața ei arabă
Aerul alb și luciu. Ș-apoi privirea-ți slabă
Abia deosebește altar, cruce, vergină
Cînd ochi-ți se-nnoptează... Și-n creieri se-nsenină
Un vis absurd dar dulce... cînd moarta nebunie
Înfige ochii lucii în mintea ta pustie
Și ție ți se pare în noaptea-ți sufletească
Că vergina se scoală mai veselă, cerească,
Se-nchină lîng-altarul ce doarme în ruină.
Și bolta veche creapă... din cer o stea senină
Privește și atinge cu raza ei de nea
Pe vergina-nviată ce plînge către ea...

MAIO

M.-ta! ce-ți este? ce ai?

[1] Scris deasupra de: *răgușită*.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Ce am? Nimică!
Copil!... numai icoana te-a înghețat de frică!
Tu stai uimit și nu știi să crezi or să nu crezi!...
Deschide pieptu-mi rece... deschide și să vezi!
Noptosul cimitiriu, ce doarme sub coline,
Purtînd în pieptu-i[1] pacinic atîtea mii lumine
Ce s-a stins, mie-i[2] lumea... Bisericuța sîntă
În care nu preoții ci vînt și cobe cîntă,
E sufletu-mi. În el icoane[3] șterse, cu fețele pătate,
Sînt visurile mîndre ce le-am avut odată...
Cari ca vechi icoane din zilele bătrîne
Arătau visuri mîndre, doară din ceri venite
Ci-n sufletu-mi acuma stau stinse și urîte,
Coprind încă ca mumii iconostasul lor,
Pînă ce vîntul-moarte le-a mormînta-n ruină,
În ruina pustie a capului meu nins
De vreme. Altarul de-o palã rază-ncins
E inima mea tristă, încinsă de durere.
Vergina care moartă stă-ntinsă în tăcere
E-amorul ce îl simt eu. E tristul meu amor,
Ce stins îl păstrez încă în inim-un odor,
Deși-ng[h]ețat și palid dar totuși mai mîngăie
Inima mea cea moartă... dar cîteodată-nvie
Un gînd lunatec, palid, nebun, dar de lumină
Ce inima mea stinsă în noapte-i o-nsenină
Ș-atunci arunc'-amoru-mi giulgiul ce-l înfășoară
Prin bolta spartă s-uită la steua care zboară
Pe cerul lumei moarte. Stea... aurea speranță,
Ce-n cerul lumii,-n nori-i lumina-i o balanță
Și varsă cîteodată o rază blîndă lină,
Pe-iubirea mea trezită din inima-n ruină.

[1] Modificat din: *pieptu-⟨m⟩i*.
[2] *mie-i* — scris deasupra de: ⟨*pentru mine*⟩.
[3] Urma: ⟨*cu fe*[țele]⟩.

M.[AIO]

Nefericite Doamne, ce cruntă ți-e iubirea!
De unde știi! că poate te-așteaptă fericirea!
Poate că-ncă amorul îți va zîmbi odată
Tocmai în fiica dulce de tine adorată...
De unde știi?... Și d-asta atîta te topești
Încît mai mult o umbră decît ființă ești![1]
Pe fața-ți a tras brazde cumplitele dureri.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Azi sînt bătrîn de tînăr! Ce fel eram eu ieri!
Pe fruntea mea senină al bucuriei mir
Și sufletu-mi o rouă în aurit potir —
Pe ceru-mi stele negre să văd și să ador
În geniu-mi speranțe — lungi aripe de zbor.
Pe buza-mi zîmbet rece, regal, cum astri-n nord
Surîd l-a mărei triste sălbatecul acord.
Un zeu scăldat în cerul a mii de rugăciuni!
Satan ce nu căzuse în timpii cei străbuni
A vieței lui damnate.
O, cînd mi-aduc aminte cum inima mea lună
Zbura pin lumea albă ca gelița nebună
Ce-neacă a ei suflet în suflete de flori
Și-n visuri aurite aripele-i recori!
Păn-te-am văzut, o Mira... păn te-am văzut în față,
Înger cu sîn de piatră, cu diadem de gheață.
Și de-atunci sunt întocmai c-araba vijelie,
Ce-și mînă a ei suflet prin volburi din pustie
Pin volburi de arenă, prin un nisip de foc
Ce ard suflarea-ntr-însa, dar nu o țin în loc;
Căci ea înflăcărată, departe-n veci aleargă,
Pin arida pustie, pin val de mare largă
La îngerul ce plană-n palatul fericit

[1] Urma versul:
⟨*O cum erați odată și cum sînteți acuma...*⟩.

Gîndit de-adîncul mărei, de aer oglindit.
O! de m-ar iubi Mira, de m-ar iubi, atunce,
M-aș face-o filomelă ce cîntă-n sînte lunce,
M-aș face-un poet înger dintr-un tiran de fier
Ce înn greşte lumea sub cel mai senin cer.

M.[AIO]

Poate că te iubește... de unde știi?

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Nu spune
Privirea ei e fixă ca a unei nebune.
Adeseori cătat-am să-i spun amorul meu
Dar ochiul ei cel aspru și zîmbetu-i ateu
Zdrobea inima-n mine, gheață cuvîntu-n gură
Simțeam cum desperarea tot sufletul mi-l scură.
O lumea toată are zîmbirea ei ce luce,
O umbră trece-n noapte-i și ea își face cruce
Durerea ce își rîde de regele noroc
Din stelele ei face să curg-un mir de foc.[1]
Și[2] Dumnezeu ce[3]-adie în ceru-i înflorit
Ascultă ruga-i blîndă, ce trece liniștit
Prin nopțile-nstelate — o muzică de vis
Ce-nundă fața-i veche c-un dureros surîs
Și inima-i bătrînă din nou o mai inspiră
De cugetă lumi nouă — cum cugetă o liră
Dulci melodii și doruri[4]... O lume, cer și fire
Au cîntecu-i, visarea-i, o lacrim' — o privire,
Și-n lumea asta-ntreagă sînt eu și numai eu,
Ce n-am neci o atomă din tot cugetul său.

[1] Urmau versurile:
⟨*Pierdut în ceruri dalbe, într-un noian de stele*
Privind cu ochiul umed la lumile rebele⟩.
[2] Scris peste: *Sta*.
[3] Scris peste: *de*.
[4] Scris deasupra de: *visuri*.

Şi tocmai de-asta mintea îmi seacă de turbare
Căci n-am neci o privire, fie omorîtoare,
Căci nu am neci un atom din însu-i diafan —
Neci partea nopţii palizi, neci partea lui Satan.
De-aceea urăsc lumea c-o patimă atee
Ş-aş blăstăma pe mama, fiindc-a fost femee,
Femeie ca şi dînsa. Şi-n furie îmi vine
Ca să mă rump în două, ca să mă smulg din mine.
O, nu ştii ce-i amorul, nu ştii cumplitul chin
Ce împle al meu suflet de moarte şi venin!
De-ai ştii...

M.[AIO]

Nu ştiu o Doamne?

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

O ştii. Sărman copil!
Şi tu! *(Uitîndu-se la el cu milă.)* Şi el...[5] nebunul...
De-aceea ai pălit,
De-aceea nu mai rîzi tu, de-aceea cînţi tu trist.
Dară deşi amorul e crud şi e amar
Tu eşti poet şi-n tine găseşti a ta răsplată.
Tu totuşi eşti ca floarea ce-şi e destulă şie.

M.[AIO]

Dară şi al meu suflet şi el era să fie
Ca norul care poartă gîndirea-i aspră, rece,
Pe-un cer fără lumină. Eu... am văzut că trece
Un înger înainte-mi şi l-am iubit din cale,
L-am iubit cum iubeşte ecoul trista vale
Cu dulcile ei taine, cu monotone şoapte,
Cu sufletul ei tînăr, ţesut din flori şi noapte!
Dar valea nu *iubeşte* ecoul ce suspină?!

[5] Urma: ⟨*copilul.*⟩.

Ce-mi pasă... Ard ca steua în propria-mi lumină,
Şi tac... Şi lina pace[1], sublima mîngăiere,
S-amestecă cu sufletu-mi ce în vecie cere
Cere ce?... Ştiu eu oare, sau am ştiut vodată?
În visul vieţei mele văd faţa-i adorată
Şi o iubesc... ce-mi pasă de ar iubi-o ş-alţii
Nu iubesc luna-n ceruri toate undele bălţii...
Însă undă de undă etern nu e geloasă.
E visu-inimei triste..., icoana-i dureroasă
E pentru mine sîntă... O dulce rugăciune
Etern şopteşte-n sînu-mi cuvintele ei bune.
N-o mai iubesc pe dînsa, nu mai iubesc femeea,
Ci sufletul, lumina ador într-însa zeea.
Cînd în genunchi[2] în rugă la sîntele altare
Atuncea eu la dînsa că mă închin îmi pare,
În fine e-o părere, e-un vis, e o nălucă
Ce inima învie, iară nu o usucă...
E viaţa vieţei mele. Ea de-ar fi a mea însă,
De-aş aţinti în ochi-i privirea mea cea plînsă
Poate-aş găsi-o rece, idea-ar fi grozavă
Că ea nu mă iubeşte — şi un vulcan cu lavă
S-ar face al meu suflet, ars de o gelosie
Secat de-un amor barbar... Dar astfel... poesie
Şi cîntece şi visuri şi inima mea jună
În sufletu-mi ca ziua astfel se împreună
Cum ai ţese-n ghirlande stele lucinzi cu flori,
Idee cu idee se-ncing adeseori.
Cum se cuprinde înger cu înger în lung vis.
Şi în oglinda de-aur din sufletu-mi deschis,
Ca-ntr-o grădină mîndră cu flori cărări şi taine,
Apare-o zeitate în albe şi lungi haine
Cu fruntea-n raze blonde... albă şi tristă-i ea
E visu-inimei mele, este iubita mea.

[1] Cuvîntul se repetă în *ms.*
[2] Iniţial: *Cînd genuncheat* — modificat ulterior.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]
(surizînd)

Nebun!... Amorul meu — infernul cel sterp... amorul tău
E astfel cum iubește un om pe Dumnezeu.

M.[AIO]
(repetă trist)

E astfel cum iubește un om pe Dumnezeu!

SCENA 5

MAIO
(singur)

Va să zică asta e amorul? Amorul! Neci nu știam c-o iubesc... Eram poet... visam că-s înger fără amor pămîntesc... Numai din cînd în cînd simțeam c-o iubesc cu desperare și cu sufletul zdrobit..., cînd știam că ea, deși era să fie soția mea dar nu mă iubește. Dar ce voiam eu? Amor? Nu. Să fiu sclavul visurilor, a capriciilor ei... să trăiesc numai pentru că trăiește ea... N-aș fi cerut nimica... neci amor, neci compătimire... neci să cugete la mine măcar... decît numai să-mi permită să fiu reflectul unui surîs a buzelor sale, unei raze a ochilor săi!... O, Mira[1], albă stea a miezenopții,[1] de ce-ai venit să-ntuneci viața mea?... Dar nu!... Din acest amor chiar eu trebuie să fac un sacrificiu mai mult!... De-ar fi Vodă amicul, fratele meu numai, nu l-aș[2] face neciodată... Dar trist și turbure cum e, el turbură soartea Moldovei! Numai un remediu este și acela e omorul ini-

[1-1] Scris deasupra de: *palidă stea de nord* — text neanulat, dar marcat de o linie trasă deasupra cuvintelor. *albă stea a miezenopții* — scris cu altă peniță mai fină, la o revenire ulterioară (cca 1871—1872).
[2] În *ms.: i-aș.*

mei mele... O, mă voi arunca la picioarele ei... voi încungiura cu brațele mele genunchii și voi ruga-o să fie *ea* geniul Moldovei, îngerul de pază al țărei, doamna ei. Mira! mă zdrobesc spre-a mă-nălța la tine... îmi rup inima ce-i a ta, ca s-o dau țării. *(Iese.)*

(Servitorii aduc o masă lungă și servită de-o așează în avanscenă și pun scaune, în momentul ce în fund s-aud zgomote și rîsuri vesele. Cînd e gata totul intră în scenă: ARBORE, DOMNUL, MAIO rîzînd trist și silit —, BOIERI TINERI)

MAIO

Boieri, luați loc la masă... Jupîn portare, cred că te pot invita în numele m.-sale de-a ședè în capul mesei.[1]

1° BOIER TÎNĂR
(încet lui Vodă)

Vă spun m.-voastră, că bătrînii-l vor pe Petre Rareș de Domn. El le-a promis de-a-i reașeza pe toți în boieriile din care i-ai gonit acuma m.-ta, pentru de-a ne pune pe noi în ele. Bătrînii răzvrătesc poporul.

2° BOIER

Azi încă trebui să-i iei toiagul portăriei m.-ta!

ARBORE

(care i-a ochit lung și-a înțeles șoaptele lor, avansează în scenă dr.s. și vorbește apăsat și uitîndu-se crunt)

Ei vor să ia toiagul din[2] mîna mea zbîrcită,

[1] Urma: ⟨*Eu*⟩.
[2] Inițial urma: *(pumnul meu de gheață)* — ulterior pus între paranteze, și deasupra scris textul cu care se continuă versul de mai sus. Toate modificările de pe această f. (69 v.) aparțin momentului revenirilor (cca 1871—1872).

Să tipărească-o pată pe fața mea răstită[1]
Să chieme dar calăul cu sîngerata-i bardă
Ca fruntea cea pleşuvă[2] de trup[3] să o despartă
Şi cînd cu capul ista sufletul vor tăia[4],
Cînd vînturile iernei prin gropi-or şuiera[5]
Atunci vor putè scrie pe osu-mi risipit[6]
Că de pe fața lumei Moldova a perit!...

MAIO

Eu am să şed de-a dreapta m.-sale. Sunt ca Maria cea din *Evanghelie*, care şi-a ales partea cea bună la picioarele lui Isus.

ARBORE

(urmează)

Să vie dar boierii cei noi, slugile linse
A unui suflet rece, a unei inimi stinse
Şi să privească-n fața leului ce răsuflă[7],
În faț-unui nor negru ce-n aer se resfiră,
Vulturului[8] ce cade, a stelei ce se stinge,
A tigrului ce-nchide bătrînii ochi de sînge
Şi vor vedè că-un fulger din geana lui cea albă
I-a[9] face să-nfioare din creştet păn-în talpă!

[1] În *ms.*, inițial:
⟨Ei vor⟩ să puie-o pată pe palida mea față⟩⟩;
⟨Voiesc⟩ să tipăreasc-o pată pe fața mea răstită.
[2] *cea pleşuvă* — scris ulterior deasupra de: *(mea răstită)* — pus între paranteze la revenire.
[3] Scris ulterior deasupra de: *corp*.
[4] Inițial: *Şi cînd cu a mea frunte ş-ideea-mi va peri.*
[5] Inițial: *Cînd vînturile iernei prin cruce mi-or şopti.*
[6] Inițial: *Atunci vor putè scrie pe corpu-mi risipit.*
Ulterior: *A.v.p.s.p. trupu-mi r.*
[7] Scris ulterior, deasupra de: *(espiră)*. În *ms.* următorul vers este pus între paranteze — semn al renunțării (?): sau pentru a reveni.
[8] Scris ulterior, deasupra de: *(A aquilei)*; parantezele, puse la revenire.
[9] Scris ulterior, deasupra de: *⟨Îi⟩*.

Să vie dar, să vie! şi veşteda[1] mea față
Va fi ca arătarea a ciumei ce îngheață.[2]
Şi-alungă-n noaptea morții un veac de oameni plin.

(Boierii se uită spăimîntați şi stranii asupra lui, care-i fixează crunt şi-apoi adaogă c-un surîs amar.)

Dar ei se tem de mine... Ei n-or veni... nu vin!

ŞTEF[ĂNIȚĂ]

(încet)

Chiar azi boieri, chiar astăzi! Vă aşezați la masă
Boierii mei cei vrednici!... Şi-n frunte-i o să şază
Portarul ot Suceava! Tu Maio, lîngă mine,
S-umplem cupele de-aur, cercînd a trăi bine.
Cu pace împle-mi cupa cu-al viței sînge roş
Voi ca să văd într-însa toți anii mei frumoşi.
O! viața e o stîncă ce-i stearpă şi uscată
Pentru un om de flacări cu inima bogată.
Beția? O, beția e-un mare, mîndru vis,
E o bacantă pală ce plînge cu surîs
Ce-nchină viața-i dalbă plăcerilor aurie
Care sărută-n glumă şi cînt-o nebunie. *(Beau.)*

1° [BOIER]

Vinu-nveseleşte inima omului zice prorocul şi-mpăratul David... Ş-apoi ce-i viața fără veselie?... Tristă-i şi posomorîtă — neci n-ar mai fi să fie.

ŞT.[EFĂNIȚĂ]

O sufletu-mi e-o noapte fantastică şi brună
Un vis fără de noimă, un cer fără de lună,
Şi inima e stearpă cînd capul îmi e treaz

[1] Scris ulterior, deasupra de: *(palida)*; parantezele, puse la revenire.
[2] Inițial: *Ea va lua aspectul a ciumei ce îngheață.*

În ochi s-ascunde moartea paloarea în obraz.
Nu voi să scurtez calea a morții triste, rece —
Voi să[1] petrec cum ziua surîde și petrece,
Fără ca să-și dea seama olimpica regină
De ce petrece-n lume frumoasă și senină.
Nu știu la ce sînt Vodă! Nu știu de ce trăiesc

(Miș.[care] Arb.[ore].)

Îmbăt suflarea-mi caldă, urăsc, visez, iubesc!
O, viața e-o amară... e-o dulce nebunie,
Ce zboară fără țintă, ce trece și nu știe.
Cînd moartea te trezește din visul cel plăcut
Bagi prea tîrziu de seamă că viața a trecut!

BOIERII

Trăiască Ștefan-Vodă! *(Ciocnesc.)* Mulți ani
steie-n Domnie.

UNUL

Un Domn blajin și dulce pentru noi toți să fie.

(Arbore n-a ciocnit.)

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Oho! priviți portarul neci vrea ca să ciocnească
Cînd cineva dorește ca Vodă să traiască —
Priviți numai la dînsul, ce trist și crunt îmi șade
Nu vrea să ne iubească mai mult de cum se cade.

MAIO

M.-ta! fu uzul nainte de-nchinare
Să se ridice-o cupă pentru Ștefan cel Mare!

[1] Urma: ⟨*sur*[d]⟩.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

(rîzînd)

Pentru Ștefan cel Mare! Acuma-s înțeles![1]
Ștefan cel Mare bunul! mîndrul vostru eres,
Portare al Sucevei. Ridicați dar păhar[2]
Și-l beți în pomenirea Domnului celui mare.[2]

ARBORE

Boierilor! Se poate că nu m-eți înțelege
Căci voi vorbi de-un Vodă[3] ce au murit[4] demult,
Ceea ce știți din carte, urice și poveste,
Ceea[5] ce pentru lume basmu de iarnă este —
Acel Voievod. mare, încins de biruință,
Din a căruia vorbă au rămas doar sentințe,
Din viața cărui lumei i-a rămas numai fapte,
A cărui nume falnic l-ați supt cu-al mumei lapte,
Cel ce pentru voi nu e decît un basmu crud,
Pe acel om eu însuși, cu ochii l-am văzut.
Eu nu-s din lumea voastră, eu nu-s din timpul vost
Voi ardeți, eu mă potol... voi sunteți... eu am fost,
Viața vi-i o luncă frumoasă, cu flori vie,
Iar bătrînețea-mi tristă e-o palidă pustie.
Cu ce durere însă citește-un om din lume
O carte veche, pie, fără an, fără nume,
Scrisă pe a ei margini de-a pustnicului mînă
C-o minte mai senină, c-o slovă mai bătrînă —
Cu-evlavia aceea voi trebui negreșit
Să ascultați învățu-mi de ani-mi limpezit
Și eu-s o carte veche, ce Dumnezeu a scris,

[1] Inițial: *Acuma înțeleg.*
[2-2] Inițial pare să fi fost:
Ridică-ți ⟨un⟩ păhar
Și-l bea în pomenirea Domnului celui mare.
[3] Inițial: C.v.v. *de-o ⟨vreme⟩.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*trecut*⟩.
[5] Inițial: *Cela;* ulterior *l* modificat în *e.*

De Ştefan tîlcuită cum el m-a înţeles
Cînd ca un soare mîndru cu inima de jar,
Ce soarbe nori de aur din marea de amar,
El m-a-nalţat pe mine din mare, din popor
La rangurle[1] mărirei, la tronu-i lucitor.

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Vorbeşte dar, portare! se poate cum că noi
Om şti a te-nţelege. Tăceţi dar din păhare
de aur. Căci portarul acuma se-nsenină
Şi ochii lui scînteie de-o magică lumină.
E suvenirea mîndră din palidul trecut
Ce-acum luceşte vie în ochi-i plini de lacrimi.

ARB.[ORE]

În mintea mea bătrînă, în inima pustie
Răsare gînd de aur, ca steua ce învie
Din marea adormită şi-n ceruri se înalţă.[2]
Trecutul e în mine şi eu sînt în trecut
Precum trăieşte cerul în marea ce-l respiră!
Mi-aduc aminte-acuma de un ospăţ măreţ,
Pe care l-a dat Ştefan naintea morţii sale.[3]
Îngălbenit ca raza şi slab ca vechiul leu
Stetea Ştefan cel Mare în falnic tronul [său].
L-a lui picioare şubrezi îngenuncheat şedem
Pe fruntea lui cea ninsă de aur diadem[4]

---

[1] În *ms.*: *randur'le* — probabil o eroare grafică, vezi şi f. urm. *'nvenit* — pentru: *nvelit*.
În ediţia 1914: *rîndurile*.

[2] În *ms.*, iniţial, urmau versurile:
⟨Şi cum steua priveşte pe luciul larg al mărei
Şi-n adîncimea-i tristă[a] ascunsă întunecos⟩.
[a] Deasupra scris: *calmă*.

[3] În *ms.*, iniţial, urmau versurile:
⟨În sala cu covoare, cu stîlpi de-un aur blond
Şi înflorit cu stele pe-albastrul lui plafond⟩.

[4] De fapt, în *ms.*, versul este anulat, ca şi cele menţionate aici, mai sus; l-am păstrat pe considerentul rimei.

În mîna lui uscată de aur sceptru greu,
Pe umeri plete albe, barbă pe pieptul său,
Sub genele lui sure ardea suflet aprins
În două stele negre de-un foc încă nestins...[1]
Cum luna-neacă lumea, cu alba ei privire,
Astfel priveşte Ştefan pin sală cu mărire...[2]
Şi unde luna-i soare, vărsînd gîndiri de aur
Pe lumea liniştită. Cum spaima-nfige-n taur
A ei gheară d-aramă, astfel şi moartea tristă
A pus mîna pe-un nume în defăimata-i listă
Şi-acel nume ce-avut-a un seamăn pe pămînt
E numele meu. Astăzi mă sînt mai slab, mai sfînt.
Simt moartea amorţindu-mi cu sufletu-i de ger

---

[1] În *ms.*, iniţial, urma:
⟨Boierii lui, brazi falnici deşi-nvechiţi de vreme
Erau ca zile albe de glorii şi rezbele
Zili albe însă stinse, ce din trecutul lor
Priveau la acel soare, ce li-a lucit cu dor⟩
Ce-acum de iarna vieţei albit şi îngheţat
⟨Pe tronu de-aur roşu sta mut şi nemişcat.
Dar în curtea Domniei ferbea ca-n unda mărei
Inima stinsei glorii, mîndra oştime-a ţărei.
Cum regele pustiei din moarte stînci se scoală
Aşa se ducea Ştefan din scaunu-i de fală⟩ —
versuri dintre care doar al cincilea transcris (primul de pe f. 71 r.) nu este anulat; următoarele cinci versuri de pe f. 71 r. sînt greu lizibile, din cauza liniilor groase cu care au fost anulate.

[2] În *ms.*, iniţial, urma:
⟨Ş-apoi cu graiu-i mare, dar răspicat şi blînd
Vorbea mărgăritare cu glasul tremurînd.
Boieri!..., le zise Domnul. — Pe tronu-mi mă usuc
Cum bradul învecheşte pe-o stîncă. Eu mă duc
La insula aceea scăldată-n ape sînte
Unde din arbori negri cînt îngeri sfinţi cu glasuri blînde⟩ —
versuri anulate, ca şi cele de mai sus, cu dungi groase de tuş. Le-am reconstituit pentru că versurile următoare:
Şi unde luna-i soare, vărsînd gîndiri de aur
Pe lumea liniştită —,
deşi păstrate de poet la revenirea din 1870, rămîn fără legătură cu restul textului. A se vedea versiunea anterioară la p. 157—160.

Bătaia-nceată[1], slabă din inima-mi de fier.
Destul inimă aspră, destul ai dus-o-n lume
Destul te-ameţit glorii şi te[-a] îmflat renume,
Azi stearpă ca pustia taci în mormîntu-ţi, taci,
Pănă ce cu mormîntu-ţi în groapă ai să zaci!
Sudoarea morţii este acea aiasmă sîntă,
Ce miruieşte fruntea, cînd sufletul s-avîntă
Spre-a nu se mai întoarce. Azi mirul ei încet
Se strecură pe frunte-mi şi-un cuget de profet
Răsare un luceafăr de aur şi lumină
În sufletu-mi ca noaptea, în inima-mi bătrînă —
Şi cartea ce acuma la ochi-mi s-a deschis
Mi-arată că în lume fui umbra unui vis.
Venit-am eu în lume cînd nouri groşi şi ceaţă
Îngreunau văzduhul cu neagra lor viaţă
Dar am trecut prin lume un tunet falnic, sînt,
Şi-am curăţit[2] dodată şi ceruri şi pămînt.
Dar azi în umbra morţii din viaţa mea apusă
S-arat-un geniu palid, s-arată o stea dusă,
E geniul Moldovei, acel cernit de dor,
E steaua ce lumină pe ţară şi popor.
Prin nouri sparţi, prin umbra a oamenilor cari
Frămîntă lumea-ntreagă în visele lor mari,
Eu văd o stîncă albă, o stîncă de argint,
Lucind pin veacuri negre, pin moarte mări lucind,
Lucind peste morminte cu faţa ei senină,
Şi văd că-n lumea asta fui umbra-i de lumină.
Acea sublimă [stîncă][3] ce stă cu capu-n cer
E-unirea Românimei... E visul meu de fier
Ce l-am visat o viaţă făr' să-l pot ridica.
Azi sufletu-mi înceată, se stinge viaţa mea,
Azi sufletu-mi înceată şi ochiul meu se stinge

[1] *'nceată* — scris deasupra de: ⟨*calmă, lină*⟩.
[2] Urmează: *(limpezit)*.
[3] Completare în acord cu f. 23 v., din acelaşi *ms.*, unde se află versiunea anterioară (vezi în ed. de faţă p. 159).

Dar las o moştenire ce-am scris-o cu-al meu sînge,
Las Românimei toate grozavul frumos vis
Ca-n fruntea ei senină etern să steie scris!
Ridic cupa de aur în sînta pomenire
Celui ce priceput-a înalta lui menire!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

E!... nu cumva vei zice... că eu n-o-am înţeles?

Lăsaţi, boieri!... Bătrînii aşa sînt! Sînt eu de vină, cum că lumea nu mai e cum a fost, o s-o ridic eu cu umărul? Vin, cupare!... Cînd lumea e mai veselă, atunci portarul meu se scoală şi-i înveninä inima cu aducerea-aminte a unor timpi, ce nu mai vin, căci nu mai pot veni! De ce? Vin, cupare!... *(Pe jumătate beat.)* Ş-apoi de ce să cuget trist, de ce să schimb frumosul vis al beţiei cu cugetarea cea rece şi posomorîtă despre aieve?... Din contra... îmi place să visez, căci lumea-i vis. Armele? Deşertăciune!... Iubirea — deşertăciune!... Lumea — deşertăciune!... Ei bine, să fim deşerţi ca gîndirile unui amant şi nenţeleşi ca suspinele unei fete ce nu ştie de ce suspină!... Şi ce-i beţia alta?

O nebunie zveltă, frumoasă, gînditoare,
Un cîntec fără arpă, o rază fără soare,
Un murmur fără ape, un miros fără flori
Un vînt, care nu bate din aripe răcori,
Ci stă-nvelit[1] în noapte şi-mbălsămit [respiră]
Precum respiră Eol în diafana-i liră.

MAIO

(apart)

O singură speranţă mai am. Nebunia cea desfrînată s-a lăţit asupra feţei lui... De-oi reuşi! Cîntecul ei!

ŞT.[EFĂNIŢĂ]

Ce-ai zis tu Maio?

[1] Scris: *'nvenit*.

M.[AIO]

Nimic, Doamne! Zic că visați!

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

(beat)

Prin noaptea cea plină cu umbre de-argint
Cu gînduri zîmbitoare, cu visuri cari mint
C-un ocean de raze, c-un înger de cristal
Pierduți într-al lor suflet sublim și ideal
Pin aste minuni vie ce-mi farmecă gîndirea
Ce-adorm inima-mi plină, ce-mi leagănă privirea
Voi să aud un cîntec frumos, sublim, ceresc,
Voi să aud suspinul a arpei ce iubesc.
O Maio! barde june! lungi visuri înfocate
Transpoartă al meu suflet în norii de palate
Unde giniii cîntă și visele suspin
Unde umbrele-alintă în vînt plăcut și lin.
Din a lor danț fantastic, eolicul prelud —
Eu glasul tău cel dulce îmi pare că-l aud.
L-aud or nu?

M.[AIO]

Da Doamne! l-auzi! sfărmata liră[1]
O dată-ncă din visuri, din fum, din vin se-nspiră[1]
Ș-ți cîntă furtunoasă ca marea în turbare,
Ca viscolul ce-o sapă cu brazdă lungă, mare,
Și valurile-i rumpe și fundu-i răscolește,
De-n el cîntare mîndră gîndiri adînci găsește.
Ascultă!

[1,1] Inițial:
Da Doamne! l-auzi! sfărmată liră!
O dată-ncă din visuri, din fum, din vin te-nspiră.

ȘT.[EFĂNIȚĂ]

Cîntă june cu inima nebună
Gîndesc precum gîndește pe mare-o blondă lună.

(În timpul acesta doi din boieri se scoală — se uită cu-ngrijire la Domn și oaspeți, cari nu-i observă, ci sînt cu toții atenți la:)

MAIO

(care începe să cînte)

Nordica[1]

Norul țipă, dunii latră[2]
Marea se zvîrcole-n veci
Pin scheletele de piatră[2]
Ce-n[3] natura cea maratră
Stau bătrîne, slabe, seci.

În castelul trist și mare
Ce se-nalță rece, sur,
Cu fantasticul lui mur,
Printre stînci cu poala-n mare
Și cu fruntea-n cer de-azur.

În castel cu muri[4]-n nouri
Stă-n fereastra ca un arc
Într-a mărei triste-ecouri
Fața-n văl de gînd și nouri
Al serafilor monarc.

[1] Ceea ce urmează, pînă la sfîrșit (f. 72 r.v.) este anulat cu o linie ondulată.
[2,2] În *ms.*, inițial:
Norul țipă, marea⟩⟩ *dunii latră*
(Plioscăind din stînci)⟩⟩ *Zvîrcolindu-se în veci*
(Și)⟩⟩ *Pin scheletele de piatră.*
[3] De fapt, în *ms.*, inițial: *În n.c.m.*⟩⟩ *Ce'În n.c.m.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*fruntea*⟩.

Un monarc cu fața pală
Și cu păr de-un aur blond
Iar în ochiu-i vagabund
Vezi lumina matinală
Stele-albastre fără fund.

Cine-i îngerul pe maluri
Ce visează în castel
Cînd al mărei vis rebel
Sfarmă lumile-i de valuri
De pămîntul eternel?

Cine-i zîna fără nume
Ce privește tot în veci
Printre stînci de pietre seci
Cum se scutură de spume
Ale mărei unde reci?

Ea privește ca o lună
Dintr-un nor de piatră, sur,
Ce-o întunecă-nprejur. —
Cerul norii își adună
Și castelul l-înconjur.[1]

2254, **62 r.v.** — **72 r.v.** (cca 1869 – 1870; reveniri și aplicații ulterioare cca 1871–1872).

---

[1] Greu de recompus din mulțimea variantelor (unele adause ulterior, cu cerneală gri-albăstrie — cca 1872; tot restul poemului, datînd din cca 1869–1870, este scris cu tuș negru) această strofă finală:

Mai frumoasă-i decît luna⟩⟩ Ea privește ca o lună,
Într-un nour rupt și sur⟩⟩ Dintr-un nor de piatră, sur
Ce-o întunecă-mprejur. —
Noaptea-n ceruri jalnic tună⟩⟩ Nori⟩⟩ Săgetați⟩⟩ Sfîșiați nourii tună⟩⟩ Norii fug, se-nșir, s-adună
Rupți de șerpii de purpur⟩⟩ De săgete de purpur⟩⟩ Alungați de șerpii de purpur⟩⟩ Sparți d.ș.d.p.

Ultimele două versuri, barate marginal, au fost înlocuite deasupra cu:
Cerul tunete adună⟩⟩ norii își adună — scris cu cerneală albastră —
Și castelul l-înconjur — scris, dedesubt, cu același tuș negru ca și restul textului.

Cu textele reproduse aici *Mira* figurează în următoarele mss.:

2254, 23 r. [*Persoanele*];
62 r.v. — **72 r.v.**, *Actul I*, *Scena I–V*, text transcris, aplicații ulterioare;
17 r.v. — **19 v.**, *Planul Mirei. Actu I. Scena Hilariu, Mihai;*
9 r.v.; **10 r.**; **16 r.v.**; **20 r.** — **21 r.**
(cca. 1868–1870; 1871–1872)

2255, 205 v. [*Răsvan*], scenă din *Mira* (cca. 1868);
204 r.v., *Cassiodor;*

2262, 5 r. v.; **8 v.**; **13 r.v.**, *Mortua est* (cca. 1869–1870)

2259, 30 v. — **31 r.**, *Cine-i?* (Din drama: *Steua mărei)*

2255, 329 v., *Maio* (1870)

MIRA (MARCU-VODĂ)

(cca. 1867–1868)

2254, 10 v., jumătatea din stînga a f. + **11 r.** + **298:** *Mira*, *Pint[e]a — Act III;*
+**12 r.** + **12 v.** — **11 v.** + **11 r.** (răzlețe) + **10 v.**, jumătatea din dreapta a f. + **13 r.v.** — **15 r.v.**,
2254, 25 r.v. *Marcu—Anna Movilă.*
26 r.v. + **28 r.v.** — **29 r.** (**v.** — **albă**) + **20 r.v.:** *Toma Nour — Miron — Magdalina:*

2257, 162 r.v. — **163 r.v.**; **164 r.v.:** *O masă întinsă și coprinsă de boieri;* **180 r.v.:**

2258, 219 v. + **221 r.v.**;

2255, 183 r.v. *Descriere*
2287, 11 r,

MIRA (PETRU RAREŞ)
(cca. 1868—1870; 1872)

2254, 23 r.v.—24 r.v.;
27 r.: *Scena;*

295 r. + 296 r. + 297 v. + 298 v. — 299 r.v.

2254, 17 r.v.—19 v.

Planul Mirei

ACTU I. SCENA

HILARIU, MIHAI

MIHAI

Hilariu! rugăciunile[1] mele sînt murmurele[2] unui preot care le-neacă în răsufletul mîndru.

Tu nu mai trăieşti, vorbele tale sînt confesiune. Faptele tale e ultima pocăinţă, fie comunicarea din sîngele lui Cristos, căci libertatea şi Cristos (crucea) una sînt. Binecuvîntarea mea, gîndirea mea care totdeuna te va-nconjura, fie mirul din urmă. Ilariu! ştii tu ce-ai să faci?... Vezi tu Moldova...[3] un domn desfrînat, vînzător de ţară... iată Moldova!... în sufletul acelui nimic, acelui om beat de amor e sufletul Moldovei ... numele lui e numele Moldovei...

O Satana! n-a făcut neciodată un aliagiu mai monstruos, prostituţiunea rînjindă n-a îmbrăţişat neciodată cu mai mult foc pe-o vergină — nimicul n-a sorbit neciodată cu [mai] multă lăcomie fiinţa unui ceva, cum nimicul acestui Vodă a sorbit în pustiurile sale plîngînda soarte a Moldovei. Ei bine desfă aste două: smulge moartea din mormînt,

[1] Scris deasupra de: ⟨*vorbele*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨ale⟩.
[3] Urma: ⟨*pe t*[ronul]⟩.

smulge-un Vodă de pe tron, căci mormîntul, în care zace acea moarte, a fost rizătorul palat al vieţei. Hilariu! oare creştinul va urma lumina crucei lui, oare tu mă vei urma pe mine?[1]

HILARIU

Jur!

[MIHAI]

Pune pe tronul Moldovei un om... un om pierdut într-adevăr... jertfa lui Avraam[2]... Oare lui Muciu Scevola îi parea rău de mina lui care şi-o ardea în foc?... Poate că îngerul Mirei va striga: Avrame cruţă pe fiul tău, poate că surîsul Regelui Destin va-ngălbeni focul în care ţi-i arde mîna ta. Adio! Fii tăcut, prudent. Buzele tale să nu-ţi repete scopul nostru neci pentru tine. Purtarea ta să pară stearpă, fără de neci un înţeles... vorba ta seacă ca [a] unui idiot... cînd[3] vei simţi pe Dumnezeu în suflet strîmbă-ţi faţa ca Satana. Învaţ-a-te preface căci ce e Adevărul *(Dumnezeu)* decît o eternă prefacere din minciună-n adevăr. Inima ta fie înger, faţa ta fie demon. Nopţile tale realitatea virtuţii, lumina zilelor tale oglindă de crime... dar numai oglindă, fiinţa ta mormîntul planului nostru, însă un mormînt viu, ferbător...

(Ab initio)

Visam... pe trei morminte creşteam ca un stejar...[4]
Ideea încorporărei lui Mars într-o sură stîncă din Carpaţi.

MIHAI

(ab initio, singur, în pădure)

Am văzut un june poetic ca viitorul, el scria duioasele sunete ale inimei sale, le citea roşindu-se la faţă; cînd dodată vîntul îi smulse o foaie din mînă, am prins-o din tufiş, s-o citesc: Styxul nu mai ducea

[1] Urma: ⟨*Jură!*⟩.
[2] Urmează ceva scris deasupra şi anulat — greu lizibil: ⟨*nespoită de ruşine*⟩?
[3] Urma: ⟨*ţţi*⟩. Iniţial: *(prost) idiot cînd* ⟨*ţţi*⟩.
[4] Ideea e marcată cu un semn (E) la începutul rîndului, urmînd, probabil să fie pusă, cu cîteva rînduri mai jos, în gura lui Mihai.

umbre, Lethe uitase a îneca durerile, căci oameni se duceau arşi de vii în infern şi lacrimele prè amare pentru d-a fi uitate. Tot ce era umbră adică suflet în infern s-aduna să strige lui Joe. Străbunii Romei s-adunară unde se fierb nourii Carpaţilor, care ieşind prin pămînt încongiură creştetele lor. Ei se consultară asupra Daciei, nourii sorbeau gîndirile lor, ca să-nsufleţească creştetele[1] Carpaţilor. Suindu-se ca creieri la munţi ei răsuflau în fulgere şi exprimau în tunete ideile furate de la străbunii Romei. Toţi munţii era-nviaţi, numai dasupra tuturor sta sura lor diademă, împăratul Carpaţilor, mut, rece, mort ca eternitatea. Ce-a decis părinţii? Să trimeaţă sufletul Tatălui lor, Mart, să-nvie stînca-împărat. Vorbit făcut. Luna scoase din negri nouri galbena-i faţă şi zugrăvi în creştetul stîncei diademă de aur... Stînca trăia... vulturii-ncongiurară crezînd că-i împăratul lumilor, Joe cu fulgerile-n vîrful Olimpului... era Mihai Viteazul.

[—] Ce face Mira?
[—] Bine, te-aşteaptă, te duci curînd după ea?

Cînd luna se-namoră d-o stîncă sură
Luna-şi ascunse amorul c-un nour de aur sub nouri-i negrii

Cum tremură sînu-i la vorba amor.

18 r.

Ce este adevărul? Stafia nebunului, vrăjitorului, omorîtului ieri în lumina zburîndului azi. Ce este Dumnezeu?[2] [Sondele]* (filosofii — nebunii) a mii de mii de oameni pe care o frunte senină sau[4] încinsă-n aur o modelează într-o uriaşă volbură de foc. — Mirele universului — naturei — .[5]

Maimuţa de ură nu-ţi fulgeră grima[6]
Pe[7] luciul legei n-alunecă crima.

---

[1] Urma: ⟨*încremenite-a*⟩.
[2] Urma: ⟨*Sunt*⟩.
[3] În *ms.*: *un o*.
[4] Urma: ⟨*încoronată*⟩.
[5] Cu mici diferenţe notiţa figurează şi în ms. *2262, 4 v.*
[6] Iniţial: *Maimuţa de ură* ⟨*fiinţa-ţi nu linge*⟩ *nu-ţi* ⟨*rîde iubire*⟩.
[7] Scris deasupra de: ⟨*Sub*⟩.

La ce? Oare totul nu e nebunie
Au moartea-ţi copilă aş-a fost să fie
Au e scop în lume?[1] tu chip rîzător
Au fost-ai făcută ca jună să mori
De e scop într-asta e galbin ş-ateu
Pe vînăta-ţi faţă[2] nu văd Dumnezeu

Pe vînăta-ţi buză nu e Dumnezeu.

Zeul unei bucăţi de materie: forma.

Pe-un cal care soarbe prin nările-i foc
Din ceaţa pustie şi rece
Un june pe vînturi cu capul în joc
Cu clipa gîndirei se-ntrece
Şi calul turbat
Zbura necurmat
Mînat ca de[-a] spaimelor zînă
Bătrînă
Ca cerbul ce s-alţă[3] în creştet de stînci
Urmat de săgeata arzătoare
E calul ce trece prăpastii adînci
În zboru-i puternic şi mare
Cu nara arzînd
În coamă,[4] în vînt
O dată-ncă pinten l-împunge
Ş-ajunge.[5]

---

[1] Urma: ⟨*d-a fost ca*⟩.
[2] Scris deasupra de: *(buză)*
[3] Scris deasupra de: ⟨*zboară*⟩. Iniţial: *zboară din.*
[4] Iniţial: *coama* ⟨*cu*⟩.
[5] Marginal: *Seraph: putere*
Cîntec: lege
Colorile: legile
Stelle: lumini
Soarele: ⟨*Univers*⟩ *Tot*
Inima: complexul lor.

Piatră! fă-te eu... eu! fă-te piatră![1]

Ștefan: Spune... mă iubești?... mă iubești tu?...
[*Mira*] — Te iubesc.
Ștef. Atîta așteptam, ca să am dreptul d-a te omorî.

Înnodămînt: Ștefan în îndoială de faptele, de purtarea Popii nu vrè să-i împlinească cererile *(în stînga Răsvan prins)*. Mijlocul estrem. N-am nevoie să mă fac Vodă pentru ca să te sfarăm sub picioarele mele. *(Aruncînd mănușa în fața statuei lui Ștefan:)* Orcine vei fi tu dumnezeu al trecutului te desprețuiesc.

Diferența între iad și cer,[2] între ambrozie și venin de [fiară]*, este copilăria pe lîngă otrava lacrimelor mele.

Adina: Eu am omorît-o, fiindcă te iubeam... te iubesc... Mă voi atîrna de poalele tale, mă voi tîrî peste pietrele-nfiorate de crima mea... voi fi ușure... ușure ca un blestăm *(binecuvîntare)*.

PLAN[3]

A mă fi rupt în bucăți... a fi rîs de carnea ruptă ce se bate... e nimic... dar să mă faci a mă crede Domn țărei Moldovei, altar unui[4] suflet de înger... ș-apoi să-mi zici cu rîsul pe buze că acel tron e un putregai,... acel înger un drac... o asta e prè mult... prè mult.

18 v.

PLYLOSOPHIA COPILEI

Glasul plăcerei dulce iubit
Cheamă gîndirea pe a mea frunte,
Ce zboară tainic ca și o luntre
În oceanu-i nemărginit.

[1] Vezi *f. 19 v.*, în replica lui Ștefan: „Piatră fă-te eu! eu fă-te piatră!" etc.
[2] Urma: ⟨*și*⟩.
[3] În *ms.*, de fapt, anulat.
[4] În *ms.*: *unei* — pentru că inițial textul era: ⟨*și Zeul*⟩ *unei* ⟨*inimi*⟩ — anulat, modificat deasupra.

Stelele toate angeli îi par,
Angeli cu aripi strălucitoare,
A căror inimi tremurătoare
Candele d-aur nouă mi-apar.

Falnică-i pare legea Creării,
Lumi ce ca fauri în lume-not,
Candeli aprinse lui Zebaot,
Ce ard topirei și renvierei.

Dar mai puternic, mai nalt, mai dulce
Îi pare legea de a iubi,
Fără ea nu e de a trăi,
Fără ea omul ca stins se duce.

De-aceea nu voi ca eu să fiu[1]:
Pală ideea Dumnezeirei,
Șota copilă a nesimțirei,
Foc mort ce pare a arde viu.

Ci voi să-mi caut pe-ntinsa lume
O frunte albă să o desmierd
Și-n ea gîndirea mea să o pierd
Cum pierde-un eco pribeagul nume.

Să-ncunun capul unui iubit
Cu vise d-aur în rai țesute
Pînă ce genii necunoscute
Mi-ar rumpe lanțul de-a fi trăit.

Pe *f. 19 v.*, *următorul dialog între* [*Arbore*] *și Ștefăniță:*

[ARBORE]

— Eu?... pe tine?... Copil nebun și răsfățat, care n-ai văzut că te-am scos din pustiuri ca să [te] pierd. Să pui purpura pe umerii ce

[1] De fapt: *De-aceea nu voi ca eu să* [fiu].
Pe mijlocul f., de-a lungul de sus în jos: *„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nour de aur din marea de-amar.*

purtau pielea de fiară, să cercuiesc nişte creieri uscaţi c-o coroană de diamante, ca în umbra fiinţei[1] tale fără scop şi fără ţintă, fără înţeles, eu să fiu Domnul Moldovei... te-am ridicat ca să am de unde să te arunc, pentru ca să te sfarăm, ca un sculptor ce sfarmă o marmură proastă.[2] Nimic în trecut, nimic în viitor, cu ce drept ai cere ca prezentul să-ţi fie mare?

Mira? te iubeşte Mira. Sînt prè beat de vinul mişeliei ca să las să te înşele spuma ce-a mai rămînea în cupa vieţei mele![3] Află şi fă-te piatră... Pe Mira... o iubesc eu, o iubesc cît te urăsc pe tine... O iubesc cum iubeşte Satana sacrilegiul (nelegiuirea). De pe tronul acela (ai putè să vezi capul meu) pe care încă azi te poţi sui, mîne: ba, ai putè să vezi capul meu rînjind în vîrful ţepei dispreţ vînăt pentru[4] tot ce-ai avut mai scump, pentru inima ta, pentru capul tău, pentru tine. Dar nu vei trece, căci între tron şi tine sînt astăzi eu, ceea ce voiam ieri, astăzi nu mai voi. Aide! încearcă, treci cînd nu voi eu. *(Rîzînd.)* Hahaha! te-am sfarmat ca pe-un şerpe sub călcîile mele. *(Apart.)* Prè mult.

ŞTEFAN

(se repede la bătrîn, îl[5] priveşte apoi ţintă)

Da! m-ai sfarmat! Aide rîzi Satano!... joacă pe mormîntul meu! Nimic în trecut, nimic în viitor, copil semeţ al pustiului ce drept[6] aveai d-a crede că Dumnezeu crease lumea şi pentru tine. *(În culmea durerei către statuă:)* Piatră fă-te eu! eu fă-te piatră!... A mă fi rupt în bucăţi!... a mă fi-nfierat pe frunte... a-mi fi spart inima cu venin arzător ar fi fost nimic... Dar a face să mă cred o lume[7] cînd sînt o pulbere, a face să mă cred Dumnezeu pe cînd sînt mai urgisit de iad[8] unui Satan este prè mult!... prè mult. Da mai voiai să pătezi părul tău alb c-o mişelie...[9]

[1] Scris deasupra de: ⟨*vieţei*⟩.
[2] Urma: ⟨*Ai vrè ca prezentul să-ţi fie mare, care ţi-a fost trecutul tău, care e viitorul tău*⟩.
[3] Urma: ⟨*Pe Mira*⟩.
[4] Urma: ⟨*legile tale*⟩.
[5] În *ms.*: *ti*.
[6] Iniţial: ⟨*cu*⟩ *ce drept* ⟨*puteai*⟩.
[7] Ultimele trei cuvinte scrise deasupra de: ⟨*cred ceva cînd*⟩.
[8] În *ms. iat*.
[9] Urma: ⟨*mai voiai să atingi cu scheletul tău, cu moartea, sînul plin de viaţă a unei fiinţe*⟩.

dar nu vrei reuşi şi m-ai luat de mască pe mine pentru că scheletului tău îi era ruşine de lume, de tine însuţi — eu iubesc o femeie în loc de un mormînt.

[ARBORE]

Am reuşit... Hahaha!... vezi cum rîz, aide răzbună-te!...

[ŞTEFAN]

Reuşit!... O deosebire între iad şi cer pe care şi-o clocote otrava conştiinţei este-o copilărie pe lîngă otrava lacrimilor mele.

Este dar adevărat că acest om nu e decît o carne putredă de bătrîneţe şi desfrînare[1]... Este dar adevărat că acest cap în[2] care credeam prins de Dumnezeul viitorului nu e decît[3] un craniu fără creieri; că acel piept pe care-l credeam temniţa unui suflet de tunet[4] e candela Venerei nebune şi-nvineţite de desfrînare! O mag al prinţului [Amin]* ai fost un mincinos, tu pe care te credeam binecuvîntarea unui secol nu eşti, cîntul unde se confundă trecutul ţărei cu viitorul ei n-ai fost, n-ai fost decît blăstămul minutei întrupate![5] Căci fiecare minută a vieţei tale are de blestem cîte o crimă a ta. Mi-ai închis fiinţa mea în jurămîntul către o[6] marmură, astăzi arunc haina jurămîntului de pe mine în faţa acelei marmure. Orcine vei fi tu Dumnezeu al trecutului te despreţuiesc, căci[7] el a cătat să-ţi semene. *(Vrè s-arunce mănuşa în faţa statuei, cade-n genunchi.)* Iertare marmoră sfîntă... iertare părintele meu... da, îţi cer iertare... mă voi atîrna de poalele tale, mă voi tîrî peste pietrele înfiorate de durerea mea, voi fi uşure, o iasmă-a disperărei mele, până-mi vei zice că nu-i adevărat ceea ce-ai zis... spune şi te cred... minte[8] — te cred... Este aşa... tu spune că nu-i aşa. Voi fugi apoi,

[1] Scris deasupra de: ⟨*răutate*⟩.
[2] *în* se raportează la forma iniţială: *în care credeam* ⟨*încercuit planul*⟩ *viitorului*.
[3] Urma: ⟨*o secătură*⟩.
[4] Urma: *e*⟨*ste templul Venerei nebune de desfrînare*⟩.
[5] Urma: ⟨*Plăcerea unei minute a fost viaţa ta*⟩.
[6] Urma: ⟨*piatră*⟩.
[7] Cuvîntul este anulat în *ms.* iar textul marcat cu cifra 2, deasupra, în vederea unei alte dispuneri a cuvintelor.
[8] Urma: ⟨*şi*⟩. *te cred... Este* ⟨*fie*⟩ *aşa...*

voi[1] duce pustiurile sufletului în pustiurile pămîntului... voi muri... dar fă-mă să nu mor crezînd că Dumnezeu este Satana și că Satan e Dumnezeu... Tu taci hienă... cadavrul unui suflet disperat[2] este dulce nu-i așa.

Diamantele ce strălucesc pe fruntea[3] desfrînărei încoro[na]te sînt luminile[4] de mormînt a virtuții murinde!

Căzut e corpul nostru cînd sufletu-i căzut.[5]

2254, 9 r. v.; 10 r.; 16 r. v.; 20 r. 21 r.

ACT. I

Marea ce-a înecat [pe] jumătate[6] ruina bisericei dace (or tatare); un stîlp în mijloc de care-i atîrnat[ă] o liră. *Petru* doarme.

SCENA I

Petru dormind.

SCENA II

Majo, *Petru*.

SCENA 3

Petru singur.

[1] Inițial, urma: ⟨*în golul*⟩ *pustiului* — anulat modificat deasupra.
[2] Inițial: ⟨*muncit*⟩⟩ *disperat*⟩ *este* ⟨*mai*⟩ *dulce* ⟨*decît acela a unei hiene...*⟩.
[3] Urma: ⟨*adulte*[rei]⟨.
[4] Scris deasupra de: ⟨*făcliile*⟩.
[5] Pe f. *16 v.*; *Și mintea cea curată și cugetul cel sînt*
E tot ce cere Domnul la oameni pe pămînt etc.
Mai tîrziu, în epoca de ziarist: *Moralitatea e pentru suflet identică cu sănătatea pentru trup. Un popor imoral e fizic nesănătos sau degenerat* (ms. *2288*, 10 r.).
[6] În *ms.*: *înecat jumătatea ruina.*

SCENA 4

Petru, *Mira* (cu cununa de laur).

SCENA 5

Petru (singur se suie-n barcă).

ACT. II

Sala domnească cu masa-ntinsă.

SC. I

Ștefan, *Majo*.

SC. II

Majo singur.

3. *Majo*, *Arbore* (cu hîrtiile de la Direptate).
4. *Precedinții*. *Boierii*. *Domnul*.
5. *Arbore*. *Domnul*.
6. *Precedinții*. *Boierii*. *Majo*.

ACT. III

(ca ambitul unei capele poate să fie fără mobile)

1. *Mira* vine lunatecă și se pune-n scaun dormind.
2. *Mira*. *Majo* îi dă scrisoarea către Arbore.
3. *Mira*. *Arbore*.
4. *Precedinții*. *Episcopii*.

5. *Arbore* singur.
6. *Arbore. Mira.*
7. Zgomot.[1] Intră oştire cu Ştefan de răpesc pe *Arbore* şi *Mira* — tremolo — vine *Majo*, rănit cu pachetul hîrtiilor Direptăţii.

Tablou

Majo. Petru.

ACT. IV

1. *Arbore* singur.
2. *Arbore. Majo.*
3. *Arbore. Mira.*
4. *Precedinţii. Ştefan. Lume.*

(Supliciul)

5.[2] *Ştefan. Mira.*

ACT. V

1. *Majo. Petru* (se acunde în tron).
2. Cortegiu. Cununie. Vuiet afară. Lumea iese. *Mira*-n rugăciune.
3. *Mira. Petru.*
4. *Mira, Ştefan* (moare).
5. *Mira* singură.
6. *Mira, Majo.*
7. *Mira* singură, puţin.
8. *Mira. Petru. Lume.*

[1] Urma: ⟨*Majo*⟩.
[2] Urma: ⟨*Arb*[ore]⟩.

De-ar fi trîmbiţă cerul, d-aş fi eu Dumnezeu
Să suflu amara noapte şi tot sufletul meu
Cu negrele lui spaime, cu vîntul lui[1] grozav
Peste lumea murindă, peste pămîntul sclav?

Faceţi trîmbiţă cerul, faceţi-mă un zen[2]
Să trîmbiţ nor şi tunet în largul mare-al său
Să trîmbiţ noaptea tristă din sufletu-mi amar
Pe lumea spăimîntată. Al morţii crud păhar
Să plouă peste lume în ploaie de venin
Din gropi să iasă spaime din om să iasă chin
Să trîmbiţ vijelia din sufletu-mi grozav
Peste lumea murindă, peste pămîntul sclav.[3]

Demoni înnebuniţi se rostogolesc cu ochi roşii prin aerul cernit

10 r.

Eu nu-s hatmanul vostru, piticilor de azi,
Voi dintr-o mare moartă un amărît talaz —
Privesc trecutul rege — cu înstelată frunte[4]
Privesc consoţii palizi cu capete cărunte
Zîmbindu-mi cu dulceaţă din norii din trecut
Acei consoţi din groapă sînt oastea ce-am avut
O pe cînd lumea moartă era în viaţă, trează,
Şi eu[5] zburam nainte, o inimă vitează
Cu steagul într-o mînă şi cu acest toiag
În alta. Să trec numai al morţii negru prag

[1] *Cu vîntul lui* — scris deasupra de: ⟨*cu visu*⟩.
[2] Vers scris deasupra de: *De-ar fi cerul trîmbiţă, de-aş fi eu Dumnezeu.*
[3] Pe jumătatea din dreapta a f., scris de-a-ndoaselea: *eşti neînţeles ca mine, a cărei trecut nu se ştie.*
[4] Ultimele trei cuvinte scrise deasupra de: ⟨*de raze falnic munte*⟩.
[5] În *ms.*, de fapt: *ei zburam nainte-*⟨*mi*⟩

Şi-n lumea ceealaltă cu voi vedé-o iar
Oştirea mea străveche, furtuna mea de jar.

f. 16 r.v., pe jumătatea din stînga a f.:

Pentru scena dintre Arbore şi Ştefan

.... nu fericită ... *mare.*
D-zeu este în inima omului
M-ta! fii român.
Prin lege eu duc lumea la fericire!
— Vis![1]

Considerante

1. El i-a fost tată.
2. Vrea să se scape de influinţa lui.
3. Toţi boierii bătrîni sunt daţi afară numai Arbore a rămas fiindcă i-a fost ca tată.
4. Iubeşte pe Mira ce-i este fiică.

Doamne, eşti mare ca cedrii Libanului şi înfricoşat ca sufletul cel turbure al furtunei.

M-ta! urăşte streinii!

Cine ne bagă-n seamă.

[1] După o linie despărţitoare, cu scrisul de la *Geniu pustiu* (1868), parcă anterior faţă de restul însemnărilor de pe filă, următorul anunţ mortuar (improvizaţie? copie dintr-un ziar?):

anunţăm cu întristare trecerea dintre cei vii a d-lui Iliă Doaşcă... om naţional, care-ar fi fost în stare să sacrifice pentru naţiune chiar sîngele... dovadă că a sacrificat pentru scopuri naţionali 2 ⟨floreni⟩ zi doi floreni şi 25 de cruceri.

D-nu Eugeniu Plaiu
D-na Virginia Plaiu
D-ra ⟨Aglae⟩ Olga (Poesis).

16 r. pe jumătatea din dreapta a f.:

— Mă-nchin m.-tale!
— O vornice! aici!
— Nu[1] trebui să-l urmeze pe cel mare cei mici?
— E glumă?
— Nu, se vede!
— Ei bine[2] ce-ai venit,
Suceava îţi e locul de ceo ai părăsit?
— Doamne[3], mă duc!
— Stăi!
— Însă...
— O voi!
— O vrei, atunci...
Şi mai puţin voi sta eu... căci nu ştiu de porunci.
— Te rog!
— Lucrul se schimbă.

— Nu te-aşteptam, portare[4]!
— Nu m-aşteptaţi, ei bine
Gîndiţi că vin aicea[5], cum vestea rea vă vine.
E totuna, o Doamne!
— Ce vînt te-aduce dară?
— Vîntul de iarnă Doamne, căci[6] cel de primăvară,
Acesta pentru mine de mult nu mai esistă;
M-aduce nebunia şi bătrîneţea tristă.
Aşa e bătrîneţea, e plină de venin,
Şi ce face cel tînăr nu place la bătrîn.
— Portare al Sucevei oare nu s-ar putè
Ca să lasaţi[7] domnia numai pe seama[8] mea,

[1] Scris deasupra de: ⟨*Urmez*⟩. *Cum*⟩.
[2] Urma: ⟨*dar ce caţi*⟩.
[3] Versul începea iniţial cu: ⟨*Mă duc*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*vornice*⟩.
[5] Scris, cu creionul, deasupra de: *la* ⟨*Tulce*⟩.
[6] Scris deasupra de: *nu*.
[7] Urma: ⟨*moşia*⟩.
[8] Scris deasupra de: *(mînă)*.

În veci trebuie oare să fiu al vostru sclav[1]?
Bărbatul e cu minte..., bătrînii-s cu narav!
— Doamne mă duc!
— Stai
— Însă...
— O voi
— De vreţi voi sta
Dar n oi vorbi nimica. Nu vă voi supăra.
Eu v-am fost ca un tată, eu v-am ţinut în braţă
Eu v-am iubit ca ochii, ca ţara, ca viaţa
Şi cu poveşti bătrîne v-am îndulcit junia
Eu Arbore portarul... Dar omul[2] în Domnie
Se schimbă. Nu întreabă de cel bătrîn de zile
Căci la bătrîni e slab capul, gîndirile copile.
Sîntem ca pleava stearpă, suntem frunze uscate
Pe care vîntul vieţei spre moarte le tot bate.
Ce ştim noi? — (Voi trimiteţi la regele polon
Ca el să se unească cu toţii la un loc
Să daţi la turci războaie... şi Cîrje cel cu minte
Cu leşii, cu maghiarii vă ţese legăminte)
Şi toate astea Doamne duc ţara la sicriu.
Eu... nu trebui s-o apăr... eu nu trebui s-o ştiu.
— E grea cimilitura, prea grea jupîn portare!
O ţară toată[3], ştie, şi voi să nu ştiţi oare
Că apăr crucea sîntă... Crucea plină de raze
Ea-i doamnă peste mine... e doamnă şi mireasă
Fapta şi isteţia, braţ de putere plin
La sînta cruce toate, eu toate le închin.
Eu risipesc averea zidind altare sînte.
— Voi puneţi cruce stearpă pe-a patriei[4] morminte.
Cumplit se-ntoarce roata pe lumea grea de vină,
Şi mintea n-are raze şi ochii n-au lumină

---

[1] Pare a fi corectat din: *sec.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*atăzi.*⟩*i*
[3] Scris deasupra de: ⟨*-ntreagă*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*ţărei reci*⟩.

O! Dumnezeu vă bate cu[1] ochi ce nu mai vede
Căci voi rîdeţi de dînsul. Cum puteţi oare crede
Că el are nevoie[2] de aur şi avere —
O inimă el cată, un suflet el vă cere
Şi voi îi daţi biserici, daţi aur şi mătase
Cînd de al vostru aur îmi prea puţin îi pasă
Şi mintea cea curată şi cugetul cel sînt
E tot ce cere Domnul la oameni pe pămînt.
În inimi şade crucea, în inimi Dumnezeu
Şi cum ca-al vostru suflet nu-l pot numi al său
Dovadă e viaţa cea fără frîu şi ţintă
Noaptea voastră vă rîde, ziua voastră vă cîntă.
Mătase, aur, inul de-argint ţesut din tort
Pot să îmbrace bine un corp şi-un suflet mort
Pe cînd Moldova plînge bătută de argaţi
Năimiţi de voi anume... voi rîdeţi şi visaţi
Şi afară de Moldova mai sînt şi alte ţări
Surori a ţărei noastre, ce stinse de dureri
Se zbat sub biciul celor, cu cari voi daţi mînă
Ca să zdrobiţi pe turcul cu dînşii împreună.
Creştini îşi zic aciea[3], dar mai păgîni ca turcii
Vînd robi pe bieţii oameni — şi pun în vîrful furcii
Pe orcine din oameni, care le-ar spune: staţi,
Aceşti sărmani sînt oameni, *ca oameni* vă sînt fraţi,
Astfel stă[4] scris în legea cea sînt-a lui Cristos,
Turcu-i mult mai de treabă, mai blînd mai omenos.
Litvanul este lacom... maghiarul e avar
Tătaru-i fărdelege, polonul e viclean.
Turcul e drept ca legea,[5] firea lui e adîncă,
Inima lui e bună, vorba lui e stîncă. —
Mai bine-n loc de-a ţine cu regii cei tirani

---

[1] Iniţial, urma: *cu-*⟨*orbire grea şi neagră*⟩ — modificat deasupra.
[2] În *ms.*, adăugat deasupra: *de nevoie.*
[3] În *ms.*: *acica.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*e*⟩.
[5] Urma: ⟨*se ţine de cuvînt*⟩.

Ați trece în Ardealul robit de zeci de ani[1]
Și craiului d-acolo să-i dați un crunt război
Să dezrobiți un popol cu lege, grai ca noi.[1]

Pe jumătatea din dreapta a f.:

De[2] unde Tisa mîndră pin stîncile-i tresare
Păn-unde aruncă valuri întunecata mare[3]
E *un* popor! o limbă! un singur Dumnezeu.

versuri disparate pe jumătatea din stînga a f. după o linie despărțitoare:

Și norii curg în aer, mînați de vînturi reci
Ce fluieră prin stele și vîjie-n stînci seci.

Iar în dreapta, după celelalte și separate cu o linie scurtă:

Gravau în piatra rece gîndirea lor de foc
Păn-unde sparge[4] valuri marea de țărmul său.

20 r. (v. – albă) gînd răzleț, la începutul f., după *Fulgerul sălbatec* (anulat):

Sălbatec fulger răsculat împrotiva[5] lumilor și esilat de universul înspăimîntat într-un veșted corp de om.

---

[1],[1] Ultimele trei versuri în *ms.*:
Ați trece-n Ardealul ⟨cel⟩ robit de zeci de ani
⟨Ardealul⟩ (care plînge cu-a lui robit popor)⟩⟩ Și craiului d-acolo ați ⟨da voi⟩ să-i dați un crunt război
Să dezrobiți un popol ⟨de-o⟩ cu lege, ⟨un⟩ grai ca noi.

[2] Inițial: *De-⟨acolo⟩.*

[3] În *ms.* versurile ce urmau inițial sînt încadrate de un chenar și sintetizate într-unul singur, cel de mai sus. Iată versurile la care probabil voia să renunțe:
E-un popol! numai unul! *ș-o limbă — numai una*
(Pe oamenii aceștia pe toți îi împreună.)
Fă taurul Moldovei să poarte cu mîndrie
Pe frunte-i trei corbane... și-o singură Domnie
Să-ntindă[a] *cu putere aripele-i de fier*
Din Dunărea cea caldă în Nistrul cel de ger.
[a]Urma: ⟨*ei aripi*⟩.

[4] Scris deasupra de: *-aruncă.*

[5] Urma: ⟨*lumei*⟩.

21 r.

S C. I *lucrată în poesie este*[1]

În loc de-a fi polonul cap oștilor creștine
Fiți voi, Domnul Moldovei! în loc de-a fi în fine[2]
Polonia regina-ntîmplărilor mărețe[2]
Războiului de cruce, a luptelor sumețe
Moldova putea bine să ție pe-a sa frunte
Diadema-i eternă... și flamura cea cruntă[3]
S-o nalțe pentru lege, iar sabia sa lată
Întinsă să arete izbînda laudată.
– Moldova este mică!
— Moldova este mare
De unde Tisa mîndră prin stîncele-i tresare
Păn-unde sparge valuri marea de țărmul său
E un Popor... o limbă... un singur Dumnezeu
Fă taurul Moldovei[4] pe fruntea lui să poarte

---

[1] Indicația a fost barată împreună cu tot ceea ce fusese scris la începutul filei:
Ca flamura cea neagră...
⟨*— Părinte*
— Doamne!... Fiul meu! Te numesc fiul meu! Nu te-am crescut eu? Nu te-a purtat brațele ce te strîng?
— Părinte sînt pe calea măririi. Astăzi Cîrje⟩...
În dreptul acestor replici, pe jumătatea din dreapta, de asemenea barat:
⟨***Adeseori cînd fruntea-mi de visuri se încruntă***
Cînd sufletu-mi e o noapte de visuri și de stele⟩...
Apoi, neanulat: *Două lumi sînt — una a ochilor — și-a urechilor...*
Mai jos, tot pe jumătatea din stînga:
⟨*— Aici portare!*
— Nu mă așteptați Doamne!
— Nu știam...
S C. I *lucrată în poesie este*⟩.

[2–2] Cele două versuri, inițial:
Fiți voi ⟨mărite Doamne⟩ ! în loc de-a fi în fine
Polonia regina ⟨a luptelor pentru cruce⟩⟩ prea sînte⟩.

[3] Ultimele două cuvinte scrise deasupra de: ⟨*c-o mînă*⟩.

[4] Urma: ⟨*să poarte*⟩.

Coroane trei... şi-n duşmani să ducă crunta moarte!
— Pentru-astfel[1] de fapte şi legături mărețe
Trebuiesc brațe falnice şi frunți de bătrînețe
Cu-argint încununate... nu eu... Nu ştiu cum
Că pentru-astfel [de] lucruri un cap trebui s-alegi nu-nțelegi
Astfel... cum în Moldova cu greu cred că esistă.
— Ca flamura cea neagră gîndirea vă e tristă.

(După o pauză.)

Un singur lucru-acuma la Dumnezeu aş cere
Ca să mă-nvețe-o vrajă, să-mi deie putere
Să pot descrie vouă al vieței mele vis
Şi-ntreaga vecinicie din sufletu-mi închis.[2]
Cînd sufletu-mi e noaptea bătrînă şi tăcută
Cu codrii săi[3] de secoli ~

2255, 205 v.

[RĂSVAN]

ti! da prost mai eşti măi Ioane!

RĂSVAN

Nu sînt eu Vodă.

ARH.

De eşti Vodă, este o mare deosebire între noi doi, voi în brațele voastre adulteriul încoronat, eu în brațele mele virtutea moartă.

---

[1] Pare a fi intenționat să scrie în continuare: ⟨*de purt*[ări]⟩.
[2] Urma:
⟨*În luna mea*⟩ *Visarea mea cernită întoarce cîteodată*
A vremei uriaşe înfricoşata roată
Cu secolii săi palizi, cu stinsele-i popoare
Ce-nchinau idoli monstri şi le zideau altare —
versuri închise într-un chenar, dar neanulate.
[3] Urma: *(de ani)*.

RĂS.

Cutezătorule! *(vrè să dea în Arh. care ține pe Mira înainte-i).*

ARH.

Loveşte.

RĂSV.

(scapă fierul din mînă).

ARH.

Vedeți boieri neleguirea pe tronul Moldovei, Vodă strîngînd în brațe p-o țiitoare, care a omorît pe fiica lui... De ai omorît-o spune că nu, spune că nu daca cutezi.

ROX.

Nu crede.[1]

2255, 204 r.v.

CASSIODOR

Şi el[2] spunea:

Diodor, vezi tu zenitul dasupra ta?[3] Este sufletul tău... ce este sufletul... este ființa unui înger înamorat într-o[4] formă? Eşti[5] tu. *Zenitul tău o stea, cine ştii ce lume nemărginită poartă vuietul destinelor tale dasupra capului tău.* Cît eşti de mare în nouri, cît eşti de fericit jos, simți că eşti *lumină din lumină, Dumnezeu din Dumnezeu.*

---

[1] Aici se întrerupe acest text, scris de-a-ndoaselea, pe 1/2 din dreapta a f. *205 v.*
[2] Primele două cuvinte par a fi anulate.
[3] Ultimele trei cuvinte scrise deasupra: ⟨*steua -ce*⟩ *steua ce-ți străluce?*⟩.
[4] Inițial: *înamorat într-*⟨*un corp de om*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*ce eşti*⟩.

Zenitul, umbra destinului, dovadă că sunt; aud[1] murmurînd prin coardele lirei mirul sufletului meu, dovadă că am un suflet. Cît de mare sînt eu! Zenitul meu o stea, cine știi ce lume, care poartă vuietul destinelor sale dasupra capului meu, lira mea o lume cu tremurul[2] simțirilor ei. Simt, gîndesc — inima mea un ocean cu valuri nenumărate, creierii mei un paladiu tencuit de-nțelepciune, și cu toate astea[3] ființa mea singură e un tron fără rege, un templu fără zeu.[4] Sufletele oamenilor sînt ființe de îngeri înamorate în forme de lut; tu care ești îngerul corpului meu, răspunde, de ce nu-s mulțumit, de ce zbor pe aripele tale, ca un cîntec fără înțeles, ...[5] înțeles! destin!

Prin acest gigantic labirint de lumi, unde voi găsi în acest mare vis ce se numește viață, firul de aur[6] al scopului!

Cînd ființele se-mbină
Cînd confund pe tu cu eu
E lumină din lumină
Dumnezeu din Dumnezeu.

Cunoști umbra cea nebună
Cu aripe de dulci fiori
Care suflete cunună
Al ei nume e amor.

Fie[7] scopul vieței tale
Și cu glasu-i îngeresc
Printre oarele de jale
Cînte-ți dulce: te iubesc.

---

[1] Inițial: ⟨*Vezi*⟩ zenitul ⟨*dasupra capului meu*⟩, *umbra destinului* ⟨*meu*⟩, *dovadă că* ⟨*eu*⟩ *sunt; aud* ⟨*prin*⟩.

[2] Modificat din *c*⟨*are*⟩ *tremur*⟨*ă cu toate*⟩ *simțurile.*

[3] În *ms.*, de fapt: *cu toate ființa mea;* completare după forma inițială: ⟨*Sînt lumină din lumină Dumnezeu din Dumnezeu și cu toate astea ființa mea*⟩.

[4] Urma: ⟨*De ce? de ce? de ce?*⟩

[5] Punctele aici semnifică anulările ce urmează în *ms.*: ⟨*cînd eu aș trebui să am un*⟩ *înțeles!* ⟨*fiindcă eu am un*⟩ *destin!...* ⟨*Un destin? care-i?...*⟩.

[6] Inițial, urma: ⟨*ce mă duce la*⟩ *al scopului* ⟨*mieu*⟩.

[7] Scris deasupra de: ⟨*Ea e*⟩.

Lira-n sunete de jale
Cu glas blînd[1] tînguitor
Spune ecoului din vale[2]
Că-i e sete de amor.[3]

El în codri se ascunde
Printre flori ce îi zîmbesc ~.

și poți tu să fii un lemn mort cînd eu...

atunci în natura moartă n-am adora pe Dumnezeu

oare daca mor eu, moare și ea (acea lume din zenit!)...

Esistența mea... iluziune, viața mea: un vis.

Instrument care conții în tine toată esistența mea[4], din 18 ani a copilăriei,[4] te atîrn d-o marmură, fie marmura uitărei, voi să uit că am trăit, căci n-am trăit, voi trăi.

Oare prin atîtea iluziuni ce le-am vărsat, [oa]re, prin atîtea oare[5] divine [în ca]re am contopit visele mele [în su]netul tău, nu ți-am creat un suflet, nu ești tu o ființă vie lira mea?... aide, răspunde urechei mele ce te-ascultă, cum mi-ar vorbi acel demon care m-ar iubi. *(Mișcă coardele și pronunțînd după sunet:)* te... iu...besc... Sînt și eu Creator, sînt și eu Dumnezeu, am dat unui lemn suflet, puindu-mi o parte de-al meu

---

[1] Urma: ⟨*tremurător*⟩.

[2] Ultimele trei cuvinte scrise deasupra: ⟨*vîntului din cale*⟩.

[3] Următoarea strofă barată:

⟨*Lumea-aleargă în vecinicie*
Timpu-i aripa-i de zbor
A ei țintă n-o mai știe
Că-i e sete de amor.

Și cu glasu-i printre unde⟩ ~.

[4-4] Scris printre rînduri.

Peste zece ani, în marginea versurilor pentru [*Copil eram cînd neguri albe-n șesuri*], notează: „*Viața vis și visul o viață*" (2277,46 r).

[5] Scris deasupra de: ⟨*momente*⟩. Completările în croșete se datoresc deteriorării marginei filei.

în el, e adevărat că trăiește numai pentru mine, că vorbește numai mie[1], pentru că sufletul mieu propriu[2] numai cu sufletul mieu propriu poate vorbi... dar e Dumnezeiesc, fiind[că] ți-l gîndești, e suflet în lira mea fiindcă mi-l gîndesc.

...d-acolo se poate scuza și respectarea relicvielor, ți le [cugeți]* sfinte și sînt sfinte.

tu m-ai iubit dulce înger...
O lira mea numai tu mi-ai rămas...

De multe ori aud zefirul cîntînd prin coardele tale, atuncea cînți tu sufletul mieu.
Ce este scopul vieței: Amor.

Oare lumea nu se mișcă-n eternitate fără să stea neciodată? De ce? fiindcă jumătatea căii sale se-namoră ca să aibă în cealaltă parte să se dezamore, pentru a se-namora iarăși.

2262, 5 r.v.

Hahaha! Acum vie și Arbore să zică
Că eu nu sunt nepotul a lui Ștefan cel Mare
De nu și în mărire cel puțin în turbare

Popor mormînt măriri-mi, eu te urăsc[3] popor
Priviți de azi nainte cu cine mă-ncongior
Cu fățării satane, cu oameni care-i pot

Să-i sfarăm, să-i desprețui, orcînd îmi va plăcè
Asupra ta o idol, domn peste capul tău
Eu mă proclam prin sîngiuri de-al nopții Dumnezeu.

---

[1] În *ms.*: *mine.*
[2] Urma: ⟨*poate vorbi*⟩.
[3] Inițial: *Popor mormînt măriri-mi*, ⟨*popor eu*⟩ *te urăsc* — modificat.

Moartea strecurată trist în vine
Să-ți soarbă sîngele de-l ai din Ștefan — pentru că numai acela sîngele te-a sfințit și te-a ținut neatins.

Și chiar din mîna moartă mi l-ai răpi ți-o jur
Eu treaz m-aș[1] uita strașnic în ochiul morților

O taur al Moldovei[2] prin marea de-oameni vie
Te văd trecînd puternic cum trece-o[3] vijelie
Cu tunet și cu fulger pe-a undelor popor...
Cu aripa-i murindă[4]...

C-o vorbă c-o privire cu o
Eu pot... să-ți pun capul în poală
Vă pot zdrobi cu toții, răspundeți așa-i?
(Îngroziți toți:) Așa!

Acuma Petre Majò tronul Moldovei e-al tău
Căci Dumnezeu ți-l dede... Dumnezeu și eu.

5 v.

Ce stați? mergeți, zdrobiți-l![5] auzi; Poporul strigă!
Și voi galbene umbre ați înghețat de frică.
E mare[6] acest demon...[7], e-un munte arzător,

---

[1] În *ms.*, inițial: *Eu m-aș (scula) m-aș uita strașnic în ochii cei de fur*; deasupra primului *m-aș* — scris: *treaz*; deasupra de: *cei de fur* — scris: *al morților* (?).
[2] Inițial, urma: ⟨*prin popolul ce geme*⟩. Deasupra pare a fi intenționat să scrie: *Sce*[nă].
[3] *puternic cum trece-o* — scris deasupra de: *cum trece senina vijelie.*
[4] Urmează: ⟨*nălțîndă*⟩.
[5] Inițial: *Ce stați* ⟨*fugiți, prindeți-l!*⟩ — modificat deasupra.
[6] Scris deasupra de: *tare; acest*, repetîndu-se în *ms.*, este anulat a doua oară.
[7] După cele trei puncte o bară și în dreptul ei următoarele variante:

e-un munte arzător
e glas omoritor ~

Puterea lui e-adîncă, puterea-i în popor!
Ce stați... vedeți-l tare...mulțimea i se-nchină
Cum[1] noaptea intră-n noapte l-a soarelui lumină,
El trecu mîndru, palid, bătrîn, fieros adînc,
Cînd ei stau ca o umbră și de mînie plîng.
Privesc în jur și ce văd? văd curtizani o mie
Ce tremură ca frunza cînd trece-o vijelie,
Și într-o lume-ntreagă de oameni morți de vii
Mă zbat fiară flămîndă ca leul în pustii.
Mergeți cu toții umbre, acolo vă-nchinați
Unde se-nchină lumea... Ba nu, să stați, să[2] stați...
Am trebuință încă să știu că eu domnesc
Și cine-o vrea să fugă, să știe că-l zdrobesc[3]

(privind sub fereastră)

Prin iarna neagră-adîncă[4], prin lumea cea răcită
Tu treci un mîndru rege, tu treci ca ziua caldă
Ca soarele ce trece pe codrii înghețați[5]
Și munții bătrîni palizi se desprimă[vă]rează
Ș-aruncă-n vuiet falnic ape din stînci în a văilor cadă
Și codrii se-nfierbîntă[6] trosnind dizghețul
Și-n vuietul lor scaldă soarele cel senin.[5]

---

[1] Urma: ⟨*cade*⟩.
[2] Inițial: *Ba nu, nu, stați* — apoi, modificat deasupra celui de al doilea ⟨*nu*⟩: *să stați să.*
[3] Versul subliniat cu o linie ondulată.
[4] În *ms.: Prin iarna poporimei* — sub *poporimei: neagră* ⟨*rece*⟩ *adîncă.*
[5–5] Versurile sînt scrise pe jumătatea din stînga f.; inițial:
Cum codru ce dezgheață (munții)
Și vuietul lui falnic în freamătu-i te scaldă
— primul vers nefiind terminat; al doilea subliniat, iar în dreptul lor, pe jumătate din stînga f., deasupra variantei ultime:
Te scaldă de ineacă în ⟨*cînt*⟩ *vuiet de-o nouă viață*
Munți ce disprămăvărează, codrii ce trosnind dizgheață
Să pun belciug de aur în coarnele-ți de fier.
[6] Scris deasupra de: ⟨*dezgheață*⟩.

Cînd eu din a mea umbră eu sînt cel domnitor,
De azi rump lanțul vested cel leagă de popor

(uitîndu-se pe fereastră)

Popor... urăsc poporul! Popor eu te urăsc,
Iată acei ce tronu-mi îl țin și-l părtinesc.
Acum din umbra-mi neagră în ura mea pierdut
Eu voi domni pe lume ca îngerul căzut.
Sunați trîmbiți de moarte, loviți[1–1] arme cu foc,[1–1]
O taur al Moldovei eu te zdrobesc în loc.[2]
Ce-mi folosește mie că voi pămîntu-ați lins
Cînd am călcat pe dînsul făleș și neînvins,
Ce-mi folosește mie că voi o stinsă spuză
Împlineați în genunche zîmbet pe vineți buze,
Orce spuneam atuncea cînd de popor iubit
Treceam pin lume tînăr, mîndru, nebiruit?
Acum să văd ce poate capul cel sec și stins[3]
Lucia voastră limbă, gheara ce-o ați întins,[4]
Acum să văd.[5]

Știi tu oare jupîne că cu al meu cuvînt
Pot[6] să te bag de viu în pămînt,
O știi? Da? Ei bine dar tu jupîne știi
Că pot să sting cu buza-mi a tale vrednicii
Și pot să tîrăsc capu-ți naintea furcei lungi,
Că pot să-ți bat spinarea pîn va crăpa în dungi ?
O știi?
— O știu

[1–1] Inițial: ⟨*urlați*⟩ *arme cu ură.*
[2] *eu te zdrobesc în loc* — scris deasupra de: *te-omor c-o lovitură.* O liniuță pusă sub începutul versului: *O taur* — separă această parte de versurile care urmează.
[3] *cel sec și stins* — scris deasupra de: *vostru cel lins.*
[4] Inițial: *Limba voastră cea linsă, cugetul vostru stins* — deasupra modificat: *Lucia* [voastră] *limbă, gheara ce-o ați întins.*
[5] După o linie despărțitoare, textul se continuă cu fragmentul următor.
[6] Inițial: *Poate* ⟨*să-ți*⟩.

— Şi ceea ce vouă vă pot face
Lui Arbore bătrînul să nu pot să-i căşun?[1]

De pot face acestea atuncea eu sînt Domn;
Scoală-te vultur[2] *vested* din amorţitu-ţi somn
Scoală-te şi răcneşte, scoală-te şi ucide,
Lasă lumea să plîngă cînd inima ta rîde.

8 v.

Cum leu-nfige gheara-i în spumegîndul taur,
Cum moartea tronă palid pe-un cap încins cu aur,
Astfel pe Ştefan-Vodă, pe sufletu-ţi mă-ntron,
Priveşte-n mine o spaimă, o umbră, un demon
De ai visat vrodată săpat în piatra rece
Un cap strîmbat de ură, de-o ură ce nu trece
Căci e sapată-n piatră... priveşte-mă pe mine!
Căci voi să-ngălbinească chiar sufletul din tine
Priveşte-mă! priveşte! ochiu-mi îngrozitor,
Seamănă cu privirea îngerului-Omor.

f. 13 r.v.

Cînd simte cineva bătaia inimei polone, cînd simte sufletul naţional îmbălsămit de poesie, înduioşat de muzică, atuncea lumea are voie de-a-l taxa de nebun, dacă el ar susţine de esemplu că Polonia e pe moarte, sau că va muri. Se poate oare să moară corpul naţiunei cînd sufletul ei trăieşte. Dar luaţi amînă statistica literaturei româneşti, înfigeţi-vă ochii în ea spre a vedè mai bine progresul ce-l facem — *progres* metaforă ironică pentru *degres*, căci cine priveşte objectele din fundamentul lor absolut, acela va putè vedè lesne, că pasul făcut îndărăt — negativ — e mai mare, cu mult mai mare decît cel pozitiv.

---

[1] De fapt, în *ms.*:
⟨Eu să nu⟩ pot lui Arbore bătrînul să nu pot să-i căşun
De voi să-i tai ~.
[2] Scris deasupra de: *suflet.*

Privit-aţi astrul rege cum cade şi se stinge
Din genele de nouri o lacrimă de sînge.

. . . .

Cînd cerul geme tunet şi nourii plîng foc.

MORTUA EST

O lampă de veghe pe triste morminte
Un sunet de clopot din orele sînte[1]
Un vis ce îşi moaie aripa-n amar
Tu treci de-al lumei feeric otar[2]

Tu treci pe cînd noaptea e-o (abra-cadabră)[3]
Şi-n ceruri de stele s-aprind candelabre.
Ce sala[4] albastră a lumei lumină
Cu nourul rege cu luna regină[5]

Tu treci fericită astfel cît îmi pare
Că văd cum prin nouri tu treci ca o zare
O zare de aur, un vis fericit
O umbră de raze, un înger iubit!

---

[1] Marginal: *Priviţi*
Vedeţi cum astrul rege se-neacă şi se stinge
În marea înroşită în nourii de sînge⟩⟩
În valurile roşii în nouri de sînge.⟩⟩
În valurile roşii prin nourii ⟨roşi⟩ de sînge.
[2] De fapt: *Tu treci de-al ⟨speranţei⟩ feeric otar⟩ Tu treci de-al lumei [pustiul]*otar.*
Marginal: *E-o pulbere arsă e-un [brîu]* pentru vînt.*
[3] Parantezele sînt puse ulterior, la modificarea aplicată deasupra versului iniţial:
Tu treci pe cînd noaptea e-o vrajă ⟨(senină)ferice⟩. Dedesubtul acestui vers, scris ulterior, ca şi celelate modificări redate aici:
Pămîntul cu doliu şi cerul cu stele.
[4] Urma: *⟨măreaţă⟩.*
[5] De fapt: *Cu nourul ⟨rege⟩ c.l.r.*
Ulterior: *Cu nouri-i palate, cu luna-i regină.*
Marginal: *Muiat într-o haină de nori.*
Peri acel înger ~.

Eu văd un cuib de-aur, cu văd un rîu în zori
Înduioşat de raze şi-mprospătat de flori
Ş-acoperit cu[1] ceruri de stele ce scîntee
Şi locuit de-o dulce şi palidă femee
Ce rîde şi veghează ca înger(ul) (cel) sînt[2]
Şi se îndoaie-n[3] vălu-i ca luna-n nor de-argint[4]

Cupare împle-mi cupa cu-al vieţei sînge roşi
Să-mi mîngîi cu ea ~.

O nebunie zveltă, frumoasă, gînditoare
Un cîntec fără arpă[5], o rază fără soare
Amor cu umbre blînde, vis dulce fără somn[6]
Al minţii noastre-orbite înveselitul domn.

Un murmur fără ape, un miros fără flori,
Un vînt care nu scoate din aripe răcori
Ci stă-nvălit în noapte şi-mbălsămit respiră.
Precum trăieşte Eol în diafana-i liră[7]
Din suflet greu şi rece[8] el face un vis cald[8]
Din ochiul trist şi vînăt o steuă de smarald.

O viaţa e o stîncă ce-i stearpă şi uscată.
Pentru un om de flăcări cu inima bogată —
Beţia? o, beţia e-un mare, mîndru vis,

[1] Iniţial urma: ⟨*stele*⟩.
[2] Parantezele marchează provizoratul: sînt mai multe variante propuse: *ca (umbra unui înger)⟩⟩ ca înger(ul) (cel) sînt⟩⟩ cá o umbră de înger ~.*
Versul următor, iniţial era: ⟨*Ca steua ce se*⟩ ~.
[3] Scris deasupra de: *ascunde-n*.
[4] Scris deasupra de: ⟨*stingeri*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*un*⟩.
[6] Iniţial: *Amor cu umbre* ⟨*palizi, un*⟩ *vis fără* ⟨*de*⟩ *somn.*
[7] Dedesupt: *Precum respiră cerul din marea ce-l admiră,*
[8-8] *el face un vis* — scris deasupra de: ⟨*visul îl face*⟩.

E o bacantă pală ce plînge-ntr-a ei rîs
Ce-nchină viaţa-i dalbă plăcerilor aurie
Care sărută-n glumă şi cîntă[1]-o nebunie.[2]

O sufletu-mi[3] e o noapte fantastică şi brună
Un vis fără de noimă, un cer fără de lună
Şi inima e stearpă cînd capul îmi e treaz
În ochi s-ascunde moartea, paloarea în obraz
Nu voi să scurtez calea a morţii triste rece
Voi să petrec cum ziua surîde şi petrece
Fără ca să-şi dea seamă, olimpica[4] regină
De ce petrece-n lume frumoasă şi senină
Nu ştiu la ce sînt Vodă, nu ştiu de ce trăiesc
Îmbăt suflarea-mi caldă, urăsc, visez, iubesc.
O viaţa e-o amară..., e-o dulce nebunie,
Ce zboară fără ţintă, ce trece şi nu[5] ştie
Cînd moartea te trezeşte din visul cel plăcut
Bagi[6] prea tîrziu de seamă că viaţa a trecut.[7]

Pin noaptea mea cea plină cu umbre de argint,
Cu gînduri zîmbitoare, cu visuri care mint,
C-un oceàn de raze, cu îngeri de cristal,
Pierduţi într-a lor suflet sublim şi ideal,
Pin aste minuni vie ce-mi farmecă gîndirea,
Ce-adorm inima-mi plină, ce-mi leagănă privirea,
Voi să aud un cîntec frumos, sublim, ceresc,
Voi să aud suspinul a arpei ce iubesc.
O, Maio, barde june! lungi visuri înfocate
Transpoartă al meu suflet în norii de palate,

[1] Scris deasupra de: ⟨*spune*⟩.
[2] Strofa anulată printr-o linie verticală şi despărţită prin linii orizontale de restul versurilor după această jumătate din dreapta a f.
[3] *sufletu-mi* — scris deasupra de: ⟨*viaţa*⟩.
[4] Scris deasupra de: *sălbateca*.
[5] *şi nu* — scris deasupra de: ⟨*făr să*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*Vezi*⟩.
[7] Întregul paragraf, separat printr-o linie orizontală de următorul, este anulat ulterior cu o linie oblică.

Unde ginii[i] cîntă și visele suspin,
Unde umbrele alintă în vînt plăcut și lin,
Din a lor danț fantastic, eolicul prelud,
Eu glasul tău cel dulce îmi pare că-l aud.
L-aud? or nu?
[—] Da, Doamne, l-auzi! Sfarmata liră ~.

2259, 30 v. — 31 r.:

21. CINE-I?[1]

(Din drama: *Steua mărei*)

1. Norul țipă, marea latră
Plioscăind de stînci în veci
Și scheletele de piatră
În natura ⟨cea maratră⟩[2]
Stau bătrîne, slabe, seci

2. În castelul trist și mare
Ce se nalță rece, sur
Cu fantasticul lui mur
Printre stînci cu poala-n mare
Și cu fruntea-n cer de-azur

[1] Deasupra cu cerneala de un negru mai decolorat, cu care introduce în *Mureșanu (2254, 77 v.) Eu stelele le scutur*, însemnează încă o dată titlul: *Steuă mărei* — (cca. 1871).

Cine-i? Din drama: „Steua mărei", a 21-a piesă a sms. *Marta*, datînd din 1868—1869; modificări ulterioare la revenirea din 1872-72, Viena-Berlin — iar anulările cu creionul roșu, din 1881. Este probantă pentru aceasta, fila anterioară, 30 r., din același ms., unde, jos, la sfîrșitul poeziei *De-aș avè...*, se află data: „*Sept. 1865*" — și cu creion roșu, adăugat la revenire: —„1881".

[2] Anulat cu creion roșu.

3. În castel izbind de[1] nouri
Stă-n fereastra ca un arc
⟨Într-a mărei lungi ecouri
Fața-n văl de gînd și nouri
Al serafilor monarc⟩.[2]

4. Un monarc cu fața pală
Și cu păr de-un aur blînd[3]
Iar în ochiu-i rătăcind[4]
Vezi lumina matinală
Stele-albastre strălucind[5]

5. Cine-i îngerul pe maluri
Ce visează în castel
Cînd al mărei vis rebel
Sfarmă lumile[6]-i de valuri
De pămîntul ⟨etern⟩[7]?

6. Cine-i palida minune[8]
Ce privește parcă-n[9] veci
Printre stînci de pietre seci
Cum se scutură de spume
Ale mărei unde reci?[10]

[1] *izbind de* — modificare ulterioară cu tuș negru (1871—72) — asupra de: *(cu fruntea-n)*.

[2] Anulat cu creion roșu.

[3] Modificat din: *blond*.

[4] *rătăcind* — adăugat în marginea versului; inițial: *Iar în ochiu-i vagabund)* — parantezele, puse în momentul modificării ulterioare.

[5] *strălucind* — adăugat marginal ca și: *rătăcind;* inițial: *Stele albastre (fără fund)* — parantezele, puse la revenire.

[6] Modificat din: *lumi⟨ni⟩le*.

[7] Anulat cu creion roșu.

[8] *palida minune* — adăugat marginal (comp. nota 4, 5); inițial: *Cine-i (zîna fără nume)* — parantezele puse ulterior, la modificare.

[9] *parcă-n* — modificare ulterioară, deasupra de: ⟨*tot în*⟩.

[10] Strofa întreagă încadrată, pe stînga, cu o acoladă în creion roșu

MAIO[1]

Stau pierdut în gînduri triste, conversez cu idealuri
La actrițe fac palate. — La Regine mă prezint
Într-o haină flenduroasă, dar cu fața de încînt.
Îmi cîrpesc cerul cu stele, îmi cîrpesc marea cu valuri[2]

Pare-mi[-se][3] că adesea coronat de lumea-ntreagă
Tronuri nalte și senine ca de aer le ridic.
Pe cînd altele mai mîndre cu suflarea mea le stric
Pare-mi-se-adesea cum că sunt furtuna cea pribeagă.

Altă dată iar îmi pare cum că-n sînta monastire
În chilia cea negrită stau călugăr mult sărac

---

[1] Sub titlul *Maio*, cinci strofe (neconsiderînd faptul că a doua strofă prezintă două variante, din care prima este pusă în același moment între paranteze și înlocuită în continuare), scrise pe verso unei convocări la o ședință a societății „România", din 12/I 1870, adresată: „Domniei Sale Domnului *M. Eminescu*, auditoriu de filosofie, în *Viena*", tipărite de Perpessicius, la capitolul *Epigonii* (*Opere*, I, 292—294)

[2] Ulterior, versul, anulat cu creionul și neînlocuit.
Strofa următoare, inițial:

Pare-mi des că-s proorocul învălit de haine sînte
Pare-mi că cu o suflare mari imperii risipese
Pare-mi că asupra lumei ca un rege eu domnesc
Pare-mi-se că sunt legea, că sunt dreptul ~

a fost în același moment pusă între paranteze și, renunțînd la ea, scrie în continuare, varianta ultimă.

Semnalăm legătura ce ar fi posibil să se facă între însemnarea bruionară de pe f. 180 r., ms. *2257*, răzlețe din *Stefănitză act I: A lega vine de la lege lex — a face lege dintr-un lucru* — și aceste versuri abandonate.

[3] Completare Perpessicius, O I, 292.

Șed[1] lungit pe-un pat de trențe și drept perină un sac
Cînd pe murul[2] în risipă arde[3] flacăra subțire.

Cărți de joc îmi pare lumea, oamenii îmi par nebuni
O convenție știința, legea o păpușărie
Viața o monetă calpă cu surfața aurie
Sufletul e o miasmă, ochiul e foc de cărbuni —

Dar deodată pe-acea noapte trențuită, stinsă, rece
Cade ploaia cea de raze unui cer senin și dalb
Iar prin cerul meu de raze plutești îngere rozalb
Cum cîntarea cea de clopot prin senina noapte trece[4].

MIRA (MARCU-VODĂ)

2254, 10 v., jumătatea din stînga a f. + *11r.* + *298: Mira. Pintea. Act. III* + *12r.* + *12v.* — *11v.* (reluare) + *11r.* (rînduri răzlețe) + *10v.*, jumătatea din dreapta a f. + *13r.v.* — *15r.v.*

10 v., pe jumătatea din stînga a filei + 11 r.:

ACTU I

SCENA I

Boier [intrigant]*[5] și Domnul. Domnul se plînge că de cînd și-a pustiit sufletul cu vicii a căzut moralminte — că simte cum se smulge inima lui cea bună din el și că îngerul păzitor și-a retras aripele de asupra capului — încît capul lui e rece dar pustiu. Viața ce-l anima a

---

[1] Modificat din: *Stau.*
[2] Inițial: *Cînd în murul* ⟨*cel*⟩; peste: *în* — scris ulterior: *pe.*
[3] Inițial: *arde* ⟨*candela*⟩.
[4] Versul, anulat cu același creion negru și în același timp cu versul 4, din strofa I.
[5] Scris deasupra de: *Majo*. De fapt: *Boier* [*intrig.*]*

fugit... El e ca demonul ce cade... dar mîndru în căderea sa — și[1]-aduce aminte de Mira — căci Majo-i zice: Iubește pe cineva și atunci vei fi liniștit și senin ca soarele verei. Și-aduce aminte de Mira — pe care nu vrea Arbore să i-o dea — și-și desfășoară înainte-i amorul lui angelic —. Boierul, care-o iubește, îi spune cum să ia pe Mira, cînd Arbore visează altele și-i spune fel de fel de vorbe asupra hatmanului. Probe? — Dă-mi până deseară toiagul hătmăniei și-ți dovedesc..

SCENA 2

Masa întinsă. Vorba lui Arbore care neliniștește pe Domnitor. (În scena întăia Ștefan esprimă simțămintele amorului ce-l simte actualminte pentru Mira nu a celui trecut cum e-n poesia *Statua unui înger* —. Amorul lui e arabic. E un arab fierbinte — e-un amor de foc față cu statua albă și castă a unui înger de marmură.

Scena comparativă cu oglindă.

El își pare sieși un demon căzut vînăt negru pe care un înger ce n-a văzut decît pe D-zeu nu-l poate iubi neciodată.)

ACTUL II

Boierii vorbesc de lunatecia Mirei — de scopurile Domnului de-a închina țara la poloni — de căderea lui Mihai — și P.[opa] li spune că ar esista un fiu al lui Mihai venit anume în Moldova pentru a căpăta domnia — că Eremia e sec — se cam conspiră fără scop și fără țintă, și iese.

Zamoisky și Movilă îi esplică mai bine unirea lui cu Polonia și-și vinde fiica de metresă regelui — P.[opa] ascultă —.

Îl consilie pe Domn—scena din *Don Carlos* — Filipp Posa. — El rîde.

Mira apoi Miron. Amor. — Popa ascuns arată Magdalinei [otrava]. Magdalina și Mira. — Omorul ei.

Scena ultimă.

[1] În *ms.*: *'și*.

298 r.[1]

MIRA, PINT[E]A

ACT III

— Ce cauți în pămînt
— Caut în pămînt o idee pentru durerea mea neagră.

[Mărmuri[ți]* ginii ai pămîntului cari luciți în fier — cari pîlpîiți [în] flacări — care zvîcniți în inima omenească cu voi să-nving lumea.

Cine e dar? cine e dar, sau să muște țărîna din urmele tale — căci urmele-ți înveninate ar învenina pămîntul.

— Fugi Pinte căci Moldova arde-n urmele lor.

(Fine trecînd dintr-o durere într-una din ce în ce mai înmărmurită.)

12 r. + *12 v.* — *11 v.* (reluare + *11 r.* (rînduri răzlețe) + *10 v.*, pe jumătatea din dreapta a f. — text improvizat în mare grabă, destinat, de data aceasta, lui Miron către Mira.

Ți-aș fi trimis amorul meu pe lună, dar luna jumătate (nu ți l-ar) ți-ar fi spus întreg amorul—ți l-aș fi trimis-o [*sic*] p-o stea — dar steua ce poartă-n sînu-i soartea unui singur [om] ți-ar fi descris un amor de om și amorul meu e de Dumnezeu infinit — steua-i mică și doru-mi mare — ți l-aș fi trimis pe soare — dar ar fi trebuit să soarbă toată căldura ce-aruncă lumilor, să le lase palide[2] și-nghețate pentru ca să zugrăvească focul dorințelor mele — ar fi trebuit să sece lumina lumilor spre a zugrăvi[3] în colori de lumină lumea ce fierbe în fundul sufletului

[1] Filă răzlețită în *ms.* și singulară în șirul proiectelor; după grafie și cerneala decolorată ar părea dintre cele mai vechi schițe pentru *Mira*. Va fi fiind *Pintea* numele pe care mai sus pe filă, în *Actul II*, Eminescu îl însemnase doar prin *P.?* Deși foarte vagi șirurile de sub *Mira* — *Pintea* par a se integra atmosferei de meditație filosofică ce urmează pe filele 10, 11, 12 ale ms. *2254*, și ele răvășite și orînduite în vederea tipăririi.

[2] Inițial, urma: ⟨*seci*⟩.

[3] Scris deasupra de: *(depinge)*.

meu — și care[1] ți-o-nchin ție cu toate înălțimile și cu adîncurile ei.

Din două elemente poate să constea lumea — din unul neciodată — forma materiei bielementare ar atîrna de la proporțiune, de la densitate, de la coloare, care se reduce la una și-aceeași adică la proporțiune și la împregiurări și lumina însuși n-ar fi decît[2] un rezultat al împregiurărilor acestui element, d.e. apa curată-n nouri groși apare neagră — apa[-n] nouri albi apare albă — apa-n[3] vîntul serei apare roșie, apa-n curcubeu apare șepticoloră — apa înghețată, apa etc.!. S-ar putea dar ca lumea toată să fie compusă din elementele apei adică recte din apă după cum zicea un filosof grec.

Vulturul îți sîngera pieptul de capul stîncelor[4] cu părul[5] de fier.
Negre idei ca unui ce se prăvale-ntr-o prapastie pustie, ca trecutul.
Și-n noaptea ochilor tăi văd lucind vijelia sufletului tău.
Cînd trist deschizi o carte și-ntîlnești un rîs — ți se pare că rîde un nebun.

Cum străluce de plăcere fața ei
De ce-ascunse-amicei sale luni întregi
Că lipsea legămîntul de sînge
Să scald[6] gîndurile mele printre sufletele valurilor mării —...

blasfemia încît să se sperie chiar fulgerele și să nu mă trăsnească — să amorțească tunetul și să tacă, să-ngălbenească soarele și să se stingă.

Să tremure stelele și să cază să se-nfioare rîurile și să s-ascunză-n pămînt. Să sece fața lunei și să devie neagră — să tremure stelele de frică și să cadă.

Soarele parea tras la față.

Munți cu părul de zapadă și cu fața sură, și cu corpu-n haina verde și cu[7] uscatele lor picioare de piatră în rîu.

---

[1] Inițial: *care-ți ⟨lucrează numai ție în toate⟩ adîncurile ei* — modificat deasupra.
[2] *decît* — se repetă în *ms.*
[3] Inițial: *apa⟨-n nourii⟩ serei;* deasupra: *nour — vîntul.*
[4] *de capul stîncelor* — scris deasupra de: *de stîncele.*
[5] Inițial: *(creieri)⟩⟩ creștet⟩⟩ coama⟩⟩ părul.*
[6] Scris deasupra de: *'nec.*
[7] Inițial, urma: *⟨poala-n⟩ rîu.*

pentru că infinitul n-are nimic în sînul său decît numai pe mine care să-ți poată spune puterea amorului meu, de-aceea viu eu singur palid înger al cerului să-ngenunchi cîntînd: te iubesc. Cum o jumătate a nemărginirei nu poate să esiste fără cealaltă jumătate[1], cum nu [se] poate înțelege un soare fără lumină — un ocean fără valuri [,o][2] vijelie fără suflet, astfel sufletu-mi nu poate înțelege ființa sa despărțită de ființa ta.

Sf. Gheorghe călare p-o vijelie neagră în chip de cal.

și-am trimite steua înger cu corp diafan cu inimă de foc—da inimele[3] lor care frămîntă tremurînd soartea a cîte unui om[4] ți-ar fi descris un amor de om — și amorul meu e ca Dumnezeirea fără de fine — ți-aș fi trimis-o pe luna d-aramă ce fuge prin nouri de fier — dar luna jumătate n-ar putè să-ți spuie întreg sufletul meu — ți-aș trimite-o pe soare ce dă lumină și căldură la lumile ce-l încongiur — dar ar trebui să sece lumile[5] o[r] să le lase palide și-nghețate ca să ia destul foc și destulă lumină să zugrăvească ochilor tăi lumea întinsă a sufletului meu — lume întinsă ca gîndul — frumoasă ca tine — unde domnește icoana ta — până ce voi domni sufletul tău.

...o lacrimă pe batistă și nu s-a făcut neagră
(o azvîrle-n pămînt).
Nunta mea — seacă spumă de valuri.

10 v. pe jumătatea din dreapta a f.:

ACT. V

După ce Petru a lăsat-o într-o turburare asemenea nebuniei, ea toarnă în potirul cu cuminicare veninul ce-i dedese tată-său într-o cruciuliță de[6] aur și cînd vrea să beie vine Ștefan ostenit și alungat

---

[1] Inițial, urma: *⟨cum nemărginirei⟩⟩ cum⟩⟩ cum un soare nu s-ar înțelege fără⟩.*
[2] De fapt, în *ms.: un ⟨uragan⟩⟩ vijelie.*
[3] Scris deasupra de: *⟨steua⟩.*
[4] Inițial: *soartea unui om ⟨seamăn⟩⟩ înger⟩.*
[5] Urma: *⟨ca să aibă⟩.*
[6] Urma: *⟨argint⟩.*

de popor ce vine de la Direptate. — Setos cere vin — în momentul [acela] ei îi vine o idee teribilă — cu capul întors și privind la el pieziș cu groază îi întinde potirul... Ea-i vorbește de *Biblie* și de-o noapte de rege, cînd el slab dar beat de venin și amor se-apropie ea-i scoate lui pumnalul și-i spune că-i călugărit — un pas înainte și te omor cu pumnalul tău!... Cînd el cade-n genunchi ea-l apucă de mîni cu mînile ei și se uită cu groază în ochii lui murinzi până ce el cu spaima-n față încremenește mort cînd ea-l aruncă la pămînt. — (Sunt îngerul ommor.) Cu cupa[1] în mîna stîngă ea aude strigătele poporului — Trăiască Petru Rareș! —. Ea atunci se lasă un moment prada unui vis de fericire și de amor — cu Petru. Dar din corul bisericei s-aude cîntînd ca din ceriu. Voi să fiu vergină sîntă, ea soarbe paharul până-n fund și cade-n genunchi. Petru intră... Te-am căutat, el e mort, tu ești a mea.— Atunci cînd vrea să puie mîna pe ea s-o ia-n brațe ea scoate pumnalul — se repede la el — dar limpezită îl scapă și se repede c-un țipăt pe sînul lui. Eu nu te-am iubit pe tine — Ea cade moartă. — Lira și cununa de lauri. — În momentul ce intră solii cu perina cu ornatele, el pune mînai dreaptă pe sceptru și scapă din mîna stîngă cununa uscată de laur pe cadavrul Mirei.

13 r.v. — 14 r.

ACT. V, 3

2. Mira Doamna lumei[2] ar fi încă fimeie — și eu voi ca iubita sufletului meu să fie o zeitate — să domnească peste mult mai mult — adică peste inima mea. — Inima mea acest pustiu[3] nemărginit populat de umbrele durerii — de lumile palide ale trecuturilor — tu ai înflorit-o cu zînele rîzinde ale viitorurilor. Îmi ești prè scumpă pentru ca să trăiești pe pămînt, pentru ca să nu te ascunz în nemărginită inima mea[4] — aci-ți voi zidi ție lume, palaturi de aur și cristal ca visurile curate a ochilor

[1] Urma: ⟨*rămasă*⟩.
[2] Urma: ⟨*pămîntului*⟩.
[3] Scris deasupra de ⟨*univers*⟩.
[4] Urma: ⟨*acolo-ți*⟩.

tăi — vom lega în atotputința noastră[1] secol cu secol ca zi cu zi — vom pluti din încîntec în [în]cîntec ca un poet din univers în univers, ca Dumnezeu dintr-un plan de creare într-altul — căci fiecare încîntămînt va fi o lume dincîntăminte. Puterea a tunat într-un „fie" — a noastră se va topi în: „te iubesc".

Îți voi deschide nemărginirile sufletului.[2] Frinea beată de vin și vînătă de desfrînare și-a pus cununa unei sînte pe frunte patată — cununa virtuții murinde — și la[3] astă nuntă, la care și Satana trebuie să se-mpelițe din nou — a ieșit[4] masca iadului, fățărnicia — și fățărnicia întrupată ești tu. —

Acest cap atît de mărginit încît îl poți cuprinde cu frumoasele tale mîini — această inimă pe care-o poți simți bătînd coprinde...

Ce e eliseul? Ce este iadul? — Inima cea nemărginită. Inima cea nemărginită — împopulează-o cu angeli ce-ngenunchie pe nouri — cîntînd din arfe de aur. — Împopulează-o cu inima lumilor pe tron de porfir cu Dumnezeu — iată ceriurile. — Împopulează-o cu nemărginirile întunericului — cu sufletele rupte de blesteme ce s-agață scîrșnind din dinți de stîncile disperărilor lor. — Pune inimă acestui caos Crima cu șerpii remușcării pe cap — cu dinții urei în gură — cu aripele disperărei pe umere Satana și iată iadul.

Vezi dar că Eul împopulează cer, pămînt, infern —, Eu acest Dumnezeu al Dumnezeului său — căci Eu este ideea unei forme — este sufletul lumei — [5] forma fără ideea de eu nu are esistență — cadavrul fără suflet nu are esistență — lumea fără Eu nu are esistență.[6]

[1] Urma: ⟨*ca*⟩.
[2] Urma: ⟨*Acest cap pe care-l poți cuprinde*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*din*⟩.
[4] Urma: ⟨*pref*[ăcătoria]⟩.
[5] Urma: ⟨*cum*⟩.
[6] În ms. *2257*, f. 166 r., pe aceeași hîrtie striată în filigran pe care fusese scrisă și *Genaia*, dar datînd după cum se poate constata din perioada imediat următoare, o însemnare în care anumite sensuri de aici și de pe p. urm. vor fi reluate: „*Un orologiu făcut dintr-un cran — foarte semnificativ! În cran e timpul. În modul antitetic al* Surorilor, *al* Arfei pe mormînt, *ilustrarea durerilor vieței, a mascăi rîzînde deasupra inimei moarte.*" Perpessicius (O, V, 162) transcrie însemnarea la notele pentru *O arfă pe-un mormînt*, considerînd că datează din 1872.

Popa nu știe că obiectul nebuniei lui Ștefan e Mira și că Mira e lunatecă și la începutul actului are în adevăr intențiunea s-o otrăvească pe Mira cu desăvîrșire promițîndu-i Adinei că-i va [da] spre[1] Vorgeschmack al omorului pe Ștefan să-i aducă otrava — dar văzînd la urmă ce sublimă e nebunia fiului său — văzînd că împregiurarea[2] îi vine în ajutor ca să-l poată aduce la Curte — el îi dă narcoticu să ducă Adinei. —

Voi pune aripi urei mele de ți se va parè geniul stingerei.[3]

Rugați cerul ca să ia nourii[4] din capetele omenimei sorbindu-i în capul său — spre a-i vărsa pe pămînt în mană și vin.

ACT. IV, Sc. I., Majo

Am văzut-o cu ochii, angel cu aripe de senin — aducerea-aminte o face să-noate mereu în apa lumină ce inundă[5] ființa mea — inima mea dorește s-o soarbă în nemărginirile ei — și speranțele mele aleargă pe pașii umbrei fugitive.

ACT. V, Sc. 3

tu nu știi că bătăile astei inimi sînt orologiul după care[6] se-ndreaptă o lume lumei necunoscute — a cărei Dumnezeu sînt eu — bătăile astei inimi sînt destinul unei lumi — la tremurul ei tremură lumea — la zîmbetul ei se-nsenină pustiurile sale — iar cînd orariul stă — timpul

[1] Urma: ⟨*recompen*[sare]⟩.
[2] Deasupra: [*asta*]*.
[3] După un rînd alb, următoarele două rînduri, puse în paranteză, și tăiate cu mai multe linii oblice:
(da durere ⟨cu⟩ lacrima-i atît de amară încît căzută în oceanul amar l-ar face d-o mie de ori mai amar, l-ar face venin).
[4] Scris deasupra de: ⟨*grijele*⟩.
[5] În *ms.: ce'nunda.*
[6] Cuvîntul scris de două ori este anulat a doua oară în *ms.*

stă — timpul neci nu mai esistă — căci se topește-n vecinicie — și lumina inimei mele s-a stins ca o clipă —.

O ridicați capacul ca s-o văd pala față
Cu buze-nvinețite cu ochii cei de gheață
Ce moartea turburată stingînd adîncul lor
Făcu să nu mai aibă neci raze neci izvor.

Văzut-ai tu oare mort spoit — un roșu brut pus pe pielea galbenă a unui cadavru mort [*sic*] și din aceea — sarcasm înfiorător al vieței — din funduri adînci turburații ochi de gheață amorțiți ca o rază[1] turbure?... Ei bine acel chip s-a sculat — acel chip îmblă pe pămînt..., acel chip ești tu! fugi, fugi!

stă trecutul [...]*
Ca o spaimă-mpustiită, ca un vis încremenit.

14v.

Nainte-de-a-ți aștерne-n mormîntul cel de lut
Voi să domnească-n tine un înger surd și mut
Surd ca o nebunie și mut ca[2] leul care
Bătrînii[3] ochi închide cînd în pustiuri moare
Flămînd ~.[4]

[1] Urmează: ⟨*de*⟩.
[2] Inițial: *Surd ca o nebunie și mut ⟨ca o durere⟩⟩ ca disperarea⟩*
[3] Scris deasupra de: ⟨*Închide*⟩. De fapt în *ms.: Bătrînii ochi-i închide.*
[4] Versurile de pe această f., *14 v.*, sînt scrise sub altele, barate cruciș, cu creionul, pe care le reproducem în continuare:
. . . dar cîteodată-nvie
Un gînd lunatic, palid, nebun dor de lumină
Ce inima mea stinsă în noaptea-i o-nsenină
Ș-atunci amoru-mi[a] *— giulgiul ce-l înfășoară —*
Se uită prin spărtura bolții la steua care zboară
Pe țărmul lumei moarte . . . E auria speranță
Ce[b]*-n cerul lumii-n nori lumina-i o balanță*

15 r. v.

La fine sau și în **ACTUL IV** la fine

Mizerabil instrument ce ești odată ai vrut și tu să ieși c-o virgulă din machinațiune: el ți-a zis Mira să moară — tu ai[1] făcut să pară moartă[2] — astădată scurtul tău calcul a adus moartea timpului tău, a răsturnat toate planurile. Nu știi tu că un om viu e o cifră sunătoare și unul mort o nulă? — că amestecînd un om viu într-un plan multiplici[3] o cifră de valoare și amestecînd unul mort multiplici cu o nulă? El calculase — el știa că trebuie neapărat o nulă — de ce-ai ieșit din calculul său?

ÎN ACTUL I. SCENA ...

Magdalina ascultă. Tu știi eu te urăsc... tu mă urăști o știu... cu toate astea noi amîndoi sîntem luați la un loc aceeași ființă, noi amîndoi două roți la aceeași mașină, noi amîndoi ne confundăm într-aceeași umbră a unui om oarecare — un om mare — pe care tu nu-l cunoști eu însă da. Crezi tu că esiști? că ai voința ta? Nu. Crezi tu că esist eu, că am voința mea?[4] Noi sîntem nouri fără soarte, alungați din orizont în orizont, dar fulgerul dintre noi știe ce ținte are. Nu poți fi cauză nu poți fi scop... fii mașină. Vezi tu semizeii[5] ce miră lumea ei sînt cauzele, vezi tu.

Și las-o rază albă[c] candidă, blîndă, lină
Pe-iubirea mea trezită din inima[d]-n ruină.
[a] Urma: ⟨*palid o dată-ncă se scoală*⟩.
[b] Urma: ⟨*pintre norii lumei pe ce*[rul]⟩.
[c] Urma: ⟨*să cadă înc-o dată*⟩.
[d] Urma: ⟨*sfarmată*⟩.

[1] Urma: ⟨*zis*⟩.

[2] Urma: ⟨*și cu toate astea voința sa — antemerge — cauzală s-a împlinit*⟩.

[3] Scris deasupra de: ⟨*amesteci*⟩.

[4] Urma: ⟨*Mai mulți nouri trebuie spre*⟩.

[5] Cuvîntul pare a fi fost corect din: *demizeii*.

De-ar fi marmură aș fi topit-o cu lacrimele mele, aș fi făcut-o abur cu sufletul meu cel amar... dar a fost pămînt și l-am scormolit cu unghiile...

Faptele lor... sînt scopurile... vezi tu acele miliarde de capete seci care se ard, se omoară, se-nfiară pentru ei... ei sînt mașinele... și nu cuteza vrodată să ieși din cercul mașinismului tău căci vei fi pierdută... vei fi strivită... Cearc-o și vei vedè...

Noi[1] — valurile mărei, el — uraganul ce ne mînă, ne face spume — ne soarbe-n nouri.

Cît ai fost copilă da' ai trăit pentru tine căci erai prea debilă pentru ca să fii mașină — astăzi cînd ești matură ți-a venit timpul să fii ceea ce trebuie să fii...

Noi toți suntem
Ca rîul care caută trecutul unei stînci
Dar stînca e eternă și valu-i trecător.
El e rîul, noi valurile... stînca, stana noi n-o putem coprinde.

ACT. V

Sc. penultimă

Toma face reflecțiunea lui cum într-adevăr atîta amar de oameni au ținut de soarta unui singur om — unui Mihai. — Rîul au secat. Valurile s-au dus. Eu val pribeag mai rămîn încă? Nu!

Ascultă[2], ascultă... partea ce trece[3] a visului meu.

---

[1] Urma: ⟨*sîntem*⟩.
[2] Replica începea, inițial, cu: ⟨*Dar nu! nu...*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*vine*⟩.

Visam[1] că umerii mei prinsese aripi și mintea mea foc și ușor cum eterul eu fugeam amețit pe strade... și acea față vînătă semăna cu a mea... și acel om mort... acel om mort eram eu...

Partea I a visului

Vezi acest om care abia merită să fie unul, ei bine el e doi... două ființe de tot deosebite... Vijelie și pace... tron și mormînt... Noapte și lumină — Demon și angel. Una merge pe mărirea unui Cesar... cealaltă se-ngroapă-n praful unor curți vechi și meditează asupra ruinelor lumei...

Partea II a visului

Satan ce învinge... partea mea cea foarte[2]... deșteptată numai din cînd în cînd prin a doua mea ființă, prin ființa de înger care geme din cînd în cînd prin glasurile poporului — și sperie ca dintr-un somn de moarte partea mea întăi ce merge alături cu Mihai...

Partea III v. sus

Aceste trei părți trebuie dezvoltate cu măiestrie ca să facă efect.

Cu același scris ca și însemnările de mai sus, dar cu creionul:

MARCU-VODĂ

Mă sui, mă sui chiar daca dasupra tronului ar spînzura ștreangul meu... Lasă să urle [clopotele]* vijeliile sufletului — lasă ca gemătul poporului să-nece gemătul fioros, gemătul [ars]* al inimei mele. Voi fi Domn, voi fi Domn.

[1] Replica începea, inițial, cu: ⟨*Aveam în față*⟩.
[2] În *ms.*: *fórte*.

25 r.v.

ACT. I

Marcu

ACT. II

Anna Movilă

Storșii ochii ai mortului
Stoarce ochiul mortului și-nvie fruntea ta.

ACT. V [1]

Noaptea de rege.[2]

ACT. DIN URMĂ

1) *Mira*
2) *Mira*[3], *Trimisul*
3) *Mira*, *Marcul*.

nu-i chipu-unui înger
Ci îngerul chiar ~.

Poesia
Trandafirul ce crește numai în[4] suflet frumos.

Marcu singur — fiu de Domn — urmărește ideea d-a se preface înamorat de Anna pentru ca să poată stinge sufletul acestei fiară —.

[1] Urma: ⟨*Îngerul, Mireasa lui Dumnezeu*⟩.
[2] Urma: ⟨*Toma știe că Anna Movilă e acel monstru afurisit care încurcă tot și se decide s-o piarză pe ea întăi pentru ca să-i poată reuși planurile*⟩.
Pentru indicația: *Noapte de rege* a se vedea pe f. 25 v. versurile intitulate de editori: *Daina fata cea nebună*, sub care versuri stă scris: „În noaptea cea de rege". Trimitere la acest *act. V?* sau început de versificare pentru acesta?
[3] Inițial: ⟨*Marcu*⟩.
[4] Urma: ⟨*potir de aur*⟩. Deasupra: *suflet frumos*.

Cu toate că el e înamorat nebun — de îngerul gîndirei — de acea umbră lunatecă ~.

Urmărind lunateca el vede că intră în Curtea domnească.

Cu același scris, același tuș negru, în continuare, în distribuirea de mai jos, versurile:

Au nu ți-s dragi florile
Ca nopții plînsorile?

Frunzuliță arsă
Du-te cale-ntoarsă,
Du-te cale lungă
Moartea[1] te ajungă.

Şi spărgîndu-și [loc]*
O umbră[2] de foc ~.

Duce-te-ai te-ai duce
Moartea să te usuce[3]
Foametea te miie
Holera te-ație.

Un pom în grădină
Cu flori de lumină,
Ce-nflori în zori
Pe la cîntători.

Şi trecea, trecea
Marea spintecea
Valuri lumina ~.

Cine îmi va spune
Tainica minune
Visul cel iubit
Gîndul fericit.

Ca un rege stă Ciceul cu coroana-i de ruine[4]
Atingînd nori-n ruină, nori[i] rupți și risipiți
Pe cînd mantia[5]-i lăsată mai în jos de verzii umeri
Se întinde și atinge cu-a ei poale rîul Prut
O regală avangardă a-mpăraților Carpați

---

[1] Deasupra scris ceva greu lizibil: *Piaza (?).*
[2] Scris deasupra de: *(Ca un nor).*
[3] Scris deasupra de: *apuce.*
[4] Deasupra: *-a lui frunte ruinată.*
[5] Deasupra: *verde.*

La îngerul ce plană[1] — palatul părăsit
În visul mărei albe, în aer oglindit,
Aleargă-n veci n-ajunge...

Daina fata ce nebună
Plînge noaptea prin pripor
Cum o buhă la izvor
Ţipă-n luncă, țipă-n lună
Al ei cîntec plîngător.

Şi întreabă floarea neagră
Ce se[2] leagănă în crîng
Unde florile se plîng
O întreabă unde-aleragă
Sufletele ce se sting.

Spune-mi floare ofilită[3],
Spune-mi floare fără dor
Unde-i crucea cea cernită
Unde-i floarea înnegrită
Unde-i...

În noaptea cea de rege.

26 r.v.

SCENA I

Toma, Magdalina

M.

Neci noaptea nu-i a mea... Cerul visează stele, pămîntul[4] amoruri... tu mă chemi în ruine să visez stafii[5] și s-ascult vocea bufnițelor, a păcatelor.

---

[1] Scris deasupra de: *șede.*
[2] Urma: ⟨*clatină*⟩.
[3] Marginal: *Ochiul spaimă gîndul nor.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*oamenii*⟩.
[5] Urma: ⟨*de mănăstire ca*⟩; peste *ca* scris *și.*

T.

Și a mea... *(cu delir)* Și a mea[1]... Magdalino!...[2] cartea ta nu-i destul de scrisă... trebuie să mai scrii o[3] faptă în ea... Eu[4] care îmblu de mînă cu soartea ta, care te-am scos din pulbere, voi dicta... Scrie[5] trei vorbe: *„Mira va muri“.*

M.

Va muri? Să mă-ncovoi sub muntele vorbei tale ca strigoiul gonit de un blăstăm?... Nu... Te lauzi că m-ai scos din pulbere, că m-ai pus alaturi cu Domnul Moldovei... M-ai scos din pulbere moartă[6]... căci sufletul meu unde este?... Nu e la Satana care și-a luat de mult proprietatea sa?... Nu sînt eu o[7] stafie vie a cărei inimă a rămas în marmura trecutului... Încet mă tîrăște viitorul meu... viitorul meu: făptura ta... care mă trece din păcat în păcat pe mine vînduta cu sufletul... pe mine îndrăcita din amorul unei[8] umbre, care am văzut-o o dată în viața mea.

T.

Îți voi da pe iubitul tău...

(Textul întreg este barat cu creionul în curmeziș, iar pe verso-ul f., reluat:)

SCENA I

Toma, Magdalina

M.

Noaptea a turburat lumina cum vîntul turbură lumea din oglinda mărei... ea împle pămîntul cu gîndirea ei, cu sufletu-i de nour... (numai a lunei galben gînd s-aruncă peste palate zugrăvindu-le lor dunga um-

[1] Urma: ⟨*ai dreptate*⟩ ...
[2] Urma: ⟨*îți cer un*⟩.
[3] Urma: ⟨*nouă*⟩.
[4] Inițial, urma: ⟨*Destinul tău ți-o*⟩.
[5] Urma: ⟨*în mintea ta . . . în cercul ființei tale aceste*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*un cadavru*⟩.
[7] În *ms.*: *o eu o.*
[8] Scris deasupra de: ⟨*acestei*⟩.

brei — peste oameni însemnîndu-li dunga mormîntului lor, de care nu pot să scape cum nu pot scapa de umbră). Cerul visează stele, oamenii amoruri... vîntul care [muge]* ziua cîntă noaptea și se frămîntă prin valuri cu lungi[1] țipete de amor... Somnul e surîsul morții. Noaptea ea surîde tuturor nu numai oaselor neființei... dar mie nu... căci acuma tu chemi stafia mea printre zidurile ruinei, ca să asculte giniile zburînde, glasul[2] oaselor și a umbrelor: păcate...

T.

Și a mea.[3]

ff. 28 r.v. — 29 r. (v. — albă) + 201 r.v.

ACTUL I — 5 Scene

Toma Nour — ideile după cari îmblă.
Vulturul Romei ce-a smuls inima din Roma murindă.
Încorporarea stîncei în Mihai.
Credința d-a fi o umbră a lui Mihai.
Națiunea — stîncă. Generația — rîu; oamenii — valuri.

Magdalina, Toma Nour vorbesc aceea ce e însemnat în coală.
Toma Nour are într-adevăr de gînd să omoare pe Mira și-i propune Mag-

[1] *cu lungi* — se repetă în *ms.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*vocea*⟩.
[3] Mai jos de mijloc, cu creionul, tot pe dreapta f.:
Despre studiul limbei române în școalele noastre.
Pe jumătatea stîngă a f., în același moment cu restul însemnărilor de pe această f., scrise cînd cu cerneală neagră, cînd cu creionul:
turbură lumea-n lumină —
Cum sub tremurul valurilor se turbură visul lumei reflectat în adînca zi a mărei:

Berge traumen andre Berge
In dem tiefen Tanz des Meeres schauend
Aber ein Wind erzittert die Flache
Und des Meeres Tag mit seiner
Welt wird dunkel.

dalinei că-i va trimete otravă ca să i-o dea Mirei prin Miron. Accentuarea că esistă *un om*, sub a cărui voinţă toţi îmblă.[1] În fine ea se învoieşte, aparte însă spune că va scăpa de omor[2] rugînd pe Domnul ca s-o dea după polon şi că astfel va fi a ei fără crimă şi puterea lui Nour oarecum sfarmată. Ea iese.[3]

Toma Nour singur spune aicea planul lui Mihai-Vodă de-a pune pe tronul Moldovei o umbră de Domn — un instrument al său şi face totodată apologia agendelor sale *(cum stă în coala respectivă)*. În fine îi vine idea de-a pune pe Miron Domn, şi să facă un sacrificiu a lui Avram.

În acest timp vine şi Miron. Spre a-l iniţia îi propune ca să-l ducă la Curte,[5] îi deschide sălbatecului raiul amorului, atunci el îi spune că lui nu-i trebuie lumea mare — ideea lui despre lume — nu-i trebuie amor, că el are amor. — Îi descrie amorul lui pentru umbra unui înger. — Toma e curios să ştie daca asta e nebunie. Un amic a avut şi el dar acela Marcu-Vodă... Credinţa lui în Destin. —[5]

Miron rămîne singur.[6] Atunci apare şi Mira. Scena dintre Tasso şi Leonora in act. V — o îmbrăţişează. Ea fuge. Ea umblă rătăcită pin ruinele pămîntului — munţii gîndirei se spintecă dinaintea mea d-o parte verzi şi înfloriţi muiaţi de lumină, de alta goi, slabi, arşi şi sufletul meu buhă trece[7] rece şi plîngător în stîncele disperărei — trebuie oare[8] să plîng — să plîng totdeauna.

Toma o viziune... da e o viziune... e reflectul[9] unui înger. Etc.[10]

[1] Frază scrisă printre rînduri şi neintercalată undeva în text.
[2] Urma: ⟨*prin a*⟩.
[3] Urma: ⟨*Cu oglinda tot aicea cade.*⟩
[4] Urma: ⟨*în fine să*⟩.
[5] Marginal, în dreptul rîndurilor pentru această scenă: *vocea stinselor ruine.*
[6] Urma: ⟨*Liră spartă-n stînca lume*⟩.
[7] Cuvîntul se repetă în *ms.*
[8] *trebuie oare* — se repetă în *ms.*
[9] Urma: ⟨*acelei*⟩.
[10] Paragraful: „*Ea umblă . . . unui înger*" — redactat pe 1/2 din stînga a *f.*

Apare Toma atunci el vorbeşte *(:Tasso, Act. V, scena ult.)*. Apoi Toma Nour îi[1] spune că într-adevăr acea umbră esistă şi că el o s-o cheme din lumea cealaltă ca s-o-ncorporeze pentru el într-o fiinţă de om. El părăseşte lira şi blăsteamă.

Liră spartă-n stînca lume.[2]

ACTU II

UN BAL LA VODĂ

Balul se întîmplă din bucurie pentru că au bătut pe Mihai. —

În[3] timpul actului acestuia Miron este foarte turburat pentru că la act. I, Toma-l anunţase cum că Mira va muri după prima lui îmbrăţişare — şi de-aceea el în scena întîia e scuzabil dacă vorbeşte cu Magdalina de moarte, virtute — pe cînd ea-i vorbeşte de amor. Ca model scena din *Cabale u. Liebe*, între Ferdinand şi maitressa.[3]

AMBITUL CURŢII DOMNEŞTI

Miron i-aduce Magdalinei veninul (narcotic) şi totodată ca-l adimeneşte întrebîndu-l dacă el a iubit vreodată. — Ea-i spune că-l iubeşte — el însă-i răspunde că îi din acele caractere melancolice cari nu iubesc pe nimeni, însă cari iubesc cu toate astea pe toată lumea — în fine că iubeşte virtutea. — Ai iubi femeia care-a comis un omor. — Nu —

[1] Urma: ⟨*propune*⟩.
[2] O cruciuliţă marchează faptul că aici urma, probabil, să fie plasată poezia respectivă.
În ms. *2259*, ff. 24 r.v.—25 r. figurează acest cîntec al cărui titlu oscilează între *Cîntecul unei Cassandre* (vezi G. Călinescu, O 12, 136: „Versurile pe care Miron avea să le declame după fuga de îmbrăţişarea Mirei, Eminescu le scrisese. Le recunoaştem în *Cîntecul unei Cassandre*, compus în octombrie 1866, la şaisprezece ani" etc.) şi *Cîntecul lăutarului* (vezi Perpessicius, O I, 514) — făcînd, de fapt, parte din *Ondina II* (cca. 1869). *Cîntecul lăutarului a fost* tipărit întîi în *Opere complecte*, Iaşi, 1914, p. 72—73, iar [*Liră spartă-n stînca lume*], componentă a „fanteziei" *Ondina*, la Perpessicius, *Opere*, I, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", 1939, p. 477.
[3—3] Paragraf redactat pe 1/2 dreaptă a f. 28 v. în dreptul indicaţiei: *Actu II.*

aceea poate arde — poate topi o inimă, dar nu poate să facă s-o iubească — în fine o face ca ea să-şi purifice caracterul, să caute a deveni o Yerta[1]. Deificat în inima ei — el dispare cu lira de mîna — el dispare.

Ea rămîne încîntată — îl deifică — se esaltează după acest cavaler negru care e o virtute albă.[2]

Movilă vine, şi ea, fiindcă a prins ideea de-a nu mai omorî pe Mira — îl consilie ca s-o dea după polon. — El iarăşi îi descopere gîndul lui cel vînzător de ţară — în momentul acela Toma Nour, care i-a ascultat şi a ghicit gîndul Magdalinei —

intră. — Scena lui Posa cu Phylipp —

nour de aur din marea d-amar. —

Ultima încercare pacifică d-a împiedeca unirea cu Polonia. Prinţul iese necedînd.

Scena cu oglinda. Iese cînd vin —

boierii, cari vor a se retrage, vorbesc de lunatecia Mirei ca de-un secret, — de scopurile Domnului, de căderea lui Mihai. — Toma li spune despre un fiu al lui Mihai care-ar petrece în Moldova cu gînd de-a se domni, una, şi a doua li spune că îi invită la o comedie, peste un ceas, care se va întîmpla în Curtea domnească şi ei să vie cînd or auzi clopotele ca să vadă totodată şi pe fiul lui Mihai... Ei se retrag...

Mira-i urmăreşte cu ochii şi se bucură de tăcerea nopţii care creşte din ce în ce cînd deodată apare —

SCENĂ

Miron. Înduplecat de rugăciunile ei. Cu[4] tot focul cu care el îi declară el [sic] un accent de desperare şi nebunie se strecoară prin şirul vorbelor lui, ştiind că ea[3] o să moară, că n-o să mai fie pentru el.[4] — În sfîrşit am găsit în lume visul meu — el iese.

[1] Lecţiunea aparţine lui Călinescu (cf. O 12, 432): „Acest nume, Ierta, trebuie raportat negreşit la cunoscuta Schicksalsdrama a lui Adolph Müllner, *Die Schuld*".
[2] Frază scrisă în dreptul ultimelor rînduri de mai sus, pe jumătatea din dreaptă a f.
[3] O pată de tuş face aproape invizibil cuvîntul.
[4-4] Completare marginală, plasată pe jumătatea din stînga a f.

Magdalina şi Mira. — Siluirea la omor.
Toma dă semn de clopot. — Clopotul s-aude.

Boierii, Domnul şi Magdalina care-aleargă lîngă el cu torţe. — Miron care aleargă de ia pe Mira moartă-n braţele lui. — Scena cunoscută.

ACTU III

Scena din ultim act ultim [sic] a lui *Clavigo*.

aş fi topit marmura... Invoacă pe Satan.

Toma vine şi îl consilie mai întîi să aibă speranţă — în urmă cînd rămîne neconsolat îi descopere că e tatăl lui şi-i promite a o învia.

201 r. v.

FINAL ACT. III[1]

Magdalina[2] — vine şi-o consilie să omoare pe Miron, o obligă, o face să jure — şi descoperă actul[3] ei, că ea l-a introdus — îi recheamă toată gelozia —, convinge.

— Da! îl voi omorî... îl voi omorî.

ACT. IV

Palatul. Decepţiunea — fuge turburat. — Spionul — care leagă cu ~.

ACT. V

Ea gata să-l omoare — recade înamorată în braţele sale. El o respinge. — Ea se omoară. —

Finele prin nebunia lui.

[1] Iniţial, scris: ⟨*Actul IV*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*Domnu*⟩.
[3] Urma: ⟨*Magdalinei*⟩.

Două lacrime de copil căzute pe-o frunte pătată — două diafane ființe de înger [coperite]*[1] în stînca păcatului.

Din ochi-ți veneți licărește înțelepciunea Moarte...

— [Icoana]* moarte — în loc de [Icoana]* morții.

Durerea-i o ruină.

Și armatelor nainte în loc de stindarde o inimă sfîșiată...

ca toată ființea mea, toate zilele mele s-ar putè soarbe într-o picătură de aur

O umbră de foc arătarea Cesarului adormit pe tron.

2257, 162 r.v. — 163 r.v.; 164 r.v. (O masă întinsă și coprinsă de boieri); 180 r.v.

162 r.

Neci noaptea nu-i a mea — pe cînd luna visează, eu viu[2] în ruine de mînăstire s-ascult bufnițele și glasul tău.[3]

— Cînd vezi acest nour[4] negru înaintea ta gîndește: „Eu sînt un nour în cer, tu[5] umbra mea pe pămînt... fără mine tu n-ai fi, unde îmblu eu umbli tu... Eu sînt *Destinul care plutește dasupra ta*... Dar dasupra e un soare...[6] Un soare ce domnește lumea — fără care eu n-aș fi... tu n-ai fi...[7] pămîntul n-ar fi... Supune-te mie cum eu mă supui soarelui meu.“

— Acel soare e un om?

— Un om?...[8] Toma Nour nu-ngenunche înaintea unui om...

[1] Scris deasupra de: ⟨*sfarmate*⟩.
[2] Urma: ⟨*s-ascult poruncile* t[ale]⟩.
[3] Urma: ⟨*Și ordinul meu! Ascultă Magdalino!*⟩
[4] Inițial, în *ms.*: *această* ⟨*umbră*⟩ — modificat, anulat, iar deasupra scris: *nour*.
[5] Urma: ⟨*ești*⟩ — anulat ulterior cu creionul.
[6] Urma: ⟨*e un soare...*⟩.
[7] Urma: ⟨*lume*⟩.
[8] Urma: ⟨*poate*⟩.

Acel soare e o idee...[1] care luminează lumea, sub cari fug nourii speriosi — umbrele palide — valurile în argint. O idee care intră-n toată suflarea omenească... cum lumina umple lumea... o vijelie care mînă valurile mărei — și pe noi doi sărmane valuri... O vijelie puternică fiindcă pieptul ei lucrează și sufletele și dorințele noastre a valurilor de jos și sufletele geniilor din aer, din lumină — care Dumnezeu îi mînă dasupra pămîntului... Cer și pămînt... Dumnezeu și om — voi ca Mira să moară!...

162 v.

uniți ca noapte cu zi... căci zi cu zi nu s-ajunge neci noapte cu noapte ci o noapte ș-o zi se zvîrcolesc revoltate în strîmtul spațiu de 24 de bătăi a[2] clopotelor — uniți ca o noapte c-o zi zburăm pe același timp.[3]

Soarele sub a cărui[4] lumină se zvîrcolesc pămînturile pe care ziua cu lucrurile sale dă loc nopței cu crimele sale — soarele, el stă neclintit și privește cu același ochi drept peste cîmpul[5] plin de cadavre ce-și înalță tremurînzii lor aburi impestați — și peste cîmpia înecată în flori — unde[6] vergine înalță glasuri proaspete ca apa de rîu...

Ce-mi pasă mie că scopul la care m-avînt eu duce pașii mei prin păcate — ce-mi pasă mie că fulgerul pe care alerg eu are (un nour de mamă) nouri de surori.

Ce-mi pasă mie dacă lacul tăcut iubește două stele — numai daca va îneca luntrea dasupra căreia plutește vraja mea.[7]

Și lumea toată se reflectează în sufletul meu.

Juni cu corpuri slabe cu suflete stoarse trec pe sub ferestre roșii — și e destul un sunet răgușit din partea lor — ca să vezi aprinzîndu-se

[1] Urma: ⟨*O idee*⟩.
[2] *a* — scris deasupra de: ⟨*de*⟩.
[3] *același* — scris deasupra de: ⟨*aceeaș cale a*⟩ *timpu*⟨*lui*⟩: de fapt; revenind și modificînd Eminescu pune semnul scurtimii pe *-u*; așadar: *timpŭ*⟨*lui*⟩.
[4] Urma: ⟨*raze*⟩.
[5] Urma: ⟨*sămănat*⟩.
[6] Urma: ⟨*june*⟩:
[7] Între rînduri: *bibliei* (mitologiei) [*s.a.*].

un chibrit l-a[1] cărui lumină zărești o față spoită ca o mască rînjind o desfrînare[2] absurdă, grețoasă.

163 r.

La caz daca aș vrè să compun o comedie cu un caracter care aparține mai multora cum: moftangii, intimii, geloșii, poeticii... trebuie să caut mai multe esemplare cu totul diferite care să lucreze într-același spirit.

Așa moftangii — oameni cari prin mofturi caută a se folosi unul de altul și la [furie]* fiindcă sunt mofturi rămîn toți jucați... dar, fiecare, moftangiu de speția și de felul său.

un geniu bun — Tolosan — D-na în [...]*.
melancolie cîntecul sufletului ș-a gîndurilor.
Gedankensang Melancholie.

Mai întăi se-ntunecă palidele-i aripi până i se stinge și inima.
E așa de ușor d-a zice moarte cînd nu știi ce este.

(Pe f. *163 v.*, fără titlu, versuri care în cronologizarea concepțelor pentru poezia ce se va intitula, mai tîrziu, ***Melancolie***, publicată la 1 septembrie 1876, vor constitui primul tipar. Această primă ciornă, transcrisă apoi ordonat în ms. *2245, ff. 66 v. — 67 r.*, corespunde, după cum se știe, monologului lui Ștefăniță, din *Mira*, Act. I, Scena 4. La transcrierea în ms. *2254*, efectuată probabil în 1870, Eminescu anulează cu creionul, cu care printre rînduri arunca cîte-un gînd răzleț, această primă variantă.)

Cînd cimitirul doarme și crucile veghează
Cînd pintre ele buhne țipînd poetizează

[2] În *ms.: la.*
* Pare a urma: ⟨*spurcă*⟩.

Și-n clopotnița veche de stîlpi toaca izbește[1]
Cînd sufletu-unui demon cu vîntul lui trezește[2]
Arama amorțită... Biserica-n ruină[3]
Stă ca[4] o cuvioasă pustie și bătrînă
Și prin ferestre sparte ca pintre ochi de nori
Trece-o suflare sfîntă cu aripe răcori —
Cînd intri înăuntru și în[5] iconostas
Vezi că abia conture și umbre a rămas
De ploaie și de vînturi s-au dus fețele sfinte
Cari[6] de sfinți și îngeri din ceri ni-aduc aminte
Și cînd deschizi altarul și pe masa-n ruină
Vezi palidă și moartă întinsă o vergină
Atunci părul stă codru pe fruntea ta zburlită
Și[7] ceasul meazănoaptea cu aripa-i vrăjită
Atinge[8] ochi-ți galbeni... încît coprins de teamă[9]
Gîndirea-ți turburată soarele-în[10] noapte cheamă
Ca s-apese sigiliul[11] de aur și lumină
Pe lumea cea trezită din noaptea care-ntină[12]
Cu razele ei negre, cu fața ei arabă
Aerul alb ca apa. Ș-apoi privirea-ți slabă
Abia deosebește[13] altar, cruce, vergină,

[1] Inițial: *Și-n clopotnița veche ⟨de vînt se bate⟩ toaca⟩⟩*
Ș-n.c.v. de stîlpi toaca ⟨se bate⟩.
[2] Inițial: *Cînd (vîntu) sufletu-unui demon cu vîntul lui ⟨atinge⟩.*
[3] Inițial: *Arama⟨ce veghează⟩ . . . Bisericuța ⟨veche⟩⟩ bătrînă⟩.*
[4] Inițial: *Stă ca ⟨sîntă⟩ ~.*
[5] Modificat din: *din.*
[6] Urma: ⟨*aduc*⟩.
[7] Inițial versul ar fi urmat să înceapă cu: ⟨*În*⟩.
[8] Urma: ⟨*fruntea*⟩.
[9] Scris deasupra de: ⟨*frică*⟩.
[10] De fapt: *soarele în; soarele* — e scris deasupra de forma inițială *ziua* — neanulată în *ms.*
[11] Inițial: *Ca să apese ⟨mîndru⟩ sigiliul.*
[12] Modificat din: *ce întină.*
[13] Inițial: *Abia deosebește ⟨vergina moartă⟩.*

Cînd ochi-ţi se-nnoptează... Şi-n creieri se-senină —
O vis absurd dar[1] dulce... cînd moarta nebunie
Înfige ochii-i [lucii][2] în mintea ta pustie.

164 r.v.

O MASĂ ÎNTINSĂ ŞI COPRINSĂ DE BOIERI

[ŞTEFĂNIŢĂ]

Boieri mari, boieri de rînd
Împleţi cupele[3] cîntînd[4]
Şi priviţi pin vinu-n spume
Tot ce vi-i mai drag pe lume
Viaţa-i tristă, lungă, rece
Nesimţită-n noapte[5] trece
Ca un vis urît şi rău
Ce se strecură mereu![6]
Trece searbăda viaţă —
O-nnorată[7] dimineaţă —
Înecată-n tristă ceaţă
Dar eu voi s-o luminez
Sufletul să mi-l turbez
Să-mbăt sufletul din mine
Să-mi scald gîndurile-n bine
Să strig marelui cupar
Toarnă-mi ziuă în pahar-

---

[1] Iniţial: *O vis ⟨nebun şi⟩* — anulat, modificat.
[2] Iniţial: ⟨*Rîdea cu*⟩ *hohot palid;* deasupra anulării scris: *Înfige ochi-i; lucii* — preluat din ms. *2254, 67 r.*
[3] Urma: ⟨*pe rînd*⟩.
[4] Versul următor, iniţial: ⟨*Şi-nchinaţi întru mulţi ani*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*moarte*⟩.
[6] Urma: ⟨*Să trăiţi boieri cu bine*
Voi să⟩ ~.
[7] De fapt, în *ms.*: ⟨*Ca*⟩*o-nnorată.*

Să-nec inima-mi din sin
Sufletul să-mi însenin[1]

---

[1] Pe jumătatea din dreapta a f., tot pentru acest fragment, varianta anterioară:

Dragi boieri a noastră viaţă
E ca[a] noaptea cea cu ceaţă
Pasul ei vremei robit
Şi văzduhul ei cernit[b] —
Vis al lumei umed, rău
Păn se stinge-n drumul său[c],
Peste lume, peste şoapte,
Peste stînci pierdute-n noapte[d]
Astfel cupa ce-arde-n spume
Mi-nsenină trista lume.
Ce domneşte-n sînul meu
Ca o mare într-un hău[e]
Cu de gînduri unde reci
D-ale grijei stînce seci[e]
Închinaţi boieri cu bine
Să-mbăt sufletul din mine[f]
Închinaţi boieri mereu
Să-nsenin sufletul meu.

[a] Iniţial, urma: ⟨*ziua*⟩.
[b] Aceste două versuri din urmă sînt scrise în dreptul următoarelor două, barate marginal cu o linie:
Care tristă lungă rece
Nesimţită-n ⟨noapte⟩ fugă trece.
[c] Vers scris marginal; iniţial:
Palidă-n văzduhul său
Vis al lumei umed, rău.
Cupa-n spume, ⟨cupa plină⟩ mă-nsenină.
Mi-e ca luna cea senină⟩⟩ Precum luna cînd e plină.
— versurile sînt închise într-un chenar cu intenţia, probabil, de a le înlocui sau a renunţa la ele.
[d] Cele două versuri sînt scrise marginal, în dreptul următoarelor patru, închise între paranteze:
Cum îneacă⟩⟩ revarsă luna plină
Cu duioasa ei lumină⟩⟩ Mîndră mare de lumină
Umbrele ce zbor în noapte⟩⟩ Noapte, umbre, somnuri, vis
Şi-ntunericul cu şoapte.
Versul: *Peste ⟨umbre⟩ peste noapte⟩⟩ Peste ⟨mare⟩ p.n.⟩⟩*
Peste lume p.n.
[e—e] Iniţial: *Ca o mare ⟨ca⟩ un hău*

Vinul e lumina vie
Care inima învie
Ochiul arde sînul crește
Inima ți-o-nveselește
A muierii negre stele
Ard în cerul[1] vieții mele —
A muierii mîndre flori
Mi-aduc inima-n fiori.
Vă văd veseli dragi boieri[2]
. . . .
Numai hatmanul cel mare
Stă-mi cu capu-n tristare[3]
Și cu grija de-a spinare
Hatmane, boier bătrîn
Ce stai trist cu grija-n sîn?
Lasă[4] grija-n hatmănie
Cînd îmi vii la masă mie —
Te-ai urît de hătmănit
Or nu-s bun eu de domnit
De îmi stai posomorît
Și cu ochiul trist și crunt.
Parc-ai vrè să numeri prunt
Unde-i valul mai mărunt.
Or boierii mei nu-ți plac
Or de mine nu ți-e drag
De-mi stai ca un cuc pribeag.

ARBORE

Ba boierii tăi mi-s dragi
Și tu Doamne, mult îmi placi,

⟨Poporat⟩ de ⟨umbre⟩ reci⟩⟩ Înecat de gînduri⟩⟩ Cu d.g.u.r.
D-ale grijei ⟨umbre⟩⟩ pietre⟩⟩ stînce seci.
* Deasupra acestui vers, scris următorul: *Să-mi scald gîndurile-n bine.*
[1] Scris deasupra de: ⟨*calea*⟩.
[2] Inițial: *Vă văd veseli boieri ⟨mari⟩.*
[3] Inițial: *Stă-mi cu capu-⟨mi⟩ 'n tristare.*
[4] În *ms.*: *⟨Grija-i⟩⟩ Lasă-n* [sic] *grija-n hatmănie.*

Dar prin capul meu albit[1]
Gînd frumos[2] au răsărit —
Gînd frumos, iubit, senin
M-a făcut să-mi uit de vin.
Îmi veni o, Doamne,-aminte
Cum stetea mai dinainte
Cînd eram și eu mai verde
Nu ca ceasul[3] ce se pierde,
Cum stetea la masa-ntinsă
De boieri bătrîni cuprinsă
Ștefan-Vodă Domnul Sînt
Fără seamăn pe pămînt
Alb ca iarna, cald ca vara
Bun și blînd ca primavara
Suflet tare ca o stîncă,
Ochi afund[4], privire-adîncă,
Barba lungă, fruntea ninsă
Și-ntr-un cerc de aur prinsă.
Era noapte, era lună
El cu capii împreună
Sta la masă-n voie bună;
Și[5] în curtea adunărei
Îmi fierbea ca-n sînul mărei
Oastea multă, oastea țărei —
Meazănoaptea-n tuci de-aramă
De-al ei zbor da lumei seamă
Cînd din scaunu-i de fală
Ștefan marele se scoală
Și în mînă[6] cupa plină
El boierilor închină,

---

[1] În *ms.*: *Dar ⟨vezi⟩ prin capul meu ⟨cărunt⟩ albit.*
[2] Scris deasupra de: *iubit;* versul începea inițial cu: ⟨*Au*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*ziua*⟩.
[4] Scris deasupra de: *adînc.*
[5] Inițial versul începea cu: ⟨*Dar*⟩.
[6] *mînă* — scris deasupra de: *pumnu* ⟨*cu*⟩; *pumn* — subliniat în momentul modificării efectuate deasupra.

Și boierii se scula
Și el astfel li zicea:[1]
„Dragi boieri viața-i grădină
Înflorită în lumină
Moartea e un munte sînt
Prè departe de pămînt
Luminat de-al lumei gînd...

180 r.v.

și spedele albe

Vultur ce-nota în giurul[2] soarelui,
A lega vine de la lege lex — a face lege dintr-un lucru.

Ștefănitză în act[3] *I*

picătura de vin s-o vedea înmiit de mare și-n ea cu milioanele oamenii lui?[4]

parea că-ncălicase sorțele lor rele pe glonții noștri că-i ducea drept în piept de dușman — în mîna glonțului[5] trăia cîte-o moarte[5] — fiecare moarte trăia cît un țipăt de om — [că]* Doamne — cînd se lumină de ziuă peste cîmp — vedeai mii de oameni cari se culcase în iarbă să viseze[6] că n-au fost de cînd lumea...

Ce-i păsă lui că mă-sa cu ochii îngropați în cap și cu fața ca unsă cu ceară se bocea ca cucuveicile dasupra lui — capul nu mai simțea că-i moale poala mamei. — Ochii ca moi boabe de struguri bătute de brumă căzuse-n creieri și, printrè buze ca porumba, dinții parea că se laudă că-s albi.[7]

---

[1] Versul este scris deasupra celui inițial, considerat poate de factură prea populară: *Și din gură așa zicea.* Versurile care urmează sînt încadrate într-un chenar, și marginal, notat: *O insulă de chiparos negru-verde într-un ocean cu apă tămîiată și sîntă.*
[2] *-nota în giurul* — scris deasupra de: ⟨*ce-ncongiura*⟩.
[3] Scris: *akt.*
[4] Textul de sub *Ștefănitză* marcat de un fel de acoladă marginală.
[5-5] Inițial: *fiecare glonț ducea o moarte.*
[6] Urma: ⟨*cum că*⟩.
[7] Inițial: *se laudă cu albeața lor . . .*

DIN ACT. I

Crezi în misticismul sufletelor?[1] Acea umbră e sufletul unei moarte — da! dar acel suflet îl prind, vărs[2] într-un chip[3] de femeie, acel ideal ăteric îl topesc într-o formă de om — și acea femeie ți-o dau ție s-o privești 24 aore — căci după aceea va muri iarăși victima unei crime. — — Răzbună-o!

— O răzbun — d-ar[4] trebui ca fiecare picătură din sîngele meu să devie venin — inima venin, sufletul venin, creierii venin — d-ar trebui ca apoi să mîn astfel spre pedeapsă ca blestem otrăvit[5] ființa mea din[6] eternitate în eternitate.

Învi-o, învi-o! — de ești Satana îți dau sufletul meu, de ești Dumnezeu îți permit să stingi ființa mea să nu mai fie.

— Nu-ți cer neci sufletul tău — neci ființa ta — cer jurămîntul tău și-o înviez.

Regele a zis sclavului sfaramă Carpații — și-i voi sfărîma; seacă Dunărea — și-o voi seca.

Vezi aripa-i dreaptă pe Roma, aripa-i stîngă pe România. — Vulturul roman cu razele ochilor muiate-n Mediterana.

Știu c-o fi turbată nebunie ce-și înfige ochii în privirea[-mi], cercuindu-mi ochii cu vînăt — pelița cu gălbeneala — galbenă luminare de ceară care arde unei zîne[7] ce s-a stins — pe care lumea n-o mai adoră.

S[c]lavul[8] ce-și caută speranțele cu ochii în țărîna neagră — căci țărîna e speranța lui — piatra durerei lui vorbește...

---

[1] Urma: ⟨*Ei bine*⟩.
[2] De fapt, în *ms.*: *îl* ⟨*pot*⟩ *prinde, vărsa.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*corp*⟩.
[4] Urma: ⟨*fi*⟩.
[5] Urma: ⟨*viața*⟩.
[6] Scris deasupra de: *prin.*
[7] Scris deasupra de: ⟨*ființe*⟩.
[8] În *ms.* urmează: *ce* ⟨*pătrunde cu privirea țărîna, cînd*⟩.

221 r.v.

luna gheaţă galbenă atîrna ca ruptă în nouri[1] — icoana sorţii Moldovei[1] —

una plutea[2] cu gălbeneala frunţile valurilor mării, alta plutea asupra ţării îngălbenind cu moarte şi ruşine frunţile moldovenilor...

ai fugit cum fuge o idee din capul unui muritor cînd nu e bine concepută.

Un cran uscat pe schelet de oase ce fuge prin lume încins în diademă de aur.

peste podul Sucevei trecea Ieremia Movilă cu Zamoiski mînînd înainte sclavia ţărei care rîdea nebună prin gurile unui popor (care nu ştia cum se schimbă jug cu jug)[3] ce purta pe umerii de[3] piatră trei juguri de fier — jugul turcilor, a tătarilor şi-a polonilor.

ia scormolesc din pămînt cu unghiile concepţiunea durerei mele — ideea disperărei mele.

suflet bătrîn ca iarna şi greu ca vijelia ce vîjîie-n pustii —

seninul[4] gîndurilor tale face ca noaptea de tremură, fuge şi părăseşte pămîntul pentru eternitate.

disperarea[5] îşi înfige dinţii de fier în uşa casei, şi turbură cu săgeata ochilor fundul cupei cu vin.

Ceru-ngălbenise de mînie în ajunul răzbunărei sale asupra pămîntului.

Ceru-namorat de lumina ochilor tăi albastri[6] a devenit albastru — soarele e puntul revoluţionar care n-a vrut să devie albastru, din [această] cauză e-n veci alungat de ceriuri şi trebuie să fugă-n perpetuu. — Noaptea cînd închizi ochii tăi — lumea cutează-a te uita şi începe a-şi ivi în stele coloarea ei primitivă, dar n-are timp să-şi esecute planul ingrati[tu]dinei sale — căci cînd îi deschizi recade iar rapid în estazul

[1-1] În *ms.: ⟨d⟩in nouri ⟨din cer (şi colora toate cu lumina morţii, gălbeneala morţii) semăna cu⟩ icoana sorţii Moldovei ⟨care-şi arunca galbena şi putreda sa lumină asupra cam⟩.*

[2] Scris deasupra de: *spăla.*

[3-3] Urma: *⟨ce schimba⟩*; *⟨fier⟩.*

[4] Iniţial: *⟨sănătatea⟩.*

[5] Urma: *⟨cu dinţii de fier⟩.*

[6] În *ms.: albastru.*

contemplaţiunei sale şi în furia sa uită a persecuta pe soare dintr-un capăt al pămîntului într-altul.

unda ce-şi mînă trecutu-n viitor.
timpul o idee ce leagă fapt de fapt.

2255, 183 r.v.:

DESCRIERE

Fugeam ameţit pe stradele ce ruiau de gurile poporului — din partea opusă[1] s-auzea trîmbiţele oştirei lui Zamoiski şi Ieremia — noaptea era[2] galbenă ca lumina de lună şi eu îmi duceam prin ea tremurul inimei mele — m-apropiai de palat — porţile deschise morţii — ferestrile deschise îmi parea că aşteaptă să iasă prin ele sufletul unui omorît — treptele de marmură albă[3] parea că se-nnegrise pe-alocurea de blestămul pasului d-omorîtor — intrai în palat: nimeni — intrai în odaia Domnului şi-mi închisei ochii de spaimă. — Pe marginea cea albă a[4] patului sta galben ca lumina de lună ce-i cădea în faţă — cu capul şi pieptul atîrnat în jos, afară din pat, cu părul lung şi zburlit şi pumnalul înecat în inimă —, gura deschisă — ... pe piept şi peste gît şiroia din inimă sîngele — gura galbenă ca ceara, cu ochii vineţi, cu mînile-n laşitate, cu ochii holbaţi... şi[5] acel mort... acel mort erau Marcu-Vodă.[6]

Ce vrei? sînt visător. Aveam un frate. Amîndoi eram visători... amîndoi visam — el mărirea unui Cesar — se rătăcea pe insulele necunoscute decît de imaginaţiune — făcea împărăţii[7] între sălbatecii Americei — a căror împărat era el — împărţea aur la locuitorii pămîntului şi avea viaţă vecinică ca împăraţii din basme. — Într-o zi frate-meu

[1] În *ms.: opupusă.*

[2] Urma: *⟨albă şi⟩.*

[3] Urma: *⟨mi se⟩.*

[4] *marginea* — scris deasupra de: *⟨largul⟩*; în *ms.*, de fapt: *Pe ⟨largul⟩ marginea cel alb al.*

[5] Iniţial: *şi acesta era Marcu-Vodă.*

[6] O linie orizontală separă cele două fragmente de mai sus. G. Călinescu, publicîndu-le, interverteşte această ordine a *ms*-ului. (Vezi O 12, p. 138—139).

[7] Urma: *⟨pe⟩.*

dispăru... Eu îl căutam nebun și visător căci îmi lipsea o parte din sufletul meu — dodată aud un vuiet prin popor, ridic ochii și văd în cocie de aur cu 12 cai pe ún Domn cu barba lungă și neagră, ca un codru, și[1] sub muntele frunții cu doi ochi de vultur — era Mihai cel mare ce gonise pe Ieremia și intrase-n Suceava — alaturi cu el Marcu-Vodă... era fratele meu.

un țipăt din pieptu-mi trezi sufletul lui din moartea gloriei...[2]

În alt ms. (2287, f. 11 r.) *o reluare pe aceeași idee:*

De cîte ori voi să-mi închipuiesc figura unui om nobil și inteligent[3] pe care nu-l cunosc îmi iese Ilie-nainte — pare că vàd înaintea mea ochii lui albastri, de cîte ori citesc un pasagiu înțelept, îmi pare că-l aud citit de glasul lui. I se prezintă oare orișicui ideea unei persoane iubite (și[4] pierdute) în închipuirile cele mai valoroase[5] și mai prețuite ale sufletului său, sau este asta numai în cazul meu? Și daca li s-ar prezenta într-adevăr, ce însemnează asta? Chiar dacă mă-nchipuiesc mare, onorat, sapient, îmi pare că aș voi s-o fiu sub forma lui și nu sub a mea, pare că cînd mă primblu, picioarele și corpul meu au acea legănare proprie mersului său — dar nu sunt eu *el*, cu toate diferințele? De la simpatia deosebită s-ar putè conchide la asemănare, din această redispozițiune a chipului său — *la identitate.*

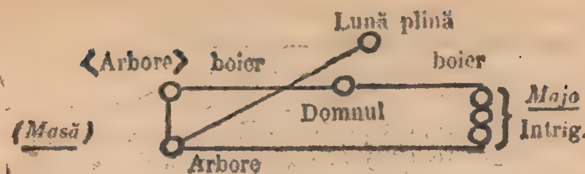
MIRA (PETRU RAREȘ)

2254, *23 r.v. — 24 r.v.*

(Pe *f. 23 r.*, următoarea schemă, care figurează masa domnească din *Mira, Scena 5* și care s-ar putea pune în legătură și cu ceea ce în ms. 2257, 164 r.v. se intitulează: *O masă întinsă și cuprinsă de boieri.)*

[1] Inițial pare să fi fost: *și*⟨*'n*⟩.
[2] Acest început de frază — de fapt o intenție de reluare a *Descrierii*, e scris cu tuș negru, restul cu creionul.
[3] Urma: ⟨*totodată*⟩.
[4] Pare a fi scris deasupra de: ⟨*însă*⟩.
[5] Urma: ⟨*cele*⟩.

SCENA I

Prin vînturi cari urlă, prin valuri cari ard
Trece trăsnetul rege—al norilor surd[2] bard...

ȘTEFAN[1]

E rău pentru că e rău — nu pentru că vrea să fie rău.
Reia din Delavigne —
Contele din *Ruy Blas.*

Tu ești o Doamne mare eu sînt un biet pescar
Ce-și mînă barca tristă pe valuri de amar
Te-am căutat pin lume te-am căutat pin morți
Te-am căutat pe treapta a unei alte sorți.

În sala cu covor, cu stîlpi de-un aur blond
Și[3] înflorit cu stele pe-albastrul lui plafond
Îngălbenit ca umbra și slab ca vechiul leu
Ședea Ștefan cel Mare[4] în falnic tronul său
L-a lui picioare șubrezi îngenuncheat ședem
Pe fruntea lui cea ninsă de aur diadem
În mîna lui uscată de aur sceptru greu,
Pe umeri plete albe, barbă pe pieptul său,
Sub genele lui sure ardea suflet aprins

[1] Ca și schema de mai sus, Ștefan este scris cu creionul. Pe jumătatea din dreapta a f., tot cu creionul:
Pe-un tron de-un aur blond . . .
[2] Scris dedesubt de: *crud* — subliniat în *ms.*
[3] Inițial: ⟨*Cu*⟩
[4] Inițial: ⟨*Sta*⟩ *Ștefan* ⟨*al Moldovei*⟩.

În două stele negre ca focul sub cenuşă ce încă nu s-a stins.
Boierii[1] lui brazi falnici deşi-nvechiţi de vreme
Sem[ă]nau cu zile albe de glorii şi rezbele
Zile albe[2] ce se uitau din trecutul[3] lor
La soarele cel falnic[4] ce li-a lucit odată
Ce-acum de iarna vieţii albit şi îngheţat
Pe tronu-i de-aur roşu sta mut şi nemişcat.
Dar în curtea Domniei ferbea ca-n unda mărei
Inima stinsei glorii mîndra oştime-a ţărei
Cum regele pustiei din moarte stînci se scoală
Aşa s-ardică Ştefan din scaunu-i de fală —
Cum luna-neacă lumea[5] cu alba ei privire
Astfel priveşte Ştefan pin sală cu mărire
Ş-apoi cu graiu-i mare dar răspicat şi blînd
Vorbea mărgăritare cu glasul[6] tremurînd:
— Boieri, le zise Domnul —, pe tronu-mi mă usuc,
Cum bradul învecheşte pe-o stîncă. Eu mă duc
La insula aceea scaldată-n ape sînte
Unde din arbori negri cînt sfinţi cu glasuri blînde[7]
Şi unde luna blîndă varsă gîndiri de aur
Pe lumea liniştită. Cum spaima-nfige-n[8] taur
A ei gheară de-aramă, astfel şi moartea tristă
Au pus mîna pe-nu nume în defaimata-i listă
Şi acel nume ce avut-a un seamăn pe pămînt
E numele meu. Astăzi mă simt mai slab dar mai sînt,
Simt moartea amorţindu-mi cu sufletu-i de ger
Bataia-nceată, slabă, din inima-mi de fier.

[1] Urma: ⟨bătrîni⟩.
[2] Deasupra în acelaşi moment, variante nedefinitivate: *vise stinse.*
[3] Deasupra: *noianul.*
[4] Deasupra: *măririi.*
[5] Cuvintele sînt scrise deasupra de: ⟨*Cum soarele aruncă*⟩.
[6] Ultimele două cuvinte scrise deasupra de: ⟨*din buze*⟩.
[7] Iniţial: *Unde din arbori negri cînt sfinţi cîntece blînde* — modificat deasupra: *sfinţi* — pare a fi fost scris iniţial: *sânţi.*
[8] Iniţial, urma: ⟨*lancea-n*⟩*fige-n* — modificat deasupra.

Destul inimă aspră, destul ai dus-o-n lume,
Destul te-a ameţit[1] glorii şi te-a[2] imflat renume
Azi stearpă ca pustia taci în mormîntu-ţi taci!
Pînă ce cu mormîntu-ţi în groapă ai să zaci.
Sudoarea morţii este acea aiasmă sîntă
Ce miruieşte fruntea cînd sufletul s-avîntă
Spre-a nu se mai întoarce. Azi mirul ei încet
Se strecora pe frunte-mi ş-un cuget de profet
Răsare un luceafăr de aur şi lumină
În sufletu-mi ca noaptea, în inima-mi bătrînă;
Şi cartea ce acuma la ochi-mi s-a deschis
Mi-arată că în lume fui umbra unui vis.
Venit-am eu în lume cînd nouri groşi şi ceaţă
Îngreunau văzduhul cu neagra lor viaţă
Dar am trecut prin lume un tunet falnic, sînt,
Ş-am curăţit[3] deodată şi ceruri şi pămînt.
Dar azi în umbra morţii din viaţa mea apusă
S-arată-un geniu palid — s-arată o stea dusă
E geniul Moldovei acel cernit[4] de dor
E steua ce lumină pe ţară şi popor.
Prin nouri sparţi prin umbra a oamenilor cari
Frămîntă lumea-ntreagă[5] în visele lor [mari][6]
Eu văd o stîncă albă, o stîncă de argint
Lucind prin veacuri negre, prin moarte mări lucind,
Lucind peste morminte cu faţa ei senină
Şi văd că-n lumea asta fu-i umbra-i de lumină —
Acea sublimă stîncă ce stă cu capu-n cer
E Românimea toată... e visul meu de fier
Ce l-am visat o viaţă, făr să-l pot ridica[7].

[1] Scris deasupra de: *ai avut.*
[2] Corectat din: *ai.*
[3] Scris deasupra de: *luminat.*
[4] Ultimele două cuvinte scrise deasupra de: *cel îngînat.*
[5] Scris deasupra de: ⟨*tristă*⟩.
[6] În *ms.*, de fapt: *visurile lor;* pentru rectificare, a se vedea *supra*, p. 84.
[7] Scris deasupra de: ⟨*împlini*⟩.

Azi sufletu-mi încează — viața mea se stinge
Dar las-o moștenire ce-am scris-o cu-al meu sînge[1]
Las României toate grozavul frumos vis
Ca-n fruntea lumei albe[2] etern să steie scris.

Pe jumătatea din dreapta a.f., 23 v. și 24 r.v., scrise cu cerneala neagră a anilor 1869/70, și anulate în curmeziș, cu creion negru, la transcrierea în Mira, text principal, *următoarele versuri:*

Cu fruntea-ngălbenită, privirea fermecată
Mă-mpiedec[3] în gîndirea-mi de crucea cea secată
De-a morții vrajă rece — de viu eu mă usuc
Pe-a vînturilor gînduri eu gîndul meu îl duc
Rumpeți de pe-a mea frunte auritul diadem
Dară lasați-mi viața, să rîd și să nu gem
Să nu privesc în lume un[4] ochi fără lumină
Un[5] osîndit ce-l duce la moarte fără vină
O liră fără sunet, un aer de mormînt[6]
Un[7] vînt ce se întreabă: eu sînt sau eu nu sînt?
Cum m-am pierdut o Doamne, din junele de foc
Pe care lumea largă nu-l cercuia în loc
Ce-și arunca în stele, în cer, în nor, în lună
Dorința lui regală, visarea lui nebună —
Azi vezi o umbră pală — un om fără putere
Ce de la moartea-avară un an, o zi mai cere
Din mări cu munți de viață sînt aruncat pe val
Din ceruri de lumină m-am coborît în iad

[1] Inițial urma:
Las visul meu cel mare la toată Românimea
Ca să-l viseze vecinic.
— versuri încadrate într-un chenar, apoi, înlocuite cu ultimele de mai sus.
[2] Ultimele două cuvinte scrise deasupra de: *ei senină* — sînt subliniate în *ms.*, probabil, pentru a reveni asupra lor.
[3] Urma: ⟨*de-a*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*cu*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*Ca*⟩.
[6] Inițial, versul era: ⟨*Ca*⟩ *lira fără sunet* ⟨*ca*⟩ *aeru-n mormînt.*
[7] Scris deasupra de: ⟨*Ca*⟩ *vîntu*⟨*l*⟩.

Unde alerg cu spaimă nebun, bolnav, tăcut ~
Cu fruntea înfierată, ca îngerul căzut ~

Pe fruntea mea senină al bucuriei mir
Și sufletu-mi o rouă în aurit potir
Pe ceru-mi stele negre să văd și să ador
În geniu-mi[1] speranțe — lungi aripe de zbor
Pe buza-mi zîmbet rece regal — cum astri-n[2] Nord
Surîd l-a mărei triste sălbatecul acord.
Un zeu scăldat în cerul[3] a mii de rugăciuni
Satan ce nu căzuse în timpii cei străbuni[4]
A vieței lui damnate.

O lumea toată are zîmbirea ei ce luce[5]
O umbră trece-n noaptea-i și ea își face-o cruce[6]
Durerea ce își rîde de regele: noroc —
Din stelele ei face să curg-un mir de foc,
Și Dumnezeu ce-adie în ceru-i înflorit
Ascultă ruga-i blîndă ce trece[7] liniștit
Prin nopțile-nstelate — o muzică de vis
Ce[nundă]* fața-i veche c-un dureros surîs[8]
Și[9] inima-i bătrînă din nou o mai inspiră
De cugetă lumi nouă cum cugetă o liră
Dulci[10] melodii și visuri. O lume cer și fire
Au cîntecu-i, visarea-i, o lacrimă,-o[11] privire
Și-n lumea asta-ntreagă sînt eu și numai eu

[1] Scris deasupra de: ⟨*inima-mi*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*regi-n*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*ocean*⟩.
[4] Inițial: *timpii cei nebuni; stră-* — scris deasupra de *nebuni.*
[5] În *ms.* inițial: *O lumea toată are-a ei nordică zîmbire*⟩⟩
O.l.t. are zîmbirea ei ⟨*cerească*⟩.
[6] Inițial: *O umbră trece-n noapte-i* ⟨*făcînd-o să se crucească*⟩.
[7] Scris deasupra de: ⟨*zboară*⟩.
[8] Inițial: *Ce* ⟨*schimbă*⟩ *fața* ⟨*lumei în raze și*⟩ *surîs.*
[9] Versul începea, inițial, cu: ⟨*Din*⟩.
[10] Urma: ⟨*note*⟩ *și încîntec.*
[11] *o lacrimă-o* — scris deasupra de: ⟨*durere or*⟩.

Ce n-am neci o atomă din tot cugetul său,
Și tocmai de-asta mintea îmi seacă de turbare
Căci n-am nici o privire fie omorîtoare
Căci nu am neci un atom din însu-i diafan
Neci partea nopții palizi — neci partea lui [Satan][1]
De-aceea urăsc lumea c-o patimă atee
De-aceea blăstem pe mama fiindc-a fost femee,
Femeie ca și Mira. Și-n furie îmi vine
Ca să mă rump în două, ca să mă smulg din mine
Și eu să nu mai fiu eu. De ce nu sînt eu lumea
Ce nalță în tămîie durerea, rugăciunea,
Că mi-aș uita și stele și cer și Dumnezeu
Să plec mări, munți și cîmpuri sub negru ochiul[2] său,
Și ca-n Eternitate s-o pot ca s-o ador
La timp aș rumpe-aripa — și repedele-i zbor
Aducător de moarte —, astfel ca-n neclintire
Lumea etern s-o adoare ca pe-o Dumnezeire.

La steaua cea[3] din urmă a negrei nopți viață
Privesc cu întristare. Și-a nopții pală față
Apare-n nouri roșii[4] cu diadem de spin
Cu áripele negre și vîntu-i[5] de venin
Ce sîngele amorțește[6] . . . c-o neagră floare-n mînă.
Și buza ei răcită . . . ochirea ei bătrînă
M-alungă[7] de viu încă în galbenul mormînt.
Dar eu voi viață, ziuă, eu voi să beau să cînt.
Fugi moarte de la mine[8], te pierde-n noaptea ta

[1] În *ms.*, fiind ultimul rînd de jos, peste pagina uzată a fost lipită o foiță.
[2] În *ms.*: *ochiului*, pentru că versul, inițial, fusese:
Să plec mări⟨le⟩, munții ⟨la raza⟩ ochiului său.
[3] Cele trei cuvinte scrise deasupra de: ⟨*În ora cea*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*negri*⟩.
[5] *și vîntu-i* — scris deasupra de: ⟨*cu suflet*⟩.
[6] Inițial: *Ce* ⟨*inima-mi usucă*⟩⟩ *viața-mi*⟩ *amorțește.*
[7] Inițial, versul începea cu: ⟨*Te*⟩.
[8] În *ms.* urmează: *(te du, te du departe)* — parantezele marcînd renunțarea; completarea versului, din textul de mai sus, este scrisă dedesubt.

Și lasă-mi timp să caut, să-ntorc privirea mea
La douăzeci de fluturi de aur și lumini[1]
Ce au trecut ca vîntul, la anii mei senini
Ce s-a-necat în cupe de vin, pe buze dulci.
De ce vrei azi o suflet în moarte să te culci?
Au n-ai timp să mai fluturi?[2]
În cupă nu e vin,
Și-n lumea asta albă[3] nu e destul senin
Să zugrăvești[4] cu dînsul vo cîțiva ani de viață
Vo cîțiva ani de amoruri, smalțați cu dimineață
Și cîntec . . . Taci corp vested! Ani sînt doar nu-i putere.
Și cum risipitorul aurește cu avere
A uliții uscate piatră[5] seacă, măruntă,
Mi-am cheltuit puterea și fac cu moartea nuntă.[6]
Să pun mîna mea rece pe zestrea-i de mireasă
Să mă topesc în sînu-i cum se topește o rază
Spre-a ieși la lume sub alt chip. Și să fiu
Un alt eu, altă ființă — alt corp — fără să știu
C-am fost vrodată-n lume.

2254, f. 27 r.

SCENĂ

O casă de țară. O vatră mare cu cuptoru plin de cenușe. Petre stă-n cenușa cuptorului, rupt, cu camașă, negru, cu părul pin căciulă — alaturi un pat lung acoperit cu lăicer — în partea estremă un munte de perini, puse pe o ladă cu colori vie — pe pat baba [mîni-sa]* șede pe

[1] Scris deasupra de: ⟨*senini*⟩
[2] Urma: ⟨*Paharul nu e plin.*
Paharul nu e plin de ani și de amoruri⟩.
[3] Inițial: *Și în eternitate.*
[4] De fapt: *(Ca) să lumini;* deasupra de: *lumini — zugrăvești.*
[5] Urma: ⟨*caldă și seacă*⟩.
[6] Cele două linii cu creionul, în crucîș, care taie aceste versuri se opresc aici. Ultimele versuri de pe f. nu sînt anulate.

căicii, torcînd din fuior de lînă albă. Bătrînă cu părul alb și cu catrința mohorîtă.

P. Mamă — Știi tu povestea ceea de unul prost-prost, care iese altfel na[z]dravan, cum au scapat el copiii Sfintei Vineri — și Sfînta Vinere i-a dat un hăț . . .

M. Ce-a facea cu hățu . . .

— Cînd l-a scuturat de-ntăi a venit un armasar alb și i-a adus haine împărătești de argint, și mitră de argint — și șea de . . .

M. Dar a doua oară?

— Toate de aur — și coroana de . . . .

M. Dar a treia oară?

— Știu eu? tu nu știi? — Una știu . . . El ascundea straie și coroana în horn și prin chiupurile[1] cu cenușă.

Așa-i? Eu n-aș face așa. Eu aș îmbla cu cocie cu 12 armăsari ca un împărat . . . ca Vodă al nostru . . .

M. Fus! fus!

— Ce e?

M. Da de-mi pare rău că s-apropie funia de par și ața de fus? — Poate c-aș vrea să te văd cum zici tu de-aceea[2]. Da orcum . . . multă apă pe Dunăre și multe fuioare pe fus aș toarce să văd una ca aceea. Da daca Sf. Vinere ar fi ascuns straie de aur în cenușă? Știi tu de nu-s eu Sf. Vinere? Pe ce știi? Mulți oameni găsește și-i duce-n casă la ea. Și tu poți fi unul . . . Nu știi tu ursita . . .

— Ursita! Ursita-s eu. Urzești și țeși o pînză și n-o știi cine-a urzit-o. Minunat. Care va să zică . . .

M. Care va să zică că te-am găsit urzit gata . . . Bătătura o dă viața și zilele . . .

— Tu-mi dai bătaie . . . A bate pînza și a bate spete nu-i totuna. Dar ia lasă-mă-n pace mamă,[3] poți spune că m-ai găsit urzit gata? . . . parcă numai d-ta știi cum se fac copiii. Cînd eram mic tot îmi mai spuneai că se coc din cenușă, or că-i găsești în nisip și humă ca pe culbeci . . . acu știu că ei iese din . . .

[1] Scris deasupra de: *oalele.*
[2] Urma: ⟨*voi să te*⟩.
[3] Urma: ⟨*cum*⟩.

M. Ochii negri de fată-i visează, inima-i nărăvește. Ce năravuri are inima cînd ei sînt sub ea . . . acele năravuri le au și ca oameni mari. Mamei tale-i placea peşte — tu ai să fii pescar.

— Tatei trebuia să-i plaeă sulița, că-mi place vitezia. — E! pescar . . . nu vreau eu să fiu pescar . . . să trăiesc ca viermele-n hrean? Mai bine la mînăstire. Ș-apo-mi place rasa și cartea. Am să mă uit în carte și-am să gîndesc la lume . . . nu la fete.

295 r. (cu creionul):

am ridicat biserica . . . mă lupt pentru Cruce . . . Sînt creștin și pînă cînd voi domni Crucea va fi mireasa și doamna mea — ei i-am închinat faptele mele și isteția minței, tăria brațului meu.

Numai iubirea inimei nu! — Dovedește asta viața voastră[1] fără frîu, bețiile voastre fără margine, slugile voastre fărădelege. M.-ta D-zeu este în inima omului. Inima sîntă și cugetul curat. Nu stă mărirea în aur și mătase. Aurul și mătasea[2] pot fi vestmintele unui corp mort, ca și a unui suflet mort — nu stă mărirea lui Dumnezeu în biserici mari și mîndre, ci în mulțimea inimelor și-n fericirea oamenilor peste cari el domnește. Cu cît mai multe suflete sînt ale lui cu-atîta mai mare este el — el izvorul sufletelor, izvorul vieței. Ce-i folosește cerului că apărați, cercați a apăra de peire oameni și legi ce se numesc, numai se numesc creștine, cît faptele lor nu cunosc frăția, nu cunosc dreptatea și-l batjocoresc pre el.

Pe 1/2 stîngă, în tuș negru dar cu aceeași scriitură:

— Petru Rareș e-aici.

— Aici m.-ta, dar ca și cînd n-ar fi.

Trist și bolnav de [amărală]* el se preîmblă prin țară întocmai ca spiritul cel neînțeles al trecutului — picioarelor sale le e dor de pustiu, și frunței sale de rasă. El vrea să se călugărească. Vrea ca la mormîntul cel sînt să-și sfarme genunchii de marmură și apucînd crucea cu amîn-

[1] Urma: ⟨*desfrî*[nată]⟩.
[2] Urma: ⟨*sînt vestmintele*⟩.

două mîinile să aţintească ochii săi stinşi înspre cer — căci sufletul său e sătul de lume, inima sa de amărăciunile ei. Petru Rareş e ca şi mort, m.-ta. Aiurează.[1]

296 r.

. . . Daca fiinţele noastre atomizate se vor uita, daca in viitorurile noastre tu vei [fi] nour de aur şi eu aeru tăriei cald voluptos — te vei oglindi în mare — şi eu voi fura chipul tău, amorul nemărginitei mări — şi-l[2] voi purta o [eterni]tate înainte — până ce întrupaţi iarăşi în fiinţe [nouă][3] ne vom stinge unu-n altul.

Adaos la plan

Chiar cînd Mira moare . . . ea rămîne în inima lui Petru ca suvenirea unui vis frumos ce[4] nemplinit îi va luci în toată viaţa — căci într-adevăr nu fusese altceva decît un vis frumos.

---

[1] Pe versoul f., însemnări disparate:

TROPARURI DE STIL

Sunt momente în viaţa popoarălor . . .
cînd . . .
Este trist lucru ca . . .
Cînd . . .
este de datoria oricărui cetăţean român.

Da d-lor! Vedeţi acvila română a lui Ştefan şi Mihai zburînd prin aerul român şi cu zgomotul român, a românelor sale aripi, deşteptînd inima românimei române şi speriind lumea neromână. Da d-lor! Traian Împăratul romînilor . . . !

[Încet]* ⟨crescut⟩ născut din nouri şi ⟨răsfăţat de ceruri⟩ alungat de vînt
Ce plînge ca o jale deasupra de pămînt ~ .

[2] În *ms.: şi-n.*
[3] Marginea filei, tocită şi ruptă, lasă doar a se bănui ceea ce fusese scris.
[4] Iniţial: *ce⟨-i⟩.*

297 v.

Vedeţi urcîndu-se pe tronul Moldovei un cap sîngerînd . . . o inimă moartă . . .

O lume se sparge-n cer[1]
O inimă se sfarmă pe pămînt . . .
Eine runde —strahlende Seele
Die Seele ein grosser Tropfen

Da da la aparinţa ta se-nsenină natura, căci se-nsenină ochiul meu — şi ochiul meu ~ .

O lacrimă de otravă care face să spume în furie [nenorocul]* unui popor.

298 v. — 299 r.v.

[MIRO]

Miro[2] cînt al mîngăierei
Miro înger, suflet, vis
Ce cu blîndul tău[3] surîs
Alungi palida durere
Într-al nopţii orb abis[4]

Şi cu toate astea copilă
Eşti a mea, numai a mea ~

Albe trec a tale zile
Albe frunţi de unde-a mărei
Eu sînt stînca disperărei

---

[1] Iniţial: *O lume tremură sub biciul* [. . .]* *său.* De aici pînă la capătul ei, notiţa este scrisă cu creionul aproape şters spre final.
[2] Urma: *⟨vis⟩⟩ glas⟩.*
[3] Iniţial: *Ce cu ⟨tristul⟩ tău surîs;* ulterior, deasupra de: *tristul* — scris: *blîndu-i.*
[4] Iniţial, versul începea cu: *⟨Din⟩.* În continuare trei versuri anulate:

⟨Tu ce porţi a ta privire
Peste lumea-ntunecată
Cum o steauă luminată⟩.

Ce-şi ridică fruntea-n nori,
În nori, negre griji, durere,
Pe cînd tu-mi murmuri în poale
Dulci cîntări, doine de jale[1]
Sau înveselite hori[2]
Ochi-ţi ce revarsă mile
Şi suflarea-ţi de zambile
Pănă azi a[3] fost a mele
Dar de azi copilă dulce[4]
Tu mă laşi . . . tu te vei duce,
Şi eu trist singur rămîn
Ca un cîmp pustiu, bătrîn[5]
Fără iarbă, fără floare,
Ca o ziuă fără soare
Crivăţ mort ce nu mai zburdă[6]
Iarnă albă, tristă, surdă,
Care ninge, mereu ninge
Păn se-nmoaie şi se stinge.

Astăzi gingaşă[7] mireasă
Într-o albă lungă haină
Parcă eşti o dulce taină
Ce se pierde abia în nori[8]

---

[1] Iniţial: *Dulci cîntări ⟨cu dor de⟩ jale⟩⟩ Dulci cîntări doine ⟨blînde⟩ de jale.*
⟨(Sau lungi cînturi rîzători)⟩.

[2] Iniţial: *(Vesele dar blînde) hori* — parantezele puse ulterior la modificarea versului.

[3] Urma: *⟨mele a⟩.*

[4] Iniţial: *Dar de astăzi ⟨fiica mea⟩ dulce*
Tu te-i duce⟩.

[5] Iniţial: *Ca un ⟨vis⟩ pustiu bătrîn*
(Ca un crivăţ ce nu zburdă
Ca o iarnă) ~.

[6] Iniţial, versul începea cu: *⟨Ca un⟩.*

[7] Scris deasupra de: *(tu albă).*

[8] Iniţial: *⟨Învelită-⟩ntr-un nor ⟨alb⟩.*

Dar astfel eşti mai frumoasă
Eşti ca steua cea senină
Ce-şi îneacă-a ei[1] lumină
În seninul unei mări.

O! astfel pierdută-n raze
O icoană-a frumuseţei
Albă floare-a tinereţei
Fiica mea, copilu meu[2]
Las' să-mbăt[3] slaba-mi privire
În angelica ta faţă
Las' să sorb nouă viaţă
Din adînc, din ochiul tău,
Dulce îngere de pază
Cu aripa ta de raze
Tu lumini orbitu-mi trai
Tu eşti ziuă, eu sînt noapte
Tu eşti cîntec, eu sînt şoapte
Eu sînt iarnă, tu eşti Mai.

De la Brateş păn în Poartă
Fetele cu cozi în flori
Întind vesel mîndre hori
Şi flăcăii beau la toartă,
Chiuind în danţul lor.
Flori[4] şi bete-n pălărie
Cămăşi albe, feţe vii
Doruri dulci, doruri pustii,
Mestecate-n veselie,

---

[1] Scris deasupra de: *⟨lui⟩.*

[2] Iniţial: *Dulcea⟩⟩ Fiica mea, copil ⟨ceresc⟩*
(Dulce îngere de pază
Ce lumini a mele zile) — puse între paranteze, ultimele două versuri au fost ulterior anulate cu mai multe liniuţe oblice.

[3] Urma: *⟨a m*[ea]⟩.

[4] Urma: *⟨cordele⟩.*

Înecate în beții
Iată ziua ce[1]-azi întinde
A ei raze pe pămînt
Ce aduce-n sînu-i sînt
Viitoruri surîzinde.
Pentru[2] îngeru-mi plăpînd
Pentru scumpa mea copilă
Pentru Mira.

Marea jos muge-n durere[3]
Norul sus rumpe-a lui poală[3]
Și prin umbra-i mormîntală
Fuge-un șarpe roș de foc
Ce[4]-nsorind o stîncă piere
Alungat de-un tunet falnic
Ce pin ceruri urlă jalnic . . .
Al ruinei trist proroc.[5]

[1] Inițial: *ce⟨-și⟩*.
[2] Urma: *⟨al meu⟩*.
[3,3] Inițial: *Marea mugi cu durere*
Norul sfărma-a lui poală.
[4] Urma: *⟨săltînd s-alungă piere⟩*.
[5] În *ms: Al peirei⟩ pustiei⟩ ruinei surd⟩ trist proroc.*
Tristul norilor ~
luminilor ~.

MUREȘANU

Tablou dramatic

Persoanele

MUREȘIANU — **GENIUL LUMINEI**
ANUL 1848 — **SILFI DE LUMINĂ**

(Scena înfățișează un peisagiu de-o romanticitate sălbatecă în munți. Pe de-o parte, stînci sparte și răsturnate, de alta, brazi acățați pe vîrfuri de stînci, unii răsturnați de vijelii și torente. În fund pe-un deal se vede ruina încă fumegîndă a unui sat de colibi; mai în avanscenă, turnul vechi și negru a bisericei satului — c-o mică biserică de lemn, cu ferestrele mici și cu zăbrele, cu muri parte risipiți, cu acoperemîntul de șindrile negre și mucede. Un aspect trist și de risipă. Asupra întregului plan se revarsă o galbenă lumină de lună. În avanscenă, de-a lung e un trunchi răsturnat și putred, care coprinde avanscena. Pe el șade Mureșianu visătoriu. Cînd sună din turn clopotul cu glas dogit 12 ore — miazănoaptea — Mureșianu se scoală.)

MUREȘANU

Se zbate miazănoaptea în inima de-aramă
Din turnul în ruină. Și prin a lumei vamă
Neci suflete nu intră, neci suflete nu ies;
Ci prin al nopții aer întunecos și des
Abia pătrunde galben lumina-n raze rare,

Precum se fur[1] speranțe în inime amare.[2]
Cînd somnul frate-al morții pe lume falnic zace
Cu genele-i închise, cu visele-i de pace,
Cînd palida gîndire prin țara morții trece
Și moaie-n visuri de-aur aripa ei cea rece,
Cu-aghiazima cea dulce[3] a lumei frunte-atinge
Răcnetele i-adoarme — invidia i-o sti[n]ge[4]
Ce ochi veghează umed?... ce sînge se frămîntă?...
Ce suflet țipă-n doliu?... ce liră jalnic cîntă?...
Sînt eu!... Privesc trecutul, o marmura barbară,
Pe ea-i gravată aspru ursita-ne amară —
Și cînd văd viitorul cu norii roși de sînge
Atunci sufletu-mi geme și inima-mi se frînge,
Decis-ai, oare, Doamne, ca în etern să fie
Românu-n lanțuri crude[5]... și searbăda sclavie
Să-nfigă ochii aspri... cu-al lacrimei tipar
Să brazde pe-a lui față decretul ei amar?
Te blastămă de secoli a lumei neagră gură
Și sufletu-ți se-nmoaie, și inima-ți se-ndură
Dar pentru-a mea națiune al tău ochi e de piatră
Și sufletu-ți e vitreg și inima maratră.
Nu vezi că-s zeci de secoli de cînd ea se sfaramă

[1] Urmează: ⟨*visuri*⟩.

[2] Tot paragraful, de la început și pînă aici, barat cu creionul roșu, la revenirea din 1881, cum este marcat la f. 30 a acestui *ms.*

Marginal, cu aceeași peniță fină cu care operează și modificările de pe f. *28 v.* (*ginții*, *suflarea* etc., cf. notele din subsolul p. urm.,) însemnarea: *Am scris-o într-un timp cînd*[a] *sufletul meu era pătruns* [*de*] *curățenia idealelor cînd nu eram rănit de îndoială. Lumea mi se prezinta armonioasă cum i se prezintă orcărui ochi vizionar netrezit încă, orcărei subiectivități fericite*[b] *în grădina înflorită a închipuirilor sale.*

[a] Inițial urma ⟨*îmi surîdea*⟩ *curățenia* ⟨*ideilor*⟩

[b] Urmează: ⟨*ca florile*⟩.

[3] *Cu-aghiazima cea dulce* — scris deasupra de: (*Și cu* ⟨*acea*⟩ *aiasmă*).

[4] Versul e scris deasupra celui inițial pus între paranteze:

(*Și-n creieri fantasie și-n suflet vis încinge*).

[5] Scris deasupra de: (*aspre*).

Sub cnuta plumbuită sub legea de aramă
Ce-oprește pentru mintea-i ai minții tale raze.
Lumina ta e aur, lumina ce-nviază?
O! toată țara asta ai dat altor popoare
Încît altar să-ți facă poporul tău loc n-are.
Arînd un cîmp de pietre în crudele-i sudori,
El seceră spinișul din lucru-i fără spori,
Privirea lui e cruntă și lacrima venin,
Blăstăm e vorba-i seacă, sufletul lui suspin.[1]
Decît o viață moartă, un negru vis de jele,
Mai bine stinge, Doamne, viața ginții[2] mele,
Decît ca soartea oarbă[3] din chin în chin s-o poarte
Mai bine-atingă-i fruntea suflarea[4] mărei moarte.

ANUL 1848[5]

(apare din pămînt într-o haină simbolică)

Sunat-a moartea aspră... tu-n lume ce aștepți?
Au vrei tu ca poporul român să îl deștepți?
În van îți e chemarea și cîntecul în van:
Necată-i Românimea pe-a lumei ocean.
Cu suflet rece, aspru, sublimul rege Nord
Va amorți pe liră-ți românul tău acord
Și fiii plini de viață ai Asiei pustii
Vor stinge-a lirei table sublime armonii.
Nu vezi că moartea-ntinde umbroasele-i aripe?
Nu vezi?... poporul doarme! O clipă... două clipe —
Și pe-a națiunei frunte al morții rece vis
Va sta-n Eternitate — cît lumea în abis.

[1] Ultimele 18 versuri barate cu tuș de Eminescu; marginal, ulterior cu penița fină:

ai milă
De o ginte, cari secoli istoriei o-mpilă.

[2] Scris deasupra de: ⟨*națiunei*⟩.

[3] Scris deasupra de: *aspră.*

[4] Scris deasupra de: ⟨*cu vîntul*⟩.

[5] *Anul 1848* — pare a fi barat, ulterior cu o linie fină orizontală; marginal: *Moartea. Mors.*

Gîndirea mea e moarte, visarea: vijelii[1]
Eu duc pin visul vremei a arderei făclii.[2]
Din secolii din carii auzi națiuni cum plîng
Ieșit-am eu ca astăzi națiunea ta s-o stîng!
Privește-n noaptea lumei!... A morții albă pară
Adoarme orce popol, ce astăzi e să moară!...
Atins-am cu paloarea-i poporul tău român
Și-acum din umbra-i moartă eu văd un chip senin.[3]
O rază ce mă-neacă, un gînd ce urăsc eu,
Cum demonul urăște un gînd de Dumnezeu?
Ci stinge-te odată, o stea fără de nume!
Au vrei să-mi disputi oare tu sceptrul peste lume?
Ci stinge-te odată, tu, suflet! tu, un vis!
Au vrei să-mparți cu mine al spațiului abis?
Un gest îmi trebui mie, să fac din lume-un nor...
Și ce-mi trebuie oare ca visu-ți să-l omor?

MURĂȘANU

(cu putere)

Strimt este al tău spațiu și secolii sînt largi!
Nu văd eu cum în cercu-ți sărman nebun te spargi?
Nu văd eu cum în cercu-ți nebun te zvîrcolești,
Ca o națiune-ntreagă în zboru-ți s-o răpești?

[1-2] Cele două versuri, adăugate marginal, sînt introduse printr-o acoladă în text în locul următoarelor, aparținînd primei redactări:

Eu, anul aspru, palid, adus-am vijelii
Și . . . (arată la ruina fumegîndă a satului)
legea mea e moarte... gîndurile-mi, pustii!

Versul: *Eu duc pin visul vremei a arderei făclii* — prezintă variantele:

Eu ⟨duc⟩ port pin visul vieței⟩⟩
duc pin timpii palizi, a arderei faclii !⟩⟩,
pin visul vremei a arderei —

ultima: *pin visul vremei a arderei*, corespunzînd momentului modificărilor ulterioare, în tuș negru, cu peniță fină.

[3] În dreptul ultimelor două versuri, marginal, adăugat ulterior, fără vreo indicație de introducere în text:

O caos plin de stele coboară în poet
Șoptește-i armonia cu glasul tău încet.

Trecut-au secoli negri, cu coasele de foc
Cosit-au generații... Națiunea stă pe loc!
Trecut-au Nordul rege, cu aripa-i de ger,
Românul stă în locu-i, ca muntele de fier!
Și-n planu-Eternității românii-s un popor
Cum e un soare numai prin mările de nor,
Cum e-un principiu numai în firele adînci,
Cum sînt în fundul mărei tari creștete de stînci.
De soare fuge arsă lumea de nouri vagă,
O zi!... Și un principiu aprinde lumea-ntreagă,
Și cînd e marea-n pace și apele s-au pus[1]
Stă stînca cea eternă cu fruntea ei în sus.
Un an?... Este un nour. Un an?... E un vis rău,
Și-un vis poate pătrunde chiar un suflet de zeu;
Dar noaptea trece iute și orele-albe vin,
Și mai senin, mai splendid e sufletul divin.[2]

[ANUL 1848]

Eu stelele le spulber ca frunze-ngălbenite,
Eu îmflu răsuflarea vulcanului măreț,
Înmormîntez sisteme în spații nesfîrșite,
Eu munții îi cutremur și mările le-ngheț,
Astup cu a pustiei nisipuri mări cumplite
Ș-îngrop țări înflorite sub[3] oceánul creț —
Dezmint[4] secol de secol, zdrobesc eră de eră,[5]
Fac din a vieții fapte lucire[6] efemeră.

---

[1] *pus* — este modificat cu creionul (d>p), din *dus*.

[2] F. 77 v. este întreruptă aici de fragmentul ulterior introdus în poem (cca. 1872), fragment aflat pe f. 78 r. în acest *ms.*, introducere marcată printr-o linie cu cerneală neagră-albăstrie iar marginal indicația: *? Eu stelele le scutur etc.*
Semnul de întrebare făcut cu creionul (adică: „să fie aici, sau în altă parte inserat") este ulterior. Cf. Perpessicius, O V, p. 252 și urm.

[3] Ultimele trei cuvinte scrise deasupra de: *insule mîndre în*.

[4] Scris deasupra de: ⟨*Sumuț*⟩.

[5] Urma: ⟨*Și visu-naintării*⟩⟩ *Și visul*⟩.

[6] Scris deasupra de: *visare*.

Știu că tu-nșirînd anii pe-a vieții[1] lunge fire[2]
Tu nimicești trecutul în urmele lui chiar.
Că tot ce e-n viață cade-n a ta domnire.
Nimic ce[3] e nu scapă de ochiul tău avar.
Dovadă-s lumi murite, pustii, fără rodire
Ce toate se usucă la glasul tău amar.
Imperiul tău: trecutul, e-ntins fără de fine[4] —
Acolo te-ntîlnește ochiul numai pe tine.
Dar e o regiune tot astfel de întinsă
Nu-i încă sub domnia întunecate-ți mîni —
Și toate cîte, demone, le crezi de tine-nvinse
Acolo strecur toate și-ți scapă de sub mîni;
Cele de ieri și astăzi de mîna[5]-ți sînt atinse,
Dar oare e tot astfel și ziua cea de mîni?[6]
Trecute și prezente le ai spre-a[7] nimici,
Dar brațu-ți nu ajunge la cele ce vor fi.

De-aceea nu am teamă de-a ta amerințare:
Prezentul e o clipă și viitoru-i lung.
Căci brațu-ți nu ajunge la cele viitoare,
La viață națiuni-mi aripele-ți n-ajung.
Privesc cu voioșie la viitoru-i mare
Și tot ce-nsufli minți-mi eu caut să alung.
Ceea ce n-a trăit încă nu poate fi al tău —
De-acu cînt deșteptarea și glasu-ți nu-l cred eu.[8]

---

[1] Urma: ⟨*fir*⟩.
[2] Versul următor, inițial era:
⟨*Tu rupi șirul*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*nu*⟩.
[4] Următorul vers era: ⟨*Ochiul nu te-n* ~⟩.
[5] În *ms.* pare a fi: *mîni*.
[6] Următorul vers inițial era: ⟨*Ce-au fost, cele*⟩.
[7] Urma: ⟨*le*⟩.
[8] Ultimele 6 versuri aflate pe f. 78 v. sînt scrise ulterior, cu creionul, restul poemului cu tuș negru.

Te-aplană printre-a lumei unde amari, mărunte,
Tu ce înalți deasupra-i a ta rebelă frunte
Ca să oglinzi într-însa steua îngălbenită
A Românimei, care pe moarte e pornită!
O, și din calea care conduce-n trista vale,
Unde nu mai pătrunde ecoul lirei tale,[1]
De-acolo nu se-ntoarce neci om, neci națiune!
Tu stai să-mi stingi suflarea, tu vrei a te opune
La spiritul ce-n lume cu aripa-mi l-alung
Ca moartea de puternic ca secolul de lung[2]
Cînți Românimea care pe calea morții trece
Cum se arunc-o steuă în fundul mărei rece?
Piei om în a ta umbră! Te risipește-n vînt!

(Solemn)

Nainte de-a te plînge al clopotelor cînt,
Nainte de-a-ți așterne în galbenul mormînt,
Pe drumul care duce din leagăn la sicriu,
Moartea să te cuprindă în brațele-i de viu!
În suflet să-ți domnească un seraf[3] surd și mut
Și-o secete cumplită în capul tău tăcut!
De viața ta mizeră moartea să nu se-atingă,
Dar mintea ta senină s-o-ntunece, s-o stingă,
Să intre-o noapte vană cu aer amorțit
În inima ta stearpă, în capu-ți pustiit.[4]

(De sub manta-i neagră scoate un cran de mort, cu ochi de foc, — a căror raze le îndreaptă spre fruntea lui Mureșianu. Fața lui devine rătăcită, și ochiul lui — uimit și nesigur. El își întinde brațul, ca pentru a se feri de razele ce-i ard creierii.)

---

[1] Marginal, ulterior: *(aripele-i se îmflă și o duc în cer —)*, ca o indicație de regie.
[2] Versul este scris deasupra celui din prima redactare, pus între paranteze: *(Să pustiască totul în lat, în larg, în lung)*.
[3] Scris deasupra de: *înger*.
[4] Marginal, între paranteze: *(În inima sterpită, în capul pustiit)*.

Cu raza morții negre eu fruntea ta ating
Și harfa ta o sfarăm și geniul ți-l sting!

(Dispare-n pămînt. O melodramă ușoară, dar melancolică. — Se lasă asupra-i caosul înstelat — se coboară cerul cu profunda lui armonie.[1] În timpul acesta se-ncepe-a auzi, cu muzică surdină, corul ce urmează. Cînd se ridică negura roză, Mureșianu se vede dormind pe-o brazdă de flori, într-o cîmpie minunată — în[al] cărei fund se vede o dumbravă verde și munți verzi. În avanscenă se ridică încungiurat de tufișe dese și sălbatece ruina de marmură a unui monument roman. În timpul acesta melodia cea dulce urmează, pe care o cîntă nevăzuți încă:)

SILFII DE LUMINĂ

Somnia regină combină-arbitrară
Tristeță cu ris,
Vrăjește vis de-aur în noaptea amară,
În suflet închis;
Alături c-o umbră lumina răsare,
Alături c-un nor,
Din noaptea eternă prin raze apare
Un sînt[2] meteor.

(În timp ce cîntecul durează, Mureșianu [doarme][3]. Fața sa se descompune ca de-o fericire suprapămîntească, și asupra frunții sale, în toată ființa sa, plană seninul inspirațiunei. În momentul acela apare din ruina de marmoră:)

---

[1] Inițial: *Se lasă o negură neagră, care apoi se ridică pentr-a lăsa să se vadă o negură roză* — modificat deasupra, ulterior, cu același scris de pe f. 78 r.

[2] Scris sub: ⟨*drag*⟩.

[3] Completarea aparține lui Perpessicius, O IV, 474.

ISIS[1]

(albă și surîzîndă. În păru-i blond ard stele, într-o mînă — crinul luminei, în cealaltă — o coroană de lauri de argint.)

Tu, care treci prin lume strein și efemer,
Cu sufletu-n lumină, cu gîndurile-n cer,
Poet gonit de lume și înghețat de vînt,
Ce cînți ca o stafie ruină și mormînt;
Acuma, cînd din umbră — Lumina — eu răsar[2],
Aruncă de pe tine noianul de amar.
Eu vin din centrul lumei încoronat de sori,
Preced, pe mîndrul, [naltul][3], frumosul Viitoriu,
Ce-n nourii de secoli se zguduie închis,
Ca un frumos și mare, însă teribil vis,
Ce-n cerul lui petrece sublim și neajuns,
Încît neci ochi de[4] înger pin nori-i n-a pătruns.
Ci tînăra speranță[5] în haină de mister
Arată-n lume-oglinda-i cea plină de visări!
În lumea adormită, lumina cînd răsare
Din caosul ce fierbe întunecos și mare,
Cu raza-ntăi atinge a geniilor munți,
Ce-n nourii de gînduri se pierd bătrîni cărunți,
Și-apoi abia la lume s-arată zîmbitoare,
O maiestate mîndră[6] în car de foc... un soare!
O, munții cu-a lor frunte gîndindă-n nouri creți,
Cînd se-ncunun' cu raze, ai zilei sunt profeți,
Și capete de geniu cînd ard, cînd se inspiră,

---

[1] În *ms.*, ⟨*Lumina*⟩; apoi: *Spiritul* — și, în fine, subliniat: *Isis*. Cu ocazia modificării acestui nume, se pot remarca trei etape ale revenirilor asupra textului: una, fundamentală — 1869—70; a doua (vezi f. 78 r.v. de ex.) probabil în 1872; mai tîrziu — în 1876, alte modificări în peniță fină și tuș negru (vezi și O V, 252 și urm.).

[2] Scris după: *(apar)*; modificare ulterioară în peniță fină.

[3] Completarea aparține lui Perpessicius.

[4] Inițial: *Neci ochiul unui* — modificat deasupra.

[5] Scris deasupra de: ⟨*Ci am*⟩⟨ *Ci dalba cugetare*⟩.

[6] Scris deasupra de: *albă*.

Arderea lor arată la noaptea[1] ce-i admiră
Că ziua e aproape... Şi palizii poeţi
Profeţi-s plini de vise ai albei dimineţi.
Profete al luminei! În noaptea-ţi te salut
Şi vărs geniu de aur în corpul tău de lut.
În buclele-ţi eu strecor dulci lauri de argint,
Cu raza zilei albe, eu geniu-ţi aprind.

(Mureşianu a-ngenuncheat uimit. Ea-i lasă să cadă pe frunte cununa de lauri, îi zîmbeşte şi dispare în sus, răpită de un nor aurit.)

SILFII DE LUMINĂ

(de sus, către lumină)

Tu, ce din ceriuri pe lume cazi,
Lumină sîntă!
Precum pe-al mărei amar talaz
O rază frîntă
Acum la nouri te depărtezi
Strălucitoare,
Căci de acolo pe lumi veghezi
Cu ochi de soare.[2]

(De jos către Mureşanu)

A tale cînturi, palide bard
Cu fruntea-n laur,
Sunt stele-eterne ce-n ceruri ard
Cu raze de-aur.

---

[1] Scris deasupra de: *lumea.*
[2] Dedesubtul acestui vers: *Din›› Prin sîntul.*
Pe partea din dreapta a f. sînt lipite două bucăţele de hîrtie pe care sînt scrise, cu creionul, următoarele versuri:

L u m i n a (solemn[a], urcînd cerul)
Cu cîmpii tăi de stele, o Univers te-nvoc
Coboară-n ploaie d-aur gîndirile-ţi de foc
Şi împle cu armonia ce-n tine etern respiră
Cîntarea cea bogată din sîngeroasa-i liră

Cîntă dar, cîntă, tînăr poet,
Mîn-a ta liră,
Lumea ascultă gîndu-ţi profet: *(încet)*
Marea se miră!

MUREŞANU

(cu foc)

În ocean de flacări gîndirea mea se scaldă
Şi sufletu-mi se-mbată d-o primăvară caldă.
Şi-un cîntec trece aspru[1] prin visele-mi de jar,
Cum vîntul trece-n freamăt prin codrii de stejar...
Să cînt cum leul rage?... Să cînt!... Zdrobită liră!
Din coardele-n rugină o dată-ncă respiră
Un cîntec de-o sublimă, senină disperare,
Precum scapără[2] raze întunecata mare.
O dată încă-n viaţă să mă-nec în lumină,
Să caut armonia a sferelor senină
În inima-mi zdrobită... şi-apoi să mor... Să mor,
Să-nec sufletu-mi rece în noapte şi în nor.
Coroană de albi lauri, coroană de argint,
Luceşte într-a nopţi-mi amarul labirint,

(Şade, cugetă, mînile sale se lasă-ncrucişate peste coardele lirei.)[3]

Cobori[b] cu ploi de raze cu înstelatu-ţi dom
Pătrunde pentr-o clipă suflarea unui om.
[a] Iniţial: ‹*serioasă*›.
[b] Iniţial: ‹*Coboară*›.

[1] Scris deasupra de: *dulce.*
[2] Iniţial: *respiră;* deasupra cuvîntul, scris: *scapără (suflă).*
În dreptul acestui vers, marginal:
Strahlen athmet das dunkle Meer.
[3] Indicaţia făcută ulterior, marginal. Dedesubt, tot marginal:
(crengile gîndirei) arborele gîndirei
Din lanţul (lutul) cugetărei cîntarea se desprinde
Şi albele (sfintele) ei aripi la ceruri le întinde.

Din negre crengi de gînduri cîntarea se desprinde.
Ultimul vers aparţine unei a treia etape a revenilor.

Eu voi cînta de falǎ ca leul ce-a învins,
Iar tu luceşte palǎ al deşteptǎrei vis!

SILFII DE LUMINĂ

(pe cînd se lasă negura roză)

În marea Somniei ce-n unda-i combinǎ
Tristeţǎ cu ris,
Cufundǎ, poete, gîndirea-ţi seninǎ,
Seninul tǎu vis!

(Pe cînd se lasă negura neagră)

Adormi cînd lumina se stinge cu jale
Prin vînturi rǎcori;
Cînd visu-ţi îşi moaie aripele sale
În noaptea cu nori!

(Muzica urmează misterioso. Negura lasată cu desăvîrșire. — O pauză. — Cînd se ridică iar, scena e ca întăi, — același trunchi, aceeași galbenă lumină de lună străbate prin stîncile zdrobite și lumină planul cel ruinat. Mureșanu arată că s-ar fi deșteptat dintr-un somn neliniștit, cu visuri de-o impresiune puternică. Fruntea sa e ostenită și fața în delir adînc. Muzica melodramiză încet aria lui: Deşteaptă-te, române. *El o declamă încet și espresiv rezemîndu-se cu mîna stîngă pe liră*[1]*.)*

[18]69

Figureazǎ în mss. 2259, 28 r.v. + 2254, 77 r.v. – 80 r.v.

[1] *rezemîndu-se cu mîna stîngă pe liră* — adăugat ulterior.

ANDREI MUREŞANU

Tablou dramatic într-un act

Persoane:

MUREŞANU
INDIFFERENŢIALUL (NIRWÂNĂ)[1]
ISIS[2]

(Scena înfățișază un peisagiu de-o romanticitate sălbatecă în munți. Pe de-o parte stînci crăpate — unele țepene, altele răsturnate — de alta brazi acățați de vîrfuri de stînci, unii frînți și răsturnați de vijelii și torente. În fund se văd ruinele încă fumegînde a [unui] sat de colibe — risipite ca cuiburi mari în dosul stîncelor. Mai în avanscenă, turnul vechi și negru a bisericei satului. Biserică de lemn, cu ferestre mari cu zăbrele, cu muri parte risipiți, cu acoperemînt de șindrile negre și mucezite. Asupra întregului plan se revarsă o galbănă lumină de lună. Avanscena o cuprinde[3] *de-a curmezișul un trunchi răsturnat, putred, pe care M. șade visătoriu. De tot în fund, codrii și munți. Clopotul sună dogit 12 ore. Miezul nopții. În vremea asta, se scoală M.)*

Tresare meazǎnoaptea în inima de-aramǎ
A turnului de piatrǎ. Şi[4] prin a lumei vamǎ
Nici vii[i] nu mai intrǎ nici morţii nu mai ies
Vrǎjeşte frunza-n codri în întuneric des[4]
A lunei adormite pǎtrund razele rare –

[1] Iniţial: *Mors* — anulat; modificarea numelui personajului fǎcutǎ ulterior.
[2] Iniţial: *Geniul luminei* — anulat cu acelaşi creion negru cu care scrie în continuare *Isis*. Tot cu creionul, aproape ilizibil, pe jumǎtatea din dreapta a filei, sus: *Şi [corpuri]* mareţe [...]* gata*.
[3] Ar putea fi citit şi: *coprinde*.
[4–4] Versurile sînt adǎugate ulterior pe jumǎtatea din dreapta a f. 74 r. În redactarea iniţialǎ, pǎstratǎ de ediţia Perpessicius, se aflǎ

În temniţa din pieptu-mi trezind simţiri[1] amare.
Cînd somnul frate-al morţii pe lume falnic zace
Sub genele-i lasate a veciniciei[2] pace,
Şi cînd gîndirea oarbă[3] prin ţara morţii trece,
Şi moaie-n lac de vise[4] aripa ei cea rece
Cu-aghiazima-ndulcită[5] a lumii frunte-atinge,
Păcatele-i i-adoarme, voinţa ei[6] o stinge —
Ce ochi veghează umed? Ce piept ce[7] se frămîntă
Ce suflet, lampă de oliu se mişcă tremurîndă?...[8]
Sînt eu!... Privesc trecutul, şi-icoana lui barbară
E zugrăvită aspru d-ursita-ne amară.
Cum[9] gîndul meu nu poate să rup-acea perdea,
Ce-ascunde viitorul teribil[10] după ea?
Dar umbre alburie abia prin ea transpar[11]
Mă împle cu-ndoială, martiriu şi amar[11]
Cîntarea?... Cea mai naltă şi cea mai îndrăzneaţă
Nu, e decît răsunet la vocea cea măreaţă
A undelor înalte cu mii de mii de limbi[12]

---

următorul paragraf, demarcat marginal cu aceeaşi peniţă fină cu care au fost scrise tot marginal versurile variantei ulterioare:

Lin stelele se-nhamă
La carul lunei blonde. ⟨iar⟩ Prin vămile veciei
Nici vremea nu le trece cu visele mîndriei —
Nici suflete nu intră, nici suflete nu ies
Prin aerul de noapte, puternic, rece, des.

[1] Scris deasupra de: ⟨*gîndiri*⟩.

[2] Iniţial: *Cu genele închise cu visele-i de pace;* deasupra de *visele-i:* ⟨*tăcere, umbră*⟩ *a veciniciei.*

[3] Iniţial: *Cînd* ⟨*palida*⟩ *gîndire prin* etc.

[4] *lac de vise* — scris deasupra de: ⟨*visuri de-aur*⟩.

[5] Modificat din: ⟨*cea*⟩ *dulce.*

[6] Cele două cuvinte sînt scrise deasupra de: ⟨*invidia-i*⟩.

[7] Cele două cuvinte scrise deasupra de: ⟨*suflet*⟩.

[8] Iniţial: *Ce suflet* ⟨*ţipă-n doliu*⟩ *ce liră jalnic cîntă? ...*

[9] Scris deasupra de: ⟨*Şi*⟩.

[10] Scris deasupra de: ⟨*puternic*⟩.

[11–11] Cele două versuri, ulterioare, sînt marcate pe jumătatea din dreapta a filei, în marginea celor două ce urmează în textul de mai sus, fără vreun alt indiciu de plasare a lor.

[12] Iniţial: *A undelor* ⟨*teribili*⟩, *înalte, zgomotoase.*

A unui rîu, ce nu-l vezi. — A undelor de timpi[1]
Ce viitoru-aduce, spre-a le mîna-n trecut.
Deşi privesc nainte-mi noaptea bătrînă ruptă,
Şi văd c-o lume nouă dintr-însa se ridică,
Ştiu cum că viitorul este trecutu-ntors[2]
Ştiu cum că-aceeaşi lînă s-a tors şi s-a retors
De degetele uscate a Vremi-mbătrînite[2]
Vai! cele întîmplate istoria le spune —
Şi cele viitoare şi-aruncă umbra lor
În atmosfera groasă a zilei cei de azi —
De ce se-ntîmplă toate aşa cum se întîmplă,
Cine mi-a spune-o oare? — E plan, precugetare,
În şirul orb al vremei şi-a lucrurilor lumei?
Sau oarba întîmplare fără-nţeles şi ţintă
E călăuza vremei? Putut-a ca să fie
Şi altfel de cum este tot ceea ce esistă,
Sau e un *trebui* rece şi neînlăturat?
Şi daca trebui toate să fie-aşa cum sunt,
Ce legi urmează vremea? Cu *ce drept* ea apasă
O ginte ca pe samă-i o alta să ridice;
E vo dreptate-ntr-asta, sau oarbă-mparte bobii
Soarta fără-de-lege? — Şi dacă n-ai temeiuri
Decît acele spuse de cărţile bătrîne, —
Şi-aceste-s dovedite[3], că nu dau dezlegare —
Cine-mi va spune mie — dacă a ginţii mele
Viaţă viitoare va fi mai fericită

---

[1] Partea a doua a versului, iniţial: *Sunt undele de timp.*

[2–2] Mai apropiate de varianta 1876 a poemului, aceste versuri sînt redactate pe jumătatea din dreapta a filei 74 v., în dreptul celor din varianta iniţială. Ultimul din aceste trei versuri, iniţial:

⟨*Cu-nşelăciuni Frinea îmbătrînită: Vremea*⟩.

În redactarea iniţială, urmată de ediţia Perpessicius, cele trei versuri erau:

Dar pîrghia *aceea, ce desfăcînd tenebre,*
Ridică viitorul — puterea care toarce
Al vremii fir — aceea îmi e necunoscută.

[3] S-ar putea citi şi ca: *Si-aceste-au dovedit.*

Decît al ei trecut.
De-ar fi fost rău adesea și bine num-o dată,
Aș crede, că-ntîmplarea oarbă, nevinovată
A grămădit în mersu-i, dar fără ca s-o știe,
Atîta neferice [pe țara mea pustie][1] —
Dar *nu!* e-atîta minte — atîta plan de rele
S-a grămădit puternic în viața ginții mele,
Încît îmi vine-a crede că sîmburele lumii
E *răul.* Cartea lumei d-eternă răutate
E scrisă și-i menită.[2]
De vei avè puterea,
Voința ca să sfarămi pe cel mai slab ca tine:
Bravură se numește. De ești închipuit,
Nesuferind ca alții de-acea închipuire
Cu vorba să se-atingă: onoare se numește;
De vrei să-ntreci pe alții și lumei să-i impui
Persoana ta infamă: dorință-i de mărire,
La fapte mîndre stimul. De ești atît de van
Să crezi că păn' și cerul ascultă a ta vorbă,
Că-i pasă dacă corpul ți-l chinuiești și mintea
Ți-o stupifici — îți zice că ești evlavios,
Ba chiar și *sfînt.* — Și nu sunt numai oameni
Ce îți admiră fapta, gîndirea-nchipuită,
Ci te admir popoare...
Ce proastă e mulțimea,
Ea crede cum că duce a lumii soarte-n mînă,
Și singură e dusă de-o mînă de șireți.
De te-a-nzestrat natura
Cu-atîta minte numai, să poți să vezi prostia
Și cruda răutate ce masa o domină,

[1] Reproducem completarea Perpessicius — în *ms.*: *în viața ginții mele*, ce se reia cu un vers mai jos.
[2] Inițial, în continuare: ⟨*in rău*⟩
De te-a-nzestrat natura
Numai cu atîta minte — ca să vezi că prostia
Și cruda răutate ce —
versuri barate aici, dar reluate pe fila următoare.

Nedînd nimic' pe ele, să faci din ele scara
Spre-a te urca pe dînsa l-avere și mărire,
Prefă-te numai cum că tu prețuiești acele
Mari calități ș-alese (numește-le cum vrei),
C-o frază lingușește deșertăciunea lor
Și pe-umeri te vor duce, sacrificînd averea,
Viața pentru tine. Dar spune-li adevărul,
Te-or răstigni pe cruce, te-or huidui cu pietre
Și te vei stinge mizer de nimenea jălit.
Se vede '
Că nu puteau șireții ca să găsească-n viață
Alt preț decît acela să-și împlinească pofte
Pe sama altor... — Apoi este și drept, cuminte,
Ca proști să ducă greul, astuții să domnească...
La ce-ar fi-atuncea lumea în două împărțită?
La ce-ar esista proștii — și iar la ce șireții?
Nu *merită* nătîngii să fie stăpîniți?
Nu vezi că stăpînindu-i le împlinești dorința?
Mai de dorit ce soartă pot ca să aibă-n lume
Decît să-i ducă-n turme sunetul unui nume?,
Ei nici nu-s pentru alta decît ca să trăiască,
Să moară-ntru-mplinirea unei deșertăciuni.
Ș-apoi nu vedeți voi
Că ei admiră toate ce le-aduce peire?
Omoară fericirea unui popor întreg,
Liniștea unui secol și ești numit erou.
Beată de bucurie mulțimea te primește,
Cu lauri te-ncunună... O ginte ce se-nalță
Pe spatele altora e *mare* — și cu cît
Mai mult se ține-n locu-i prin rău și prin asprime,
Cu-atîta e *mai* mare. Dreptate-universală
E-aceea ce-o urăște puterea brută. Peste
Tărie nu decide nimic. La bine n-ei[1] putè
S-aduci doi oameni; răul l-urmez-întregi popoare;

[1] În *ms.*: *ne i.*

Căci răul este colțul vieții. Vecinic răul
Întâiul rol îl joacă — e colț în orce cuget,
În orcare voință, în orce faptă mare.
Invidia de pildă e mam-egalității,
Și îngrădirea contra răutății reciproce
Dreptate se numește. Cu cît mai răi sînt civii
Cu-atît e mai perfectă dreptatea.
Fiți răi și veți străbate
La ținț-orcît de mare numai prin răutate!
Fiți răi! ș-urmați principiul ce lumea o domînă —
Lăsați să creadă alții, mai proști ca voi, în bine.
De ce n-aveți voi minte? Deschideți ochii voști,
Vedeți că *sfînt* și *bine* sunt numai pentru proști?
De cînd sînteți în lume, a esistat dreptate
Și pentru voi? Dar greul voi numai îl purtarăți,
Voi v-ați hrănit dușmanii, i-ați apărat cu sînge.
În loc de-a sparge capul năpîrcei sub picior,
Voi ați crescut-o mare și astăzi vă zugrumă.[1]
Spun popii de-o vecie unde orcare vină
Găsește-a ei osîndă, și binele răsplata —
Și mii timizi de frică și de-o speranță vană
Trec înșelați pe lîngă izvoarăle vieții.
Iar dacă un lințoliu, piroane de sicriu
Răsplată sînt virtuții?
Răbdarea cine-o are tîrască-se-nsetat —
Voi soarbeți picătura[2] de timp ce o aveți,
Aici fiți mari, puternici, aici fiți fericiți —
Aici spirit, curagiul și pumnii au valoare.
În mînă de vei prinde a istoriei carte
Și dacă tu de frică sau poate de rușine

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*domină*⟩. Variantă ulterioară, ortografiată cu aceeași peniță fină și tuș negru ca și cele de mai înainte (f. 74 v. de ex.), acceptată și de ediția Perpessicius.
[2] Cuvîntul lipsește în redactarea inițială — este adăugat de Eminescu ulterior — odată cu toate celelalte modificări în tuș negru survenite la reciturare.

În faptele ei rele nu vei încifra bine,
Vedè-vei cum sub ochi-ți în plin se desfășoară
Răul și iarăși răul — că vremea se măsoară
După a răutății pășire. *Rău și ură*
Dacă nu sunt, nu este istorie. Sperjură,
Invidios-avară, de sînge însetată
E omenirea-ntreagă — o rasă blăstemată,
Făcută numai bine spre-a domina pămîntul,
Căci răutății numai îi datorește-avîntul,
Ce l-a luat pe scara ființelor naturii.
Cine-a văzut vrodată popor de oameni buni
Să fie mare? Dacă e rău, e egoist,
Vrea toate pentru sine, nimica pentru alții;
Dacă trăiește bine, dar fără ca să lase
Ca ș-alții să trăiască — e mare. Cînd un pópol
Începe a fi nobil și generos în cuget,
Atunci a lui cădere și moarte sînt aproape,
Căci numai răul are puterea de-a trăi.
Chiar fapta cea mai bună duce la rău. Ea este
Pămînt care hrănește sămînța celor rele.
Ai milă
De unul și cu mîna în care i-ai pus pîne
Mîni va ridica piatra, ca el întăi s-arunce
În tine. Dă-i unuia onoare și mărire,
Și va fi cel din urmă spre-a se uita la tine
De-i fi căzut. — *Ce plan adînc-șiret!*
Cum în sămînța dulce a răului s-a pus
Puterea de viață!
Și mai credeți în bine, în basme de copii!
O, ridicați în suflet gigantici vijelii
Și sfărămați c-o mîndră strigare triumfală
Ordinea cea nedreaptă, șireată, infernală,
Ce proștii și șireții, unii înșelați, iar alții
Înșelători susțin că de Dumnezeu e pusă
În lume.

O, Satan! geniu al desperării!
Acum pricep eu gîndu-ţi, căci zvîrcolirea mării
Trăieşte-acum în mine. Pricep gîndiri rebele
Cînd ai smuncit infernul ca să-l arunci în stele,
Dezrădăcinaşi marea ca s-o împroşti în soare,
Ai vrut s-arunci în caos sistemele solare. —
Da! ai ştiut că-n ceruri, răul, nedreptul tronă,
Că secole nătînge l-adoră, l-încoronă,
Ştiai c-aşa cum este *nu poate* a fi bine!
Că nu poate nedreptul etern ca să domine.
O! de-aş vedè furtuna că stelele desprinde,
Pe cer talazuri mîndre înalţă şi întinde,
Şi nourii ca sloiuri de gheaţă aruncate,
Sfărmîndu-se de-a sferei castele înstelate —
Cerul din rădăcină nalţîndu-se decade,
Tîrînd cu sine timpul cu miile-i decade,
Se-nmormîntează-n caos întins fără de fine,
Zburînd negre şi stinse surpatele lumine.
Văd caosul că este al lumilor săcrii,
Că sori mai pîlpîi' roşii gigantice făclii
Ş-apoi se sting. — Nimicul, linţoliu se întinde
Pe spaţiuri deşerte, pe lumile murinde!
Văzînd risipa, Satan, voi crede c-ai învins!
Căci dacă eşti Archangel al morţii cei bătrîne,
Atunci eşti drept — căci numai *ea* este dreaptă-n lume,
Şi cei ce o servesc — căci contra orce-n lume
Învinge răutatea — dar contra morţii nu.
Fiindcă tina lumii e rea, fiindcă tină
Şi praf e universul întreg — fără de vină
Ai căzut geniu mîndru, plin de-ndărătnicie
În spaţii făr' de margini, în evi de vecinicie!
Vai, soarte blăstemată, ce oarbă arunci bobii,
La orcine în lume dai ceea ce nu-i trebuie,
Te rog, soarte, mă scapă, de alţii nu — de mine.
Atît venin în suflet, ş-atît amar în gînd,

Încît dac-aş putè-o ca să răsuflu-adînc
Şi bine — aş învenina vremea, în care-s osîndit
De a trăi.
O geniu, ce pătrunzi
Nemărginirea — iartă c-amărăciunea mea
M-a-nvins! Tu ştii să judeci şi ştii că nefericea
Ades[1] scrînteşte şirul gîndirei şi o face
Să meargă tocmai contra la calea ceea care
Ar trebui s-urmeze.
Un orologiu care în loc de-a-mbla-nainte
S-ar tîrî-ndărăt. O, nu esistă crime,
Căci toate, toate-s fapta unei gîndiri pe dos,
Unei simţiri[2] perverse.
Taci, taci, suflete mîndre, nu răscoli cu-atîta
Grozavă uşurinţă titanica turbare
Ce-n aşchii sclipitoare gîndirea mi-o sfaramă.
Stinge, puternic Doamne, cuvîntul nimicirii
Adînc, demonic-rece, ce-n sufletu-mi trăieşte,
Coboară-te în mine, mă fă să recunosc
C-a ta făptură slabă-s. Nu mă lăsa să sper
Că liber-mare-mîndru prin condamnarea ta
N-oi coborî în iaduri de demoni salutat,
Ca unul ce menitu-i de a le fi stăpîn —
Stăpîn geniilor peirii! Ce gînd superb! O,-nceată,
Inima mea cea stoarsă de-o cugetare beată,
Nu răscoli-n bătaie-ţi ruinile sfărmate
A lumi-mi dinăuntru.

Văd cerul lan albastru sădit cu grîu de stele,
El ni arată planul adîncei întocmele
Cu care-şi mişcă sorii. — În sîmburul de ghindă
E un stejar. — Cum dînsul din proprii rădăcine,

---

[1] În *ms.* pare a fi: *Adeas.*
[2] În *ms.* iniţial urma: ⟨*rebele*⟩; apoi: *amare*, iar ulterior, la reluare, *perverse* — variantă acceptată şi de ed. Perpessicius.

Din planul vieții sale ascuns în colțu-obscur
Își crește trunchiul aspru – așa, poporul meu,
În tine e puterea-ți, nălțarea-ți și peirea-ți.
Eu cred că tot ce este menit de a fi mare
Să-și înăsprească trebuie superba rădăcină
Prin viscole turbate, prin arșiță și-ngheț.
Mai tare e-acea stîncă ce a trecut martiră
Prin vijelii *mai* multe. Popoarele barbare
Ce-au cotropit românii sînt vijelii mărețe,
Turbate, mîndre, aspre ca orce vijelie,
Dară și trecătoare ca ele. Iar stejarul
Poporului meu tare ridică ș-azi în vînturi
Întunecata-i frunte și proaspăta lui frunză.
În lume văd popoare cuminți și fericite,
Și mă întreb ce soarte să doresc la al meu?
Și-un gînd îmi vine aspru, adînc, fără de milă
Și sfărmător de lume. – Nu, nu! N-aș vrè ca alte
Popoare să mai fie c-al meu – nu merit ele
Să-i semene. Poporu-mi menitu-i ca să fie
Altfel de cumu-s alte. Eu nu cer fericire
Pentru a lui viață. – O, nație iubită!
Vei înțelege doru-mi, vei ști să-l prețuiești?
Voi să te văd, iubito! nu fericită – *mare!*
Decît o viață moartă, un negru vis de jele,
Mai bine stinge, Doamne, viața ginții mele,
Decît o soarte aspră din chin în chin s-o poarte,
Mai bine-atingă-i fruntea suflarea mării moarte!

Figurează în ms. **2254, 74 r.v. – 76 r.v. + 81 r.** (cca 1871 – 1872).

[MUREȘANU]

(Mureșanu singur într-o pădure. – Pe o muche de deal o biserică veche c-un turn de piatră. Noapte, lună. Orologiul bisericei bate[1] miezul nopții.)

M.[UREȘANU]

În turnul vechi de piatră cu inima de[2]-aramă
Se zbate miazănoaptea... iar prin a lumei vamă
Nici suflete nu intră, nici suflete nu ies –
Și somnul, frate-al morții, cu ochii plin d-eres,
Prin regia gîndirei nenființate trece
Și moaie-n lac de visuri aripa lui cea rece;
Cu gînd făr' de ființă a lumii frunte-atinge –
În minte fericirea, mizeria i-o stinge.
Cînd totul doarme-n zvonul izvorului de pace
Un ochi e treaz în noapte, o inimă nu tace.
Și azi îndrept aceleași crude-ntrebări la soarte
Ș-asamăn întreolaltă viață și cu moarte...
Și-n cumpăna gîndiri-mi nimica nu se schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă.[3]
De mult a lumei vorbe eu nu le mai ascult,

[1] Urma: ⟨*două*⟩.
[2] Urma: ⟨*piatră*⟩.
[3] Cu o linie diagonală au fost anulate versurile de la început și pînă aici.

Nimic e pentru mine, ce pentru ea e mult.
Viitorul un trecut mi-i pe care-l văd întors —
Acelaşi şir de patimi s-a tors şi s-a retors
De mînile uscate a vremi-mbătrînite...
Şi clare-s pentru mine enigmele-ncîlcite...
Nu-ntreb de ce în lume nu ni e dat la soarte
Noroc făr' de durere, viaţă făr' de moarte —
Am pus de mult deoparte acele roase cărţi
Ce spun c-a vieţii file au vecinic două părţi,
Că făr' de lacrimi nu e nici ochiul cel mai vesel —
Acest noian gîndirea-mi în sama altor lese-l;[1]
Nimic din lumea asta cu ele nu se schimbă —
Cu dezlegări ciudate şi cu frînturi de limbă
Ocupe-se copiii... Eu pun o întrebare
Nu nouă, însă dreaptă, nu[2] liberă, mai mare.

Viaţa, moartea noastră noi le ţinem în mîni,
Pe ele deopotrivă noi ne simţim stăpîni —
O cupă cu otravă, un glonte, un pumnar
Ne scapă deopotrivă de-al vieţii lung amar.
Nu cer de fericire în lume să am parte,
Căci fericiri a lumii, închipuiri deşarte![3]
Viaţa noastră însă, oricît de neagră fie,
Ea împlineşte oare în lume vo solie?
E scop în viaţa noastră — vun scop al mîntuirei?
Ne-njunghiem fiinţa pe-altarul omenirei?
A gîndului lucire, a inimei bătaie
Ridică un grăunte din sarcina greoaie
Mizeriei comune? Trăind cu doru-n[4] sin
Pe altu-n astă lume îl doare mai puţin?

---

[1] Ultimele două versuri anulate cu o linie diagonală.
[2] Iniţial versul începea cu: ⟨*Mai dreaptă şi mai rece, mai*⟩. Modificarea scrisă deasupra ulterior, cu acelaşi tuş negru cu care şi anulează o serie de versuri (pe f. 138 v. şi următoarele).
[3] Ultimele două versuri anulate cu o linie diagonală.
[4] *doru-n* — modificare ulterioară, făcută deasupra de: ⟨*moartea-n*⟩.

De îţi jertfeşti viaţa, tu, pentru un popor,[1]
Au sarcina vieţii purta-va mai uşor?
A tale lacrimi crude, a tale crude chinuri
Îi schimbă poate-n taină prescrisele destinuri?
Ai tu vro ţintă-n lume — amara ta suflare
Au face-l-va pe dînsul — de nu ferice — mare?[1]
O! eu nu cer norocul, dar cer să mă înveţi
Ca viaţa-mi preţ să aibă şi moartea-mi s-aibă preţ.
Să nu zic despre mine ce despre om s-a zis:
Că-i visul unei umbre şi umbra unui vis!...
Bolnav în al meu suflet, cu inima bolnavă,
Eu scormolesc în minte-mi a gîndurilor[2] lavă,
Închin a mea viaţă la scîrbă şi-ntristare
Şi-mi tîrîi pintre anii-mi nefasta arătare...
— Prea bun pentru-a fi mare, prea mîndru spre-a fi mic —
Viaţa-mi, cum o duce tot omul de nimic,
Supus doar ca nealţii la suferinţe grele,
Unind cu ele ştirea nimicniciei mele —
La ce? oare un glonte, otrava, un pumnar
Nu sting deopotrivă o lume de amar?
O, pîrghie a lumei, ce torci al vremei fir,
Te chem cu desperarea în pieptu-mi[3] — cu delir,
Răspunde-mi cine-i suflet a lumei? Dumnezeul?
Orbirea? nepăsarea? e binele — e răul?
Tu taci?... şi piatra tace... şi tu eşti piatră... Bine,
Mi-oi chinui dar mintea — să răspund pentru tine.
Orbirea? nepăsarea?... Nevinovat-orbire
Cît de frumos ş-anume tocmit-a a lui fire!
Creat-a lupul aprig el pentru mielul blînd[4],
Carne cu ochi creat-a el pentru cel flămînd,

[1–1] Versuri barate cu o linie diagonală.
[2] Scris deasupra de: ⟨*geniului*⟩. Cele patru versuri: *Bolnav în al meu suflet — Şi-mi tîrîi ...* — barate ulterior cu tuş negru.
[3] *pieptu-mi* — scris deasupra de: ⟨*suflet*⟩.
[4] Vers modificat de Perpessicius, O IV, p. 300; în *ms.*:
Creat-a mielul aprig el pentru lupul blînd.

Natura-i fericire și vecinic e în pace —
Și leul și cu taurul de mult stau să se-mpace —
Iar omul, ce-i făptură aleasă, are-anume
Un creier și un suflet — pentru dureri în lume;[1]
Ce simplă nepăsare, nevinovat-orbire,
Concordie eternă, un rai de fericire. —
Dar nu — ce zic? Tu blăstemi, poete... Cată bine,
Căci lumea e creată anume pentru bine.
N-o spun aceasta popii și cărțile lor vechi.
De mii de ani nu sună legenda în urechi?
Nu vezi tu că virtutea găsește-a ei răsplată,
Răsplată ce de oameni și cer e-nvidiată?
Răsplată prea frumoasă: un giulgi și patru scînduri.
Ți-e îndemînă-n nuntru, și scapi de multe gînduri.
De gînduri fără noimă... Pentru așa comoară
Treci însetat pe lîngă a vieții dulci izvoară...
Și-atunci... atuncea popii vorbit-au foarte drept:
Deșertăciuni sunt toate cînd moartea ți-i în piept.
Dar să vedem acuma în lungi secolii tăi
Ce crudă răsplătire păstrat-ai celor răi?
Omoară fericirea unui popor... alungă
A veacurilor pace pe vreme îndelungă
Și ești erou... Fii mîndru, închipuit, dar cată
Ca nimeni să atingă ființa îngîmfată,
Atunci ai simț[2] de-onoare. Disprețuiește viața,
Închină-te de sara și pănă dimineața,
Trufașule obscure — te crede sfînt ș-ales,
Un om din altă carne făcut — și cu eres
Poporul se-nchina-va chiar la a tale oase.
Învie, măgulește tu patimi dușmănoase —
Invidia și ura botează[3]-le virtuți,
Numește brav pe gîde, isteți pe cei astuți,

[1] Întreaga f. *135 v.* (de la *Prea bun pentru-a fi mare...* pînă aici) barată cu o linie în diagonală.
[2] În *ms.: simțiu.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*numește*⟩.

Din patimi a mulțimei fă scară de mărire.
Și te-or urma cu toții în vecinică orbire —
C-o frază lingușește deșertăciunea lor,
Din risipite roiuri atunci faci un popor. —
Fii dinainte sigur, la rele el urma-va.
Cu sînge și cenușă pămîntul presăra-va,
Ferește-te de una... Să te ferească ceriul
Ca-ntr-un moment de-uitare să li spui adevărul...
Te-or răstigni pe cruce, te-or huidui cu pietre,
Vor risipi cenușa iubitei tale vetre,
Și te vei stinge mizer... de nimenea jălit...
Nu vezi ce drept e astfel? Ce bine e-mpărțit
Pămîntul? — Proști de-o parte, de alta cei șireți.
Și patimele rele acești[i]a dau preț...
Nu merită nătîngii să fie stăpîniți,
Sau pentru o *idee* să fie ei jertfiți? —
Mai de dorit ce soarte pot ei să aibă-n lume
Decît să-i ducă-n lupte un mare, un sfînt *nume?*
Un *nume!* Ce-i mai mare decît un nume oare?
Pentru-un astfel de lucru se junghie popoare.
În mînă de vei prinde-a istoriilor carte,
În ea atunci vedè-vei un falnic op de arte,
Vedè-vei cum sub ochi-ți în plin se desfășoară
Tot patime de laudă; că vremea se măsoară
După a răutății pășire... Rău și ură
Daca nu sunt, nu este istorie. Sperjură,
Invidioasă[1], crudă, de sînge însetată
E omenirea-ntreagă... o rasă blestemată,
Făcută numai bine spre-a stăpîni pămîntul...
Căci răutății sale îi datorește anume[2]

[1] În *ms.*, inițial: *Invidioas'* ⟨*avară*⟩.
[2] Cuvîntul este scris alături de: ⟨*avîntul*⟩.

Că-i spiță-naltă-n scara ființelor din lume,[1]
Aceasta este taina în sufletul fănturei..
Ce plan adînc!... ce minte! ce ochi e colo sus!
Cum în sămînța dulce a patimei a pus
Puterea de viață... Astfel frumosul plan
Un an de îl descarcă, l-încarcă iar alt an
Spre vecinică-mplinire... Și în ureche-mi bate:
Că sîmburele lumii e-eterna răutate!!

Cîntați-o dar, popoară! În glasu-adînc al stranei
Voi mesteca legenda cea veche a Satanei.
O, Satan! geniu mîndru, etern, al desperării,
Cu gemătul tău aspru ca murmurele mării...
Pricep acum zîmbirea ta tristă, vorb-amară:
„Că tot ce e în lume e vrednic ca să piară..."
Tu ai smuncit infernul ca să-l arunci în stele,
Cu cîrduri uriașe te-ai înalțat, rebele,
Ai scos din rădăcine marea s-o-mproști în soare,
Ai vrut s-arunci în chaos sistemele solare...
Știai[1] că răutatea eternă-n ceruri tronă,
Că secole nătînge cu spaimă o-ncoronă!
O, de-aș vede furtuna că stelele desprinde,
Că-n cer talazuri nalte de negură întinde,
Că prin acele neguri demoni-n stoluri zboară
Și lumea din adîncuri o scutură ușoară
Ca pleava... Cerul cu sorii lui decade,
Tîrînd cu sine timpul cu miile-i decade,
Se-nmormîntează-n chaos întins fără de fine,
Căzînd negre și stinse surpatele lumine.
Neantul se întinde
Pe spațiuri deșerte, pe lumile murinde.

[1] Variantă scrisă deasupra versului anterior (rămas neanulat în ms.): *Ce l-a luat pe scara ființelor naturei.*
Marginal, cu creionul adaugă, ortografiind citeț:
anume
Că-i spiță 'naltă-n scara.
[2] Inițial: ⟨*Că*⟩.

„Mărire ție, Satan, — de trei ori ai învins!
Atuncea mă primește prin îngerii peirei,
Mă-nvață și pe mine cuvîntul nimicirei
Văzîndu-te[1] strigare-aș de-un dor nebun cuprins:
Adînc, demonic-rece. Ți-o jur — astă știință
Eu aș striga-o-n lume c-o cruntă ușurință...
Atunci negrește, soare..., atunci să tremuri, cer...,
Atuncea saluta-voi eternul adevăr...
Și liber, mare, mîndru prin condamnarea lui,
A cerurilor scară în zbor am să o[2] sui...
Să strig cu răzbunarea pe buze-n lumi deșarte:
Te blăstăm, căci în lume de viață avui parte!!"

(Fulgere.)

„O, fulgeră-mă numai... o, joacă comedie,
Comediant bătrîne cu glas de vijelie!
Nu vezi că nu poți face tu vun mai mare bine
Decît pe vecinicie să mă omori pe mine?
Au crezi tu că eu tremur, dar vezi — nici cred în moarte —
Ai fi prea blînd să ai tu în mînă-ți astă soarte,
Aș rîde-atunci [de] viață, muncind-o cu dispreț.
Aș omorî în mine o sută de vieți
Muncind în mine însumi al firei orice nerv,
Peirea cea eternă în pieptu-mi să o serv...
Dar, vai, tu știi prea bine că n-am să mor pe veci —
Că vis e a ta moarte cu slabe mîni și reci,
La sorți va pune iarăși pin lumile din ceri
Durerea mea cumplită — un vecinic Ahasver —
Ca cu acelaș suflet din nou să reapară
Migrației eterne unealtă de ocară...
Puternice, bătrîne, gigante — un pitic,
Căci tu nu ești în stare să nimicești nimic."

(El cade obosit pe-un trunchi vechi și-și acopere ochii cu mîna. S-aude o muzică dulce.)

[1] Modificat din: *Văzînd* ⟨*risipa*⟩.
[2] Modificat marginal cu creionul din: ⟨*le*⟩.

VISURILE
(sopran)

Somn,
Tu al nopților domn!
Ni dă prin a gîndului ceață
Viață

Vezi,
Noi suntem tot tineri și trezi,
Zidim într-o clipă din spume[1]
O lume.[1]

Lac,
Pe care în cînt[2] se desfac
Cu dulci și armonice glasuri
Talazuri.

Știm
Pustiul sub ochi să-l lățim,
Mai este vro mînă măiastră
C-a noastră?

Vin
Și dă-ni porunca ta lin,
Urma-vom fantastice planuri
Prin ramuri!

SOMNUL
(basso)[3]

Sună vînt prin frunzele uscate,
Luna trece-n vîrfuri de copac[4],
Iar izvoare întunecate,
Într-un cîntec glasul să-l desfac.[5]

[1-1] Inițial: *Zidim într-o clipă* <*și dealuri*
Și valuri>.
[2] Inițial: *cînt*<*ec*>.
[3] Inițial: <*bariton*>.
[4-4] Inițial: *Lună treci prin vîrfuri de copaci*
Tu izvor întunecate,
Într-un cîntec glasu-ți să-l desfaci.

Lună! Soră! pe-a lui frunte[1]
Stai și-i farmăcă gîndirea,
Să trăiască-n vremi cărunte
Și să-și uite toată firea.

Du-l[2] pe țărmul vechi al mării,
Fă-l călugăr trist și slab,
Îl închină lin uitării,
Dă vieții alt prohab,
Du-te! du-te!

VÎNTUL
(bariton)

Plîng,
Frîng
Crengi uscate;
Trec,
Plec
Ramuri
Bat în geamuri
Cu a mea mînă fermecată.

Eu mă uit printre ferestre
Cum înconjur oameni masa[3]
Și cu degete măiestre
El li spariu toată casa:

Cînd ca lupul urlu jalnic,
Cînd ca mița încet eu miaun
Și trezesc din vis motanul
Care toarce sub un scaun.

[1] Marginal: *O nu privi astfel, nu astfel, plîngi.*
[2] Inițial: *Cum stau oamenii la masă.*

Sunt,
Vînt,
Plîng,
Frîng
Sperios vo creang-uscată.

IZVORUL
(tenor)

Izvor
Din munte cobor,
Cînd vîntul vo ramură farmă
Fac larmă!

(Cerul se coboară. Armonie. Schimbare.)

SCENA I

Sara. Furtună.

M.[UREȘANU]
(singur)

Cum norii strigă jalnic și marea sparge piatră
Și tunete bătrîne pe-a ceriurilor vatră
Pocnesc cu-a lor ciocane, moșnegi[1] și falnici fauri,
Ei făuresc furtunei coroana ei de aur...
Se zvîrcole în valuri marea cea sură-n veci
Și în de stînci schelete, bătrîne, slabe, seci,
Ea aiurind lovește.
Colo și-nalță sur
Castelul lung și rece fantasticul lui mur.
L-a fulgerelor fugă se văd boltile sparte,
Iluminate găuri pe generații moarte...
Ah! în fereasta veche apare-ades, ades,

[1] Scris deasupra de: ⟨*bătrîni*⟩.

Un înger, o femeie cu chip așa ales.
Dar cine-i ea? Ce vine, ce caută-n castel
Cînd marea își răstoarnă sufletul ei rebel
Și pintre stînci de piatră se scutură de spume
Și mișcă-nfuriată a valurilor lume?

(Un chip s-arată-n castel.)

Și-n noaptea care[1] urlă cu surda ei ureche,
Privește ca o lună din zidurile veche.
E ca și cînd răsare în jur întunecată
De-a murilor colosuri, pin cari se arată
Zugrăvind dulce, trista, sura lor măreție.
Coboară din ruine căci mă închin eu ție!
Din crengi de gînduri negre o floare se desprinde —
Primește-o:[2] e iubirea-mi, și inima-mi ți-o-ntinde[2].
Cobori din înălțime, te-ador, te rog, te-nvoc
Cu păru-n flori albastre, pe frunte-o stea de foc.

(Chipul dispare.)

O stai! o vino scumpă, ca fruntea să-ți desmierd
Și-n ochii mari albastri ființa să mi-o pierd...
Te-ai dus! te-ai dus! o, mare, înghite-mă, mă sfarmă,
Îmi amăgește mintea cu-a valurilor larmă.

(El se urcă în luntre și își dă drumul pe mare.)

Se-nsenină. S-aude glas de corn.[3]

REGELE SOMN

Răsună corn de aur și imple noaptea clară
Cu chipuri rătăcite din lumea solitară

[1] Inițial, urma: ⟨*sună*⟩.
[2-2] Variantă plasată deasupra textului inițial:
⟨*în mărirea-ți, în poalele-ți prea sfinte*⟩.
[3] Indicații scrise deasupra celor inițiale: ⟨*(Stînci pe țărmuri de mare. În fund un castel risipit. Codri. Pe mare se văd insule frumoase. Din codri sunet de corn.)*⟩.

A codrilor... în cîrduri veniți, genii șagalnici,
Ce-acum împleți pămîntul cu sunetele jalnici,
Acum ascunși în umbră sau tupilați sub foaie,
Pișcați picioarele-albe a fetelor bălaie,
Și zimbrii zînei Dochii, pe frunți cu stemă mare,
Și voi, cai albi ai mării, cu coame de ninsoare...
Învie codru! Duhuri cu suflet de miresme,
Zburați pin crenge negre ca străvezie iesme,
Ca sunetul de pasuri s-aducă pasul numa,[1]
Pe corpuri albe haină de diamantină brumă
Să scînteie în umbră, să spînzure feeric —
Treceți încet pin aer călcînd pe întuneric.[1]

(El se uită pe mare.)

Din insule bogate sfîșiind apa iese
O luntre, cu vîntrele ce spînzură sumese.
Se legăn' visătorii copaci de chiparos
Cu frunza lor cea neagră uitîndu-se în jos
În ape... Iar pin crenge de un verde-adînc de jale
S oglindă-n ap-albastră de aur portocale.
Și parcă glas de clopot înfiorează sara;
Pe-a stîncilor lungi colțuri apusul se coboară,
Stau aurite-n aer... ș-a serei rumenire
S-apleacă și-nroșește a mării încrețire[2]
Și insulele mîndre și de dumbrave pline
Par sarcofage nalte plutind pe unde senine,
Acoperite numai cu flori și cu poiene[3]

[1–1] Inițial:
Pe corpuri albe haină de diamantină brumă
⟨Sandalele prin aer abia să treacă⟩ numa
⟨Călcați cu pasuri line, încete, și⟩ feeric
⟨Atingeți⟩⟩ Mergeți⟩ încet prin aer călcînd pe întuneric.

[2] *încrețire* — scris ulterior deasupra de: *(sfîntă fire)* — parantezele însemnînd, ca și altă dată, renunțarea.

[3] În margine adaugă: *(pomene)* — gîndind probabil o altă „alternativă lexicală, destul de interesantă și asupra căreia s-ar putea epiloga" (Perpessicius, O V, 260).

Uriești... Acuma se-nchid a serei gene,
Apele devin sure... și-n blînda lor cîntare
Dispar ca sarcofage insulele în mare.

. . . .

Ce loc! Bătrîne stînce ridic a lor schelete
De piatră, ce de valuri și vîntu-s sfîșiete;
Un templu în ruină de apă înecat
Pe jumătate... Stîlpii și murul fărîmat
Stau în curînd să cadă... Și în astă ruină
Pin scorburi de părete, în neagra[1] vizuină,
Trăiește-acest călugăr... Apari, tu, lună,-n cer[2]
Și fă din vis viață, din umbre adevăr!

(Luna apare.)

UNDELE
(cîntă)

Noi, undele crețe,
    Venim, venim,
În stînci mărețe
    Izbim, izbim.

Ș-a noastră suflare
    E vînt! e vînt!
Dar naștem pe mare
    Un cînt, un cînt.

DELFINUL

(S-arată din apă un tînăr frumos.)

Ondină,
Cu ochi de albastră lumină,

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*vechea*⟩.
[2] *lună-n cer* — scris deasupra de: ⟨*soră! lună*⟩.

Cu părul tău lung — un tezaur
De aur.

Tu, pradă[1] . . . .
Cu pepții tăi dulci de zapadă,
Te-oi prinde pe mare vrodată,
Șirată![1]

Atunce
Simți-vei duioasele munce,
Cu care-al meu suflet în flamă
Te cheamă.

ONDINA

Delfine,
Tu crainic al mării regine,
De-ai fi credincios, cu iubire,
Un mire;

Voioasă
Urmare-aș privirea-ți frumoasă,
Ți-aș da sînul alb de zapadă
Ca pradă.

DELFINUL

Ondină,
Tu dulce copilă, o, vină,
Nu vezi că Delfinul tău moare
În mare?

[1-1] Inițial: ⟨*Tu dalbă !*⟩
Cu pepții ⟨*de marmură albă*⟩
⟨*O dă-mi a ta gură — privirea*
Zîmbirea⟩.

Vedè-vom!
Să cînte Sirena ruga-vom,[1]
De nu vei iubi-o — îmi fură[1]
O gură!

Atunce
O undă în brațe-ți m-arunce,
Căci știu a iubi eu prea bine,
Delfine.

Ascultă!
De vreme-ndelungă și multă
În sufletul meu eu te-am strîns[2]
M-ai învins.[2]

AMÎNDOI

Tu, ce ești zeilor suroră gemene,
Cu[3] linul pas,
Nu are nimene un cînt să semene
Cu al tău glas.

Spune-ne cîntecul ce-n nopți lunatice
Adese-îl cînți,
Cînd luna tremură prin ceți apatice,
Pin codri sfinți.

SIRENA

Vin, iubite! Cungiura-voi
Cu-al meu braț al tău grumaz
Și lipi-voi a mea față
De-arzătorul tău obraz.

[1-1] Inițial: ⟨*Pe mîndra*⟩ *Sirenă ruga-vom*
Să cînte. De-i ști să rezisti la⟩.
[2-2] Inițial: *În sufletul meu te* ⟨*iubesc*
Te iubesc⟩.
[3] Urma: ⟨*blînd cuvînt*⟩.

Vin, iubite, multe nume
Mîngăioase îţi păstrez,
Visul vieţii mele este
Tu ferice să te vezi.

De ce-ntorci tu ochii-n laturi
De cuvîntul[1] meu gonit?
Nici visezi cît poţi în lume
Tu să fii de fericit.

Zi şi noapte stă la tine
Al meu gînd nemîngăiet,
Căci tot sufletu-mi te cere
Şi în gînd te chem încet.[2]

Vino, vino, mult iubite,
Pe-al meu sîn să te desmierd[3]
Şi în ochii tăi cei negri
Eu privirea să mi-o pierd.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*privirea*⟩*mea*.

[2] Textul aflat pe f. *121 v*. şi *122 r*. (de la *Vin iubite! Cungiura-voi* pînă la: *Eu din ochi te prăpădesc*) este barat cu creion roşu. Ultimele trei strofe de pe f. *121 v*. au, în acelaşi loc, următoarea variantă:

Vin iubite — căci zapada
Dulce-a sînului păstrez
Ah tot visu-mi, ah! tot dorul
E ferice să te vezi.

Vin, iubite — ah de cheamă
Al meu suflet îndrăgit
Nici ⟨*nu ştii*⟩ *visezi cît poţi în lume*
Tu să fii de fericit.

A mea buză e de miere
Sînii mei sunt de omăt
Şi tot sufletu-mi te cere
Şi te chem, te chem încet
Vin iubite, vino, vin!

[3] Vers întregit de Perpessicius, O IV, p. 309. În *ms*.: *Să te . . . să te ucid*.

Să-mi pun gura la ureche
Şi să-ţi spun că te iubesc,
Că de drag ce-mi eşti, copile,
Eu din ochi te prăpădesc.

(Ondina şi-a lăsat visătoare capul pe spate, pe umărul lui Delfin, care o sărută.)

REGELE SOMN

A mării unde-albastre alunecă-nspumate
Şi fulgeră-n cadenţă... O, dulce voluptate
A nopţii-[adînci][1]... Acuma văd luntrea de departe
Cum cu-a ei plisc în brazde pe unde le împarte[2].
Călugăru-i... În manta-i înfăşurat visază,
Al valurilor zgomot ţişnind îl salutează
Şi lebede-argintoase pe planul mări-l trag
— Pe frunte-i e-mpletită o ramură de fag —
Plutind cu repejune sub palida lumină
A lunei... pe-nmiirea a undelor senină.[3]
Se pare cum că este al mării Dumnezeu,
Blînd înginat de lebezi în mîndru visul său...[3]
Din insulele sfinte străbat cîntări ferice,
Noroc şi desperare le văd unite-aice...
Acum pe-un stan de piatră din luntre el coboară
Şi barba lui cea albă pe piept se desfăşoară
Şi-n două despicată de vînt e răscolită...

(S-aude glasul Călugărului *basso)*

Răsai din a ta noapte, copilă mult iubită.

(Intră în scenă.)

E un străin aice... şi ca mărgăritarul
E faţa lui cea albă, de-argint îi e talarul,

---

[1] Completarea aparţine lui Perpessicius, O IV, p. 310.

[2] În *ms*., iniţial: *desparte*; *îm-* este scris ulterior, deasupra lui *des-*, ce pare a fi anulat. Ultimele două versuri însemnate marginal cu o arcadă.

[3-3] Versuri marcate marginal cu o linie.

Pe umerii de marmur aripe se disfac,
Pe fruntea lui, în păru-i flori roşie de mac...
Cine eşti tu, străine, cu negri ochi sub gene?

REGELE SOMN

Eu?... Eu sunt fericirea vieţii pămîntene.

CĂLUGĂRUL

Aicea nu ţi-e locul, norocul eu nu-l caut,
A lumii glasuri multe şi glasul tău eu n-aud...
Nu vezi tu barba-mi albă şi ochii [mei][1]... şi gură
Abia urmează încă a gîndului măsură.
Eu nu cred în nimica şi nu cred blîndei gure
Ce-mi minte fericirea... Te du! Te du aiure.

REGELE SOMN
(zîmbind)

Tu spui... Priveşte-n juru-ţi... lumea-i o feerie;
Te duc prin fericire şi inima-ţi n-o ştie,
Dar vezi... nu vezi tu colo... apare-un chip d-omăt.
Cu glasu-i ea te cheamă încet... tot mai încet...
Auzi! Vîntu-n ruine şi undele se vaer,
De mîne diafane nu vezi duse prin aer
Colo făclii de smoală, lumini de roşii torţii
Ce noaptea o patează în trist lăcaşul morţii?
Adîncul întuneric îl taie, îl răreşte,
Şi fulgeră-n columne şi bolţile roşeşte,
Acum, acum ea iarăşi prin tremurînde facle
Coboară scări de piatră a uriaşei racle...

CĂLUGĂRUL
(în extaz)

E albă...-n întuneric văd chipul ei lucind
Ca pe o tablă neagră o umbră de argint.
(Regele Somn dispare.)

[1] Completarea aparţine lui Perpessicius, O IV, p. 310.

Tu, taina nopţii mele, tu blond copil din ceriuri,
Cu glasul tău ca glasul duioaselor misteruri,
Oh! vino, vino iarăşi, ca să te string la piept,
Copil cu păr de aur, cu ochiul înţelept...
O, tu! Cum eşti frumoasă, cum te cobori din stele,
Mizeria-mi s-o cauţi şi dorul vieţii mele,
Un înger eşti, un suflet ce-i rătăcit de mult,
Al cărui glas de noapte eu noaptea îl ascult?
O, cine eşti? îmi spune, de ce mă prinzi în braţe,
De ce zîmbirea lină e-amor şi e dulceaţă?
De ce cuvîntul buzei e lamură de miere?
De ce-mi întinzi tu gura cînd sufletu-mi te cere?
Şi sînul tău de marmur laşi pradă gurei mele,
Şi buclele-ţi în valuri ca să mă joc cu ele?...
O, vin', a mea iubită! eu îngenunchi, mă-nchin,
Eu te ador cu moartea în suflet...

CHIPUL

Vin! eu vin.
Sufletu-mi în vecia-i atras de-a ta chemare,
Din noaptea nefiinţei înfiorat apare...
Acolo el de veacuri, de îngeri salutat
Trecea — un basmu palid — cu stele coronat,
Dar auzi o rugă, o dulce rug' — a ta!
La al tău glas de jale lumina tremura,
Chiar Dumnezeu ce-adie în ceru-i înflorit
Ascultă blînda rugă, ce trece liniştit
Prin nopţile-nstelate — o muzică de vis —
Ce-nundă[1] faţa-i veche c-un dureros surîs
Şi inima-i bătrînă din nou o mai inspiră
De cugetă lumi nouă — cum cugetă o liră.
Eternele-i armonii... Ş-acele cînturi pline
De amor, de inspirare, le îndreptai la mine
Şi am urmat cîntării... fiinţa mea apare

[1] Perpessicius, O IV, p. 312: *Ce-inundă.*

Ș-aruncă umbra-i tristă pe fruntea ta cea mare,
Cîndirile-ți mărețe în gîndul meu cuprind,
La sufletu-ți de flacări eu sufletu-mi aprind...
Căci te iubesc... ce vrei tu? și lacrima ta clară
Preface-eterna-mi noapte în dulce zi de vară,
Și glasu-ți ce pătrunde în doliu păn la ceri
Îmi dă un trai... în dulcea-i durere, efemer...
O,-ndelungește numai amorul tău cel sfînt!
Pe-a tale nopți eu număr zilele-mi pe pămînt...
A tale gînduri, visuri, dorinți-s lumea mea,
Sunt umbră a cîntări-ți, o slabă umbr-abia,
O, mă iubește numai, te rog, cu ființa-ntreagă,
Precum o stea murindă la univers se roagă.

CĂLUGĂRUL

Cînd tu zîmbești[1] eu tremur, cînd tu vorbești eu tac.
Ești glas gîndirei mele... gîndirile-mi displac
De nu sunt ale tale... și blăstem a mea minte
Că nu e ca și tine, senină și cuminte...
Oh, vino! Vin ș-acuma... surîde-mi, ah, surîde,
Vorbește-ncet... la vorba-ți eu ochi-mi voi închide
Căci nu pot deodată cuprinde-a ta frumsețe...
De-aud... nu pot să caut zîmbirea blîndei fețe,
De văd a ta cerească, armonic-arătare,
Urechea mea e surdă și gura-mi glas nu are...
O înger! stea din ceriuri... nemaigîndită! scumpă!
O! sufletul din pieptu-mi spre tine să se rumpă
Ar vrè... Dar cine ești tu? o, mișcă a ta buză —
Ești îngeru-mi de pază, ești Dumnezeu, ești muză?

CHIPUL

Nu cerceta zadarnic, nefericite... Taină
E frumuseța vieți-mi ș-a sufletului haină.
În taină e amoru-ți... și-n vecinic întuneric

[1] Scris deasupra de: ⟨*vorbești*⟩.

Va rămînè ființa-mi pentru-al tău ochi chimeric.
Urmează-mă în luntrea ce dusă e de lebezi
Pe undele-oceanici, ce furtunoase, repezi
Ne-or duce-n depărtare... N-auzi un jalnic țipet?
Răsună lung din noaptea străvechiului Egipet.

(Ei intră-n luntre. Aceasta e trasă de lebede. Călugărul *șade ținînd de mînă* Chipul, *ce stă în picioare.)*

REGELE SOMN

Nu știi cine e dînsa? — un capăt e de ață,
Din sufletul naturei, care ni dă viață;
În orice ființă este, deși nu știi, ascete.
Nu poți să ștergi viața cu-a gîndului burete...
Reneag-a[1] ta viață, disprețuiește-o-n piept...
Din raze se încheagă și-ți vine înderept.
Renunți la fericire? — dar ea-i un vecinic vis.
De fuge ziua — vine cînd ochii ți-ai închis.
Oricît te scuturi, oame, nu-ți poți ieși din piele
Căci te fac jucăria zburdălniciei mele.
Acopere tu ziua cu-a gîndului tău ceață —
Eu vecinic treaz, din visu-ți voi face o viață.

(Cortina cade.
S-aude de departe cîntînd:)

Ondină

Cu ochii de dulce lumină,
Cu părul tău lung, un tezaur
De aur.

Figurează în ms. **2283, 138 v. — 113 v.** (cca 1876).

[1] În *ms.: Reneg'a.*

[DECEBAL]

Că zmeii Daciei
Ca constelații sîngeros-profetici
Au strălucit în fața Romei vechi.
O lume-a tremurat la arătare
Și marea s-a-ndoit spumații muri
Naintea mîndrei fulgerări a lor.
2254,161 r.

O lume zace[1]
În[2] roș oțel
Ce vreți a face
Făceți din el
Voiți coroane
O regi, făloși![3]
Mișcați ciocane
Pe fierul roș[4]
Urrah!

[1] Sus, în stînga filei: *Imperiu este*
În fierul ⟨cald⟩ roș . . .
[2] Urmează: ⟨*fierul*⟩.
[3] Versul inițial: ⟨*Imperiu vreți*⟩.
[4] Inițial versul începea cu: ⟨*Ciocane*⟩.

Voiți popoare
Și mîndre țări
Și sînta mare
S-aveți sub scări
Să miște toate
L-a vost cuvînt
Întunecate
Și tremurînd
Lăsați ciocanu
Să bată fier
În el coroane
În el puteri
Hurah!

[SCENĂ]

(S-aud faurii de arme.)[1]

DEC.[EBAL]

Auziți, auziți, cum inima d-oțel
A Daciei se zbate cu putere
În van mă-nvingeți, în zadar înfipt-ați
Vulturul de aur în pămîntul negru
Și sînt al Daciei vechi... victoria voastră
Din ce în ce mai mari puteri[2] îmi dă!
O zimbru al Moldovei — capul crunt
În noapte[a]-istoriei îl ridici cu falǎ
Și-nfricoșat îl scuturi — vie! vie!
Este serbare, domnii mei! serbare!
Victoria[3] de-ntăi după cădere
Ziua de-ntăi după adîncă noapte
Azi oastea noastră a învins iazigii...

[1] Sus, în colțul din stînga al f., fusese scris: ⟨*Pagiu*⟩.
[2] Lecțiune dificilă; G. Călinescu, O 12, p. 63: *păliri*.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Învingerea*⟩.

Astăzi amicii, mîne însaşi ea!
Ieri cine mă ştia... cine ştia
Că-mi trecea-n minte ca să-mi pun genunchiul
Pe fruntea-[mpărăteştei]* a mii — pe acel sigil[1]
Cu care istoria nenţeleasă, veche
Pecetluit-a-n[2] cartea lumei soarta
Popoarălor... Azi toţi o ştiu... Învinsul
Desfăşură puteri atît de mari
Încît povestea numelui de Dac
Pătrunde cartea, filele ei vechi
Cu-ntunecos şi sînt de mîntuire
Mit... La soarta noastră
Popoare-ntregi privesc ca la o stea.
Ieri încă slabi, astăzi se grămădeşte
Evul întreg în braţul nostru fier...
Eu am fost puntul care-n marea lumei
Cea liniştită m-am mişcat — şi marea...
Marea întreagă s-a mişcat cu mine. —
Din codri-antici şi din pustii de gheaţă
De sub lumina aurorei boreale
Şi din dumbrăvi de laur, din pustia
Egipetului vechi, a Libiei [ruine,]*
Porniţi de constelaţii sîngeroase
Cu mintea-aprinsă de preoţi bătrîni,
Popoarele pornesc în contra Romei...

PATER CELSUS

(apart)[3]

Vai ţie al Daciei Domn! de trei ori vai![4]

---

[1] *pe-acel sigil* — scris deasupra de: ⟨*sigiliul lumei*⟩.
[2] Scris: *Pecetluitá-'n*, unde, probabil, ceea ce apare deasupra lui *a* drept accent trebuie interpretat ca liniuţă.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Un preot bătrîn*⟩.
[4] Dedesubt de: *Vai ţie al* ⟨*Omenirii*⟩ *lumii Domn* ... *de trei ori vai!*

B.[ORIS]

Ieri încă inamic ţi-am fost o rege,
Şi inamic ţi-oi fi cît oi vidè
Genunchi plecîndu-ţi la piciorul Romei
Azi însă cînd decizi ca ea să cadă
Eu fiu de rege... din istoria mare
A neamului meu vechi... o umbr-apar
Şi spada-mi la piciorul tău depun —
Genunchii-i plec şi fruntea mea cea rasă —,
Ridic-o iar şi dă-mi[-o][1] iar în mînă
Şi spune-mi ce să fac cu ea: Ce vrei!

DECEBAL

Ieri încă eu credeam, vlastar[2] de regi,
C-a Daciei coroană-i ţinta ta...
Azi împăcat te văd şi te iubesc
Te scoală dar... Cine ar fi şi ştiut
Că-n capul tău în ochii tăi adînci
Trăiesc gîndiri rebele ca-ntr-al meu...

[SCENĂ]

[IAROMIR]

Murmurele se ridicau la Joe
Şi tocmai cînd cîntau Salve-Imperator
Poarta se dă în lături şi Trajan
Apare.
În van el în războaie haina schimbă,
În van necunoscut vrea să rămîie
Amic şi inamic îl recunosc.
Se zice cum că zeii neciodată
Deplin necunoscuţi ei nu rămîn
Întotdeuna o lumină de-aur

---

[1] Completarea aparţine lui G. Călinescu, O 12, p. 64.
[2] Scris deasupra de: ⟨*fiu*⟩.

Încongiură a lor frunte și ființă
De-aceea cred că zeii coborîră
Că ei trăiesc azi între oameni
Ca Cesari[1], ca preoți, ca senatori...
Ieri în Olimp... ei azi-s pe pămînt.

D.[ECEBAL]

O orbire!

[IAROMIR]

Orbire da! Orbire, care vede
O Decebal — de-ai ști cum se tratează
La Roma tot războiul dintre noi?
Copilării le sunt! Astfel privesc.
Curînd ți-a veni ție un legat...
Ți-a cere simplu să ne dai napoi
Tot ce-ai luat, să ne despăgubești
Sau [tot][2] atît de simplu iți vor spune
C-ai încetat de-a fi al Daciei rege...
Te-i mînia, tu vei striga... legatul
Doar va zîmbi la toat-a [ta] mînie
Ti va lasa trei zile-ntregi în zale,[3]
Va apărè nepăsător și rece
Va ține toga învîrtită-n mîni
Și te-a-ntreba iar: pace or război.
În van îți chinui sufletul din tine
Durerea ta, or bucuria, gloria
Nimic, nimic pe dînșii nu-i atinge
Crezi tu că gloria lor proprie-i atinge...
De e sau de nu e... totuna li-i.
Ei știu că vine, chiar daca n-o cată.[4]

[1] Inițial versul începe cu: ⟨*Sunt Ces*[ari]⟩.
[2] Completarea aparține lui G. Călinescu, *loc. cit.*, p. 65.
[3] În *ms*: *Ti va lasa trei zile trei-ntregi* [*și grele*]* sau: [*în zale*]*?
[4] Urmează un vers anulat, greu lizibil: ⟨*De-aceea eu găsesc că sl*[ava]*⟩ ~.

În astă nepăsare etern aceeași
Cred[1] a vedè că slava Romei stă.
Îi văd luptîndu-se ei în de ei,
Pentru domnia unei lumi, ce n-o au —
Ș-atuncea cred, cînd va decide soarta-atunci,
Vine de sine dominarea lumei.
Soartei-i[2] greu ca să distingă bine
Cărui din mulți să dea acea domnie —
Căci fiecare ar putè-o duce —
Aici e lupta, greutatea ei
Asupra soartei *lumei* nu-se-mbie,
Ea e menită de a fi supusă.
Și fapta cum că[3] glorie și cădere,
Noroc și fericire tot ce mișcă
Un suflet omenesc mai nu-i ating[e]
Încît ei cat-al inimei viu tremur
În ceea ce pe alt om l-ar ucide
Unu-n cruzime altu-n abnegare
Unu-n supliciu, altul în despreț.
Și totu-ntreg, și îndrăzneț și liber —
Într-asta îi găsesc că sunt ca zeii
Ei nu știu ce-i mînia — ei nu știu
Ce-i bucuria pe acest pămînt
Ce pe-alții îi turbeaz' — abia îi mișcă
Dureri ce ne-ar ucide — ei surîd
La bucurii ce ne-ar ucide — reci!
Nimic nu li-i destul de mare-n lume
Nici bunătate nu, nici răutate
Ce pe noi ne-ar mira, ei nu observă
Ce pe noi ne-a uimit găsesc firesc.
Unde găsesc ei acea coardă mare
Ce-i pune alături cu tot ce-n natură
E mai superb, mai fără milă? — 'n ei.

[1] Precedat de: ⟨*Eu*⟩.
[2] În *ms.*: *Soarte 'i.*
[3] Urma: ⟨*nici mărirea*⟩.

Nenorocirea lor — daca o simt —
E astfel c-un om nu ar putè purta
Sau de-ar putè, el ar cadè desigur
Ar nebuni[1] sau s-ar face meschin.
Şi obiectul bucuriei lor[2]
Trebuie să fie astfel încît un alt om
Neci a pricepe-n veci nu va putè.[2]
Tot, tot ce vrei — poate-un roman să fie
Un tigru — un leu, un şerpe, un tiran —
Un vierme nu. Pe cînd cei mai mulţi oameni
Nenorociţi[3] fiind îşi schimbă lumea
Simţirei lor — din mari devin ei mici
Din răi ei devin [buni][4], din buni iar răi —
Romanul dacă-i rău născut
Rău a rămas până l-al lui mormînt.
Nu e schimbare în acest metal
Nu e schimbare în aceste inimi
Neron în leagăn e Neron pe tron.
Cum se anunţă ei astfel şi vin.
Dacă e bun e bun, de-i rău e rău
Dar totdeuna nemodificabil.
De-aceea nu le pasă de virtute
De viciu nu, de-nţelepciuni, mărire —
Ei sau le au sau nu le au — pe veci.
De-aceea au dreptul ei de a surîde
Cînd văd pe-un biet german, că-şi pune totul,
Persoana chiar pe un arşic în joc.
Romanul pune globu-ntreg şi-l pierde.
Pe sine-n veci. Căci el fiind îl ia.
Ce mic trebuie să fie un om cînd însuşi
Părerea ce o are despre el e astfel

[1] Versul începea iniţial cu: ⟨*La nebunie*⟩.
[2]–[2] Cele trei versuri sînt adăugate marginal, în dreptul celorlalte, fără vreo indicaţie specială în legătură cu locul lor în replică.
[3] În *ms.*, între paranteze, urmează un cuvînt ilizibil: *(apuc)?*
[4] Cuvînt omis în *ms.*, adăugat de G. Călinescu, *loc. cit.*, p. 66.

Încît se pune el pe el în joc.
Pămîntu-ntreg[1] n-are valoarea unui,
Unui roman. De-aia din ei oricare
Zice: Or Imperator ori — nimic.
Este ceva întunecos şi mare
Şi simţi că lumea toată e în el —
Şi totuşi lumea toată nu-l plăteşte
Pentru că nu-i în stare de-a-l schimba...
Cu ei alături să mă lupt îmi place
Nainte-nvingeri, îndărătu-mi pace!

D.[ECEBAL]

O adoraţi în ei [zeimea]* voastră
Din ăşti tirani făceţi un ideal
Nu în ei înşii e mărimea lor —
Este în slăbiciunea voastră.

I.[AROMIR]

Te înşeli!
Îţi place a te-nşela — sau nu-i cunoşti.
Ştii tu cine a fost Hannibal? — un zeu...
Cînd armiile lui coronau Alpii
Cînd oaste[2] după oast-era bătută
Cînd Roma singură — o Niobé
Plîngea copiii ei — pe pieţe, strade
Urlau femeile, strigau copiii,
Cînd tot era pierdut...[3] ce făceau ei,
Ce făceau atunci acei moşnegi senatori,
Prea vechi pentru a merge în război
Dar neschimbaţi prin[4] rău şi nici prin bine,
În zgomotul a unei lumi muribunde,

[1] Urma: ⟨*nu are*⟩.
[2] În *ms.*, pare să fie: *oastea.*
[3] Urma: ⟨*auzi*⟩.
[4] Pare a fi urmat: ⟨*soarte*⟩.

În țipet, vaiet, în mugiri, în moarte,
Ei reci decid: Cartagina să moară —
Ei erau slabi[1], pierduți, bătuți, învinși,
Întreab[2]-unde-i Cartago: urmă nu-i.

D.[ECEBAL]

Taci, admirarea ta e o turbare.
Nu sunt dător să cruț turbarea ta.
Tu uiți cui îi vorbești... lui Decebal
Al Romei inamic neîmpăcat
Nu fă să uit ce eu respect în tine
Pe prinsul, nu... pe oaspetele meu.

I.[AROMIR]

Nu-s prinsul tău... Căci pentru a mă prinde
În luptă dreaptă[3] ai fi trebuit
Război ca să declari romanilor —
Eu sunt amicul... sunt supusul lor.
Războiul tău chiar este o revoltă
Tu însuși la Trajan ai genuncheat,
Tu i-ai jurat amicilor, amic —
Dușmanilor dușman să fii:
Unde-ți e jurămîntul Decebal?

D.[ECEBAL]

Nu-ntoarce sufletu-mi cu susu-n jos
Și nu stîrni[4] mînia mea ascunsă —
Nu sunt supusul lor... nu voi s-o fiu!
Dac-am jurat, ce-ți pasă c-am jurat?

---

[1] În *ms.*, inițial: ⟨*Și*⟩ *ei* ⟨*cei*⟩ *slabi*.
[2] Inițial: *De-ntrebi*.
[3] *luptă dreaptă* — scris deasupra de: ⟨*drept război tu*⟩.
[4] Inițial: *Nu* ⟨*mă*⟩ *stîrni*.

I.[AROMIR]

Ascultă. Eu nu sunt răzbunătoriu
Dușman nu-ți sunt... eu te iubesc... mă crede.
Eu voi uita de vrei să-ndrepți și tu —
Senatului păn-acum nu m-am plîns...
O chiar... nu-ți pasă... de m-oi plînge chiar.
Gîndește numai la un singur lucru
Dacă mă pling război ai... de nu, nu.
Stă încă-n mîna ta să decizi tot.
Stă încă-n mîna ta să le[1] propui
De mă slobozi... eu voi privi atunce
Războiu [2]-ntreg de-o luptă voinicească
Unde puterile-ncercarăm doi
Și unde eu conced că ești mai tare.
Din astea vezi că eu nu te urăsc.
Dar daca-s prinsul tău eu...

D.[ECEBAL]

Vom vidè
Ești prinsul meu și nu ești... Dac-ai vrè[3]
Atunci de mult n-o ai mai fi...

[IAROMIR]

Pricep
Deși [urăsc]* că o pricep... Deși
Credința mea mă-nvață într-altfel...

(iese).

---

[1] În *ms.* ar putea fi citit și: *te prepari?*
[2] Inițial versul începea cu: ⟨*Întreg*⟩ *războiu* . . .
[3] Inițial: *Ești prinsul meu și nu ești* . . . ⟨*Pînă mîne* . . . *Tot se decide*⟩.

[SCENĂ]

Decebal, Boris

[DECEBAL]

Nebun admirator... El uită cum că
Am omorît pe Oppius Sabinus
Că Moesia a fost în mîna mea
Că pe Cornelius Fuscus l-am învins
C-ai Romei vulturi i-am avut în mînă
Ah cum credeam la prima mea sculare
Că-n soarta lumei am s-aduc schimbare
Aşa sunt toţi... uitiţi... Uit' că Domitian
S-a speriat de[1] zmeii Daciei,
Ca-nvins, serbînd batjocuri de triumf,
Mie-mi plătea tribut... Că chiar acela
Cărui[2] azi templu-i ridicară — un zeu...
Ca Nerva chiar, mie-mi plătea tribut.
Îmi trebui să-i-nving din nou... o dată[3]
O dată[4] numai... şi s-o stinge basmul
Despre menirea lor în astă lume.[5]
O! nu ştiţi voi ce însemnează asta
Cînd leul şi-a-nfipt gheara în titani —
Ah! leul codrilor fără de fine
Ăst rege mîndru c-a lui păduri
Rece ca cremenea stîncelor lui,
Şi-a-nfipt odată gheara lui de fier
În ăşti titani ai Romei şi a supt
Din sîngele lor crud... şi-a-nnebunit
A-nnebunit de ură şi turbare
Şi viaţa lui un vis fioros

[1] Urmează două cuvinte anulate: ⟨*semnul de*⟩ *(?)*
[2] Iniţial, versul începea cu: ⟨*Ce azi*⟩.
[3-4] Scris: *odată*.
[5] În continuare, versurile de pe această filă ca şi cele de pe verso, au fost scrise cu aceeaşi scriitură, în creion, ca şi filele 156 r. şi urm.

În veci îl urmăreşte umbra Romei
În veci i-e sete de-acest sînge lui
Taci inimă-n curînd ţi-i stinge setea!

CELS.[US]

Da, da! şi-a stinge setea... dar cu moartea.

[DECEBAL]

— Ce zici, cu moartea! moartea? Nu... Cum poţi
Să zici că moartea m-a putè atinge
Pe mine ce-am o sută de vieţe.
Şi totuşi acest cuget mă-nstreină!
Ce este moartea?... Pot să mor îndată
Făr a mă fi răzbunat? Pot? Nu, nu!
Nu pot — căci nu o voi. Nu voi să mor,
Pricepi tu... Este aşa de dulce viaţa
Aşa de dulce este răzbunarea...
Ce mă-nspăimînţi? Tu eşti copil... bătrîne![1]
Aceasta-i partea mea de nemurire
O alta nu doresc... *o alta nu.*

CELSUS
(apart)

O şarpe!

(Zgomot afară.)

PAGIU

Principele cel iazig
Prins în război... a vă vorbi el cere.

[1] Nepăstrarea ordinei, impusă manuscrisului prin legătura Academiei, este cerută atît de succesiunea ideilor (e clar că sfîrşitul f. *152 v.* cheamă textul aflat pe *f. 155 r.*) cît şi de suprapunerea acestui fragment dramatic cu poeziile care s-au desprins din el: *Cum oceánu-ntărîtat* şi *Adînca mare*.

IAROMIR
([retras])*

D.[ECEBAL]

Deşi duşman – îţi zic bine-ai venit
Eu duşmanii mei nu-i urăsc... ci[1] bat,
Dară învinşi – eu îi iubesc, principe!
Nu crede că dorinţe oarbe-n mine,
Dorinţi de glorie-mi prescriu pasul
O ţintă am... şi l-a ei împlinire
Pe amici îi chem... pe inamici izbesc...
Am pronunţat o vorbă mare... *Cadă.*

IAR.[OMIR]

Da Decebal..., cu tine aş zice eu...,
Sè pot [uni]*... Un obicei[2]
Vechi[3] şi cuminte îl au corăbierii...
Ei nu se-ndreaptă decît după steaua
Care pe cer etern stă la un loc
Tu eşti o stea... dară te mişti... nu stai.
Eternă-nsă pe cerul Omenimei
Pare a fi o singură... a Romei...
Tu nu ştii ce voieşti... eşti oceanul –
Dorinţi fără de margini îl îngîn
Răcnind înalţă braţele-i spumate[4]
De nori s-anină,-n bolta lumei bate.
Sălbaticul. Van fulgere de foc
Apără cerul... el încredinţatu-i
Că bolta cea albastră e palatu-i;
Cu-asalt el vrea s-o ia ca pe-o cetate
Rănit de fulgere el se-ncovoaie

[1] Grafia ar putea fi interpretată şi ca: *şi*.
[2] *Se poate şti* sau *Se pot uni?* versul se continua, iniţial, cu: *⟨E⟩ un obicei.*
[3] În *ms.*: *⟨Prea⟩ vechi.*
[4] De fapt, în *ms.*: *Răcnind înalţă înalţă braţele-i spumate.*

Şi vijelia-l reîmpinge-n patu-i.
Apoi adoarme-adînc copilărosul
Titan... un cer în fundu-i se îndoaie
Tot ce-a dorit visează c-are
Tărie, stele... luna drept coronă
Dormind murmură, murmurînd tresare...
Şi cînd trezit el vede iar că cerul
La locu-i stă cum că nimic nu are
Din sînta-i înălţime... el turbează
Din nou... Astfel sunteţi şi voi, o daci!
Ştiţi voi ce vreţi[1], să coborîţi vreţi cerul
Spre a-l amesteca în visul vostru...
Noi ducem nava popolului nostru
Orcîtuşi marea s-ar nalţa în sus
După o stea ce pintre muri pătrunde
După o stea c-etern rămîne-n loc.

DEC.[EBAL]

Tu ai găsit-o... vorba ce ne[2]-nseamnă
Furtuna da! Oceanul! Vijelia...
Astăzi o lume-n fundul ei visează
Şi stele poartă pe oglinda-i creaţă,
Dar mîni ea falnică cumplit turbează
Şi mişcă lumea ei negru măreaţă
Pe-ale ei mii şi mii de nalte braţe
Ducînd peirea ţări înmormîntează...
Azi duc diluviu... mîne: murmuire
O armonie care capăt n-are
Astfel e-a ei[3] întunecată fire
Astfel e sufletu-n antica mare
Ce-i pasă ce simţiri o să vă-nspire
Indiferentă... solitară... mare!
Astfel sunt dacii – luptă... ş-apoi pace!

[1] Urma: *⟨cerul⟩*.
[2] Scris peste: *mă*.
[3] Scris deasupra de: *⟨mării⟩-ntunecată.*

I.[AROMIR]

Şi noi vrem luptă, dară nu peire:
Şi dacă cerul soarta o constelă
Aspr-unui popor nu-l turburăm.

D.[ECEBAL]

Ştii tu ce sunt acei pe care-i aperi
Acei romani... ei sunt tiranii lumei...
Da! ca amici vă leagă-ntăi de ei
Spre a vă bate-apoi cu vergi de fier...
O Iaromir... ai fost vodată-n Roma,
Văzut-ai tu gladiatorii.... oameni...[1],
Oameni, ca ei, ca noi... ba chiar de-ai noştri
Să vezi apoi acel popor disculţ
Nepasător şi schimbăcios şi rud
Ce se adună de privesc rîzînd
Cum c-animale luptă între ei
Gladiatorii sclavi... ce-adesea sunt
Feciori[2] de regi... a căror singură
Nenorocire a fost bravura-n luptă —
Ce nu au altă vină pe-ăst pămînt
Decît c-au fost ceea ce-au fost... Văzut-ai
Tu un triumf... Văzut-ai regi bătrîni,
Trecători obosiţi, recad nefericiţi
Trăgînd la car, carul de triumf chiar —
Şi-nchipuieşti mii de mii de ochi
Reci, nemiloşi privind acel spectacol?
O crudă [bucurie înmiită]*!
Încît [nimic nu samănă]*
Nenorociri[i] adînc în care căzut[-au] aceia
Decît ruşinea ce o pat.
Văzut-ai sclavii tu? Ai văzut

[1] Urma: ⟨ca . . .⟩.
[2] Iniţial, versul începea cu: ⟨*Chiar*⟩.

Ce-nţelepciune[1], ştiinţă şi lumină
În inimi de oameni, cari sunt sclavi.
Gladiatori[2] cu corpul sunt aceia
A cărora putere este mare,
Gladiatori ai spiritului sunt
Acei a căror minte este mare!
Tot ce e strein e al lor — e gladiator.
Şi num-acel popor plin de trufie,
Leneş şi orb şi-nchipuit şi rece,
Acea adunătură de tîlhari
Despreţuiesc o lume — ş-o domină.
Ce le [e] lor nobleţe şi mărire
Ce l-i[3] lor înţelepciune, suflet
La ei chiar înseşi ele sunt prostii,
Şi piedici sunt în drumul de mărire —
De le găsesc în inamic-l scuipă
Acei ce domnesc lumea... sclavi ei înşii
A unuia... a celui ce-i mai rău,
Mai crunt, mai diabolic, mai tiran!
Astfel îi vezi urmînd unul la altul
Umbre sinistre şi ruşinea lumei
Tiberius, Caligula nebunul,
Claudiu acea jucărie de muieri —
Şi Nero... Şi-n fiecare din romani
Este sîmburele acestor pasiuni,
În apăsare el e un Catilina,
Apăsător e fiecare un Nero.
Aceasta-i Roma... e speranţa voastră
Aceasta-i steaua ce vă duce nava.

[1] Urma: ⟨*'nvăţătură*⟩. Scrisul grăbit şi mărunt, de la începutul acestei file, face adeseori incertă lectura.
[2] Urma: ⟨*ai corpului*⟩.
[3] În *ms.*: *li*.

I.[AROMIR]

Aceasta-i steaua ce ne duce nava.
Căci te înșeli... Sunt răi în Roma
Ca pretutindeni... O vreme-i înaltă
Una-i coboară... așa a fost 'n lume
Așa va fi întotdeuna rege!
Mult rău e-n lume și puțin bine.
Dar vei găsi că vorba nu și-o calcă
Dar vei găsi c-amicului e amic
Dar vei găsi c-un sîmbur de tărie
Este în inima orcăruia roman.
Din cînd în cînd zeii cobor-în ei...
Poți tu să spui d-împăratul de azi
Ce ai spus de alții... Dacă-i spune
Atunci în viața ta nu l-ai văzut
Vin rar de-aceștia.... însă totuși vin...
Ce unul face... zeci nu pot strica
Acesta-i semnul c-un roman e faur
Este eternitate-n fapta lor.
În[1] multe-ți samănă el ție Decebal
Ca tine[2] ridicat fu din popor
Ca tine el în fruntea armiei fu pus...
Cred în destin...[3] La pasurile lui
Destinul a vorbit... Cînd era
El în război pleca[t] — tot poporul
În Capitol s-[a] adunat la rugă.

[SCENĂ]

[IAROMIR]

E drept nepot a lui Diurpaneus
Regele-al Daciei tu erai să fii...
Daca bătrînul m-a ales pe mine

---

[1] Inițial, versul începea cu: ⟨*Îți*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*el fu*⟩.
[3] Urma: ⟨*și l-a ales*⟩.

Pe care de la plug războiul crunt
M-a ridicat în fruntea unei armii...
Dacă dintr-un țăran făcu un rege...
El n-a cedat decît voinței[1] reci
Nenduplecate, [izbitoare, mari]*
Unui popor cu aspirări eterne...[2]
Nici că credeam vodată că un sînge
Nobil cum este cel dintr-al tău piept,
Sînge-al lui Borebist, Diurpaneus
Ar fi putut să miște-n inima-ți
Alte simțiri decît ce le gîcesc
Dar te-am văzut sinistru ș-adîncit
Tăcut, purtat de-o tainică durere
Dureri cum se-ntrevăd pe frunți de regi
Și am crezut... Ce am crezut... uitai.

B.[ORIS]

Putut-am ști c-a ta [îngenunchere]*
Izvor e numai la dorinți d-acestea?
Ce-mi pasă mie cum pe rege-l cheamă
Dacă e mare Dacia? De-i mare
Atunci fii tu, fie origicine rege
În el trăiesc și eu — și pentru el
Dă-mi un popor, cu care să mă laud,
O țară dă-mi ca s-o ridic în cer —
Atunci voi fi ca sclavul cel din urmă
Ce pietre cară la zidirea mare
Și bucuros o face, căci piatra
Nemuritoare-i în zidire-eternă.

---

[1] Urma: ⟨*mari*⟩.
[2] Versul e scris deasupra celui inițial:
⟨*A unei nații cu-aspirări mărețe . . .*⟩.

SC[ENĂ]
Prec. [*edenții*], Longin

TOȚI

Ura!

DEC.[EBAL]

A! ați aflat acum aceea
Ce trebuia să știți de mult... că eu
Sunt tot eu...

DOCH.[IA]

N-astă lume turbur-crudă
Cum a intrat de rece, liniștit
Parcă e marmură — gîndești c-o statue
Părăsind piedestalul cobori
În adunarea noastră furtunoasă.
Aceștia-s ei..., drept zice Iaromir,
Indiferenți, nenduplecați — și mari.
Cum mă privește c-ochii lui imobili
Parcă-mpietresc..., așa mă înfioară.
Da, da!... așa trebui s-arate zeii!

D.[ECEBAL]

Nu-mi dai nici un răspuns?

L.[ONGIN]

Ce-ai întrebat?

D.[ECEBAL]

Gîndeai să mă găsiți altfel de cum
Am fost întotdeuna.

[LONGIN]

Nu.

[DECEBAL]

Gîndit-ai
Că m-ei găsi tot astfel. Nu... Ce-ai gîndit dar.

DOCHIA

Toți sunt nebuni de furie —, o Doamne!
Și nici un ochi nu vede clar aici
O țara mea! o Dacie! unde mergi?

B.[ORIS]

(încet)

E bine Doamnă... cade Decebal
Nu cade Dacia... Lasă-l să turbeze
Pe acest taur... îl vom moșteni
Noi doi... Să nu-l liniștim
Să-l tot împungem c-un bold ars în foc
Doar s-o scula, pentru a cade — mort.

DOCH.[IA]

Nu te pricep... Ce vrei să zici principe?

B.[ORIS]

Nimic... A fost o istorie veche
Ce-n timpi de-acești se povestește des
Nimic. Unul cîștigă — altul pierde
Așa e lumea Doamnă — așa e lumea.

DOCH.[IA]

(p.[entru] s.[ine])

O șarpe — i-ai înveninat suflarea
I-ai turbat sufletul, că nu mai știe
Ce face. Va cădè...

PAGIUL

Legatul.

[DOCHIA]

Sunt un copil. Am ochii de copil
Văd lucrurile astfel precum sînt —
Ah Decebal, — cît chin e-n astă lume
Viaţa ei este un spasmu lung
Totul e mărginit — durerea nu.
Un singur lucru e mai bun ca viaţa,
Pentru că nu-i nimic, nimic chiar — moartea.
Ah cum nu suntem pe atunci pe cînd
Nici fiinţă nu era — nici nefiinţă
Nu marea aerului, nu azurul,
Nimic cuprinzător[1], nimic cuprins,
Nu era moarte — nemurire nu
Şi fără suflet răsufla în sine
Un ce unic ce poate nici n-a fost.
Dar vai! un sîmbure în acel caos
Mişcîndu-se rebel — a nimicit
Eterna pace şi de-atunci durere
Numai durere este-n astă lume...
Unde e starea ceea unde zeii
Nu esistau, nici oameni nici pămînt,
Pe cînd acea fiinţă nenţeleasă
Nu-şi aruncase umbrele în lume
Umbrele ce sunt[2]' moartea şi nemurirea.
Ah! el şi-a dat foc şie însuşi crudul[3]
Şi arderea eternă suntem noi.
Cînd se va arde-acest pămînt cu totul
Cînd s-a-nnegri cerimea cea albastră
Cînd va începe ca să curgă sînge
Din stele şi din soare, cînd fiinţa
Ne-om mîntui — ne-om stinge pentru veci.

[1] În *ms.: Nimic nu cuprinzător.*
[2] Urma: ⟨*viaţa şi*⟩.
[3] Deasupra acestui vers, sus, în capul f.: ⟨*Chiar nemurirea este*⟩.

UN PAGIU

Legatul Romei...

D.[ECEBAL]

Cum... aşa de iute?

C.[ELSIUS]

Ura e repede o Decebal!

SC.[ENĂ]

Curtea-ntreagă. Dochia, Iaromir, B.[oris]

(Alarmă — bucium de război, zgomot. Decebal iese[1]*, reintră repede cu toată curtea şi s-aşază pe tron.)*

D.[ECEBAL]

Pe cai, pe cai! Războiul este gata,
Puneţi pe Dunăre un jug de lemn
Ca să mugească ca şi taurii noştri
Acea bătrînă şi-ndrăzneaţă mare
Ce curge între noi şi-ntre romani.

TOŢI

Ura!

[DECEBAL]

Război! Ah! cum îmi bate pieptul.
Taci inimă! gîndeşti ca să te rupi,
Gîndeşti să mă omori cu [bucuria]*.

[TOŢI]

Ura!

[1] Iniţial: ⟨*şi*⟩.

[DECEBAL]

Da da! strigați, lăsați-mi munții-n urmă
Şi mi-l sperliţi pe acel petec alb
Ce pe pămînt mai îndrăznește a fi.
Aprindeți codri noştri şi ardeți
Această rană a istoriei
Această bubă-neagră a Omenirei
Acest blestem ce arde în popoară.
Luaţi făclia şi ardeţi-i ochiul
Acestui crud titan numit pămînt.
Să intre dar! Să vie! Ce voieşte?

[LONGIN]

Nimic.

D.[ECEBAL]

Nimic! Aşadar nu le pasă cum
Turbez în al meu suflet şi mă sfarăm[1].

L.[ONGIN]

Drept vorbind Decebal – eu nu-mi dau
O osteneală, ce ar fi-n zădar;
Eu calculez cu acei oameni cari
Dac-au zis da, e zis pe totdeuna,
Dac-au zis nu, asemenea pe veci.
Nu voi să-ţi mai aduc aminte cum că
Ai fi jurat. Şi-ai călcat jurămîntul –
Nu-i treaba mea – ş-apoi nici te pricep
Nu avem vreme să pricepem tot
Abia ne-ajunge a cîrmui o lume.
Nu este greu – dar nici uşor nu e –
Destul că îţi răpeşte toată viaţa.

[1] Iniţial: ⟨*Cum*⟩ *turbez* ⟨*şi mă*⟩ ~.

DEC.[EBAL]

Ce rugăminte dar trimite Roma
Prin tine?

LONG[IN]

Roma vrea să dai
Napoi ce-ai luat de la iazigi
Şi să te ţii de ce-i decis odată.

DEC.[EBAL]

Roma vrea... Dar să vedem acum
Dac-oi binevoi şi eu...., să cuget,
Să văd dacă iubirea pentru Roma
Va-nvinge-iubirea pentru biruinţă.
Du-te de-mpacă pe-mpăratul... Spune-i
Că nu-i nimic... şi cum că mi-ar placè
Să nu s-amestece, decît acolo
Unde se cade.

L.[ONGIN]

Nu e vorba d-asta,
Pari a nu mă fi priceput, o rege,
[*muţeşte*]*) E vorba dacă vrei pace or război.

D.[ECEBAL]

Mai ţine-ţi toga[1] să te-admir
Astfel sunteţi cu toţi – astfel gîndiţi
Că veţi [muri]* rege... Mie
Război sau pace, pace sau război,
O cumpănă e suspendată-n aer,
Şi încă nu văd înspre care parte
Se pleacă limba ei... dar mi-e totuna.

(D-afară:)

O lume zace
În roş oţel... etc.

[1] Scris deasupra de: ⟨*manta*⟩.

TOȚI

Ura!

D.[ECEBAL]

Auzi! auzi răspuns romane.

B.[ORIS]

Da, da! acesta e răspunsul Daciei
Îmi vine să-ți sărut piciorul rege,
Ce mare ești — nemărginit de mare,
Nu pot cuprinde nici mărirea ta.

D.[ECEBAL]

Încalică și mișc-aripa armiei
Spre Dunăre... A! repezi sunteți
Dară mai repezi n-eți găsi pe noi.

L.[ONGIN]

Noi nu suntem nici repezi nici înceți
Suntem așa cum suntem. Vale rege! *(Iese.)*

[DOCHIA]

Ieri înc-n cer, ci[1] azi pe pămînt.

(Zgomot afară.)

Eu simt în mine glasul,
Lumina, sufletul, durerea mării.

[1] Poate: *ei?* (cf. *ms.*).

[BLESTEMUL LUI DECEBAL][1]

Decebal — între flacări luminoase — fund, în dreapta, grup de romani în zale, luminați de aruncăturile razelor. În mijlocul lor, mai nalt, în poziție nobilă, Trajan:

DECEBAL
(blastem)

Zeci de secoli vă urcarăți, zeci de secoli să cădeți
Viața voastră să nu fie decît o lungă cădere!
Cum ați omorît voi un popor, astfel să muriți
și voi!

2254, 161 r. + 147 — 179; 298

Cu textele reproduse aici, *Decebal* figurează în următoarele mss:

2254, 161 r. + 147 r. — 148 r.v. — 152 r.v. — 155 r. — 154 r.v. — 153 r.v. — 155 v. — 156 r. — 157 r. — 160 r. — 159 r. — 158 r. + 177 r. — 179 r.; 298 r. [*Blestemul lui Decebal*]
(cca 1872—1873; considerat drept versiune de bază);
162 r. + 165 r. + 163 r. + 166 r. — 168 r./1 — 169 r.v./2 — 173 r./6 — 176 r./9 + 164 r./10, *Pacea pămîntului vin s-o cer;*
2286, 33 v. + 34 r.v. — 37 r.v. — 38 r.v., *Trecut vechi* + **+ 53 r.v. — 54 r.; 72 r.,** *Planul lui Decebal* + **72 v. — 74 r.;**
2287, 16 r. — 17 r.v. — 18 r.; 45 r.v. — 46 r.v. + 48 r.v.
(cca 1872—1873).

[1] Aflat pe o bucățică de hîrtie ruptă probabil din același caiet în care scrisese și începutul piesei și lipită pe f. 298 r., în josul actului III, *Mira, Pintea.*

PACEA PĂMÎNTULUI VIU S-O CER

[—] Romanii nu mai sunt ce-au fost odată,
Îmbătrîniţi, ei n-au păstrat în ei
Decît plăcerea să-şi detroane regii,
Astă plăcere şi nici supărarea
De decăderea, servitutea lor.
Coroana cea murdară de atîte
Frunţi ce-au purtat-o, vile, înjosite,
Soldatu-i vinde cui se dizonoră,
Zugrum-apoi cumpărătorul ei
Spre-a o révinde — şi în forum[3]
Se tîrguieşte titlul de tiran.

. . . .

În ape murmurînde,
În aspre stînci, luciri rătăcitoare,
În [stelele]* ce curg, în codri mari
Un vînt [înfiorase]* şi vocea a tăcut.
În fruntea soarelui ei-l descopăr[1]
Şi templul lor e universu-ntreg:
Cu[2] astfel de crez poţi muri surîzînd.

. . . .[3]

Astă zi mare
Va fixa soarta lumei clătinate,
Oastea-nvinsă voi trece peste mări
Apusului i-mpun o pace-eternă.

. . . .

S-amestec-a popoarelor stindarde,
În Roma-n foc vor răzbuna pămîntul

. . . .

[1] Urma: ⟨*ei*⟩; iniţial: *soarelui l' descoper ei.*
[2] Iniţial: ⟨*Astfel*⟩.
[3–3] Marginal versurile au fost barate cu creionul violet, cu care, pe fila anterioară, 161 r., subliniase versurile plasate de noi în chip de la motto *Decebal*, vezi *supra*.

Tu pleci sub ochiul tău
Pe-nvingătorul [a]* o sută regi[1]

. . . .

Ce speraţi
Căderei omului

(coborîndu-şi glasul,
zîngănindu-şi arfa).

. . . .

O singură privire a mea te-ar omorî[2]
Dar n-a-nvăţat să se coboare-atît de jos

. . . .

Atunci mă voi întoarce-n Răsărit
Voi scormoli în Asia antică
Imperiul şi Împărăţia... iată visul
Ce-mi îmblă-n cap mereu de cînd trăiesc.
Acelaşi lanţ
Unind un pol cu altul [strînge]* lumea.[2]

. . . .

Oscur, necunoscut, o literă,
Ce [necitită]*-a fost rămas de toţi[3]
Din fundul codrilor adînci ai Daciei
Roteam pe Univers ochi-mi flămînzi[4]
Şi-l înghiţeam.[5]
O codri, codri, vă mişcaţi în mine,
Munţi mari de piatră fiţi-mi gînduri
Purtaţi stînci albe armile de cremeni,
Mergeţi naintea mea... a regelui
Să vad-apropiindu-se pămîntul,

[1] Ultimele două versuri, reţinute marginal, printr-o acoladă, cu creionul roşu
[2–2] Marginal, versurile au fost reţinute cu creionul roşu.
[3] Urma: ⟨*Doar ochii mei din fundul codrilor*
Bătrînei Dacii-nghiţise Universul⟩.
[4] Vers barat, marginal dreapta, cu creionul roşu.
[5] Ultimele două versuri reţinute marginal, dreapta, cu creionul roşu.

Popoarele cu munţii şi cu codri
Şi stînd pe loc naintea Romei vechi.

. . . .

Cînd înjosit eşti, cînd o gravă vină
Ţi-atinge rana sufletului tău
Viaţa ta ea însaşi e o rană,
Ce dulce [e] să fii stăpînul lumei,
Cu o suflare numai stingi o ginte,
Şi speli-n sînge tot ultragiul tău.[1]

Deasupra
Giulgiului tău spînzur-o coronă,
Deasupra morţii tale o istorie,
Istoria Daciei viitoare scumpe...
Din astă noapte tu ai dispărut...
Şi eu ţi-am [dat] a morţii noapte, eu...
Ce te iubesc, ce îngenunchi, ce mor.
Ah tu! eu te gîndeam că eşti de fier,
Gîndeam că moartea nu te poate-atinge:
Tu ai murit — ah cine n-a să moară.

Luaţi-o de aici — luaţi-o iute,[2]
Stinge-te dar tu vis al gloriei mele,
Stinge-te Dacie — biruind stinge-te,
Pare că cerul e un palat de cesar,
Tăcut pustiu pin care-un vaiet trece
E ca şi cînd ar fi murit ceva
În univers — pare că Dumnezeu
E mort.
Cobori asupra lui eternitate
Cobori cu pacea ta ş-asupra mea.[2]

. . . .

[1] Toate şase versuri din urmă, barate marginal, stînga, cu creionul roşu.

[2–2] Versuri reţinute marginal, stînga, cu acelaşi creion violet cu care pe f. 161 r. din acest ms. *2254*, subliniase cele şase versuri răzleţe, plasate de noi în chip de motto, la începutul lui *Decebal*, vezi *supra*.

[—] O vieme-ai îndoielii, ai intrat
În sufletu-mi cesar. O nu, nu!
Ce-mi pasă mie de-i îndreptăţit
Ce fac sau ce nu fac, ce zic sau nu zic,
Eu sunt căci sunt şi voi pentru că voi.
De unde ai venit, suflare visătoare,
Din Orient ca s-atingi fruntea mea,
Din acei popoli adormiţi în pace
Etern-în linţoliul[1] înţelepciunei lor.
Gîndesc — gîndesc, la fapte-n veci n-ajung!
O, suflete de fier, vărsaţi în mine
Ura cea oarbă a tăriei voastre,
Ce-ntreb de inimă, de acest vierme,
Eu, Împăratul, ce nici trebe s-am,
Sau dac-o am nici să mai ştiu de ea.
Nu-s eu, ci lumea este clătinată
Din temelii şi trebui s-o-ntăresc.[2]

. . . .

Nu-i rolul meu să cercetez mînia-ţi
Sau ce gîndeşti. Pin[3] gura mea vorbeşte
Imperiul şi lumea... Mă ascultă[4]
Şi-mi răspunde...

. . . .

Da, da... imperiul...
El cade ş-universu-i liber — liber![5]

[—] Şi ce tractate vă unesc?
[—] Unul
Atît de sigur este — răzbunarea!
[—] Şi ce temei.
[—] E ura ce o avem.

. . . .

Strigăt d-orfani şi vaiete de mamă,[6]

[1] Scris suprarînd de acelaşi cuvînt anulat.

[2] Urmează o linie verticală ce desparte versurile de mai sus de cele care se succed pe această filă.

[3] Suprarînd de: ⟨*Doar*⟩.

[4] Suprarînd de: ⟨*Sunt legat*⟩.

[5] Urmează o linie orizontală pentru separarea textelor.

[6] Marginal, dreapta, răzleţ: *dardă*.

Ruinele fumînde și la isonul
Pașilor tăi tresărind Universul,
Popoare rătăcind pe suprafața
Pămîntului cel dezolat, deșert.
Și să te-admir. Tragedie — tragedie!
Căci cei învinși au nu sunt frații tăi?
. . . .
Mai ușor e globul
Cu națiile lui decît un fir
De pleavă ce e dus de vînt.[1]
. . . .
Cînd dormitează vitejii
Lumea respiră.
. . . .
Păn-acum nu te uram, acuma te urăsc.
Nu, păn va fi încă un suflet dac
Pe acest pămînt, nu ne-om supune noi!
O jur o zei! în fața lui Trajan!

— Voi un răspuns l-această întrebare.
— Vrei să-ți răspund?
— [Creștinul?]*
[—] Da, suntem.
Intr-adevăr au catat ochii morții,
Privirea ei cea tristă-nghițitoare
Iat-o naintea mea.
— Ce vrei, bătrîne?
— Pacea pămîntului...
— Aceasta voiesc s-o știu — de pot să-i dau eu* pace.
Daca eu însuși am fost instrumentul orb, umbra —
supusul unei voinți. Daca Cesarul cugetă — sau timpul
cugetă. Pot eu să-i dau această pace cînd eu n-o voiesc?
— Cînd ea n-o voiește.

[1] Marginal, stînga, cele trei versuri au fost reținute, printr-o acoladă, cu creionul roșu.

Timpul e moarte, spațiul e luptă
Și mișcarea suferință. Ascultă,
Spune-o poveste că-n centrul pămîntului e un oŭ de marmură. E un colț în fiecare sămînță, o inimă-n oricare corp, un vierme-n oricare viață — *Răul.* Și acest vierme naște, crește, distruge viața. Popoarele se ridică ascultîndu-l pe el; cei răi sunt mari, cei buni ce nu-l ascultă pier în umbra lor ca-n umbra morții, căci binele e moartea. Ce slab e acest [miel]*, ce tari [fiarăle]* — ce slab e un ascet, ce tari tiranii.

Nimic nu cată unul, [rătăcind]*, pe malul Nilului la ape de aur. Pămîntu-l cată cellalt, nu-i ajunge, și cerul chiar l-ar coborî să poată. Și unul moare și cellalt, dar cum? Nu poți da pace dac-asculți[1] glasul răzbunărei, nu pace, de răspunzi provocărei; numai omorînd în tine acel sîmbure al răului, numai lepădîndu-te de trențele mărirei, numai cedînd poți da pace acestei lumi. Sunt profet, Cesare... nu te bate cu dacii.

[—] Asta-i toată înțelepciunea ta.

[—] Toată-nțelepciunea, da! Toată prevederea — nu! Acest popor a început să miște lumea. Cu căderea lui va începe curgerea popoarelor. Un rival numai aveți — nu-l striviți, pentru Dumnezeu. Un mur e acest popor contra Asiei întregi, contra ginților ei, cari se mișcă asemeni nisipului zburător al pustielor... La zgomotul căderei se va mișca pămîntul...[2] Din vîrful Alpilor veți vedè fluvii de popoare, pe [raiurile]* malurilor lor. Lumea-i în mîna voastră, fundul lumei nu.[3] Tu nu știi cîte izvoare are această omenire, tezaure neatinse încă de moliciunea moravurilor voastre, izvoare pentru care Roma este mărul de aur, Italia, grădina Edenului. Din tine vorbește Roma; din mine eternitatea. Am aflat acele legi după cari popoară se nasc, se-nalță, mor, și ce-am văzut la cei vechi văd în vói... Și ce vană este viața asta a lor.

Icoana[4] aceasta a mărirei a turburat sufletul popoarelor... În fiecare e genune, adînc întunecos, demonic. În fiecare este această trufie de nesfîrșite dorinți — dar mintea lor era prea săracă pentru o icoană care să imple pe aproape această dorință întunecoasă. Ea se-nalță spre cer, își găsea satisfacerea în omorîrea unui inamic, în răpirea unei femei,

[1] Urma: ⟨*la*⟩; *pace* (anterior) — suprarînd.
[2] Urma: ⟨*Vîrful Alpilor se vor corona de*⟩.
[3] Urma: ⟨*Nu*⟩.
[4] Inițial: ⟨*Roma*⟩.

într-un nimic. Voi aţi zugrăvit în istorie o icoană popoarălor. Voi aţi voit pămîntul — ş-acum toţi îl vor. Nu e popor cît de obscur, cît de pierdut în întunerecul vieţei sale cari să nu-şi creeze origini mari, să nu aspire la mărirea voastră.[1] Aţi trezit demonul lumei — el voia — l-aţi învăţat ce să voiască — Universul.

— Ce pot să fac? Pămîntul se gîndeşte,
Îşi [pune] mantia sa de popoare.
Eu stau pe loc — de cad ce-mi pasă,
Au mai căzut şi alţii, voi cadè şi eu.

Nu dau nimic pe numele ce mi-l va da istoria; nimic pe glasul posterităţii, tot atît de nedrept, tot atît de dictat de ură şi iubire ca şi glasul prezentului.

[—] N-am vorbit d-asta... Eu voi pacea lumei.
[—] Care-i mijlocul dar, vorbeşte...
[—] De te-aş convinge cum că toate
În astă lume sunt un vis deşert
Şi cum că singura realita[te]-aci
E moartea.
[—] O ştiu şi prea o ştiu.
[—] Atunci... de ce nu vrei să retezi
În tine rădăcina astei vieţi?
Dă pace Daciei.
— Cum?
[—] C-orice preţ.
[—] Tu eşti nebun, bătrîne...
[—] O ştiai.
De ceri o vorbă — nu a doua,
Care urmează chiar din cea dentăi.
[—] Sunt eu stăpîn pe mine. Eu sunt spada
Romei... Şi nu pot s-o văd,
Nu doar căzută, dar nici ultragiată.
— Şi dac-ar cădè Roma — apoi?
— Apoi — întîmplă-se ce s-o-ntîmpla, nu-mi pasă.
Pe cît ea este trebui s-o susţiu.

[1] Urma: ⟨*Nu treziţi*⟩.

— Acesta-i fatalismul tău, te simţi rana Omenirei — nu ai cugetul, nu ai voinţa să-i schimbi soartea; ţ-e destul daca urmezi acelaşi joc vechi de glorie şi cădere, de viaţă şi de moarte. Eşti un om comun, Împărate.

[—] Fie.

[—] A fost odată un om pe acest pămînt... Acela a spus: Cine-ţi va [da] o[1] palmă, întinde-i [şi cellalt] obraz, cine-ţi va lua manta — dă-i şi camaşa... Şi acesta a fost, trebui să fi fost ca toţi. Dar a fost sătul de privirea acestei vieţi omeneşti, etern aceeaşi, etern nefericită. E un păcat această viaţă, şi el a vrut să-l stingă.

Crezi tu că n-ajunge orce om, orce popor la acest urît, la acest saţ, la ăst dezgust adînc de viaţă. Nu vezi tu că-n Roma-ncep a locui aceste putrejuni a voinţei — nu vezi tu că-s sătui de lume — au avut-o toată ş-au văzut că nu plăteşte nimic.

Romanii n-or mai fi acei ce-au fost,
Îmbătrîniţi, ei n-or păstra în ei
Decît plăcerea să-şi detroane regii.
Şi nu de ură, numai spre-a avè
Un nou tablou în viaţa monotonă,
Coroana cea murdară de atîtea
Frunţi ce-or purta-o, vile şi-njosite,
Soldatu-a vinde-o cui se dizonoră.
Va zugruma apoi cumpărătorul
Spre-a o revinde, şi în forum
Se va precupeţi titlul de tiran.

[—] De unde-o ştii tu asta?

[—] Pretutindeni a fost aşa — aşa va fi ş-aici. Un singur lucru v-ar putè ţinè până ce dasupra acestei putrejuni va renvia o auroră nouă, va răsări un cer nou, o nouă credinţă peste zeii asfinţiţi — un rival. Şi soarta vi-l dă — în calea şi poarta pe unde vor curge popoarele asupra Romei. Concede-i tot acestui om [simplu]* — îndoieşte-i [lanţul]* coroanei lui, împarte pămîntul cu el, dar lasă-l în pace... Adu-ţi aminte de căderea Cartaginei. Cu pierderea acelui rival s-a născut discordiile Romei, astfel încît astăzi pacea şi dreptatea sunt o întîmplare ce atîrnă de-un om ce poate fi rău, şi e rău adesa, poate fi bun, şi e bun arare.

[1] Suprarînd.

Nu putem da lumei pace eternă căci încă nu suntem creștini... și, daca nu vom avè timpul de-a deveni, n-om deveni-o niciodată. Această religie a tăcerei și a suferinței, a iubirei și a milei este un Nu pus pe cartea istoriei întregi. Înțelesul acestui Nu nu va pătrunde cartea decît cu-ncetul. Cesare, e un miracol acesta-n care-ți vorbesc — este vorba daca e vro propășire-n lume sau daca nu e. Daca Roma va fi slabă în acest moment cînd se decide soarta unei nouă credințe — atunci credința e pierdută. În van or răsări icoanele și bisericele, popoarăle or peri, icoana și biserica — credința, nu. Nu e încă vremea ca această învățătură să se strecoare prin sufletul lor, căci nu va răsuna în el decît sunetul gol.

Ei vor îmbraca egoismul lor tînăr în formele credinței și vor crea un păgînism mai rău și mai egoist decît cel[1] [de] azi. Credința va concede din spiritul ei față cu temeritatea acestor barbari până ce nu-i decît haina, mitra și toiagul de preot, untdelemnul, nu lumina ei cerească. Atunce ne-am reîntors de unde am plecat. Vechile patimi vor fi îmbracate cu [măriri]* împrumutate de la aceste nefericite [bătălii]*. Domnul se va-mbraca în haina îngerilor și va domni pe lume, cum a domnit păn-acuma. Vorbesc clar... tot viitorul îl vezi înaintea ta... Ura se va împlea[2]... ea nu va[3] mai dumica lumea în mărunt, ci va rupe-o-n două. De o parte Roma, de alta barbarii.[4] Și Roma va cădè [în acel]*[5] [moment,] momentul de față o decide. Suntem în mijlocul vîntului istoriei, Imperator... poate singurii ce stau[6] deasupra și[7] numai umbra uriașă a pămîntului s-aruncă clar în mintea noastră[7]...

[1] Urma: ⟨până⟩, anulînd cuvîntul, omite să adauge pe *de*.
[2] *va împlea* — suprarînd de: ⟨*s-a* [*implicat*]* *în*⟩.
[3] Suprarînd.
[4] Urma: *Căzînd Roma se vor sfîșia ei în de ei — ce-i va împăca oare pe acești oameni. Ce*⟩.
[5] Pare a urma: *în acel* [moment] — intenție de continuare a textului sau gînd lăsat în suspensie în momentul așternerii grăbite a acestor file, urmînd să fie găsită expresia potrivită raportat la: *momentul de față*, cu care se continua ideea.
[6] Urma: ⟨*întregi asupra pămîntului*⟩.
[7–7] Scris suprarînd de contextul inițial: (*care-și aruncă umbra lui uriașă clar și drept în mintea noastră*), pus între parantezele renunțării.

Dar pe cînd tu nu crezi nimica, te crezi orb, dat[1] în mîna fatalităţii... eu[2] cred...

— Crezi că pămîntul va peri, că oamenii se vor stinge... eu o știu aceasta... dar n-au venit încă ziua de pe urmă și nu știu de[3] ce ne-am mai întuneca viața cu această cugetare, cînd avem atîta întuneric în viața noastră.

[—] Moartea pămîntului e pace eternă,
Nu pace eternă cer — căci n-o poți,
Ci numai pacea — îndurarea.

Păstrează un rival Romei ca să-i păstrezi puterea până atunci până ce din[4] ura sădită în inima acestui pămînt va răsări un arbore care va umbri cu pace tot universul. De nu... atunci să știi c-ai nimicit tot fructul pe care l-a copt această istorie lungă a Romei — căci ce a putut să iasă din [răpirea]* lumei întregi decît conștiința că[5] prețul acestor semne de luptă, de anxietate, de durere[6] n-au avut nici o valoare. Și astfel noi, bătrîni, stăm în fața a sute de popoare tinere. Ei cugetă ce cugetau romanii odată, că pămîntul e un măr de aur. Trebuie să li-o spunem că nu-i așa, căci noi o știm. Și această știință este crucea.

Eu nu prezic nimic, eu spun ce este.
[—] Ascultă. Crezi tu că vodată astă cruce
Va putè să pătrundă-n inimă?
[—] Da.
— Nu basmu după
Care gîndești că-n cărți e adevărul.
Vorbele eterne acelui martir
Crucificat vor fi libera moarte
Cu care le-om și îmbraca mizeria.
Tu nu cunoști pe oameni și-i [urăsc]*,
Nu vezi că de-astăzi încă ei se-nfășor
În aste haini spre a cere statul.

[1–2] Suprarînd.
[3] Urma: ⟨*cunoscînd*⟩ *în*.
[4] Suprarînd.
[5] Inițial: *că acestui semn*; suprarînd, adăugat: *prețul n-a avut*⟩⟩ *avut*.
[6] Urma: ⟨*n-au plătit prețul*⟩ *ei*.

Azi Catilina poartă-această mască,
Poporul îl sumuţă contra păcei
Şi contra ordinei. Vorba vor primi-o,
Spiritul ba... Nu poate un rîu
Să-şi schimbe cursul său înspre izvor.
Crezi tu că omu-i rău — e lumea rea.
De-aceea persecut eu pe creştini
Tu ştii pe cari, căci eu ştiu [dislega]*
Între creştinii crucei ş-ai plebei.
[—] Dar nu vei zice cum că [o] inimă
Imperială a fost surdă l-a ta voce.
Voi face tot ce pot — dar rămînînd
Tot eu.
Deosebirea între noi e clară,
Tu crezi — eu nu cred decît cîte văd...
Ce să-mi mai găuresc în van gîndirea
Ca s-aflu ce-i în dosul astei lumi:
Pe ea o văd, pe ea o ţiu şi-o voi.
Da... dac-aş şti cum că pin cugetare
Aş putè-ajunge să cunosc ce e,
Dar nu... Perdeua cea de fier e trasă
Între mormînt şi viaţă... Muritorii
Nu pot să o străbată — numai visul
I-atinge umbra... fulgerare numai
Din cînd în cînd în viaţa-ntunecoasă.
Şi vrei tu ca pe-acest temei eu lumea
Să o domnesc...[1] Vrei un visator
Să îmblu peste capete de naţii[1]
De-or întreba: ce vrea Împăratul?
Să-şi spuie surîzînd: sigur nu ştie.
Indiferent ce crede-această lume...
Ea să trăiască trebui, căci o vrea,
Şi ca să nu se mînce unul pe-altul
Trebuie[2] [o] vargă — şi aceea-s eu.

[1-1] Subliniat cu creionul albastru.
[2] Urma: *un* ⟨*simplu*⟩; modificînd omite refacerea acordului.

Las să murmure, las să plîngă. — Lasă
Să rîdă chiar... numai să stea în pace.
De n-o voieşte — o voi învaţa.
Aceasta-i misia-mi pe-acest pămînt,
O alta n-am.
În astă oră ce-ai numit-o mare
Îţi dau cuvîntul meu Imperator:
Unde Dreptatea n-a fi necesară
Va domni mila şi-ndurarea mea.
Unde va [fi] neapărat — nu.
[...] Decebal... daca păn acuma
[Nu] va fi sculat armia sa
... încercarea şi de-asta încă[1]
[Să-]i dau[2]
Pacea ...
— Ah, e prea tîrziu![2]

2286, 33 v. + 35 r.v. — 37 r.v. (următorul decameron de titluri, urmat de planul lui *Decebal*):

1. GRACHUS BABOEUF
2. DECEBAL
3. SOLOMON
4. NERO
5. AMOR pierdut — viaţă pierdută
6. ŞTEFAN cel tînăr
7. ISEBART
8. HISTRIO
9. NAPOLEON
10. LEUL murind

Decebal — actul din urmă — a albit aşa de tare încît seamănă cu predecesorul său. După ce şi-a aruncat corona-n abis — se uită-ntr-o oglindă de metal. Sunt eu sau nu sunt eu? Ideea metempsicozei. Acelaş corp, acelaş suflet, reprezentant al aceloraş idei ca bătrînul Decebal.

[1] [*de-asta*]* *încă* — suprarînd de: ⟨*să-i oferesc*⟩.
[2] Începutul replicii este imposibil de reconstituit corect dată fiind pierderea marginei de jos a filei, pe care se afla scris textul.

Ş-acum alerg dezmoştenit de tronu-mi
Un biet bătrîn sarac, necunoscut —
Unde-i mărirea lumei? unde-i?
Oare este?

E o mărire sau e un vis negru şi strălucit ce-nvinge şi esistenţa. — Ca să arate-n urmă că-i minciună.

Negaţiune a vieţei.

Frutună, fulger, trăsnete, codri prăvăliţi, rîuri îmflate — sînt zeii Daciei ce se luptă cu oştile romane. Apostrofă către ei.

DOCHIA

Zîna Dochia — blondă. Mitologie dacă.

CATILINA

[. . .]* Volk ein [. . .]*
Cat.[ilina]
Monolog. E-un vierme-n planul lumei

Răutatea şi egoismul, conduc popoarele — izvor de mărire şi de decădere.

CIC.[ERO]

Se face că e ademenit de vorbele lui Catilina pentru a-l fulgera în urmă.

Aici e Roma eternă, tu — treci!

AMANTĂ

Freja, o sclavă din Germania; puritate şi dulceaţă germanică. Mitologie şi ‹simţi[ri]› gîndiri nordice.

O lume nordică în capul unei blonde fete. El, pasiv faţă cu ea. Ea iubire inspirată.

‹Moartea›
Dacă dreptatea e peirea lumei
Atunci: fie dreptate — piară lumea!

[Moartea]*. Salută cu mîndrie moartea şi c-un fel de sălbatec entusiasm. Dacă mor ceilalţi el coboară[-n] mare, în infern.

Un demon al ei.

Dispreţul pentru partenerii lui îl caracteriză.

GRACHUS BABOEUF

El reprezintă pe negatorul nedreptăţii ‹soţiale› interne a soţietăţii — *(icoane ale ei)* şi doreşte o îndreptare a ei pentru ea însaşi, nu din motive personale. (Antitesa lui Cat. care o face din ambiţie person. şi afirmă cu deosebire individualitatea sa.)

MORNY

Cunoaşterea legilor istoriei. A pătruns în teoria divinării ce o urmează. Cinic, ambiţios. Pozitiv. Un fond mare de [relaţii]* personale, antitesa lui Baboeuf.

[*Amanta*]*. Dezgustat de lupte politice, el îşi imaginează o viaţă fericită şi amor. [Cercarea]*

— Vrei tu să mori cu mine?

— Da.

— Înveninează-te — şi de-ţi va parè rău în ultimul minut îţi dau antidotul. (Descrierea apropierei morţii.)

Ea ia antidotul.

— Păstrează-l — n-ai fost înveninată. S-aruncă pe fereastă. Prezicerea lui Morny adeverită că viaţa [ca istorie şi cea privată]* îl va înşela cu aparenţele ei şi că cea mai amară deşteptare [îi era . . . însăşi viaţa]*.

[D. ucis.]*
Diurpaneu — fost rege — acum orb — capul preoţilor daci.
Dochia, fiica lui cea tînără — iubind Dacia — urînd şi iubind pe Trajan.

La căderea Daciei, ea adună restele poporului spre emigrare. Ei emigrează — şi cînd de departe s-aud încă cînticele lor de jale — Dochia li rămîne în urmă — nu poate să se despartă de pămîntul ei, icoana lui Trajan tot mai vie în mintea lui [*sic*] — el apare — ea încremeneşte — o Niobé. (Conform povestii.)

Longin, caracter nobil — *Befehlshaber aler römischen Occupationstruppe*. D.[ecebal] cere pentru el ţara pân-în Dunăre şi cheltuielele războiului. Longin se-nvenină.

I. L. Licinius Suro recumpărat pe baza pers. împăratului.
Claudius Livienus, prefectul pretorienilor ucis [. . .]* de Decebal.

Apollodor din Damasc.
Germani. Sarmaţi. Mauretani din Lybia liberă. Cum se reprezenta Trajan în capul acestora ([rege]* Alexandru Macedon).
Sexius Quintus — conducătorul lor.

38 r.v. + 53 r. v. — 54 r.

TRECUT VECHI

Zilele regelui Boribistas — Boerebist.

Decebal.

Prima bătaie

86 intră-n Moesia. Omoară pe Oppius Sabinus.
Prefectul guardianilor, Cornelius Fuscus, întâi învingător — în urmă ucis. În retragere se pierd insigniile Romei.
Tertius Iulianus. Învinge. — Oprit de vestea că Domitian a avut nenorocirea cu quazii şi marcomanii. Prin retragerea lui Iulian, prin pădurile germanice, Decebal capăt-o pace nouă ca învingător.
90 Domitian serbează triumf fals în Roma.
98—99 Trajan[1] vizitează ţările dunărene.
8 Legionem der Donauprovinze, I Minervia (Via Fidelia)
Von der Donaulegionem werden.
I. Italica, VII. Claudia, IV. Flavia Felix, XIII. Gemina Martia Victrix.

[1] Călinescu, O 12, citeşte: *Freja*, în paranteze, dă explicaţia: „este germanica zeiţă Frouwa, Freya, soţia lui Wotan, care arată va să zică interesul Walhallei pentru treburile getice". Cum însă numele de *Trajan* se află de trei ori pe această f., şi cum de el este vorba în context, am transcris ca atare. Pentru *Freja*, vezi p. 252.

Bunii aliaţi cer lui Trajan să se-ntoarcă.
182 — bătălia la Tapae.
1. Sora lui Decebal e prinsă. Vulturii legiunilor lui Fuscus luate [*sic*].
Pace. Tarabostii.
Triumf. Dacicus.

Al doilea război

Volkerströmüng
Unire cu vecinii. Bate pe iasygi şi li ia o bucată de ţară.
Trajan vine. Podul. —
Popoarele nu [curg]* cu toate reprezentările lui Decebal.
Pacorus II, regele parţilor.
Longin
Cearcă să omoare pe Trajan.
Plai cu *plai* se pierde. Se-nvenină cei mari. Decebal s-omoară.

53 r. v. şi 54 r.

versuri care urmau a fi destinate acestei epopei a lui Decebal:
Cîntul al 3. — Pe Ogur cel orb îl tîrăsc caii şi el cade-n marea-ngheţată.
— (Descrierea halelor albastre şi a zeilor):

Frînture de corăbii pe ţărmuri m-aruncară[1]
Şi m-am pierdut în codri cu umbră solitară
Văd trunchii că se-nalţă şi ramuri groase-mbină
Se arcuiesc în bolte ce-opresc ziua senină
Din[2] soare încă-o rază pe-aicea n-a pătruns
E[3] o ţară-nmormîntată e-un rai întreg[4] ascuns.
Sub bolţile de frunze şi-n umbra ei[5] verzie

[1] *pe ţărmuri m-aruncară* — scris deasupra de:
⟨*m-au aruncat pe maluri*⟩.
[2] Versul începea iniţial cu: ⟨*Lumină*⟩⟩*O rază*⟩.
[3] Urma: ⟨*un*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*frumos*⟩. Iniţial versul: *E* ⟨*un*⟩ *o ţară-nmormîntată* ⟨*pe*⟩ *e un rai* ⟨*frumos*⟩ *ascuns.*
[5] Urma: ⟨*eternă*⟩.

Nici soare nu pătrunde, nici luna argintie
Doar rîuri sclipesc large în umbra clar obscură
Deasupra lor se-nalţă de ramuri boltitură
Şi-n vecinica lor umbră nisipuri dulci şi clară
Mînînd argintul palid în şiruri sclipitoare . . .
Am auzit o veste că la al lumei fine
Ar fi pădure naltă, a cărei rădăcine
Ajung inima lumei . . . ş-a cărei vîrfuri[1] grele
Mişcîndu-se pe ceriuri s-amestecă în stele
Că peste-acea pădure a soarelui car trece
Ş-atinge cu a lui roate împărăţia rece
Şi parc-aud deasupră-mi în verdea depărtare[2]
Cum ropotesc[3] în fugă caii sîntului soare.
Şi la al lumei capăt mi-a spus că e un munte
Înmormîntat de codri, ţinut de stînci cărunte
De două ori mai naltu-i ca soarele n-ameazi
Şi-n pieptul lui cel negru zidit ca un privaz
Urieşă e-o poartă înaltă de granit
Pe-acolo iese soare l-a zilei răsărit
Pe-acolo iese luna, popoarele[4] de stele
De imple cerul nopţii cu a lor fiinţi de jele.
Şi după acel munte ce-a fi? Cine ne-o spune.[5]
Al soarelui imperiu şi ţara dalbei lune.
Acolo-ar fi palate zidite unele pe-alte
Cu porţile de aur, cu arcurile nalte
Fereşti de diamante, cu rumene perdele
Ţesute de-a aurorei mîni dulci şi tinere[le]
Grădini cu flori frumoase sclipind ca pietre scumpe

---

[1] Urma: ⟨*mari*⟩.
[2] Iniţial: *depărtarea* ⟨*verde*⟩ — modificat. Urma versul:
⟨*Cum trece carul mîndru*⟩ ~ .
[3] Urma: ⟨*pe frunze*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*cu alaiul ei*⟩.
[5] Iniţial:
Şi după acel munte ce a fi? ⟨*Împărăţia*
Cea mare⟩ ~ .

Copaci cu rodii de-aur ce creanga lor o rumpe[1]
Sub dulcea greutate . . . Ce rod, ce bogăţie
Va fi [în] rîu, pe codri, peste grădini, pe grîie!
O peşteră căta-voi, trăi-voi un zăhastru . . .
Vun dor dacă m-a trece de cerul cel albastru
De măreţia nopţii de-a stelelor splendoare
Eu voi ieşi din codru la ţărmurii de mare . . .
Sau noaptea din chilia-mi sapată-n stînce sure
N-oi auzi învierea în vecinica pădure
Căci trebuie să fie fiinţi vieţuitoare
Ascunsă-ntr-a pădurii împărăţie mare . . .

f. 54 r.
următorul poem orfic destinat, probabil, *Cîntului al 4-lea*, din *Planul lui Decebal (?)*:

Iar tu ce porţi în frunte-ţi a soarelui lumină
Ţi-oi da o navă naltă de armonie plină
Să mergi în lumea lată şi peste mări şi ţări
Să duci în arfa-ţi faima acestei mari sărbări.
De-i trece lîngă ţărmuri popoarele să iasă
În strai de sărbătoare pe calea ta frumoasă
S-asculte cu uimire la graiul tău cel mare[2]
Să-ncarce a ta navă cu flori mirositoare[2]
Bucăţi din ţări se rumpă, s-urmeze sîntei[3] nave,
Cu rîuri sclipitoare cu verzile dumbrave
S-urmeze fermecate divina ta cîntare,
Şi insule rămîie în infinita mare.
Ş-orunde pasu-ţi mîndru va vrea ca să rămîie
Poporul te primească cu laudă şi tămîie
Chiar marea să urmeze cu undele-i senine[4]

---

[1] Iniţial versul începea cu:
⟨*Cu crengile ac*[operite]⟩ ~ .
[2-2] Iniţial:
S-asculte cu uimire la graiul tău[a] *poete*
Să-ncarce a ta navă cu flori (şi cu miresme) . . .
parantezele puse în momentul modificărilor efectuate deasupra.
[a] Urma: ⟨*blînd profe*[te]⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*a ta*⟩ *navă.*
[4] *undele-i senine* — scris deasupra de: *(mîndrele-i talazuri)*.
Iniţial, versul: *C.m.*⟨*ţi*⟩⟩ *să-*⟨*ţi*⟩ etc.

De cîntec îndrăgită înamorată-n tine
Acesta e blestemul ce-n astă sărbătoare
Depune pe-a ta frunte cerescul, sfîntul soare.

De-i trece lîngă țărmuri chiar ele s-or de[s]prinde
S-urmeze fermecate pe-a mării mari oglinde —
Cu rîuri sclipitoare c-umbroasele dumbrave
Pornite de încîntec urma-vor sîntei nave
Și răsfirate-n mare în urmă-ți să rămîie
Pentru a tale cînturi ca monumente vie.

72 r. + 72 v. — 74 r.

Planul lui Decebal

Cîntul I

Zeii Daciei. Dochia, vrăjitoare tînără, apare la ei. Ogur, cîntărețul espus de o fată de-mpărat în codri, care-a învățat de la paserile codrilor să cînte și delectează orb fiind mesele zeilor, e luat de soare în carul său, fără teamă că va orbi, pentru a se coborî în poporul Daciei și a-l însufleți la luptă.

Cîntul al doilea

Roma. Pregătiri de război. — Podul peste Dunăre. — Ogur însuflețește poporul. Descrierea popoarelor aliate cu dacii. Corbul *Munin* vestește peire. Nemijlocit înaintea luptelor, Ogur se-ntoarce în țara zeilor.

Cîntul al 3

Lupta ultimei cetăți. Lupta zeilor. Fuga celor daci. Pe Ogur cel orb îl tîrăsc caii și el cade-n marea-înghețată. (Descrierea halelor albastre și a zeilor. [Scuturi]*[1] de stîlpi). Episod: Trajan și Dochia.

Cîntul al 4

Ogur povestește zeilor nordici nenorocirea Daciei. Soarele apune într-adins în marea înghețată. Luminarea feerică [a] halelor mării. El

[1] Urma: ⟨*pe*⟩.

li povestește asemenea. Nordul vrea să răzbune. Pornirea popoarelor barbare.

Credeți voi[1]
Că va dura în veci puterea voastră?
Nu, pe cît v-ați suit veți și cadè[2]
Nu vezi tu umbre a sclavelor popoare
Trecînd o acuzare lungă pin istorie
Că vă încearcă cu a lor mizerii
Că vă învinuiesc de soarta lor . . .
De ce nu le-ați lăsat să-și rupă calea
De ce ați vrut să domniți? Numaidecît
Voi să domniți, voi să fiți supra lor . . .
Cine vă d-acest drept, 'n-a cărui nume
Ați subjugat voi lumea . . . cu ce drept
Vă încărcați cu soartea lumi-ntregi?
Vai vouă cînd la ziua-vă din urmă
Veți întreba de ce atît[a] vă suirăți
Și nu-ți găsi un alt răspuns decît
Spre a cadè[3] cu-atîta mai adînc . . .
Vai vouă ce nici oameni nu sunteți
Nici zei — ci amestecul de rele[4]
Din amîndouă acestea ființe —
Mîndri sunteți ca zeii, nu ca ei
Plini de misericordie . . . Ca oamenii
Aveți[5] o minte, însă inimi nu.
Doriți ce zei doresc, neavînd puterea
Voiți să domniți lumea ca și ei
Făr a avè dreptatea lor. Ca oameni aveți patimi
Dar patimi reci, fără de milă, crude
Cari din ochi nu pierd vo țint-a lor.

[1] La începutul filei anulat — același vers cu care Decebal i se adresează lui I[aromir] și pe f. 154 v. a ms. 2254:
⟨*Știi tu ce-i Roma? Să ți-o spun eu ce-i*⟩.
[2] A se vedea *supra*, după ms. *2254, f. 298 r.*, *Blestemul lui Decebal.*
[3] Urma: ⟨*mai*⟩.
[4] În *ms.*, inițial: *ci* ⟨*un*⟩ *amestec* ⟨*de amîndouă*⟩.
[5] Versul începea inițial cu: ⟨*Sunteți*⟩.

La voi nu pot combate vanitatea
Prin vanitate, aurul prin aur,
Între[1] virtuți și-ntre vițiï nu e
La voi deosebire — amîndouă poartă
Aceleași semne neînduplecate
Onest și [ne]onest nu cunosc milă,
Drept[2] și nedrept nu au deosebire
În sufletele lor ci numa-n cap —
E același om pe două căi opuse
Unul vrea drept, cellalt nedrept, cu aceeași
Adîncă făr de milă consecvență.
Voi oameni nu sunteți, zei nu sunteți
Ce sunteți dar? Nici una nu, nici alta.
Cum v-arogați dar dreptul de-a supune
Cum vreți ca oameni să se plece vouă?[3]
. . . .
Dreptatea noastră e puterea noastră
Cu ea deodată vom cădè și noi.
. . . .
Voi sunteți tineri chiar la bătrînețe
Iar noi în lume ne naștem bătrîni
Voi vă închipuiți că lumea este
A voastră, însă noi — noi o luăm.
Cea ce doriți, visați, voiți — avem.
Ah neputința cea copilăroasă
Din voi vorbește, tinere popoare . . .
Puindu-vă un scop urmați în viață
Ce ați voit, ce mijloace vă trebui,
Ce lupte trebui, ce dureri, ce lacrimi
Spre-ajunge unde ați spus că veți ajunge . . .
Și aveți atîtea lacrimi voi în suflet,
În[4] inima comoară de dureri. —

[1] Versul începea cu: ⟨*Nu e*⟩.
[2] Versul începea inițial cu: ⟨*Bun*⟩.
[3] Urma: ⟨*Cum vreți*⟩ . . .
[4] Versul începea inițial cu: ⟨*Aveți*⟩.

Voi cereți vieței ce nu poate da . . .
De aceea desperărei, neîmplinirei
Nimic nu-i cerem noi — și ne dă tot.
Sunteți poeți ca grecii, ca persanii
Purtați în gură dreptul, binele —
Noi, noi îl facem acest bun și drept;
Nu vorbe mari, nu cîntece adînce
Car' să espuie ce coprins conține
Dreptul și legea, obiceiul, bunul . . .
Romanul nu știe să esprime
Ca un elin . . . dar pune-l să decidă
Și va decide drept, fără să știe
De ce.
Voi catați adevărul, noi puterea
Catați să-nvingeți lumea . . . am învins-o.
Tot ce doriți voi, noi am și făcut . . .
Noi n-am dorit nimic, ci am lucrat.
Trebuie să fie un punct stabil în lume
De nu vrei ca popor peste popor
Să se împingă în vecinic crud război.
De vom cădè eu nu zic vai de Roma!
Ci-o spun în gura mare vai de cei
Ce-or răsturna-o — vai de lumea toată!

2287 16. r. — 17 r. v. — 18 r.; 45 r. v. — 46 r. v. + 48 r. v.

Mă-ntrebați de ce sunt crud . . . Cum să fiu dară:
Pot să fiu altfel? Dacă aș putè . . .
Nu, nu! Un demon inima mi-o strînge
Prin aste sîngiuri, prin aste ruine
În lupta mare . . . în furtune-oceanici
Caut ceva să semene departe
Măcar cu acea turbare, ce consumă
Sufletul meu . . . și fără ca să-l stingă
Este nestins . . . vai mie! e etern!
De aceea mîn popor contra popor
De-aceea zdrobesc țară eu de țară
Și secol sfarm de secol. Poate că speriat
Sufletul lumii — orcît de crud ar fi

Orcît nenduplecat, orcît de rece
M-a reîmpinge-n vecinicul nimic
Că niciodat' să nu mai reapar.
Ah! nu ştii . . . nu poţi şti ce îmi lipseşte . . .
Căci dac-aş ţine-n mînă toată lumea
Toată lumea nu mi-ar ajunge . . . Şi să simţi,
Să ştii mai dinainte că etern,
Etern avea să ţie astă dorinţă . . .
Că-etern o spăimînţi un demon! lumea —
Că chiar atunci cînd vei vedè-o aprinsă
Totuşi arderea ei nu va întrece
Focul cel crud din sufletul tău propriu . . .
Asta-i cumplit . . . asta e prea cumplit.

O nebunie
A generaţii şi popoară, Romo!
În multe chipuri nebunia lor!
Ai zugrăvit pe pînza istoriei.
Visul mărirei omeneşti ş-aspiră
Orcare[1] din noaptea vieţei sale
Din codri, din visele-i antice,
Din religiuni a zei cu şapte ceruri,
Din mite vechi ca lumea — fericite
Peste putinţă . . .[2]
Acum aspir'[3] l-acea icoană care
Realizat-a fost pe-acest pămînt.
Ş-orcît[4] de mare — orcît de mic ar fi
Un popol . . . totuşi tu rămîi măsura
Întunecatei lui aspiraţiuni, o Romo!
De-acu superbo — fii-mi blestemată —,
Tu măr de ceartă-n istoria lumei
A cărei glorie chiar e măr de ceartă.
Dacă vodată din negurile vremei

[1] Pare a fi corectat din: *Orce*.
[2] Urma: ⟨*ele-aspiră l-acea*⟩.
[3] Iniţial: ⟨*Ele*⟩ *aspiră* — modificat deasupra.
[4] Urma: ⟨*decît*⟩.

S-or descurca popoarele barbare
Imperiile ce-or fonda aicea
Le vor numi imperie romane.
Ginte cu ginte s-or certa mereu
Care din ele-ţi samănă mai mult
Măsura răutăţii tale Romo
Va fi măsura lor de înmîndrire.
Fii blestemată, tu fata-morgana
Al crudului neam omenesc . . . oraş de demoni
Ce-ai înfrumuseţat atîta Răul, lupta,
Cît chiar popoare pân' acum pacifici
Au nebunit la faima mare-a ta
Şi-au întors sufletul din bine-n rău
Spre-a deveni tot asa răi ca tine —
Nu aşa mari ca tine;
Dar spre pedeapsă Omenirei acestei
Fii condamnată de a fi eternă . . .
Tu eşti oglinda demonului Romo . . .
Toate frumoase par la tine . . . toate
Din desperare . . . din dureri zidite-s
Ei nu ştiu că voind mărirea ta
Trebuie să guste crudele-ţi dureri . . .
Şi cînd întreabă ce-nseamnă epopea
De lungi războaie, răsturnări măreţe,
De lacrimi şi de chin . . . de desperare
Ce e răspunsul? . . . iar o întrebare:
La ce?

Fii blestemată şi atît de crud
Cît spre-a avè timp să porţi blestemul tău
Să fii eternă! O Niobé gigantă.

Încît spre-a se-mplini blestemul tău
S-ajungă-eternitatea abia . . . deci fii eternă!

Ah ce ştiu ei cînd vorbesc de durere!
Văzutu-s-a vodată ei în faţa
Unei vieţi pierdute, sfărîmate
Unei vieţi de-a căreia splendoare

Atîrna soartea unei ţări ori naţii?
Ah! cînd privesc oglinda de metal
Şi văd în ea [un] om bătrîn şi alb
Bătrîn ca o poveste de demult
Aud parcă şoptind copii şi fete
Povestea închegată despre soartea
A unui rege anume Decebal!
Sunt eu acesta? eu? Nu mă cunosc.
Acest bătrîn cu iarna pe-a lui frunte,
Acest bătrîn cu faţa lui zbîrcită,
Acest bătrîn pe jumătate mort . . .
Acesta-s eu . . . Nu cred . . . nu cred . . .
Nu cred . . . De ce nu cred . . . Nu poate fi
N-aud departe [bucium]* şi talange
N-aud departe un popol curgînd
Ce fără patrie rămase-n lume . . .
Mergeţi! mergeţi! pămînt strein primească
Oaselor voastre pace să li dea
Lasaţi părinţii şi copiii voştri
Să doarmă duşi n-al Daciei pămînt
Şi pustiiţi şi-mprăştiaţi pin lume
Purtaţi cu greu blestemul ce-l port eu . . .
Dară lasaţi — ca să rămîn . . .
Poate c-o soarte mult mai fericită
V-aşteaptă-n lumea largă . . . mergeţi voi . . .
Ce fericire-aş mai putè afla
Eu biet bătrîn . . . nebun pe jumătate
Lăsaţi să dorm unde îmi dorm copiii
Şi maica unde doarme . . .
O, pămînt dulce de-aş putè
Să te sărut tu etern locaş al păcii
Mult mai uşor decît corona mea . . .

În van copilul ş-a întinde mîna
Cea mică pe al mamei tînăr sîn
Şi va-ntreba-o: unde m-am născut
Şi unde este tatăl meu . . . şi unde
E ţara mea . . . şi unde se vorbeşte
Limba ce tu-mi vorbeşti, căci n-o aud . . .

Străină-i ţara care îmi dă lapte
Strein pămîntul care grîu ni dă . . .
Ce va răspunde-atuncea acea mamă:
Sărman copil — tu patrie nu ai . . .
A fost odat-un Împărat, va zice —
Un Împărat ce-acum de mult e mort —
Acela ridică în bătălie
Poporul tău şi ţara — şi-o perdu . . .
Mult a trecut de atunci, mulţi ani de lacrimi
Pin secoli trecem popol ezilat,
Fără de zei, fără de ţară, fără
Ca loc s-avem, unde să plecăm capul —
Oriunde suntem, suntem venetici
Ş-astfel vom merge noi din ţară-n ţară,
Până s-a şterge ş-urma neamului.
Este un vechi blăstem ce ne-urmăreşte
De mult, de mult noi îl purtăm sărmane . . .
Ş-atuncea va întreba acel copil:
Mamă ce m-ai născut . . . Nu-ţi fuse milă,
Ruşine nu, nu scîrbă ca să naşti
Un sclav . . . un paria, un neferice . . .
Ş-asupra cui are să cadă vina
Durerea unui neam întreg? Asupra-mi.
Ei şi? . . . Pămînt voi fi . . . nesimţitor
Ce-mi pasă ce-or vorbi? eu fug de ei . . .
De vină-s eu c-am fost ca orce om?
De vină-s eu că am dorit mărire?
De vină-s eu c-am fost orbit, deşert
Cum este lumea-ntreagă? . . . Nu, nu, nu!
De-o mie de ori nu . . . Cine mi-a spus[1]
Că viaţa-i vis, că gloria-i nimică?
Cine mi-a spus c-o pulbere suntem?
Ba mai puţin ca pulberea . . . o umbră.
La leagănu-mi cîntatu-s-a bătrîne
Poveşti de împăraţi şi strălucire . . .
Şi în junia mea mă lăudau
Dacă-nvingeam în lupte eu pe tineri . . .

[1] Versul următor, iniţial, urma să fie: ⟨*Cine mi-a spus*⟩ —.

Războaiele-mi poeţii le-au cîntat
Poporul le-a cîntat-o după ei . . .
O lume m-a-nşelat . . . o lume-ntreagă
Chiar maica . . . ah, fie blestemată
Căci m-a născut şi m-a minţit cu basme.
Chiar maica mea mi-a înşelat viaţa . . .
Poporul, timpul — toate îmi şoptiră:
Scoală-te Decebal: tu vei fi mare[1].
Ei bine . . . daca toţi, toţi mă-nşelară
De ce să nu-i fi înşelat şi eu . . .
I-am amăgit asupra vieţei mele,
Asupra minţii ş-a puterei mele . . .
I-am înşelat şi i-am pierdut pe veci . . .
O minte, minte, mîrşavă unealtă
Care slujeşti ca inima s-o-nşeli . . .
Vrei să convingi că n-am pierdut nimica
Că ce-am avut n-a fost nimic . . . Şireato
E prea pe faţă şireţia ta . . .
Prea simt în mine c-am pierdut o lume
Că-n orce om ce l-am pierdut în luptă
O lume de speranţe-am îngropat . . . [2]

Sunt eu ori nu mai sunt eu e-ntrebarea?
Cu ce drept mă amestec eu aicea
De ce mă doare sufletul[3] pe mine
Pentru c-a Daciei ţară a căzut
E[4] Decebal de astăzi cel de ieri . . .
Este prezentul un trecut . . . Ce drept am
Nefericirea[5] unui om,
Ce-acelaşi nume l-a purtat cu mine,
Să mi-o atribui mie — cel de azi.

---

[1] Versurile sînt introduse pe filele acestui caiet de Viena-Berlin printre notiţe de la cursuri în română şi germană. Pe f. *47 r.v.*, consideraţii (Duhamel, Kant) despre „hipotese *provisorii şi definitive*".

[2] După o linie orizontală care taie fila pe din două, cu o scriitură mai puţin grăbită, textul următor, parcă anterior celui de mai sus.

[3] Urma: ⟨*de ce*⟩.

[4] Iniţial: ⟨*Sunt eu*⟩.

[5] De fapt, în *ms.*: ⟨*S-atribui*⟩ *nefericirea* etc.

Nu bate inima-mi în orce clipă?[1]
Nu sunt în orce clipă un alt om . . .
În[2] orce clipă e un altul rege —
Ş-acel bătrîn a cărui umbră albă
O văd colo-n metal . . . să fiu chiar eu . . .
Să fie Decebal, duşmanul Romei . . .
Să fie acelaşi care a fost şi ieri . . .
Ce suntem noi, ce este astă viaţă
Pe ce se-nşiră ziua d-ieri[3] cu azi
Cum ne cunoaştem acieaşi
Ce leagă fapt de fapt şi zi de zi
Cînd ne schimbăm, cînd orişicare clipă
E acelaşi nume pentru un alt om . . .
Vis unei umbre, umbra unui vis —
Om! Care e fiinţa ta . . . Ce face
Ca tu să fii . . . ce face să nu te risipeşti
În propriele-ţi fapte şi gîndiri.
Sîngele-acestei umbre e durerea.
Toată fericirea o uităm în viaţă
Ca şi cînd n-ar fi fost, numai durerea
Ochiu trezeşte . . . face să privim
Trecutul nostru dispărînd în vreme
Ca insule mîndre-n ocean plutinde.[4]
De care-a vieţei neagră grea corabie
În[5] orce clipă se tot depărtează . . .
În urmă-ne rămîne fericirea
Durerea-n veci noi o ducem cu noi[6].

---

[1] Urma: ⟨*nu sunt*⟩.

[2] Versul scris iniţial era: ⟨*Nu este-n or*[ce]⟩ ~ .

[3] În *ms.*: *d'ieri*.

[4] Iniţial: *Ca insule mîndre* — ⟨*'n mare*⟩ *plutitoare* — modificat deasupra.

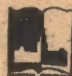
[5] Urma: ⟨*tot*⟩.

[6] Iniţial: *Durerea* ⟨*noi în veci*⟩ *ducem cu noi* — modificat deasupra cuvintelor anulate.

CUPRINS

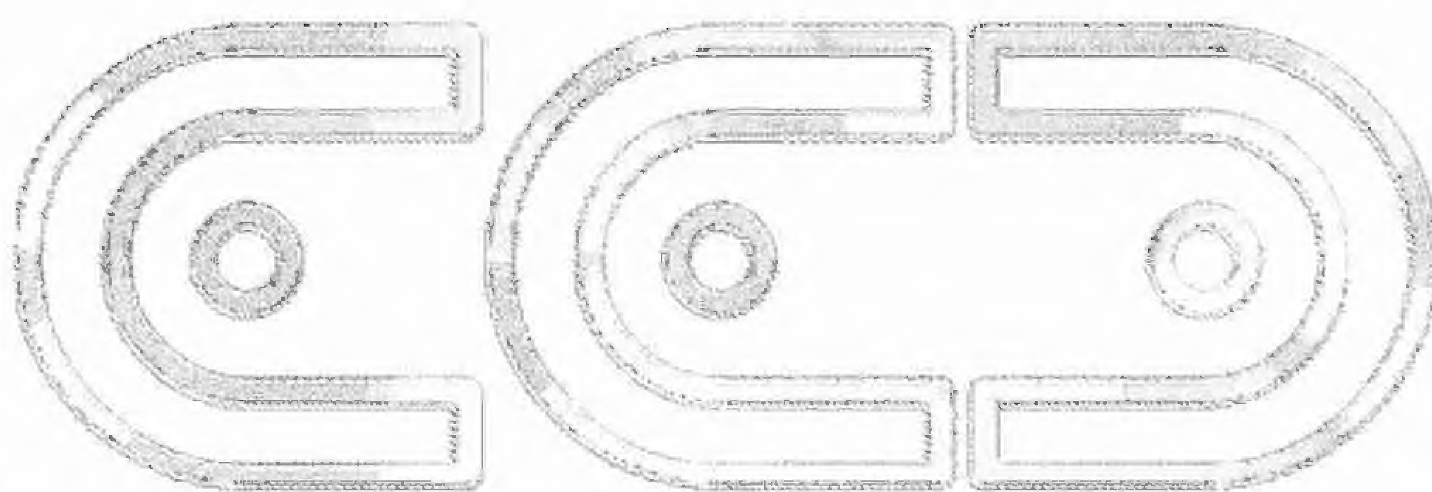
Lector : NICOLAE TEICA
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar : 30.10.84
Coli ed. 13,36. Coli tipar 9,5

Comanda nr. 40 247
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1 — Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

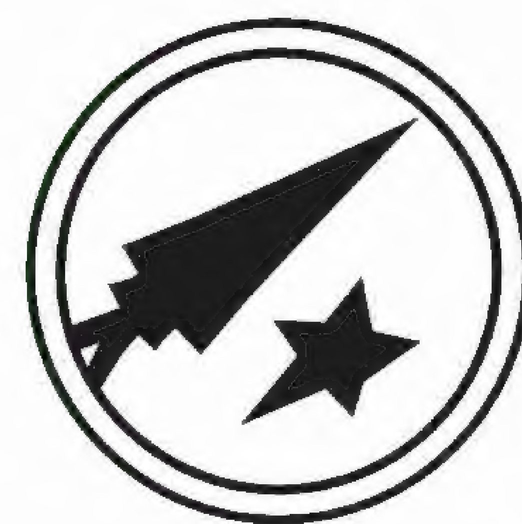

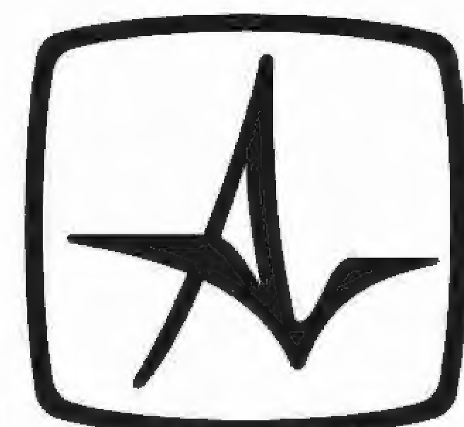

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

